

T.C.

TOKAT GAZİOSMANPAŞA ÜNİVERSİTESİ

LİSANSÜSTÜ EĞİTİM ENSTİTÜSÜ

TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI ANABİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS PROGRAMI

DERLEME SÖZLÜĞÜ'NDE BİLİŞ FİİLLERİ

YÜKSEK LİSANS TEZİ

İrem KAHRAMAN

Danışman: Doç. Dr. Hanife YAMAN

TOKAT-2025

ETİK SÖZLEŞME

Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü tez yazım kılavuzuna göre, Doç. Dr. Hanife YAMAN danışmanlığında hazırlamış olduğum “Derleme Sözlüğü’nde Biliş Fiilleri” adlı Yüksek Lisans tezimin bilimsel etik değerlere ve kurallara uygun, özgün bir çalışma olduğunu, aksinin tespit edilmesi hâlinde her türlü yasal yaptırımını kabul edeceğimi beyan ederim.

21/07/2025

İrem KAHRAMAN

JÜRİ KABUL VE ONAY

İrem KAHRAMAN tarafından hazırlanan “**Derleme Sözlüğü’nde Biliş Fiilleri**” adlı tez çalışmasının savunma sınavı 21.07.2025 tarihinde yapılmış olup aşağıda verilen Jüri tarafından **Oy Birliği** ile Tokat Gaziosmanpaşa Üniversitesi Lisansüstü Eğitim Enstitüsü **Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı**’nda Yüksek Lisans Tezi olarak kabul edilmiştir.

Jüri Üyeleri (Unvanı, Adı, Soyadı)**İmzası**

Üye (Başkan):

Üye :

Üye :

ONAY

...../...../.....

Lisansüstü Eğitim Enstitüsü Müdürü

ÖNSÖZ

Derleme Sözlüğü'nde Biliş Fiilleri adlı bu çalışmada, Anadolu ağızlarında yer alan biliş fiilleri tespit edilmiştir. Biliş fiillerinin sınıflandırılmasında Yıldız (2016), Hirik (2018) ve Sandalyeci'nin (2023) çalışmaları referans alınmıştır. Çalışmada, *Derleme Sözlüğü'nde* biliş fiilleri, 21 ana başlık ve 34 alt başlık olacak şekilde sınıflandırılarak incelenmiştir.

Yüksek lisans tez danışmanlığımı üstlenen ve çalışmanın konusunu bulmamda yardımcı olan, fikirleri ve önerileri ile yol gösteren, katkılar sunan değerli danışmanım Doç. Dr. Hanife YAMAN'a teşekkür ederim. Ayrıca tezime sağladıkları katkılar için jüri üyeleri Doç. Dr. Sebahat ARMAĞAN, Doç. Dr. Hanife ALKAN ATAMAN'a ve Dr. Öğr. Üyesi Sinan YAMAN'a teşekkürü borç bilirim.

Bu süreçte yanımda olan her türlü desteklerini esirgemeyen anneme, babama, abime ve motivasyon kaynağım olan eşime teşekkür ederim.

ÖZET

DERLEME SÖZLÜĞÜ'NDE BİLİŞ FİİLLERİ

Kahraman, İrem

Yüksek Lisans, Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı

Tez Danışmanı: Doç. Dr. Hanife Yaman

Temmuz 2025, xiii + 249 sayfa

Dil bilimsel sınıflandırmalarda önemli bir yer tutan mental fiiller; bireyin duygu, düşünce, algı ve bilişsel süreçlerini dilsel düzeyde ifade etmesine olanak sağlayan tematik bir fiil grubudur. Mental sürecin başlatıcısı olan algı fiillerinden sonra çevreden edinilen bilgiler, zihne yansıyıp zihinsel faaliyetleri ifade eden biliş fiillerini oluşturmaktadır.

Çalışmanın temelini, kişinin zihinsel evresinde gerçekleşen bilme, öğrenme, hatırlama, değerlendirme vb. bilişsel işlemleri anlatan biliş fiilleri oluşturmaktadır. Alan yazınında biliş fiili ile ilgili tez çalışmasının bulunmaması ve Anadolu ağzlarını temel alan çalışmaların da da makaleler ile sınırlı olması sebebiyle bu çalışma ortaya konulmuştur. Ayrıca bu çalışma ile *Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*’nden hareketle Anadolu ağzlarında biliş fiillerinin yeri ve önemi ortaya koyulacaktır.

Araştırmada, öncelikle *Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* taranarak veriler elde edilmiş ve sınıflandırılmıştır. Çalışmada veri toplama yöntemi olarak belgelendirme tekniği kullanılmış, toplanan veriler ise nitel araştırma yöntemine uygun şekilde içerik analizi yöntemiyle çözümlenmiştir.

Çalışma, *Giriş* ve *Sonuç* ile birlikte toplam beş ana bölümden oluşmaktadır. *Giriş* bölümünde, çalışmanın konusu, amacı ve önemi, kapsamı ve sınırlılıkları, yöntemi ile *Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* hakkında bilgi verilmiştir. Çalışmanın birinci bölümü olan *Mental Fiiller* başlığında, mental fiillerin tanımı, anlamı ve özellikleri ile birlikte yapılmış olan bazı çalışmalar ve örnek sınıflandırmalar incelenmiştir. Genel olarak mental fiillin kabul gören üç alt başlığı olan *algı*, *biliş* ve *duygu fiilleri* ile ilgili kısa bilgiler verilmiştir. İkinci bölüm olan *Biliş Fiilleri* başlığında *biliş*, *akıl*, *bellek*, *beyin*,

idrak sözcüklerinin tanımlamaları ve bu sözcüklerin anlam özellikleri hakkında bilgi verilmiştir. Bunun yanında bu bölümde, biliş fiillerinin kapsamı ve alan yazındaki çalışmaların incelenmesi yapılmıştır. Üçüncü bölüm, *Derleme Sözlüğü'nde Biliş Fiilleri* adını taşımaktadır. Bu bölümde, *Derleme Sözlüğü* taranarak biliş fiilleri tespit edilmiş ve sınıflandırılarak incelenmiştir.

Sonuç bölümünde, elde edilen veriler doğrultusunda değerlendirmeler yapılmıştır. Çalışmada, toplamda biliş fiili sayısının 1936 olduğu tespit edilmiştir. Anlam olarak tespit edilen fiil sayısı ise 2002'dir. Bu bağlamda Anadolu ağızlarında yer alan biliş fiillerinin anlam olarak zengin bir sözvarlığı sunduğu belirlenmiştir. Çalışmadan elde edilen veriler ışığında, Anadolu ağızlarında biliş fiillerinin ifade yeterliliğinin yüksek düzeyde olduğu da söylenebilir.

Anahtar Kelimeler: Anadolu Ağızları, Derleme Sözlüğü, Mental Fiil, Biliş, Biliş Fiilleri.

ABSTRACT**COGNITION VERBS IN THE COMPILATION DICTIONARY**

Kahraman, İrem

Master's Thesis, Department of Turkish Language and Literature

Advisor: Doç. Dr. Hanife Yaman

July 2025, xiii + 249 pages

Mental verbs, which occupy an important place in linguistic classifications, are a thematic group of verbs that enable individuals to express their emotions, thoughts, perceptions, and cognitive processes at the linguistic level. After perception verbs, which initiate the mental process, information obtained from the environment is reflected in the mind and forms cognitive verbs that express mental activities.

The basis of this study is formed by cognitive verbs that describe cognitive processes such as knowing, learning, remembering, and evaluating that occur in an individual's mental phase. This study was conducted because there are no thesis studies on cognitive verbs in the literature and studies based on Anatolian dialects are limited to articles. In addition, this study will reveal the place and importance of cognitive verbs in Anatolian dialects based on the *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* (Compilation Dictionary in Türkiye from Folk Language).

In the study, data was first obtained and classified by searching the *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*. The documentation technique was used as the data collection method in the study, and the collected data was analysed using content analysis in accordance with qualitative research methods.

The study consists of a total of five main sections, including the *Introduction* and *Conclusion*. In the *Introduction* section, information is provided about the subject, purpose and importance of the study, its scope and limitations, the method used, and the *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*. In the first section of the study, titled *Mental Verbs*, the definition, meaning and characteristics of mental verbs are examined, along with some studies and sample classifications that have been made. Brief information is

provided on the three subheadings of mental verbs that are generally accepted: perception, cognition, and emotion verbs. The second section, titled *Cognitive Verbs*, provides information on the definitions of the words cognition, mind, memory, brain, and perception, as well as the semantic characteristics of these words. In addition, this section examines the scope of cognitive verbs and studies in the field. The third section is titled *Cognitive Verbs in the Compilation Dictionary*. In this section, cognitive verbs were identified by searching the Compilation Dictionary, classified, and examined.

In the conclusion section, evaluations were made based on the data obtained. The study found that there were a total of 1,936 cognitive verbs. The number of verbs identified in terms of meaning was 2,002. In this context, it was determined that the cognitive verbs found in Anatolian dialects offer a rich vocabulary in terms of meaning. Based on the data obtained from the study, it can also be said that the expressive adequacy of cognitive verbs in Anatolian dialects is at a high level.

Keywords: Anatolian Dialects, Compilation Dictionary, Mental Verb, Cognition, Cognition Verbs.

İÇİNDEKİLER

Etik Sözleşme.....	i
Jüri Kabul ve Onay.....	ii
Önsöz.....	iii
Özet	iv
Abstract.....	vi
İçindekiler	viii
Tablo Listesi	xi
Çizelge Listesi.....	xii
Kısaltmalar	xiii
 GİRİŞ	 1
1. ARAŞTIRMANIN KONUSU	3
2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ	3
3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI	4
4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ.....	4
5. TÜRKİYE’DE HALK AĞZINDAN DERLEME SÖZLÜĞÜ.....	5
 BÖLÜM 1: MENTAL FİİLLER.....	 8
1.1. DİL VE DÜŞÜNCE.....	8
1.2. FİİLLER.....	9
1.3. BİLİŞSEL DİL BİLİM.....	9
1.4. MENTAL FİİLLERİN TANIMI, ANLAMI VE ÖZELLİKLERİ	10
1.5. MENTAL FİİLLER ÜZERİNE YAPILAN BAZI ÇALIŞMALAR	12
1.5.1. Yabancı Alan yazınında Mental Fiiller	12
1.5.2. Yerli Alan Yazınında Mental Fiiller	13
1.6. MENTAL FİİL SINIFLANDIRMALARI.....	15
1.6.1. Algı Fiilleri.....	21
1.6.2. Biliş Fiilleri	22
1.6.3. Duygu Fiilleri.....	23
 BÖLÜM 2: BİLİŞ FİİLLERİ	 25
2.1. BİLİŞ, AKIL, BELLEK, BEYİN, İDRAK SÖZCÜKLERİNİN TANIMLAMALARI ÜZERİNE	25
2.2. BİLİŞ FİİLLERİ	26

2.3. BİLİŞ FİİLLERİ İLE İLGİLİ BAZI ÇALIŞMALAR	29
BÖLÜM 3: DERLEME SÖZLÜĞÜ'NDE BİLİŞ FİİLLERİ	32
3.1. DİKKAT FİİLLERİ	34
3.2. BELLEK FİİLLERİ	36
3.2.1. Akılda Tutma Fiilleri	37
3.2.2. Hatırlama Fiilleri.....	37
3.2.3. Unutma Fiilleri.....	38
3.3. BİLME FİİLLERİ	40
3.4. İMGELEME FİİLLERİ	42
3.5. DÜŞÜNME FİİLLERİ.....	44
3.6. PROBLEM ÇÖZME VE AKIL YÜRÜTME FİİLLERİ.....	46
3.6.1. Anlama Fiilleri	47
3.6.2. Araştırma ve İnceleme Fiilleri	48
3.6.3. Varsayım Fiilleri	51
3.6.4. Çözümleme Fiilleri	52
3.6.5. Ayırt Etme Fiilleri.....	53
3.6.6. Deneme ve Sınama Fiilleri.....	54
3.6.7. Karşılaştırma Fiilleri	55
3.6.8. Yatıştırma Fiilleri.....	56
3.7. KARAR VERME FİİLLERİ	57
3.7.1. Karar Fiilleri.....	57
3.7.2. Kararsızlık Fiilleri	61
3.7.3. Değer Fiilleri	62
3.7.4. Kabul Fiilleri	67
3.7.5. İnanma Fiilleri.....	68
3.8. BİLİNÇ FİİLLERİ	69
3.8.1. Bilinç Kaybı Fiilleri	70
3.8.2. Bilinç Açıklığı Fiilleri.....	72
3.9. ÖĞÜT FİİLLERİ	73
3.10. MANİPÜLASYON VE YANILTMA FİİLLERİ.....	74
3.10.1. Aldatma ve Kandırma Fiilleri	75
3.10.2. Kışkırtma Fiilleri.....	79

3.10.3. İftira Fiilleri.....	83
3.11. SABIR FİİLLERİ.....	84
3.12. MÜCADELE VE REKABET FİİLLERİ	85
3.12.1. Başarı ve Beceri Fiilleri	86
3.12.2. Gayret ve Çaba Fiilleri.....	88
3.12.3. Yarış Fiilleri	91
3.12.4. Üstünlük Fiilleri	92
3.13. ALDANMA VE YANILMA FİİLLERİ.....	95
3.14. YÖNETME FİİLLERİ.....	97
3.15. SESSİZLİK FİİLLERİ.....	98
3.16. TAHMİN FİİLLERİ	99
3.17. UYUM VE BENZERLİK FİİLLERİ.....	101
3.18. ŞÖHRET VE ÜN FİİLLERİ.....	105
3.19. TEMBELLİK FİİLLERİ.....	106
3.20. PAYLAŞMA FİİLLERİ.....	108
3.21. İLETİŞİM FİİLLERİ	110
3.21.1. Açıklama, Bildirme ve Konuşma Fiilleri.....	111
3.21.2. Olumsuz Konuşma Fiilleri	116
3.21.3. Yalan Fiilleri	123
3.21.4. Emir ve Buyruk Fiilleri	125
3.21.5. Yemin Fiilleri.....	126
3.21.6. Cevap Verme Fiilleri.....	127
3.21.7. Tartışma fiilleri	128
3.21.8. Yazma Fiilleri	130
3.21.9. Dedikodu Fiilleri	130
SONUÇ	134
KAYNAKLAR	140
EKLER	149
Ek 1: Derleme Sözlüğü'nde Biliş Fiilleri.....	149
ÖZGEÇMİŞ	249

TABLO LİSTESİ

Tablo 1.1: Derleme Sözlüğü’nde Biliş Fiilleri.....	151
--	-----

ÇİZELGE LİSTESİ

Çizelge 1.1: Derleme Sözlüğü'nde Biliş Fiillerinin Anlam Dağılımı.....	133
--	-----

KISALTMALAR

Çev.	Çeviren
DS	Derleme Sözlüğü
Ed.	Editör
s.	Sayfa
vb.	ve benzeri
vd.	ve diğerleri

GİRİŞ

Dil, oldukça karmaşık bir yapıya sahiptir. Bu yapının içinde yalnızca sözcükler ya da kurallar değil; anlamla biçim, akılla duygu bir arada yer alır. Bu çok yönlü doğası sayesinde dil, farklı düşüncelerin ortaya çıkmasına ve ifade edilmesine imkân tanır (Ayık, 2021). Bu yönüyle insanın düşüncelerini, duygularını ve zihinsel süreçlerini dış dünyaya aktarmasını sağlayan temel bir araçtır. Dil, aktarım aracı işleviyle de sınırlı değildir, düşüncenin sınırlarını genişleten bir yapıdır. Bireyin zihinsel kapasitesi, dili kullanma biçimiyle gelişir. Düşünce ise bireyin zihninde oluşan anlama, yorumlama ve değerlendirme süreçlerinin genel adıdır.

Dil ve düşünce, sürekli birbiriyle etkileşim içerisinde. Bu etkileşim, bireyin neyi nasıl düşüneceğini ve onu nasıl ifade edeceğini doğrudan belirlemektedir. Dil, tanımı farklı disiplinlerce yapılabilen, kesin sınırlarla çizilemeyen devingen bir sistemdir. Bu özellik, dilin tek bir kalıba sığmayan yapısal esnekliğini gösterir. Dilin ilk işlevi bilgiyi aktarmaktır; ancak bu aktarım zihnin katkısıyla gerçekleşir. Duygu ve düşüncelerimiz dilin imkânları içerisinde muhataba aktarılır (Divlekci, 2007). Dil, düşünceyi yalnızca iletmez, aynı zamanda onu kurar ve biçimlendirir. Aksan (2021), dili sadece düşünceyi ileten bir dizge olarak değil aynı zamanda onu oluşturan, şekillendiren, düzenleyen bir dizge olarak ifade etmektedir. Dil, anlam üretme sürecinde zihinsel ve duygusal katmanları aynı anda taşıyan bir yapıdır. Birey, düşünce üretirken anlamları ifade edecek biçimi dilin sunduğu olanaklar içinde kurgular. Düşünce, dile bağlı olarak şekillenir; hangi kavramların, hangi ilişkiler içinde ele alınacağı, hangi sözcüklerin seçileceği ve hangi yapılarla aktarılacağı dilin imkânlarıyla sınırlandırılır. “Dil, düşünceyi ister istemez düzenler” (Heintz, 1978, s. 369). Zihnin dili aşan bir özgürlük alanı olsa da bu alanın sınırları çoğunlukla dil aracılığıyla çizilir.

Sözel iletişimi anlamlandırma süreci yalnızca dil bilimsel kurallarla sınırlı kalmaz. Bu süreçte birey, sesleri ve yapıları çözümlemenin ötesine geçerek zihinsel işleme yollarını devreye sokar. Alınan iletişime anlam kazandırmak için kişi, yalnızca duyduklarını değil, aynı zamanda iletide geçen nesne ve ilişkilerle ilgili sahip olduğu tüm bilgileri kullanır. Bir sözel iletişimi yorumlama ve değerlendirme sırasında kişinin kullandığı yöntemler gramerin sınırlarını aşmakta, bir dizi zihin sürecini gerektirmektedir. Bu

işlemlerin gerçekleşebilmesi için hatırlama, karşılaştırma ve olasılıkları değerlendirme gibi çok sayıda zihinsel etkinlik eş zamanlı çalışır (Şuataman ve Kalafat, 2012).

İnsan dili, diğer canlılardaki iletişim biçimlerinden farklı olarak yaratıcılığa dayalı bir kullanım potansiyeli taşır. “Dilin olağan kullanımı, bu anlamda, yaratıcı bir etkinliktir. Olağan dil kullanımının bu yaratıcı yanı, insan dilini, bilinen hayvan iletişim dizgelerinden ayıran temel özelliktir” (Alkayış, 2017, s. 25). Bu fark, insanın dili yalnızca tepki verme veya bilgi aktarma aracı olarak değil, aynı zamanda anlam kurma ve yeni yapılandırmalar üretme aracı olarak kullanabilmesinden kaynaklanır. İnsanın en önemli özelliği düşünebilen bir varlık olmasıdır. İnsanın bugünkü gelişmişlik düzeyine ulaşabilmesinde en temel etken düşünme yetisidir. Düşünme, tepkiye dayalı içgüdüsel davranıştan farklı olarak, zihinsel işlem basamaklarının bilinçli şekilde kullanılmasıyla gerçekleşir. İçgüdülere bağlı bir varlık olsaydı, insan çevresini algılayabilir ama bu verileri anlamlandırıp yeniden üretemezdi; bu da onu diğer canlılardan ayıran temel farkın ortadan kalkmasına neden olurdu. Altınörs’ün (2010, s. 400) ifadesiyle “Düşünce ile dil, birbirini besleyen, zenginleştiren melekeler olarak insanda tezahür etmektedir.” İnsan zihninin düşünce ve dili birlikte işler hâlde kullanır. Üretim ve gelişim bu iki yetinin etkileşimiyle mümkündür.

İnsanın zihinsel kapasitesi, dili kullanmakla kalmaz; aynı zamanda onunla kültür üretir, toplum inşa eder ve düşünsel yapıların üzerinde yeniden düşünme imkânı yaratır. “İnsanın, eşsiz zihin özellikleri sayesinde medeniyet, teknoloji, kültür yaratıp; bu yarattıkları üzerine düşünme yeteneğine sahip bir eğilim doğuyor” (Alkayış, 2017, s. 25). Bu yönüyle dil, düşünmeyi mümkün kılan ve zihinsel üretkenliği sürekli besleyen bir sistemdir. Dil ile kültür arasındaki ilişkiye değinen Yaylagül, dilin yalnızca bir iletişim aracı olmadığını; aynı zamanda zihinsel, toplumsal ve kültürel bir yapı taşıdığını belirtir ve “Dillerin, insan zihnini ve kültürel yapıyı yansıtan en güçlü aynalardan biri olduğunu, hatta etnik düşünce biçimlerinin de bu yansımaya dâhil olduğunu” (2015, s. 59) ifade eder. Ağızlar da bu yansıtıcı işlevi sürdüren, bölgelerin dünya görüşünü, düşünce biçimlerini ve kültürel unsurlarını taşıyan önemli dilsel yapılardır. Anadolu ağızları, içerdiği bölgesel varyasyonlar sayesinde hem kültürel çeşitliliği gösteren hem de dilin bilişsel yönünü araştırmaya olanak tanıyan zengin bir kaynak sunar. Özellikle fiillerin ağızlardaki farklı biçim ve anlamları, zihinsel süreçlerin dile nasıl kodlandığını

gözlemek açısından dikkate değerdir. Son yıllarda dil bilimsel çalışmalarda öne çıkan tematik fiil sınıflandırmalarından biri olan mental fiiller, dil aracılığıyla işleyen zihinsel süreçleri inceleme imkânı sağlar. Bu çalışmada, mental fiillerin ve onların bir alt grubu olan biliş fiillerinin *Derleme Sözlüğü*'ndeki kullanımları tespit edilerek örnekler üzerinden çözümlenmiştir.

1. ARAŞTIRMANIN KONUSU

Araştırmanın konusunu, Anadolu ağızlarının söz varlığında yer alan ve zihinsel süreçleri yansıtan mental fiillerin bir alt grubu olan biliş fiillerinin incelenmesi oluşturmaktadır.

2. ARAŞTIRMANIN AMACI VE ÖNEMİ

Çalışmanın amacı, *Türkiye'de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* taranarak tespit edilen veriler doğrultusunda, Anadolu ağızlarının söz varlığında yer alan biliş fiillerini incelemektir. Biliş fiilleri, zihinsel süreçlerin dile yansımaları olarak değerlendirilen mental fiillerin alt sınıflandırmasıdır. Bireyin düşünme, anlama, öğrenme gibi bilişsel eylemlerini ifade eder. Anadolu ağızlarında kullanılan biliş fiillerinin belirlenmesiyle, halkın zihinsel süreçlere ilişkin anlam dünyası ve kültürel birikimi üzerine önemli ipuçlarına ulaşılması hedeflenmektedir.

Söz varlığı, yalnızca dilin yapısal unsurlarını değil; aynı zamanda bireyin düşünce yapısını, kültürel kodlarını, yaşama biçimini ve toplumsal değerlerini de yansıtan bir alandır. Araştırmada, Anadolu ağızlarında kullanılan fiillerin yöresel farklılıklar göstererek nasıl çeşitlendiği ve bilişsel işlemlere nasıl karşılık verdiği, *Derleme Sözlüğü* üzerinden tematik olarak incelenerek ortaya konulmuştur. Bu çalışma, söz konusu kaynak temel alınarak biliş fiillerinin etnik düşünce kalıplarına, kültürel yansımalarına ve yöresel dil kullanımlarına nasıl sirayet ettiğini ortaya koymayı amaçlamaktadır.

Anadolu ağızlarında yalnızca biliş fiillerine odaklanan özgün bir tez çalışmasının bulunmaması, bu araştırmayı alan açısından özgün kılmaktadır. Alan yazınındaki mental fiil incelemeleri çoğunlukla tarihî metinler ya da romanlar üzerinden yürütüldüğü, ağız verilerine dayalı tematik çözümlemelere yeterince yer verilmediği söylenebilir. Bu çalışma, söz konusu eksikliği gidermeyi amaçlamakta ve *Derleme Sözlüğü* üzerine

yapılan çalışmalara, biliş fiilleri üzerinden tematik bir katkı sunmayı hedeflemektedir. Elde edilen bulguların hem mental fiil araştırmalarına hem de ağız incelemelerine kuramsal ve yöntemsel açıdan katkı sağlayacağı da düşünülmektedir.

3. ARAŞTIRMANIN KAPSAMI VE SINIRLILIKLARI

Çalışma, *Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü*’nden tespit edilen biliş fiilleriyle sınırlandırılmıştır. Sözlükten elde edilen biliş fiilleri, anlam özelliklerine göre tasnif edilerek tematik bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Biliş fiillerin değerlendirilmesinde, *Derleme Sözlüğü*’nde yer alan fiillerle ilgili örnek cümle/ler bulunmadığından fiilin sözlükte belirtilen temel anlamı esas alınmış; eğer söz konusu anlam zihinsel bir süreci yansıtıyorsa fiil çalışmaya dâhil edilmiştir. Buna karşılık, zihinsel süreci ifade etmeyen ya da biliş fiili kategorisine girmeyen tüm kullanımlar kapsam dışında bırakılmıştır.

4. ARAŞTIRMANIN YÖNTEMİ

Araştırmada nitel araştırma yöntemi olan içerik analizi kullanılır. “İçerik analizi, yazılı, görsel veya işitsel dökümanların içeriğini sistematik bir şekilde analiz edilir. Bu yöntem, nitel araştırma yöntemleri arasında yer alır ve araştırmacıların belirli bir konu veya sorun hakkında derinlemesine bilgi edinmelerine imkân sağlar” (Alanka, 2024, s. 78). İçerik analizinde toplanan verilere odaklanılır. Bu verilerden sonuçlara ulaşılır.

Araştırmada, *Türk Dil Kurumu* tarafından 2019 yılında yayımlanan 6 ciltlik *Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* esas alınmış ve veriler taranmıştır. Sözlükte yer alan fiiller, zihinsel süreçleri yansıtan biliş fiilleri çerçevesinde değerlendirilerek anlam özelliklerine göre sınıflandırılmıştır. Tematik sınıflandırma sürecinde Yıldız (2016), Hirik (2018) ve Sandalyeci’nin (2023) çalışmaları referans alınarak bir sınıflandırma oluşturulmuştur.

Verilerin analizinde belgelendirme yöntemi kullanılmış; tespit edilen madde başları, anlam açıklamaları, fiillerin derlendiği il, *Derleme Sözlüğü*’ndeki biçimiyle sayfa numarası ve cilt bilgisiyle birlikte kaynaktan yer aldığı şekilde aktarılmıştır. Çalışmada genel olarak *Türk Dil Kurumu*’nun güncel yazım kuralları esas alınmış; ancak sözlükten aktarılan sözcükler ve örnek cümlelerde asıl biçim korunarak herhangi bir imla

düzeltilmesi yapılmamıştır. Aynı anlama sahip olan farklı madde başı fiiller birleştirilmiş, tüm cilt ve sayfa bilgileri tek maddede belirtilmiştir. Son olarak tespit edilen biliş fiilleri, ait oldukları tematik sınıflandırma içinde alfabetik sıraya göre düzenlenmiş ve bir tablo oluşturulmuştur.

5. TÜRKİYE’DE HALK AĞZINDAN DERLEME SÖZLÜĞÜ

İnsanların zihinsel durumları çevrelerine göre şekillenir ve bu da kullanılan dile yansır. Yazı diline yansımayan fakat ağızlarda yer edinen sözcükler, bölge halkı tarafından dilden dile aktararak kendi canlılığını korur. Aynı zamanda ağızların korunması atalardan gelen kültürel mirasın ve kimliğin kaybolmaması için önem arz etmektedir.

1920’li yıllarda Rıza Nur’un Maarif Vekilliği döneminde çıkarılan özel bir yönetmelikle Anadolu ağızlarındaki Türkçe sözlerin derlenmesine başlanılmıştır. Besim Atalay, Hars Müdürü olarak yapılan çalışmaları yönetmiş ve 1925 yılından sonra derlenen malzemelerin tasnifine başlanmıştır. 1928’de gerçekleşen yazı devriminin ardından Dil Encümeni kurulmuştur. Ragıp Hulûsi önderliğinde 1929-1930 yılları arasında yeni derlemeler yapılmıştır. Eldeki malzemeler değerlendirildikten sonra Hamit Zübeyir ve İshak Refet tarafından 1932’de *Anadilden Derlemeler* adı altında bir sözlük yayınlanmıştır (Akalin, 2002, s. 27).

Türkiye’de Anadolu ağızları denilince akla gelen ilk kaynak *Derleme Sözlüğü*’dür. *Derleme Sözlüğü* ile ilgili birçok çalışma mevcuttur. Bu kadar fazla çalışmanın olması ağızların ne kadar zengin olduğunu ve araştırmaya açık olduğunu gösterir. *Derleme Sözlüğü* Anadolu ağızlarındaki sözcükleri toplamak, korumak ve belgelemek amacıyla hazırlanmış bir sözlüktür. Ortaya çıkışı, *Türk Dil Kurumu*’nun 1932 yılında kurulmasının ardından başlatılan dil çalışmaları ile ilgilidir. Bu dönemde, özellikle Anadolu’nun çeşitli bölgelerinde halk arasında kullanılan ama yazı diline geçmemiş sözcükleri derlemek için geniş çaplı bir çalışma ortaya konulmuştur.

12 Temmuz 1932’de *Türk Dili Tetkik Cemiyeti*’nin kurulmasının ardından 26 Eylül 1932’de toplanan I. Türk Dil Kurultayında halk ağzından söz derleme kararı alınmıştır ve bu cemiyete yardım edilmesi amacıyla neler yapılması gerektiği, kimlerin

katılacağı vb. birçok hususu içeren bir *Söz Derleme Talimatnamesi* oluşturulmuştur. 1932-1934 yılları arasında yurdun genelinde bu talimatname doğrultusunda ilk derleme çalışmaları gerçekleştirilmiştir. Bu derleme seferberliği sonucunda yaklaşık 153.500 fiş oluşturulmuştur. Bu fişler, *Türkiye’de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi*’nde yayımlanmaya başlanmış ve 1939-1951 yılları arasında bu derginin ilk dört cildi basılmış, bu dört cilde ek olarak 1952’de yalnız folklor sözlerini içeren 5. cilt, 1957’de de “Yazı Dilinden Halk Ağzına İndeks” olan 6. cilt eklenmiştir (DS I, s. VIII-IX).

1952-1959 yılları arasında, tüm yurttaki ikinci derleme seferberliği gerçekleştirilmiştir. Bu derlemeler sonucunda, yaklaşık 450.000 fiş oluşturulmuştur. İlkine göre daha nitelikli olan bu derlemeler ile hem derlenen sözcük sayısı artmış hem de *Türkiye’de Halk Ağzından Söz Derleme Dergisi*’ndeki birtakım eksikliklerin ve yanlışlıkların giderilmesine olanak sağlanmıştır (DS, s. IX). Günümüzde basılı hâlde de kullanılan 6 ciltlik *Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* aslında 1920-1959 yılları arasındaki derlemelere dayanarak hazırlanmış bir çalışmadır.

“*Derleme Sözlüğü* üzerindeki bundan sonraki en önemli adımlardan biri sözlüğün sanal ağda paylaşılmasıdır. Sözlük, 25- 30 Mart 2008 tarihlerinde Şanlıurfa’da yapılan *Ağız Araştırmaları Çalıştayı*’nda “Türkiye Türkçesi Ağızları Sözlüğü” adıyla sanal ortamda kullanıcıların hizmetine sunulmuştur. Elektronik ortamdaki bu sözlüğe Türk Dil Kurumu’ndan çıkan ağız araştırmaları ile ilgili yayınlarda geçen sözcükler de eklenmiş, böylece sözlüğün veri tabanı zenginleştirilmiştir. Günümüzde “sozluk.gov.tr” adresinden sözlük olarak “Derleme Sözlüğü” alt başlığı seçildiğinde arama yapılabilmektedir” (Erdoğan, 2022, s. 213).

Derleme çalışmaları, günümüzde *Türk Dil Kurumu* bünyesinde *Ağız Araştırmaları Bilim ve Uygulama Kolu* tarafından hâlâ devam ettirilmektedir.

Derleme Sözlüğü üzerine birçok çalışma yapılmıştır. Ancak çalışmanın konusu itibari ile *Derleme Sözlüğü*’nde sadece fiilleri içeren çalışmalara bakıldığında üç yüksek lisans tezi, beş makale çalışması bulunmaktadır.

Dîvânu Lugâti’t Türk’te bulunan 3652 fiilin 562’sinin *Derleme Sözlüğü* ile aynı olduğu karşılaştırmalı olarak detaylıca incelenip tespit edildiği (Karaca, 2002), birleşik eylemlerin ses olayları açısından incelenip 6200’den fazla birleşik eylemin tespit edildiği (Laçın, 2010), *Derleme Sözlüğü* ile *Tarama Sözlüğü*’nün incelenip ortak maddelerin

fiiller esas alınarak karşılaştırılıp toplamda 1472 ortak madde başı tespit edilip bunları semantik açıdan incelendiği (Erdem, 2011) üç yüksek lisans tez çalışması bulunmaktadır.

Derleme Sözlüğü'nde geçen kalıplaşmış ad-fiil ve sıfat-fiillerin yazı dilinde kullanım durumlarının incelendiği (Savran, 2010), Adıyaman ağızlarındaki fiil kullanımını *Derleme Sözlüğü* bağlamında değerlendirildiği (Telli ve Bulduk, 2019), *Derleme Sözlüğü*'nde geçen “düşün-” fiilinin ağızlardaki kullanım şekillerinin incelendiği (Seçkin, 2022), Dîvânu Lugâti't-Türk'teki temel duygu fiillerinin *Derleme Sözlüğü*'ndeki karşılıklarını karşılaştırmalı olarak incelendiği (Çelik, 2022), Anadolu ağızlarında kullanılan duygu fiillerinin *Derleme Sözlüğü* bağlamında değerlendirildiği (Yaman, 2024) beş makale çalışması bulunmaktadır.

BÖLÜM 1: MENTAL FİLLER

1.1. DİL VE DÜŞÜNCE

Dil ve düşünce arasındaki ilişki eski çağlardan bu yana çeşitli disiplinlerin üzerinde durduğu bir araştırma konusudur. Dilin tanımlarında da sıklıkla bu ilişki vurgulanır. Aksan'a (2009) göre; dil insanın duygularını, düşüncelerini, isteklerini bütün ayrıntılarıyla ortaya koymaktadır. Bu bağlamda dil, insanların duygu düşünce, fikir ve kararlarını birbirlerine aktarmak için bir araç niteliğine bürünmektedir. Dil, insanlar için kendini gizleme, bir yandan da dış dünyaya açılma aracıdır.

İnsan zihninin; mutluluk ve acıyı hissetme, başkalarının acı ve mutluluğunun farkında olma konusundaki muazzam kapasitesi bakımından özel olduğuna ve sevme-affetme yeteneğinde, müthiş hafızasında, simgeleme ve anlatma yeteneğinde, söz dizimi ile dil armağanında, evreni anlama ve yeni evrenler yaratma gücünde, problemlerin çözülebilmesi için farklı bilgileri işleme ve entegre etme hızı ve kolaylığında özel olduğuna şüphe yoktur (Damásio, 2003, s. 189).

Söz konusu zihinsel faaliyetler, birbiriyle sarmal biçimde ilerlemektedir. Bir başka deyişle zihnimizde oluşan bilişsel döngü, diğer unsurlardan destek alarak varlığını devam ettirmektedir.

İnsanlık her zaman dünyayı bilmek ve anlamakla ilgilenmiş bu yönde çaba sarf etmiştir. Bu döngü, dil ve düşüncenin iş birliği ve harmanlanmasıyla gerçekleşir. Çağdaş dil bilimin öncüsü olan Saussure dil ve düşüncenin birbirinden bağımsız olamayacağını ifade etmektedir. Saussure'e (1985) göre dil ile düşünce bir kâğıdın iki yönü gibidir. Düşünce ve dil arasındaki ihmal edilemeyecek bir bağ bulunur ve bu olmazsa ikisi arasında ilgi kurulamaz.

İnsan, düşünce birikimiyle, bu birikimi oluşturan potansiyelle ve hazır bulunuşluğuyla doğar. Böylece insan, ömrü boyunca dil ile birlikte gelişip zenginleşir. İnsan düşüncelerini dışa vurmak, başkaları ile paylaşmak için, dilin bildirişim sağlayan yönünden yararlanır. Dil, toplumun bireye kattığı bir gelişim aracı ve sonucu dolayısıyla bir zenginliktir. Zaman içerisinde dil üzerine çok sayıda tanım getirilmiş ve dile dair çeşitli çıkarımlarda bulunulmuştur. Bu çıkarımlar ve tanımlar, dilin bir iletişim aracı olmasının yanında düşünceyi kuran ve sistemleştiren bir olgu olduğunu göstermektedir.

1.2. FİLLER

İletişimi sağlayan dil, fiiller ile birlikte kullanıldığı zaman anlamlı ve hareket bildiren cümleler ortaya çıkmaktadır. “Fiiller bir varlığın veya kavramın somut ya da soyut herhangi bir hareketini, oluşunu, durumunu ve kılışını anlatan sözcük türleridir. Aynı zamanda bir cümlede söz dizimsel ve anlamsal yapıları kurup geliştiren sözlük birimler olarak da işlevleri mevcuttur” (Doğan, 2022, s. 2441). Fiiller bu özelliklerinden dolayı birçok kez farklı ortam ve çalışmada ele alınmış, tasnife tabi tutulmuş ve değerlendirilmesi yapılarak yeni dil bilimsel sistemlerin oluşumunda önemli rol oynamıştır. Varlıkların çeşitli hâl ve hareketlerinin, fiil soylu sözcüklerle karşılandıkları bilinen bir durumdur. Bu bağlamdan çıkarılabilecek bir sonuç da fiillerin evrensel konumuna dairdir. Fiiller evrensel bir dil kategorisi içinde yer alır. Araştırmacılar fiilleri farklı ölçütleri temel alarak birtakım sınıflandırmalara tabi tutmuşlardır. Bu sınıflandırmaların bir kısmının biçim, bir kısmı da fiillerin gerçekleşme tarzını ölçüt alınarak yapılmış buna bağlı olarak farklı sınıflandırmalar ortaya çıkmıştır (Hirik, 2018).

“Türkçenin temel söz varlığı içerisinde önemli bir yeri olan fiiller, dil bilgisi incelemelerinde genellikle yapılarına (basit, türemiş ve birleşik fiiller), edimsel anlamlarına (kılış, oluş ve durum fiilleri) ve çatılarına (geçişli, geçişsiz, etken, edilgen, dönüşlü ve işteş fiiller) göre ele alınmıştır” (Beyitoğlu, 2021, s. 1522). Gün geçtikçe artan söz varlığına dair akademik çalışmalar, fiillerin, semantik tasnif denemelerine yoğunlaşmıştır. Bununla birlikte son dönemlerde fiiller psikoloji alanından dil bilim alanına kaymakta ve çalışmaların odak noktası burada bulunmaktadır. Bu aşamada devreye tematik bir sınıflandırma olarak bilişsel dil bilimin araştırma alanı olan mental fiiller gelmektedir. Son dönemde semantik bir sınıflandırma olarak mental fiil üzerine çalışmalar artmıştır.

1.3. BİLİŞSEL DİL BİLİM

Bilişsel dil bilim araştırmalarında, dili oluşturan unsurlar üzerine analizler gerçekleştirilerek insan zihninin temel ilkeleri ortaya konulur (Taş, 2022). Bilişsel dil biliminde odak, insanın bilişselliğidir. Bilişsellik; “İnsanın bilgileri işleyen bir sistem olarak incelenmesini, insan davranışının ise içsel durumları açısından tanımlanması ve açıklanması gerektiğini öngören bir yaklaşımdır. Bu durumlar, görevlerin rasyonel

çözümü için fiziksel olarak ortaya çıkan, gözlemlenebilen bilginin alınması, işlenmesi, korunması ve harekete geçirilmesi şeklinde yorumlanır” (Demyankov, 1994, s. 17). Maslova bilişselliği “insan aklını, düşüncesini, zihinsel süreçlerini ve bununla bağlantılı durumları inceleyen bilimsel bir yaklaşım” ve “biliş ve bilgiyle bağlantılı süreçler” şeklinde olarak tanımlar (2005, s. 6). Bu kapsamda bilişsellik, insanın bir program dâhilinde üretebildiği dil organizasyonlarıyla bağlantılıdır.

Bilişselliğin en önemli ilkelerinden biri zihnin kendi düşünce dünyasında beliren şema ve stratejilerle bilgiyi kullanan, algılayan ve üreten yorumlamadır. Bu bilgiler ışığında bilişsellik, işleme süreciyle bağlantılı olarak insandaki bilginin var oluş şeklini boyutlarıyla inceler. Dilde bilişsel yaklaşım; insanın bilinç, bilme düşünce ve algısıyla ilgili programlamalarıyla ilgilidir. Dilde fiilleri, bu yönden inceleyen sınıflandırma ise mental fiillerdir. “Akademik alanda zihni konu edinen bilim dallarından biri olan bilişsel dil bilim içinde incelenen mental fiiller 21. Yüzyıl Türkiye Türkoloji’sinin ilgi gösterdiği konular arasında yer almaktadır” (Yıldız, 2019, s. 21).

1.4. MENTAL FİİLLERİN TANIMI, ANLAMI VE ÖZELLİKLERİ

Mental süreç, insanın zihninde bir düzen içinde gerçekleşen oldukça girift bir sistem olarak adlandırılabilir. Bu sistem sayesinde çevremizi algılar ve anlamlandırabiliriz. Bu süreç daha çok psikoloji çalışmaları üzerinden okunmaktadır. Dil çalışmalarındaki alanı ele aldığımızda dil edinme sürecinde elde edilmesi beklenen birtakım kazanımlara yönelik çalışmalar yapılmıştır. Mental fiiller, ilk olarak çocukların dil edinim sürecinin irdelenmesi ve bu süreçte mental rolünün değerlendirilmesiyle ortaya çıkmıştır. Bu konuda Şahin’e (2012a) göre; çocukların algılamaları, duyguları ve idrak alanlarına ait fiil söz varlığı mental verb yani mental fiil terimi ile karşılanmıştır. Hall ve Booth (1995) ise mental sözcüklerin oluşum aşamalarına odaklanmıştır.

Mental fiil, hızlandırıcı bir unsur ile başlayan ve zihinde zaman içerisinde ve süreç doğrultusunda kendine yer edinen fiillerdir. Bu tetikleyiciler çevresel etkenler ve kişinin iç dünyasındaki içsel tetikleyiciler olabilir. Mental fiiller, algılama, düşünme, karar verme, hatırlama, gibi zihinsel süreçlerin dil hareketleri içerisinde daha fazla yer almasıyla görevlidirler. Ayrıca mental fiiller zihinde beliren gözlemlenebilen ya da göz ardında devam eden hareketleri de belirtebilir. “Dışarıda izlenebilen hareket, durum ve

oluş fiillerinin aksine mental fiiller, çoğunlukla gözlemlenemeyen, ancak bazı durumlarda zihinsel ya da duygusal faaliyetlerin beden hareketlerine çeşitli şekillerde yansımaları sonucunda ne düşünüldüğü ya da hissedildiği ile ilgili çıkarımlarda bulunulabilen zihinsel durum fiilleridir” (Alkan Ataman, H. 2023, s. 182).

Mental fiiller; zihinsel durum ve aktiviteleri karşılayan, fizikî bir hareket anlamı taşımayan, isteğe bağlı oluşumun yanı sıra istem dışı da oluşabilen, “mental durum”, “mental süreç”, “duygu”, “davranış”, “arzu”, “algı” ve “iletişimi algılama” gibi geniş bir anlam yelpazesine sahip olan fiillerdir (Biber, Johansson, Leech, Conrad, Finegan, 1999). Biray’a (2007) göre mental fiiller; düşünmek ve hissetmekle, algı, duygu, duyu, davranış, sezgi, tanıma, hatırlama, idrak, değerlendirme ve açıklamayla ilgili fiillerdir. Mental fiil tanımı üzerine yapılan bir başka tanımda ise:

Mental durum ve aktiviteleri karşılamaktadırlar. Semantiğinde fizikî bir hareket bulunmaz. Bazı fiiller isteğe bağlı, bazıları istem dışı oluşabilir. Geniş bir anlam yelpazesine sahiptir. Pek çok mental fiil, anlam bakımından kısmen aktif mental hareketleri karşılamaktadır: (TV izlemeye) karar vermek, (ders) çalışmak vb. Bazı mental fiiller anlam bakımından diğerlerine nazaran daha fazla durum belirtirler: bir hareketten ziyade bir durumu tanımlarlar ve hoşlanmak, korkmak, nefret etmek ve tercih etmek gibi duygu ve davranışı gösteren pek çok fiilin yanı sıra inanmak, hatırlamak, anlamak gibi mental durumları da karşılarlar (Yıldız, 2018, s.164).

Bir başka açıklamaya göre ise:

Soyut kavramların ifadesi her zaman zor olmuştur. Bu anlamda mental süreç kişilerin iç dünyasında yaşadığı soyut bir silsileyi ifade etmektedir. Bu süreçte yaşanan her türlü değişimin dilde ifadesi de mental durum kelimeleriyle mümkün olmaktadır. Mental fiiller, bu soyut süreçte yer alan her türlü hareketi dil boyutunda ifadeye ve nitelendirmeye olanak tanımaktadır (Hirik, 2018, s. 133).

Mental fiiller, doğrudan düşünce ve algı ile bağlantılıdır (Hirik ve Çolak, 2017). Mental fiiller, zihinde gerçekleşen ve doğrudan insanı merkeze alan fiilleri kapsamaktadır. İnsanı merkeze alan birçok alan (sosyoloji, psikoloji, felsefe, mantık vb.) bulunmaktadır. Dolayısıyla bu alanlar aracılığıyla mental fiiller ile de bağlantıları kurulabilmektedir. Bu açıdan mental fiiller, dil biliminin yanı sıra psikoloji, psikanaliz, nöroloji, nöropsikoloji, çocuk gelişimi, eğitim bilimleri, reklamcılık vb. pek çok alanla da bağlantılı olarak multidisipliner çalışmalara hitap etmektedir. Genel ağ üzerinden ‘mental’ şeklinde bir tarama yapıldığında karşılaşılan veriler, bu konuyla ne kadar farklı ve çok sayıda bilim kolunun ilgili olduğunu sezdirmektedir (Yıldız, 2016).

Bir başka açıklamaya göre ise:

Mental fiillerin insan zihninde gerçekleşen süreçleri anlatması ve insanın ruhunu dolayısı ile psikolojisini etkileyen her türden değişkenin bu sürece dâhil olması bağlamında psikoloji ile iç içe geçmiş bir niteliği vardır. Sosyoloji ile olan bağı ise yine toplumsal hayatta insanların mental süreçlerinin kimi yerde sosyal bağlar ile ilgili olmasından kaynaklanmaktadır (Hirik, 2018, s. 22).

1.5. MENTAL FİİLLER ÜZERİNE YAPILAN BAZI ÇALIŞMALAR

Dil bilimsel sınıflandırmalarda önemli bir yer tutan mental fiiller; bireyin duygu, düşünce, algı ve bilişsel süreçlerini dilsel düzeyde ifade etmesine olanak sağlayan tematik bir fiil grubudur. “Genellikle duygu, düşünce ve algılar ile alakalı fiiller mental fiil olarak isimlendirilmiştir. Mental fiil, genelde bir tetikleyici unsur ile başlayan ve zihinde belli bir süreç içerisinde kendine yer edinen fiillerdir” (Sandalyeci, 2023, s. 25). Tematik fiil sınıflandırmalarında bağımsız bir kategori olarak ele alınan bu fiiller, çoğunlukla bireyin içsel farkındalığıyla başlayan ve zihinsel etkinlikler boyunca devam eden eylemleri kapsar. Bu yönüyle mental fiiller, yalnızca bireysel bilinç durumlarını yansıtmakla sınırlı kalmaz; aynı zamanda dikkat toplama, kavrama, karar verme ve öğrenme gibi soyut süreçlerin dil aracılığıyla yapılandırılmasını da mümkün kılar. Böylece birey ile dış dünya arasındaki bilişsel etkileşimin dilsel temsili açısından önemli bir kavramsal işlev üstlenirler.

Mental fiiller konusunda ilk çalışmalar çoğunlukla insan psikolojisi ve çocuk gelişimi üzerine yapılmış ardından dil çalışmalarında da bu konu incelenerek mental fiiller zihinsel süreç ve içerik bakımından çeşitli sınıflandırmalara tabi tutulmuştur (Seçkin, 2020; Hirik, 2018).

1.5.1. Yabancı Alan yazınında Mental Fiiller

Mental fiiller ile ilgili dil çalışmalarına ilk olarak yabancı kaynaklarda rastlamak mümkündür. Johnson ve Wellman (1980), “hatırlamak”, “bilmek” ve “tahmin etmek” gibi mental fiillerin çocuklar tarafından 3-4 yaş civarında, zihinsel durum ve süreçleri ifade etmek amacıyla kullandıklarını belirtmişlerdir. Shatz vd. (1983), çocukların “düşünmek” ve “hatırlamak” gibi zihinsel fiilleri yaklaşık 2 yaşından itibaren kullanmaya başladıklarını tespit etmişlerdir. Akli durumlara gönderim yapan sözcükler çocuğun zihinsel teorilerinin araştırmalarıyla alakalı olduğu için yoğun deneysel denetlemeye maruz kalmıştır. Bilmek, düşünmek ve hatırlamak gibi terimler bilişsel durumlara direkt referans yapar ve fiziksel durumdan farklı olarak çocuğun içsel durumunun farkındalığını

değerlendirmede deneysel bir pencere sağlar. Birçok araştırma çocukların anlamsal veya edimsel farklılıkları tanımasını değerlendirerek çocukların zihinsel terimleri anlamasını incelemiştir (Moore vd., 1992). Olson vd. (2006) mental fiillerin farklı bilişsel süreçleri tanımlamak açısından kullanıldığını ifade etmekte olup “İnanç fiilleri” başlığı altında çocukların zihinsel fiil edinimini inceleyen çalışmalar ortaya koymuşlardır. Werfel vd. (2023), zihinsel durum fiillerinin sağır çocuklarda yaşitlarına kıyasla daha az, türlerinin ise daha sınırlı ve karmaşık sözdizimsel yapılar içerisinde kullanıldığını tespit etmişlerdir.

Son dönemlerde ise çalışmalar daha fazla çeşitlenmiş ve alt başlıklara ayrılarak zenginleşme aşamasındadır. Günümüze yaklaştıkça bu durum daha belirli odağa doğru ilerlemiştir. “Croft, psikolojik durum fiilleri ‘psych verbs’ olarak adlandırdığı mental fiilleri, algı ‘perception’, biliş ‘cognition’ ve duygu ‘emotion’ olarak üçe ayırmaktadır” (Karahasanoğlu, 2022, s. 20). Levin (1993) mental fiilleri; algılama fiilleri, duyularla ilgili fiiller, gözlem fiilleri, gözetleme ve psikolojik durum fiilleri olarak; Halliday (2014) mental fiilleri algılama, etki, idrak ve istek fiilleri şeklinde açıklamıştır.

Hall ve Booth’un, mental sözcüklerin belirtilen oluşumların devamını göstermek için kullanıldığına dair iddiası önemli niteliktedir: 1. Bir olayı sezgisel olarak kaydetmek 2. Bir olayın tanındıklığını belirlemek 3. Bir olayı olgulara dayanan bir ağ üzerine yerleştirmek 4. Genel kavramlar arasındaki bağlantıları anlamak 5. Sürecin nasıl işlediğini yorumlamak 6. Olayla ilgili birisinin varsayımlarını belirginleştirmek. Bu düzeyler anılan sıraya göre algı, tanıma, anımsama, anlama, ileri idrak ve değerlendirme olarak ele alınmıştır (Booth vd., 1995).

1.5.2. Yerli Alan Yazınında Mental Fiiller

Ülkemizde mental fiillere dair ilk akademik çalışma Erdem (2004) tarafından yapılmıştır. Erdem (2004), mental fiilleri idrak, algılama, etki/duygu olarak üç ana grup altında incelemiştir. Yaylagül (2005) mental fiilleri; duygu, duygu, anı-uslamlama ve açıklama fiilleri olarak ele almıştır.

Şahin (2012a) mental fiilleri, “İnsanın düşünme, hissetme, algılama ve anlama gibi zihinsel faaliyetlerini ifade eden fiiller” olarak tanımlamıştır. Bu tür fiiller, fiziksel bir hareket içermez; daha çok zihinde gerçekleşen içsel süreçleri yansıtır. Şahin

(2012b)'de Türklerin acılarını, sevinçlerini, aşklarını ve hüznlerini sözlü ve yazılı edebiyatta geniş biçimde ifade ettiklerini bu durumun dildeki kavram çeşitliliğine de yansıdığını belirtir. Özellikle idrak, duygu ve algıyla ilgili fiillerin Türkçede çok sayıda olması dikkat çekicidir. Zihinsel süreçleri ifade eden mental fiiller, Eski Türkçeden bu yana dilde yer almakta ve anlam çeşitliliği göstermektedir.

Yıldız (2016), Eski Uygurcada yedi yüzden fazla mental fiilin incelemesini gerçekleştirmiştir. Çalışmasında bu fiiller üç ana grupta toplanmış ve alt dallara ayrılarak tasnif edilmiştir. Ana tasnif; biliş fiilleri, psikolojik durum fiilleri ve algı fiilleri şeklindedir. Mental fiiller, zihinsel durum ve aktiviteleri ifade eden fiillerdir. Anlam alanları oldukça geniştir; düşünmek, bilmek gibi zihinsel süreçleri; sevmek, istemek gibi duygusal ya da davranışsal eğilimleri; görmek, tatmak gibi algısal deneyimleri; okumak ve duymak gibi fiilleri kapsamaktadır. Ayrıca “karar vermek”, “çalışmak” gibi bazı fiiller, aktif zihinsel çabaları ifade ederken; “hoşlanmak”, “korkmak”, “nefret etmek”, “tercih etmek” gibi diğerleri daha çok belirli duygusal ya da zihinsel durumu anlatmaktadır. Bu yönüyle mental fiiller, insanın zihinsel süreçlerini ifade eden fiillerdir.

Hirik (2018), mental süreç bağlamında bir değerlendirme yaparak aşamaları girdi, işlem ve çıktı biçiminde ele almıştır. Mental fiilleri girdi basamağında yer alan duyu fiilleri, işlem basamağında yer alan bilişsel fiiller ve çıktı basamağında yer alan ifade fiilleri isimlendirmesiyle şekillendirmiştir. Seçkin (2020) ise mental fiilleri algı, duygu, idrak ve irade fiilleri şeklinde tasnif etmiştir.

Sandalyeci (2023), mental fiilleri zihinde belirli bir süreç içerisinde, bir tetikleyici unsurla başlayan zihin fiilleri olarak tanımlamıştır. Mental fiillerle ilgili çalışmaların başlangıçta ruh bilimi alanında yoğunlaştığı, dil bilimsel incelemelerin ise daha sonradan başladığı belirtilmiştir. Çalışmada özellikle Türkçenin tarihî dönemlerindeki fiiller ele alınmış, Çağatay Türkçesinde bu alandaki eksiklikler tespit edilmiştir. Bu nedenle Ali Şir Nevâyî'nin farklı türlerdeki on dokuz eseri seçilerek mental fiiller açısından incelenmiştir. Fiiller; girdi basamağında duyu fiilleri, işlem basamağında biliş fiilleri ve çıktı basamağında duygu ile açıklama fiilleri olmak üzere üç grupta sınıflandırılmış; bağlamlarına göre değerlendirilerek tematik bir sınıflandırmaya tabi tutulmuştur. Tespit edilen fiiller metin odaklı ve tematik bir incelemeyle ele alınmıştır.

Türkçeyle ilgili, adında ‘mental fiil/eylem’ geçen kitap hacminde bir çalışma ancak 2018 yılında Hirik tarafından yayımlanmıştır. Alan yazında ‘mental fiil’ adını taşıyan 10 tez vardır. Bunlardan dördü yüksek lisans, altısı ise doktora tezidir. Yüksek lisans tezlerinden Boz (2022) ve Karadağ (2023) tarihî metinler, Okay (2022) ve Murçak (2023) ise romanlar üzerinden mental fiilleri incelemiştir. Doktora tezlerinde ise Şahin (2012b), Yıldız (2016), Seçkin (2019), Aksoy (2021), Çelik (2021) ve Sandalyeci (2023) tarihî dönemlere odaklanmıştır.

Türkçede ya da Türk lehçelerindeki ağızlar üzerine mental fiillerle ilgili Türkiye’de yapılan çalışmalar çok az sayıdadır. Genel olarak yapılan çalışmalar incelendiğinde ise ya mental fiiller ya da mental fiillerin duygu fiilleri kolu üzerine yoğunlaşıldığı görülür. Özellikle biliş fiilleri kolu üzerine yapılan çalışmalar diğerlerine nazaran oldukça azdır.

Derleme Sözlüğü kapsamında mental fiiller üzerine çalışılmış sadece bir makale vardır: Acar (2019)’ın Codex Cumanicus’ta bulunan mental fiillerin *Derleme Sözlüğü* üzerinden Anadolu ağızlarındaki kullanımının incelendiği karşılaştırmalı çalışmasıdır. Biliş fiilleri üzerine ağızlarda bir makale çalışması vardır: Seçkin (2022) *düşünmek* fiilini *Derleme Sözlüğü*’nde geçen otuz yedi farklı madde başı olarak tespit edip incelemiştir. Duygu fiillerinde ise *Derleme Sözlüğü* kapsamında çalışılmış iki makale bulunmaktadır (Çelik, 2022; Yaman, 2024). Çelik (2022), “Dîvânü Lugâtî’t-Türk’te Geçen Temel Duygu Fiillerinin Derleme Sözlüğü’ndeki Durumu Üzerine Bir Değerlendirme” adlı çalışmasında sözlüklerin duygu fiilleri açısından karşılaştırmalı olarak incelendiği görülmektedir. Yaman (2024) ise, *Derleme Sözlüğü* kapsamında incelediği duygu fiillerini anlık tepki bildiren ve süreç içinde gelişen fiiller olarak iki başlık altında sınıflandırmış ve incelemiştir.

1.6. MENTAL FİİL SINIFLANDIRMALARI

Alan yazında araştırmacılar tarafından mental fiillerin türleri ile ilgili pek çok sınıflandırma denemeleri yapılmıştır. Kiklewicz (2017), Rusça odaklı tasnifleri incelendiği çalışmasında ayrıca kendisi de bir tasnif denemesine yer vermektedir. Çelik (2021)’in ifade ettiğine göre Vasiliev (1981) zihinsel aktivite ifade eden fiilleri *zihinsel*, *bilgi*, *bellek fiilleri* biçiminde üç başlıkta ele almaktadır. Kiklewicz Babenko’nun (2012)

“Russian Verbal Sentence” sözlüğünde mental fiillerin 10 başlıkta incelendiğini de aktarmaktadır. Kiklewicz, bu tasnif denemesinden yola çıkarak Gudnov’un (2013) zihinsel fiillerin anlamsal alanını radyal bir yapı olarak sunduğu çalışmasına da yer vermiştir:

1. Algı (perception)
2. Anlama (understanding)
3. Bilgi (knowledge)
4. Düşünme (thinking)
5. Karşılaştırma (comparison)
6. Seçim (selection)
7. Karar (decision)
8. Varsayım/Hayal Gücü (assumption/imagination)
9. Kararlılık (determination)
10. Kontrol (checking) (Kiklewicz, 2017)

Croft (1993), “Case Marking and the Semantics of Mental Verbs” başlıklı çalışmasında psikik fiiller olarak da tanımladığı mental fiilleri *algı, biliş ve duygu fiilleri* olarak üç başlıkta ele almaktadır. Fiillerle ilgili detaylı bir sınıflandırma çalışması bulunan Levin de mental süreçle ilişkili fiilleri beş başlıkta ele almıştır:

A. Algılama Fiilleri (Verbs of Perception)

1. Görme Fiilleri (See Verbs)
2. Gözlem Fiilleri (Sight Verbs)
3. Gözetleme Fiilleri (Peer Verbs)
4. Uyarı Temelli Fiiller (Stimulus Subject Perception Verbs)

B. Psikoloji Fiilleri (Psych-Verbs-Verbs of Psychological State)

1. Eğlence Fiilleri (Amuse Verbs)

2. Hayranlık Fiilleri (Admire Verbs)

3. Şaşma Fiilleri (Marvel Verbs)

4. Beğenme Fiilleri (Appeal Verbs)

C. İsteme-Arzulama Fiilleri (Verbs of Desire)

1. İstek Fiilleri (Want Verbs)

2. Arzu Fiilleri (Long Verbs)

D. Muhakeme Fiilleri (Judgement Fiilleri)

E. Değerlendirme Fiilleri (Verbs of Assessment) (Levin, 1993)

Erdem, V. Uluslararası Türk Dil Kurultayı'nda sunmuş olduğu “Türkmen Türkçesinde Mental Fiillerin İsteme Göre Anlam Değişimleri” adlı bildirisinin teorik kısmında, mental fiiller konusunu bağlantılı dil bilgisi yaklaşımıyla ele almış ve mental fiilleri *algılama (perception)*, *etki (affection)* ve *idrak (cognition)* fiilleri şeklinde gruplandırmıştır (2004, s. 939).

Mental fiil sınıflandırma çalışmalarıyla ilgili Türk dili üzerinde yapılan tasnif çalışmalarına bakıldığında Yaylagül'ün (2005) “Türk Runik Harfli Metinlerdeki Mental Fiiller” başlıklı çalışmasında dört başlıktan oluşan bir sınıflandırma yaptığı görülmektedir. Yaylagül, girdi işleviyle başlayıp çıktı işlevinde son bulan “bilgi süreci” olarak adlandırılan söz konusu boyuttaki grupların birbiriyle sıkı ilişki içerisinde bulunduklarını ve aralarında kesin bir ayırım yapmanın zorluğuna dikkat çekmektedir. Yaylagül'ün runik harfli metinleri incelerken *duyu fiilleri*, *duygu fiilleri*, *anı ve uslamlama fiilleri*, *açıklama fiilleri* olarak başlıklandırmıştır.

Barutçu Özönder (2011), Türk Gramerinin Sorunları Toplantısı'nda fiillerin anlambilimsel olarak tespiti konusuna dikkat çekmiş ve Tatar Türkçesi üzerinde yaptığı anlambilimsel sınıflandırma çalışmasında Düşünme ve İdrak fiillerine ayrı başlıklar hâlinde yer vermiştir: 1. Hareket Fiilleri 2. İş Fiilleri 3. Proses Fiilleri (Süreç Bildiren Fiiller) 4. Durum Fiilleri 5. Hareket Tarzını Bildiren Fiiller 7. Ses Fiilleri 8. Konuşma

Fiilleri 9. Düşünme Fiilleri 10. Hissî Kavrayış/İdrak Fiilleri 11. Taklidî Fiiller (2011, s. 168-169).

Mental fiil konulu bazı tez çalışmalarında da özgün sınıflandırmalara yer verildiği görülmektedir. Şahin'in (2012b) "Türkmen Türkçesinde Mental Fiiller" isimli doktora tezi çalışmasında üç ana başlık ve ona bağlı alt başlıklarda toplam 42 kategoriye yer verilmiştir:

A. İdrak fiilleri (kognitif fiiller)

1. Anlama ifade eden fiiller
2. Bilme ifade eden fiiller
3. Düşünme ifade eden fiiller
4. Karar verme ve anlaşma ifade eden fiiller
5. Kararsız kalmayı ifade eden fiiller
6. İnanma ifade eden fiiller
7. Fark etme, ayırt etme, seçme ifade eden fiiller
8. Niyet, istek, heves, tasarlama, arzu etme ifade eden fiiller
9. Hayal etme ifade eden fiiller
10. Dikkat etme ifade eden fiiller
11. Onaylama, doğrulama ifade eden fiiller
12. Çıkarımda bulunma ifade eden fiiller
13. Öğüt ifade eden fiiller
14. Öğrenme ve öğretme ifade eden fiiller
15. Tahmin ifade eden fiiller

16. Akıllanma ifade eden fiiller

17. Unutma ifade eden fiiller

18. Hatırlama ifade eden fiiller

19. İletişim fiilleri

-Konuşma iletişim fiilleri

-Tartışma, münakaşa ifade eden iletişim fiilleri

B. Duygu fiilleri

1. Şüphelenme ifade eden fiiller

2. Sevgi ifade eden fiiller

3. Nefret ve öfke ifade eden fiiller

4. Merak ifade eden fiiller

5. Kaygı, endişe, telaş ifade eden fiiller

6. Korkma, ürkme, çekinme ifade eden fiiller

7. Şaşırma ifade eden fiiller

8. Üzüntü ifade eden fiiller

9. Utanma, çekinme ifade eden fiiller

10. Affetme ifade eden fiiller

11. Coşku ifade eden fiiller

12. Pişmanlık ifade eden fiiller

13. Kibirlenme ve övünme ifade eden fiiller

14. Memnuniyetsizlik ifade eden fiiller

15. Memnuniyet ifade eden fiiller

16. Sakinleşme ifade eden fiiller

C. Algılama fiilleri

1. İşitme algılama fiilleri

2. Görme algılama fiilleri

3. Tatma algılama fiilleri

4. Koklama algılama fiilleri

5. Dokunma algılama fiilleri (2012, s. 65-396)

Yıldız'ın (2016) “Eski Uygurcada Mental Fiiller” doktora tez’inde gerçekleştirdiği tasnif denemesi şu şekildedir:

Biliş Fiilleri: Düşünme Fiilleri, Anlama Fiilleri, Araştırma-İnceleme Fiilleri, Analiz Fiilleri, Bilinç Fiilleri, Bilinç Açıklığı Fiilleri, Bilinç Kaybı Fiilleri, Bellek Fiilleri, Akılda Tutma Fiilleri, Hatırlama Fiilleri, Unutma Fiilleri, Dikkat Fiilleri, Öğrenme Fiilleri, Şüphe Fiilleri, Hayal Fiilleri, Başarı Fiilleri, Tamamlama Fiilleri, Olgunlaşma Fiilleri, İyileşme Fiilleri, Güzelleşme Fiilleri, Güçlenme Fiilleri, Yönetme Fiilleri, Zenginleşme Fiilleri, İcra Fiilleri, Kazanma Fiilleri, Azim-Gayret Fiilleri, Hırs Fiilleri, Üstünlük Fiilleri, İletişim Fiilleri, Sözlü Temas Fiilleri, Konuşma Fiilleri, Söyleme Fiilleri, Bildirme Fiilleri, Anlatma Fiilleri, Ezber Fiilleri, Şikâyet Fiilleri, Sorma Fiilleri, Ses Çıkarma Fiilleri, Tartışma Fiilleri, Söyleşme Fiilleri, İtiraz Fiilleri, Münakaşa Fiilleri, Müzakere Fiilleri, Övgü Fiilleri, Açıklama-İtiraf Fiilleri, Öğüt Fiilleri, İstek Fiilleri, Kandırma Fiilleri, Şarkı Söyleme Fiilleri, Emir Fiilleri, Ant Fiilleri, Kınama Fiilleri, Hakaret Fiilleri, Kutlama Fiilleri, Kabul Fiilleri, Alay Fiilleri, İltifat Fiilleri, İnanç Fiilleri, İnanma Fiilleri, Dua Fiilleri, Beddua Fiilleri, Büyü Fiilleri, Güven Fiilleri, Saygı Fiilleri, Karar Fiilleri, Değer Fiilleri, Sabır Fiilleri, Niyet Fiilleri.

Psikolojik Durum Fiilleri: Anlık Tepki Bildiren Fiiller (Öfke Fiilleri, Şaşkınlık Fiilleri, Korku Fiilleri, Heyecan Fiilleri, Tahrik Fiilleri, Utanma Fiilleri, Panik Fiilleri),

Süreç İçinde Gelişen Fiiller (Olumlu PD Fiilleri, Sevgi Fiilleri, Huzur Fiilleri, Merhamet Fiilleri, Zevk-Keyif Fiilleri, Arzu Fiilleri, İyilik Fiilleri, Memnuniyet Fiilleri, Neşe Fiilleri, Cesaret Fiilleri, Tatmin Fiilleri) Olumsuz PD Fiilleri (Nefret Fiilleri, Üzüntü Fiilleri, Kaygı Fiilleri, Acı Fiilleri, Sıkıntı Fiilleri, Rahatsızlık Fiilleri, Tehlike Fiilleri, Mutsuzluk Fiilleri, Kıskançlık Fiilleri, Üşengeçlik Fiilleri, Pişmanlık Fiilleri, Kötüleşme Fiilleri, Umutsuzluk Fiilleri, Usanç Fiilleri, Can Sıkıntısı Fiilleri, Başarısızlık Fiilleri /Kaybetme Fiilleri, Zorluk Fiilleri, Zayıflık Fiilleri, Azalma Fiilleri, Yorgunluk Fiilleri/), Nötr PD Fiilleri (Kibir Fiilleri, Kararsızlık Fiilleri).

Algı Fiilleri: Göz Fiilleri (Görme Fiilleri, Görünme Fiilleri, Bakma Fiilleri, Gözlem Fiilleri, Gözetme Fiilleri, Gösterme Fiilleri), Kulak Fiilleri (İşitme Fiilleri, Dinleme Fiilleri), Tat Fiilleri, Burun Fiilleri (Kokma Fiilleri, Koklama Fiilleri), Temas Fiilleri (Dokunma Fiilleri, Sarma Fiilleri, Tutma Fiilleri, Vurma Fiilleri), Denge Fiilleri.

Her ne kadar Eski Uyurca üzerinden yapılmış bir çalışma olsa da bu denemenin özgünlüğü açısından kayda değerdir.

Erarslan ve Güner (2021)'in "Babürnâme'deki Mental Fiillerin Yapı ve İçerik Bakımından Sınıflandırılması" adlı makale çalışmasında mental fiiller üç başlık altında sınıflandırılmıştır:

1. Algı Fiilleri: Görme, İşitme, Tatma, Temas, Denge.
2. Biliş Fiilleri: Anlama, Araştırma, Başarı, Bellek, Çözümleme, Düşünme, İletişim, İnanç, İrade, Karar/Anlaşma, Sabır.
3. Duygu Fiilleri: Anlık tepki bildiren, süreç içinde gelişen.

Mental fiiller üzerine Türkiye'de son dönemlerde çalışmalar artmıştır fakat bu çalışmaların bir kısmı mental fiillerin bir kolu üzerinedir. Bu çalışmalar değerlendirildiğinde genel olarak mental fiillerin algı, biliş ve duygu fiilleri şeklinde üç grupta sınıflandırılabilmesi mümkündür.

1.6.1. Algı Fiilleri

Zihinsel süreçlerin harekete geçtiği ilk aşama etrafı algılama safhasıdır. Algı; duyu organlarımızca taşınan duyuşsal verileri örgütleyerek, yorumlayarak, insanoğlunun çevresindeki nesne ve olaylardan oluşan uyarılara anlam verme ve kodlama sürecidir (Arkonaç, 2005). Algı, *Türkçe Sözlük*'te (2023, s. 142) “Bir şeye dikkati yöneltmek o şeyin bilincine varma; idrak” olarak tanımlanmaktadır.

Algılama duyu organlarınca dış çevreden alınan uyarıların ve organizmaya ilişkin bilgilerin anlamlandırılması süreci olarak ifade edilebilir. Bu süreç, sadece bir duyuşsal iletim değil aynı zamanda zihinsel şemaların oluşumunda ve dilsel unsurların yapılandırılmasında da belirleyici rol oynamaktadır.

“Algılama, öğrenmenin ve bütün zihin faaliyetlerinin esas işlemidir. Bilincin kaynağıdır. Bir nesnenin yalnız rengini veya ışığını almak bir yalın duyumdur. Renkleriyle birlikte şeklini, nerede ve ne olduğunu anlamak da algılamaktır. Bu algılamaktan elde edilen anlam da algıdır” (Karakuşçu, 1999, s. 70-71). Bunlardan yola çıkılarak algılama fiilleri, dış dünyayı anlamlandırmaya yardımcı olan ve bu şekilde zihne aktarılanların dilde fiillerle ifade edilmiş şekli biçiminde belirtilebilir. Bu fiiller duyu organlarımızla anlayabildiğimiz ve sistematik olarak değerlendirebilecek unsurlardır. Mental süreç algılama ile başlar ve bunu duyu organları ile yapar. Bazı çalışmalarda algı fiillerinin, duyu fiilleri olarak adlandırılması bu yüzdendir.

Alan yazında duyu fiilleri ile ilgili beş çalışma tespit edilmiştir: Kamchybekova (2010), Türkdil (2013), Kılıçoğlu (2021), Gökmenoğlu (2022), Karahasanoğlu (2022); iki de algı fiilleri olarak adlandırılan tez çalışması Özkan Kurt (2020), Hatamova (2022) bulunmaktadır.

1.6.2. Biliş Fiilleri

Mental sürecin başlatıcısı olan algı fiillerinden sonra çevreden edinilen bilgiler zihne yansıyor zihinsel faaliyetleri ifade eden biliş fiilleri oluşmaktadır. Hirik, biliş fiillerini “Duyular yoluyla elde edilen bilginin saklanması ya da daha sonra tekrar kullanılmasıyla ilgili hareketleri ifade etmekte” olan fiiller olarak tanımlar ve bellekle ilgili her türlü fiilin biliş fiili olarak değerlendirilebileceğini dile getirir (2018, s. 58-59). Biliş fiilleri, bireyin zihinsel faaliyetlerine ilişkin anlam taşıyan; bilme, anlama, düşünme,

dikkat etme, öğrenme, hatırlama vb. zihinsel süreçleri ifade eden fiillerdir. Bu fiiller, insanın çevresine dair bilgi edinme, değerlendirme, yorumlama ve kavrama şekillerini yansıtır.

“Biliş, entelektüel bilgiyle bilme eylemini, bilme faaliyetini meydana getiren süreci; düşünme, kavrayış, akıl yürütme türünden etkinlikleri, sembolleştirme inanç, problem çözüme türünden zihinsel davranışları gösteren şemsiye terimdir” (Cevizci, 1999, s. 146-147).

Düşünme tamamen zihinsel bir eylemdir. Düşünüp taşınma, değerlendirme, ele alma, bekleme, karar vermek vb. fiiller zihinsel faaliyetlerin bir taşıyıcısı olduğu kadar aynı zamanda kendine hep düşünme kavramı altında yer bulan kavramlardır. Dolayısıyla bu kapsamdaki fiillerin temeli düşünmeye dayanır.

Çalışma biliş fiilleri ile ilgili olduğundan, müstakil bir başlık altında biliş fiilleri detaylıca incelenmiştir.

1.6.3. Duygu Fiilleri

Dış uyaranlardan gelen etkiyi duyular aracılığıyla hissetme ve bunlara verilen tepki duygu fiilleri olarak adlandırılabilir. Duygu yaşantımıza dair davranışlar aracılığıyla gözlemlenebilen ve sergilenen ifade tarzıdır. “Zihinsel bir olgu olarak değerlendirilen ve farklı niteliklere sahip olan duygular, mental/zihin/biliş kavramlarıyla karşılanabilmektedir” (Yaman, 2024, s. 613). *Türkçe Sözlük* (2023, s. 1096) duygu sözcüğünü “1. Duyularla algılama; his, ihtisas. 2. Belirli nesne, olay veya bireylerin insanın iç dünyasında uyandırdığı izlenim.” şeklinde tanımlar. Duygular, bilişsel süreçler ve davranış üzerinde etkili olan; aynı zamanda organizmanın çevreye uyum sağlamasında işlevsel rol oynayan temel bir unsur olarak ele alınabilir. Bu çerçevede, duyguların bir uyarının tetiklediği genel uyarılma hâlinin zihinsel süreçler tarafından anlamlandırılması bu konuda ele alınabilecek bir diğer tanımlamadır.

Duygular karmaşık zihinsel süreçlerin düzenlenmesinde aktif rol oynayan dinamik birer etken hâline gelmektedir. İnsanın düşüncesini, tasarım gücünü başlatan, geliştiren, sürdüren duygu durumudur. Düşünce sürecinde, bireye özgü anılar, deneyimler, yaşantılar, duygular, imgeler, tasarımlar bunun içinde yer alır. (Köknel,

2003). Çevresel tepkiler sonucunda kişide bir takım tepki ve buna bağlı olarak da farklı duygusal değişimler meydana gelir. Mental süreç, duyguları bir sonuç olarak da beraberinde getirir. Olayların, durumların, yaşantıların insanların duygu dünyasında, bilişsel altyapısında oluşan izlenim ve bunun duygularla ilgili zihinsel çıktılarına duygu fiilleri tanımlaması yapmak mümkündür. Kişide, çevredeki uyarıcıların veya olayların etkileriyle paralel olarak, zihindeki bilişsel hareketlenmelere bağlı olarak değişebilmektedir.

Duygu fiilleri mental fiillerin bir bölümü olsa da mental etkinliğin bir diğer aşamasıdır. Düşünme, duygu, bilme gibi kavrama (cognitive) alanları arasında bir örtüşüklük vardır (Yaylagül, 2005, s. 20).

Zihinsel sürecin görünür unsurlarından biri olarak ele alınabilecek duygu fiilleri, bireyin yaşantılarının ve karşılaştığı olayların, beraberinde bulunduğu çevresel uyarıcılara bağlı oluşan duygusal tepkilerin dilsel karşılıklarıdır. Sevinmek, üzölmek, korkmak, utanmak, şaşırarak gibi fiiller, bireyin içsel duygusal durumunu yansıtır ve değerlendirildiğinde duygu fiilleri kategorisinde değerlendirilen örnekler arasında yer almaktadır. Duygu fiilleri yapılan çalışmalarda *etki fiilleri*, *psikolojik durum fiilleri*, *duygu fiilleri* olarak adlandırılmıştır.

Alan yazına bakıldığında iki yüksek lisans çalışması Bozkurt (2024), Karamanoğlu (2024); üç doktora tezi Fakirullahoğlu (2016), İlter (2019), Kalkan (2024) bulunmaktadır.

BÖLÜM 2: BİLİŞ FİİLLERİ

2.1. BİLİŞ, AKIL, BELLEK, BEYİN, İDRAK SÖZCÜKLERİNİN TANIMLAMALARI ÜZERİNE

Biliş fiillerine dair terminoloji çalışmalarında ve oluşan literatür denemelerinde zihinsel ve fiziksel ilişkiye dair bir problem olarak alınan ve doğal olarak zihin çalışmalarının konularından biri olan zihin-beyin ilişkisi birçok araştırmacı tarafından tartışılmıştır. Bu tartışmaya dair en önemli yorumlama ve çıkarımlardan birisi Kadıhasanoğlu'na aittir. Yazar çalışmasında bu ilişkiyle ilgili şu soruları sorar:

Zihnimiz beynimizin bir ürünü müdür? Yoksa, zihin ve beyin aslında aynı şey midir? Başka bir deyişle, beynimizin nasıl çalıştığını anlarsak zihnimizin de nasıl çalıştığını anlamış mı oluruz?

Bedenimiz, duyu organları aracılığı ile zihnimizin işleyebilmesi için gerekli girdileri sağlayan ve zihnimizin çıktılarını uygulayan, zihnimiz tarafından yönetilen pasif bir kukla mıdır? Yoksa, bedenimizin davranışlarımız ve bilişsel süreçlerimiz üstünde belirleyici bir etkisi var mıdır?

Aynı şekilde, içinde bulunduğumuz çevre, zihnimizi ve davranışlarımızı sergilediğimiz basit bir sahne midir? Yoksa, bilişsel süreçlerimiz ve davranışlarımızın şekillenmesinde etkili midir?

Zihnimiz de beynimiz gibi kafatasımızın içinde midir? Yoksa, zihnimizin sınırları, kafatasımızı aşır bedenimize, bedenimizden içinde bulunduğumuz çevreye, hatta çevremizdeki diğer insanlara kadar genişleyebilir mi? (2012, s. 15)

Biliş fiilleri, bireyin çevreyi algılaması, bu algılardan anlam çıkarması ve geçmiş deneyimlerle bağlantı kurarak karar vermesi gibi zihinsel işlevleri ifade etmektedir. Bu bağlamda akıl, bellek, beyin ve idrak kavramları, bu bilişsel süreçlerin ortakları olarak değerlendirilebilir. *Türkçe Sözlük*'te (2023, s. 530) biliş kavramı “Canlının, bir nesne veya olayın varlığına ilişkin bilgili ve bilinçli duruma gelmesi; vukuf.” şeklinde tanımlanmaktadır. Dil bilimsel sınıflama içerisinde mental fiiller başlığı altında yer alan biliş fiilleri; düşünmek, anlamak ve karar vermek gibi zihinsel faaliyetleri ifade eden fiillerdir (Fakirullahoğlu, 2023). *Türkçe Sözlük*'te (2023, s. 99) akıl, “Düşünme, anlama ve kavrama gücü; us.” şeklinde tanımlanmıştır. *Türkçe Sözlük*'te (2023, s. 474) bellek, “Yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü; an, dağar, dağarcık, akıl, hafıza, yâd, zihin.” olarak tanımlanmıştır. *Türkçe Sözlük*'te (2023, s. 501) beyin, “Kafatasının içinde beyin zarları ile örtülü, iki yarım küre biçiminde sinir kütlesinden oluşan, duyum ve bilinç merkezlerinin bulunduğu organ;

ensefal, dimağ.” olarak tanımlanmıştır. *Türkçe Sözlük*’te (2023, s. 1659) idrak, “Anlayış.” şeklinde tanımlanmıştır. Tanımlardan hareketle, akıl; zihinsel süreçlerin işleyişini yönlendiren temel güçtür. Düşünme, anlamlandırma ve karar verme gibi eylemlerin temelini oluşturur. Biliş fiillerinin çoğu (düşünmek, anlamak, kavramak, akıl yürütmek) doğrudan “akıl” kavramıyla ilişkilidir. Bellek, bilişsel sürecin zamana yayılan yönüdür. Hatırlamak, unutmak, öğrenmek gibi fiiller belleğin işleyişine bağlıdır. Bellek olmadan bilişsel süreklilik sağlanamaz. Günlük yaşamda insanları, nesneleri, olayları hatırlama becerisi ise bilişin bir başka önemli kısmını teşkil eder. *Bellek*; kodlama, depolama, geri çağırma süreçlerinden meydana gelir (Smith ve Kosslyn, 2017). Bellek, bilgileri depolayarak, dilin kullanımı için bir alan yaratır. Beyin ise zihinsel işlevlerin gerçekleştiği fizyolojik merkezdir. Diğer kavramlara göre somut ve anatomik bir yapıdır. Akıl ve bellek gibi kavramlar bu organla ilişkilidir ama fiziksel değil, işlevseldir. İdrak, algılama ve kavrama sürecinin zihinde tamamlanmış hâlidir. *Anlamak, fark etmek, kavramak* gibi biliş fiilleriyle doğrudan ilişkilidir. Akıldan farklı olarak sonuç odaklı olan bellek; zihinsel eylemin ulaştığı farkındalık düzeyini ifade eder. Kavramların hepsi zihinsel işlevlerle ilişkilidir ve bilişsel faaliyetlerin farklı boyutlarını yansıtmaktadır. Akıl, bellek ve idrak gibi kavramlar, soyut zihinsel kapasite veya işlevleri temsil ederken, beyin bu işlevlerin gerçekleştiği fiziksel yapıyı oluşturur. Bu dört kavram, biliş fiillerinin hem zihinsel hem dilsel boyutlarını destekleyen temel yapıları ve süreçleri ifade etmektedir. Akıl düşünceyi doğurur, bellek bilgiyi depolar, beyin tüm bu süreçleri mümkün kılar, idrak ise tüm bu işlemlerin sonucunda ulaşılan anlayış hâlidir. Dolayısıyla, bu kavramlar ayrı ayrı işlevlere sahip olsa da bir bütün olarak bilişsel sürecin tamamını şekillendirmektedir.

2.2. BİLİŞ FİİLLERİ

Zihin, iç ve dış kaynaklı uyaranlara ilişkin algı ve duyumları analiz ederek bunların anlamını kavramaya yönelmektedir. Bahse konu bu süreçte, algılanan nesne, olay ve durumlar zihinsel değerlendirme süreçlerinden geçirilerek ve bundan sonraki aşamada anlamlandırılmaya çalışılır. Bu bağlamda bilişsel devinim hem süreç hem de sonuç içeren bir bilişsel işlem aşamasıdır; temelinde ise anlama, yorumlama ve zihinsel işlevleri devreye sokma çabası yer alır. Bir başka deyişle, bireyin zihinsel yetilerini etkinleştirdiği, anlam üretimine yöneldiği ve bilişsel yargılar geliştirdiği bir düşünsel

etkinlik alanı olarak değerlendirilebilir. Düşünme, anlama, karar verme, bilme ve isteme gibi zihinsel eylemler, zihin sistematığı açısından sürecin kapsamında şekillenen bilişsel kavramlardır. Bu çerçevede anlamlandırma aşaması, bir çeşit zihinsel faaliyet yapısı olarak konumlandırılabilir.

Alan yazında mental fiillerin bir alt başlığı genel olarak biliş fiili terimi ile kullanılmaktadır. Biliş terimi “Duyusal girdilerin dönüştürüldüğü, azaltıldığı, yeniden gözden geçirildiği, depolandığı ve kullanıldığı bütün süreçler” olarak tanımlanır (Solso vd., 2019, s. 2). Başka bir ifadeyle biliş kavramı duyular aracılığı ile toplanarak bellekte depolanan bilginin içsel olarak yorumlanması ve dönüştürülmesidir (Smith ve Kosslyn, 2017, s. 3). Bu bağlamda biliş, insanın tanıma, anlamlandırma ve algılamasına yönelik zihinsel faaliyetlerine yapılacak tanımlamalardandır.

Zihnin bilme, öğrenme, anlama, anlamlandırma ve karar verme gibi çeşitli bilmeye dair edinimini kapsayan faaliyetlerini ifade eden fiiller, biliş fiili olarak adlandırılabilir. Bu kapsamdaki fiiller için çeşitli terimler tercih edilir:

Mental süreçlerin bu alt sınıfının kategori anlamını “düşünme” (thinking) olarak belirleyen M. A. K. Halliday, bu grubu think “düşünmek”, believe “inanmak”, expect “ummak”, know “bilmek”, understand “anlamak”, imagine “hayal etmek”, wonder “merak etmek”, doubt “şüphelenmek” gibi fiiller ile örneklendirir (2014, s. 245). Azerbaycanlı dil bilimcilerden Z. İ. Budagova (1960, s. 93-104), düşünmək, qavramaq, bilmək fiillerini; G. Ceferov (1984, s. 86-113) ise unutmmaq, yadda saxlamaq, başa düşmək gibi fiilleri biliş fiilleri bağlamında ele almaktadır. Oğuz grubu Türk lehçelerini karşılaştırarak fiillerin tasnifini yapan ve bu sınıflandırmada mental fiiller için “psikolojik faaliyet fiilleri” adlandırmasını kullanan G. K. Kuliev’in ise biliş fiillerini dört ayrı başlıkta ele aldığı görülür (Aksoy, 2022, s. 57).

Türkiye içerisindeki çalışmalara bakıldığında Yaylagül, “duyma eylemleri yoluyla elde edilen girdinin beyinde yerleştirilmesi, saklanması ve bu yolla gerektiğinde daha ileri usamlama için çağrılmasını anlatan” fiilleri “anı ve usamlama fiilleri” adlandırması ile biliş fiilleri grubunda ele alır. Anı fiillerinin bellekle ilgisini vurgulayan Yaylagül, usamlama fiillerinde ise bireyin durgun tavrına dikkat çeker (2005, s. 35-43). Hirik, biliş fiillerini “duyular yoluyla elde edilen bilginin saklanması ya da daha sonra

tekrar kullanılmasıyla ilgili hareketleri ifade etmekte” olan fiiller olarak tanımlar ve bellekle ilgili her türlü fiilin biliş fiili olarak değerlendirilebileceğini belirtir (2018, s. 58-59). Seçkin ise biliş fiillerinin “Özelde insanın zihnini, anlayışını genelde ait olduğu toplumun kavrayışını, değer yargılarını yansıtmaya” niteliği olduğunu ifade eder (2020, s. 107).

Mental fiillerin bir grubunu teşkil eden biliş fiilleri, alan yazında “anı-uslamlama fiilleri, idrak fiilleri, kognitif fiiller, bilişsel fiiller, biliş fiilleri” şeklinde ifade edilmiştir. Bu çalışmada biliş fiilleri tercih edilmiştir.

Türkiye Türkçesinde yer alan *fark etmek, anlamak, varsaymak, inanmak, tahmin etmek* gibi fiiller; zihinsel şemaların oluşumu, bilgiye ulaşma ve düşünsel değerlendirme süreçlerini yansıtmaları bakımından bilişsel edimlerin dilsel karşılıklarıdır. Bu yönleriyle söz konusu fiiller, bireyin zihinsel etkinliklerini ifade eden dilsel yapılar olarak biliş fiilleri kategorisine dâhil edilmektedir ve kapsamı bu şekilde belirlenmiştir. Buna ek ve bağlantılı olarak çocuk psikolojisi üzerine çalışan araştırmacılar, çocuklarda belirgin olan biliş fiillerinin inanmak, düşünmek, hatırlamak, tahmin etmek gibi basit fiiller olduğunu tespit etmelerinin yanı sıra, üniversite ve lise öğrencilerinin yorumlamak, anlamak, karar vermek, farz etmek gibi daha karmaşık eylemlere sahip olduklarını gözlemlemişlerdir. Bireyin zihni geliştikçe sahip olduğu biliş fiilleriyle ilgili sözcük dağarcığı daha da zenginleşmektedir. Bu da göstermektedir ki zihinsel faaliyetler biliş faaliyetlerini şekillendirmektedir ve kapsamını oluşturmaktadır.

Bilişsel gelişimin detaylı irdelenebilmesi için kişinin düşünmek, anlamak, unutmak, utanmak, bilmek gibi biliş fiillerini hangi yaşlardan itibaren uygun bir şekilde kullanabildiğine odaklanmak gerekmektedir. Bu fiillerin bilişsel durumlara dört yaşından itibaren doğru şekilde uygulanabildiğini ve bunun beş yaşından sonra, ilerleyen süreçte daha iyiye doğru gittiği ifade edilmektedir (Johnson ve Wellman, 1980, s. 1100).

Mental fiilin diğer alt sınıflandırmaları olan algı ve duygu fiilleri ile ilgili tez çalışmaları mevcut iken biliş fiilleri ile ilgili tez çalışması bulunmamaktadır.

2.3. BİLİŞ FİİLLERİ İLE İLGİLİ BAZI ÇALIŞMALAR

Türkiye’deki çalışmalarda biliş fiilleri, kimi araştırmacılar tarafından alt bilişsel süreçler temel alınarak sınıflandırılır. Bu çalışmalarda alt süreçlerin bir kısmı kendi içerisinde daha küçük gruplara ayrılır. Biliş fiilleri sınıflandırmalarındaki başlıklar aşağıdaki gibi gösterilebilir:

Sandalyeci’nin (2023) çalışmasında, İşlem Basamağı Fiilleri başlığı altında yer alan fiiller şu alt kategorilerde incelenmiştir: *Biliş fiilleri, dikkat fiilleri, bellek fiilleri, kayıt-saklama fiilleri, hatırlama fiilleri, unutma fiilleri, bilme fiilleri, imgeleme fiilleri, düşünme fiilleri, problem çözme ve akıl yürütme fiilleri, anlama fiilleri, sorgulama fiilleri, ayırt etme fiilleri, tasarlama fiilleri, varsayım fiilleri, çözümleme fiilleri, karar verme fiilleri, kararsız kalma fiilleri, değer fiilleri, kabul fiilleri, inanma ve güvenme fiilleri, bilinç fiilleri, bilinç kaybı fiilleri, bilinç açıklığı fiilleri, öğüt fiilleri, kandırma ve aldatma fiilleri, sabır fiilleri, başarı fiilleri, azim ve gayret fiilleri, üstünlük fiilleri ile hata yapma ve yanılma fiilleri.*

Yıldız (2016), “Eski Uygurca Biliş Fiilleri” başlığı altında yer alan fiiller şu alt kategorilerde incelenmiştir: *Düşünme fiilleri, araştırma-inceleme fiilleri, çözümleme fiilleri, bilinç açıklığı fiilleri, bilinç kaybı fiilleri, bellek fiilleri, akılda tutma fiilleri, hatırlama fiilleri, unutma fiilleri, dikkat fiilleri, öğrenme fiilleri, şüphe fiilleri, hayal fiilleri başarı fiilleri; tamamlama fiilleri, olgunlaşma fiilleri, gerçekleştirme fiilleri, iyileştirme fiilleri, güzelleştirme fiilleri, güçlenme fiilleri, yönetme fiilleri, zenginleştirme fiilleri, icra fiilleri, kazanma fiilleri, azim-gayret fiilleri, hırs fiilleri, üstünlük fiilleri, iletişim fiilleri; sözlü temas fiilleri, konuşma fiilleri, söyleme fiilleri, bildirme fiilleri, anlatma fiilleri, ezber fiilleri, şikayet fiilleri, sorma fiilleri, ses çıkarma fiilleri, tartışma fiilleri; söyleşme fiilleri, itiraz fiilleri, münakaşa fiilleri, müzakere fiilleri, övgü fiilleri; açıklama-itiraf fiilleri, öğüt fiilleri, istek fiilleri, kandırma fiilleri, şarkı söyleme fiilleri, emir fiilleri, ant fiilleri, kınama fiilleri; hakaret fiilleri, kutlama fiilleri, kabul fiilleri, alay fiilleri, iltifat fiilleri, inanç fiilleri; inanma fiilleri, dua fiilleri, beddua fiilleri, büyü fiilleri, güven fiilleri; saygı fiilleri, karar fiilleri; değer fiilleri, sabır fiilleri, niyet fiilleri.*

Şahin (2012b), İdrak Fiilleri (Kognitif Fiiller) başlığı altında yer alan fiilleri şu alt kategorilerde incelemiştir: *Anlama ifade eden fiiller, bilme ifade eden fiiller, düşünme*

ifade eden fiiller, karar verme ve anlaşma ifade eden fiiller, kararsız kalmayı ifade eden fiiller, inanma ifade eden fiiller, fark etme, ayırt etme, seçme ifade eden fiiller, niyet, isteki heves, tasarlama, arzu etme ifade eden fiiller, hayal etme ifade eden fiiller, dikkat etme ifade eden fiiller, onaylama, doğrulama ifade eden fiiller, çıkarımda bulunma ifade eden fiiller, öğüt ifade eden fiiller, öğrenme ve öğretme ifade eden fiiller, tahmin ifade eden fiiller, akıllanma ifade eden fiiller, unutma ifade eden fiiller, hatırlama ifade eden fiiller, iletişim fiilleri; konuşma iletişim fiilleri, tartışma, münakaşa ifade eden iletişim fiilleri.

Mental fiiller başlığı altında yer alan biliş fiilleri, alan yazında kapsamlı bir şekilde incelenen önemli bir alandır. Bu alandaki makaleler, fiillerin zihinle ilişkilerini ortaya koymaktadır. Bu kapsamda Fakirulloğlu (2023a) zihinsel faaliyetleri yansıtan fiillerin, bilişsel dil biliminde mental fiiller başlığı altında ele alındığını ve algı, duygu, biliş olmak üzere üç sınıfa ayrılarak incelendiğini belirtmiştir. Bu gruplardan biri olan biliş fiilleri, bilmek, anlamak, düşünmek, öğrenmek gibi zihinsel eylemleri kapsamaktadır. Fakirulloğlu Kıpçak Türkçesine odaklanan çalışmasında fiilleri, tarihî-karşılaştırmalı yöntemle ele almış ve 47 biliş fiilini yapı, anlam ve köken bakımından sınıflandırmıştır. Ayrıca bu fiilleri Karahanlı, Harezmi ve Çağatay Türkçesi ile karşılaştırmalı olarak değerlendirerek Türk topluluklarının tarih boyunca ortak bir zihin dünyasına sahip olduğu ortaya koymuştur. Toprak (2021) ise fiilleri sadece yapısal olarak incelememiş, semantik ölçütlerle zihinsel süreçleri ifade eden fiillere odaklanmıştır. Bu kapsamda mental fiillerin zihnin işleyişe dair algılama, anlama ve yorumlama becerilerini ifade eden fiiller olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmasında Güney Sibirya Türk dillerinden biri olan Tuvacada idrak fiillerini Eski Türkçedeki zihinsel fiillerle karşılaştırmalı olarak incelemiş ve idrak fiillerinin tarihsel gelişimini ortaya koymuştur. Şenlik (2022) ise hissediş/idrak fiillerinin, cümle bağlamında sentaktik ve semantik üzerine incelemiştir. Çalışmasında hissediş/idrak fiillerinin, biçimsel açıdan bağımsız sayılabilecek cümleleri birbirine mana bakımından bağlamada zarf bağlaçların yerine kullanılabileceğini belirtir. Bu kalıbın daha çok konuşma dilinde ve tarihî metinlerde kullanıldığını vurgular. Bu kalıpta en az üç yüklem bulunur ve kurulabilmesi için hissediş/idrak fiilli şarttır. Bahsedilen kalıp Türkçenin tarihî dönemlerinden alınan örneklerle ayrıntılı olarak incelenmiş ve başka dillerdeki benzer durumlarda açıklanmıştır. Aksoy (2022) ise mental fiillerin bir alt sınıfı olan biliş fiillerini; zihnin her türlü bilme edinimini kapsayan faaliyetleri ifade eden fiiller, olarak tanımlamıştır. Çalışmasında “Azerbaycan Dilinin İzahlı Lügati” adlı

eserden yola çıkarak bilişsel fiilleri öncelikle bilişsel psikolojinin verileri ışığında sınıflandırmıştır. Azerbaycan Türkçesindeki biliş fiillerinin semantik istem yapılarını inceleyerek yeni bir sınıflandırma yaratmıştır. Azerbaycan Türkçesindeki biliş fiillerinin on bir farklı semantik yapı taşıdığını tespit etmiştir. Soydan (2020) zihinle ilgili fiiller olan mental fiillerin algılama, idrak ve duygu fiilleri olmak üzere üç gruba ayrıldığını belirtir. İdrak fiilleri; düşünmek, karar vermek, anlamak ve bilmek gibi zihinsel işlemleri ifade eden fiiller, olarak tanımlamıştır. Çağatay Türkçesi dönemi eseri olan Lisanü't Tayr'da idrak fiillerini tespit ederek fiilleri etimolojik açıdan incelemiştir. Fakirullahoğlu (2023b), biliş fiilleri terimini zihinsel faaliyetleri bildiren fiiller olarak tanımlar. Biliş fiilleri sınıflandırmada mental fiillerin alt grubu olarak değerlendirilir. Mental fiiller; algılama, duyu ve biliş olarak üç grupta incelenir. *Kazak Türkçesi-Türkiye Türkçesi Sözlüğü* adlı eserden yararlanarak Kazak Türkçesindeki biliş fiillerini tespit etmiştir. Çalışmasında fiilleri semantik bakımdan sınıflandırarak yapı ve kökenleri üzerinde inceleme gerçekleştirmiştir. Eski Türkçe dönemimde kullanılan fiilleri günümüz Kazak Türkçesiyle karşılaştırmış ve Türkçe kökenli birçok fiilin Kazak Türkçesinde kullanıldığını yapı ve anlam bakımından da değişikliğe uğramadığını belirtmiştir. Bu bağlamda biliş fiilleri üzerine yapılan çalışmalar, fiillerin zihinsel süreçlerdeki yerini farklı açılardan değerlendirmiştir. Fakirullahoğlu (2023a, 2023b), Kıpçak ve Kazak Türkçesinde biliş fiillerini yapı, anlam ve köken bakımından sınıflandırmış; tarihsel ortaklıkları ortaya koymuştur. Soydan (2020), Çağatay Türkçesi dönemi idrak fiillerini Lisanü't-Tayr eserinde etimolojik olarak incelemiştir. Toprak (2021), Tuvacadaki idrak fiillerini Eski Türkçeyle karşılaştırarak idrak fiillerinin tarihsel gelişimi ortaya koymuştur. Şenlik (2022) idrak fiillerini sentaktik ve semantik bağlamda inceleyerek Türkçenin tarihî dönemlerinden örneklerle değerlendirmiştir. Aksoy (2022) ise Azerbaycan Türkçesinde biliş fiillerini semantik yapılara göre sınıflandırarak yeni bir kuramsal çerçeve geliştirmiştir. Işık (2024) çalışmasında, Orhun Yazıtları'nda yer alan biliş fiillerinden bil-, kör-, ö-, sakın- fiillerinin istem verileri incelenmiş ve bu biliş fiillerinin zihinsel süreç içerisindeki kategorileri hakkında bir konumlandırmaya gidilmiştir.

BÖLÜM 3: DERLEME SÖZLÜĞÜ'NDE BİLİŞ FİİLLERİ

Zihinsel süreçlerin dile yansıması olan biliş fiilleri, son yıllarda dil bilimin üzerinde durduğu önemli bir kavram hâline gelmiştir. “Zihnin bilme, öğrenme, anlama, anlamlandırma ve karar verme gibi her türlü bilme edinimini kapsayan faaliyetlerini ifade eden fiiller, biliş fiili olarak adlandırılabilir” (Bilgin Aksoy, 2022, s. 56).

Biliş fiilleri, bilişsel süreçler dikkate alınarak *Derleme Sözlüğü*'nde tespit edilen veriler, Yıldız (2016), Sandalyeci (2023) ve Hirik'in (2018) çalışmalarından da yararlanılarak 21 ana başlık, 34 alt başlık altında aşağıdaki gibi sınıflandırılmıştır:

1. Dikkat Fiilleri
2. Bellek Fiilleri
 - 2.1. Akılda Tutma Fiilleri
 - 2.2. Hatırlama Fiilleri
 - 2.3. Unutma Fiilleri
3. Bilme Fiilleri
4. İmgeleme Fiilleri
5. Düşünme Fiilleri
6. Problem Çözme ve Akıl Yürütme Fiilleri
 - 6.1. Anlama Fiilleri
 - 6.2. Araştırma ve İnceleme Fiilleri
 - 6.3. Varsayım Fiilleri
 - 6.4. Çözümleme Fiilleri
 - 6.5. Ayırt Etme Fiilleri
 - 6.6. Deneme ve Sınama Fiilleri
 - 6.7. Karşılaştırma Fiilleri
 - 6.8. Yatıştırma Fiilleri
7. Karar Verme Fiilleri
 - 7.1. Karar Fiilleri
 - 7.2. Kararsızlık Fiilleri
 - 7.3. Değer Fiilleri
 - 7.4. Kabul Fiilleri
 - 7.5. İnanma Fiilleri

8. Bilinç Fiilleri
 - 8.1. Bilinç Kaybı Fiilleri
 - 8.2. Bilinç Açıklığı Fiilleri
9. Öğüt Fiilleri
10. Manipülasyon ve Yanıltma Fiilleri
 - 10.1. Aldatma ve Kandırma Fiilleri
 - 10.2. Kışkırtma Fiilleri
 - 10.3. İftira Fiilleri
11. Sabır Fiilleri
12. Mücadele ve Rekabet Fiilleri
 - 12.1. Başarı ve Beceri Fiilleri
 - 12.2. Gayret ve Çaba Fiilleri
 - 12.3. Yarış Fiilleri
 - 12.4. Üstünlük Fiilleri
13. Aldanma ve Yanılma Fiilleri
14. Yönetme Fiilleri
15. Sessizlik Fiilleri
16. Tahmin Fiilleri
17. Uyum ve Benzerlik Fiilleri
18. Şöhret ve Ün Fiilleri
19. Tembellik Fiilleri
20. Paylaşma Fiilleri
21. İletişim Fiilleri
 - 21.1. Açıklama, Bildirme ve Konuşma Fiilleri
 - 21.2. Olumsuz Konuşma Fiilleri
 - 21.3. Yalan Fiilleri
 - 21.4. Emir ve Buyruk Fiilleri
 - 21.5. Yemin Fiilleri
 - 21.6. Cevap Verme Fiilleri
 - 21.7. Tartışma Fiilleri
 - 21.8. Yazma Fiilleri
 - 21.9. Dedikodu Fiilleri

3.1. DİKKAT FİİLLERİ

Dikkat fiilleri, bireyin zihinsel süreçlerini belirli bir odak noktasında toplamasına aracılık eden, mental fiillerin alt kategorisinde değerlendirilen önemli bir grubu oluşturur. Bu fiiller, dış dünyadan gelen çok sayıda uyarıcı arasından yalnızca belirli olanların seçilmesini ve zihinsel olarak işlenmesini sağlayan bilişsel bir mekanizma ile ilişkilidir. Algısal süreçler ile elde edilen bilgi bilişsel mekanizmada işlenmeye devam eder. “Bilişsel sistemde belirli bir veriye odaklanmayı sağlayan süreç “dikkat”tır” (Solso vd., 2019, s. 98). *Türkçe Sözlük*’te (2023, s. 1007) dikkat, “Duygularla düşüncüyü bir şey üzerinde toplama” biçiminde tanımlanarak bu süreci hem zihinsel hem de duygusal bir yönelme olarak ele alınmaktadır. Bu tanım, dikkat fiillerinin sadece algıya dayalı değil, aynı zamanda bilinçli farkındalık ve zihinsel seçicilikle ilişkili olduğunu ortaya koymaktadır. Dolayısıyla dikkatle ilgili fiiller, bireyin içsel bilişsel faaliyetlerini harekete geçiren, zihinsel kaynaklarını belirli bir noktaya yönlendiren ve anlam üretim sürecinde aktif rol üstlenen mental fiiller kapsamında değerlendirilmelidir.

Dikkat fiillerini, biliş fiilleri içerisinde inceleyen çalışmaların başında; Şahin (2012b), Yıldız (2016), Aksoy (2021), Sandalyeci (2023), Fakirullahoğlu (2023a, 2023b) çalışmaları gelmektedir.

Yapılan bu çalışmada, dikkat fiilleri içerisine *tedbirli davranmak, dikkatle yapmak, dikkatli olmak, kulak vermek, uyanık durmak* gibi dikkat anlamında kullanılan olumlu sözcükler ile *uyanık olmamak, dikkatsizlik etmek, dikkat dağılmak* gibi olumsuz hâlleri de eklenmiştir. *Derleme Sözlüğü*’nde 31 dikkat ifade eden biliş fiili tespit edilmiştir.

Derleme Sözlüğü’nde tespit edilen dikkat fiilleri; **adımını tek atmak** “Tedbirli davranmak.” (Balıkesir) (DS I: 66), **bangilenmek** “Budalalık yapmak dikkatsizlik etmek: Nedir bu yaptığın aklını başına al, bangilenme.” (Edirne) (DS I: 520), **boş bulunmak** “1. Uyanık olmamak, aymaz durumda avlanmak.” (Afyonkarahisar) (DS VI: 4465), **cehlenmek (II)** “Dikkat etmek, gözünü açmak” (Balıkesir) (DS II: 876), **çintermek** “Bir işi özenerek, dikkatle yapmak.” (Samsun, Amasya) (DS II: 1230), **deh düşmek~dehdüşmek** “Dikkat etmek, farkına varmak, dikkatle bakmak.” (İstanbul, Artvin, Kars ve köyleri, Erzurum, Bitlis, Van, Malatya, Urfa, Gaziantep, Adana, Trabzon)

(DS II: 1404/DS VI: 4485), **dehlemek (I)** “2. Dikkat etmek.” (Trabzon, Sivas, Edirne, Kırklareli, Tekirdağ) (DS II: 1405), **dekker olmak** “Bir işle meşgul olmak, bir şeye dikkat etmek.” (Erzurum) (DS II: 1407), **emenmek (III)** “Dikkat etmek, özenmek.” (Afyonkarahisar, Burdur, Kütahya, Ankara, Kayseri, Niğde, Adana) (DS III: 1734), **ezgertmek** “1. Bir işi fazla dikkat ve özenle yapmak.” (Bayburt, Gümüşhane, Erzincan) (DS III: 1829), **gözegirmek** “Dikkatli olmak.” (Ankara) (DS III: 2178), **haylamak (VI)** “1. Gözetmek, dikkat etmek: Bu çocuğu haylayıver.” (Muğla) (DS III: 2319), **henilemek** “Dikkat etmek: O eşya kırılır getirirken henile.” (Muğla) (DS III: 2340), **iğne değiştirmek** “İki lohusa karşılaşınca boş inanca göre tedbir almak.” (Isparta) (DS IV: 2513), **kavaksınmak** “Kulak vermek, önemsemek.” (İçel) (DS IV: 2687), **kaydelemek** “1. Kendine özen göstermek.” (Çorum) (DS IV: 4541), **kılınmak (I)** “3. Yapılan işe dikkat etmek: Herkes yapacağı işin iyi olmasına kınılımalı.” (Artvin) (DS IV: 2800), **laşka geçmek** “Aldırış etmemek, dikkat etmemek.” (Trabzon) (DS IV: 3068), **muhat olmak** “Dikkat etmek, bakmak, gözetmek.” (Düzce, Bolu, Çorum, Bayburt, Kars, Ankara, Niğde, Kırşehir, Tokat) (DS IV: 3218), **pusarmak (II)** “2. Zihin yorgunluğu nedeniyle dalgın olmak.” (Giresun köyleri) (DS V: 3492), **sak durmak** “Uyanık durmak, tetikte bulunmak.” (Burdur, Eskişehir, Çankırı, Çorum, Sivas, Kayseri, Niğde, İçel, Yozgat, Muğla) (DS V: 3521/DS VI: 4665), **sak tutmak** “Uyanık durmak.” (Tokat) (DS VI: 4666), **sinç etmek** “2. Dikkat etmek.” (Kerkük) (DS VI: 4699), **şivşirtmek (I)** “Göz kulak olmak, dikkat kesilmek.” (Isparta) (DS V: 3791), **tanımak** “1. Dikkat etmek: Çocuğu tanı, kuyuya kaçmasın.” (Isparta, Burdur, Denizli, Aydın, Manisa, Artvin, Konya, Mersin, İçel, Antalya, Kırklareli) (DS V: 3822), **tasatmak** “2. Önemsemek, dikkate almak.” (İçel) (DS VI: 4743), **teh düşmek** “Dikkat etmek.” (Hatay) (DS VI: 4748), **tek düşmek** “Dikkat etmek, sezmek.” (Trabzon, Kıbrıs) (DS V: 3865), **tehlemek (I)** “2. Dikkat etmek.” (İzmir, Bilecik, Kocaeli, Çorum, Samsun, Konya, İçel, Adana ve çevresi, Antalya, Giresun, Gümüşhane, Rize, Malatya, Maraş, Hatay) “3. Her an uyanık durmak.” (DS V: 3863), **yaynıkmak (I)** “1. Dikkat dağılmak.” (Isparta, Denizli) (DS VI: 4216), **yaynıktırmak (II)** “1. Birinin dikkatini dağıtmak, ilgisini başka yere çekmek.” (Isparta, Konya) (DS VI: 4216) şeklindedir.

3.2. BELLEK FİİLLERİ

Bellek, yalnızca geçmişte yaşananların bir kaydı değildir; konuşma, karar alma ve problem çözme gibi bilişsel süreçlerde de aktif rol oynar. İnsan, mevcut olmayan bir bilgiyi hatırlayabildiğinde bellek geçmişe dönük işleyen bir sistem olarak işler. “Bilginin depolanması ve gerektiğinde bilgiye erişilmesini sağlayan bellek, duyuşsal kayıt, kısa süreli bellek ve uzun süreli bellekten oluşan bir bilgi işleme sistemidir.” (Engin, Calapoğlu, Gürbüzöğlu, 2008). Bu yapı, bireyin dış dünyadan aldığı bilgiyi zihinsel olarak işlemekten geçirerek saklamasına ve gerektiğinde bilgiye ulaşarak onu kullanmasına imkân tanır. Toplumların ortak geçmişlerini ve değerlerini aktarabilmesi de bireysel belleğin sürekliliği sayesinde mümkün olur. Bu nedenle kültür, toplumsal belleğin bir yansımasıdır. Bellek olmadan edinilen bilgi kalıcı hâle gelemmez; her yeni durumda birey aynı bilgileri baştan öğrenmek zorunda kalır ve öğrenilen davranışlar sürdürülemez. Bu durum, öğrenme ile belleğin birbirinden ayrı düşünülmemeyeceğini gösterir. “Bilişin önemli bir parçası olarak görülen bellek; hatırlama, unutma, hafızada tutma gibi çeşitli süreçlerle değerlendirilir. Bu süreçleri ifade eden fiiller ise bellek fiilleri olarak incelenmektedir.” (Sandalyeci, 2023, s. 115). Bireyin zihinsel süreçlerine eşlik eden bu fiiller hem bilgiyle kurduğu ilişkiyi hem de öğrenme sürecindeki zihinsel etkinliklerini dil yoluyla ifade etmesine olanak sağlar. *Türkçe Sözlük*’te (2023, s. 474) bellek, “Yaşananları, öğrenilen konuları, bunların geçmişle ilişkisini bilinçli olarak zihinde saklama gücü; an, dağar, dağarcık, akıl, hafıza, yâd, zihin.” şeklinde tanımlanır. Bu tanım, belleğin sadece zihinsel bir alan değil, aynı zamanda deneyimin ve öğrenmenin taşıyıcısı olduğunu ortaya koyar. Bellek fiilleri, kişinin verileri hafızada aktif durumda bulundurmasına (akılda tutma), zaman zaman pasif durumdan aktif duruma (hatırlama), zaman zaman da aktif durumdan pasif duruma (unutma) geçirmesine bağlı olarak üç grupta değerlendirilecektir.

Yıldız (2016) bellek fiillerini, “Akılda Tutma/Hatırlama/Unutma Fiilleri” olarak sınıflandırmıştır. Sandalyeci (2023) ise bellek fiillerini “Kayıt-Saklama/Hatırlama/Unutma Fiilleri” olarak biliş fiilleri içerisinde ele almıştır.

3.2.1. Akılda Tutma Fiilleri

Kişinin verileri hafızada aktif durumda bulundurmasına akılda tutma denir. Akılda Tutma: Durum, olay ya da kavramları hafızada aktif durumda tutmak, istendiğinde hatırlanabilir durumda tutmak olarak tanımlanır (Yıldız, 2016). Bu tanım, akılda tutma eyleminin yalnızca bilgiyi geçici olarak barındırmakla sınırlı olmadığını, aynı zamanda hatırlanabilirliğini korumaya yönelik bilinçli bir zihinsel çabayı da içerdiğini göstermektedir. Zaman boyutundan bakıldığında bellek, kısa süreli ve uzun süreli bellek olmak üzere ikiye ayrılır. Kısa süreli bellekte bilgi, yalnızca duyu organlarından gelen uyarılarla sınırlı kalır ve belirli bir süre için zihinde tutulur. Akılda tutma eylemi, özellikle uzun süreli belleğin devreye girdiği durumlarda belirginleşir. Bilginin zihinde uzun süre korunması ve gerektiğinde erişilebilir olması, akılda tutma fiilinin temel işlevidir. Bu bağlamda akılda tutma fiilleri, yalnızca zihinsel dikkat ya da anlık yoğunlaşma ile değil, aynı zamanda öğrenilen bilginin kalıcı hâle gelmesiyle ilgilidir. Bu tür fiiller, bilginin zihinde aktif olarak tutulduğunu ve belleğin bilinçli olarak kullanıldığını ifade eder (Engin, vd., 2008).

Derleme Sözlüğü'nde akılda tutma ile ilgili 8 biliş fiil tespit edilmiştir.

Tespit edilen akılda tutma fiilleri; **dutup duravarmak** “Hiç unutmamak, fikri sabit haline getirmek.” (Niğde) (DS II: 1613), **kınıtmak (II)** “Bir şeyi, bilgiyi olduğu gibi ansımak, ezberlemek.” (İzmir) (DS IV: 2812), **sinçetmek** “Öğrenmek, bellemek, ezberlemek.” (İçel) (DS V: 3640), **tuyumlamak** “Ezberlemek.” (Çorum) (DS V: 4005), **yir itmek (I)** “İz bırakmak.” (Niğde) (DS VI: 4282), **zehinde dutmak** “Öğrendiğini unutmamak.” (Niğde) (DS VI: 4358), **zehinde galmak** “Bellenen şey unutulmamak.” (Niğde) (DS VI: 4358), **zehne gomat** “Söyleneni aklında tutmak, unutmamak.” (Niğde) (DS VI: 4358) şeklindedir.

3.2.2. Hatırlama Fiilleri

Türkçe Sözlük'te (2023, s. 1534) hatırlama, “Anımsama” olarak tanımlanmıştır. Anımsama ise “Bilinip unutulmuş bir şeyi akla getirmek; ansımak, bulmak, çıkarmak, hatırlamak” olarak tanımlanmıştır (2023, s. 193). “Dış dünyadan alınan veriler önce kısa

sürekli belleğe, oradan da işlenerek uzun süreli belleğe aktarılır. Uzun süreli belleğe aktarılan bilgilerin çağrılıp pasif durumdan aktif duruma geçmesi hatırlama işlemidir, bu işlem sırasında kullanılan fiillere ise hatırlama fiilleri ismi verilmektedir” (Sandalyeci, 2023, s. 117).

Derleme Sözlüğü’nde hatırlama ile ilgili 21 biliş fiil tespit edilmiştir.

Tespit edilen hatırlama fiilleri; **akıla dammak** “1. Anımsamak, akla gelmek.” (Afyonkarahisar) (DS VI: 4413), **andırmak (I)** “1. Hatıra getirmek, hatırlamak, anmak: Karı koca arasına eski dostlarımızı andırırız.” (Manisa, Çorum) (DS I: 260), **angış etmek** “Anmak, hatırlamak.” (Trabzon) (DS I: 267), **ankmak** “Anmak, hatırlamak.” (Trabzon) (DS I: 274), **ağla anmak** “Akla gelmek: Durup dururken ağlıma andı.” (Gümüşhane) (DS I: 132), **aymak** “1. Anımsamak.” (Irak) “2. Gözde canlandırmak.” (Irak) (DS VI: 4437), **bellemek (II)** “Tanımak.” (Manisa) (DS VI: 4455), **buldumcuk olmak (II)** “Yiten, unutulmuş şey birden akla gelmek.” (İstanbul) (DS I: 788), **dondurmak (I)** “2. Unutulan bir şeyi hatırlamak.” (Eskişehir) (DS II: 1560), **esgetşülmek** “Hatırlanmak.” (Konya) (DS III: 1781), **esine tüşürmek** “Anmak, hatırlamak.” (Konya) (DS III: 1782), **hiyallamak** “4. Ansımak, hatırlamak: Söyler söylemez hiyalladı.” (Denizli) (DS III: 2389), **ibilemek (I)** “1. Ansımak.” (Konya) (DS IV: 2503), **işgillenmek (I)** “Hatırlamak.” (Osmaniye, Konya) (DS IV: 2563), **oylanmak [oylamak]** “2. Düşünmek, geçmiş bir olayı anımsamak.” (Aydın, Eskişehir, Adana) (DS V: 3303), **sadalamak (II)** “Görmeyi çok istediği kimsenin birdenbire adını anmak.” (Afyonkarahisar) (DS V: 3512), **sınamak** “Tanımak.” (Uşak) (DS VI: 4691), **tanış çıkmak** “Bildik çıkmak, tanıdık çıkmak.” (Niğde) (DS V: 3822), **tehlemek (III)** “Tanımak.” (İçel, Antalya) (DS V: 3863), **todarmak** “Ansımak.” (Adana) (DS V: 3945), **yada düşmeyh** “Akla gelmek, ansımak.” (İğdır, Kars) (DS VI: 4116) şeklindedir.

3.2.3. Unutma Fiilleri

Unutmak, bireyin zihinsel süreçlerinde önemli bir yer tutan, karmaşık ve çok boyutlu bir olgudur. “İzleri bellekten silmektir. İzleri silerken o izleri barındıran nesneleri de ortadan kaldırmak gerekir. Hatırlama ve unutmanın bellek ile yakından ilişkisi olduğu gibi; bu süreç ayıklama, seçme ve yeniden oluşturma sürecidir” (Pösteki, 2012; akt. Sarıkaya Levent, 2022). Bu yönüyle unutma, yalnızca bir eksiklik değil, belleğin

işleyişinin doğal bir parçasıdır. Nitekim *Türkçe Sözlük*'te (2023, s. 3392) unutmak, “Aklında kalmamak, hatırlamamak, aklıdan çıkmak”tır. Bireyin farkında olmadan yaşadığı bu süreç, kimi zaman bilinçdışı olarak da gerçekleşebilir. “Bir şeyin bilinçsiz bir şekilde aklıdan çıkması olarak ifade edilebilir” (Boz, 2022, s. 35). Unutma, aynı zamanda öğrenilen bilgilerin geri çağırılmaması ya da tanınmaması şeklinde de ortaya çıkabilir. Bu durumun oluşmasında duygusal uyarılmanın yetersizliği, aşırı stres ya da bilgiye yeterince odaklanılamaması gibi etkenler rol oynayabilir. Bellek sisteminde, bazı veriler daha giriş aşamasında ya da kısa süreli bellekte pasifleşebilir. Bu tür durumlarda kullanılan fiiller ise “unutma fiilleri” olarak adlandırılır (Sandalyeci, 2023).

Derleme Sözlüğü'nde unutmak ile ilgili 21 biliş fiil tespit edilmiştir.

Tespit edilen unutma fiilleri; **adını getirememek** “Adını hatırlıyamamak.” (Eskişehir) (DS I: 66), **anukumak** “Bunamak.” (Kastamonu) (DS I: 281), **atah getirmek** “Bunamak.” (Niğde) (DS I: 364), **çanıslamak** “Şuurunu kaybetmek, bunamak.” (Rize) (DS II: 1071), **elini altına salmak** “Bunamak.” (Niğde) (DS III: 1718), **gañıldamak (II)** “2. Bunamak.” (Sivas) (DS III: 1912), **getirememek** “Anımsayamamak.” (Afyonkarahisar) (DS VI: 4510), **haymak (I)** “Bunamak.” (Bitlis) (DS III: 2320), **hırıflamak** “Bunamak.” (Diyarbakır) (DS III: 2370), **hiriflemek** “Bunamak, belleği zayıflamak.” (Hatay) (DS III: 2388), **kangıldamak** “Bunamak.” (Sivas) (DS IV: 2623), **matıflamak~matuflamak** “Bunamak.” (İstanbul, Isparta, Ankara, Konya) (DS IV: 3137/DS IV: 3138/DS VI: 4590), **munamak** “Bunamak.” (Uşak) (DS VI: 4602), **natıflamak** “Bunamak.” (İçel) (DS VI: 4606), **pasaroflamak** “Söylediğini bilmemek, bunamak.” (Denizli) (DS V: 3406), **pasaruklamak** “Bunamak.” (Muğla) (DS VI: 4640), **sefitmek** “Bunamak.” (Giresun) (DS V: 3566), **sérbolmak** “Bunamak.” (Konya) (DS V: 3588), **tentenilmek** “Bunamak.” (İçel, Sivas, Mersin) (DS V: 3883/DS VI: 4754), **yad olmak** “1. Unutulmak.” (Eskişehir, Sivas, Kırşehir) (DS VI: 4117), **yadırgamağ, yadırgamak** “3. Gönülden çıkarmak, unutmak.” (İğdir, Kars) (DS VI: 4116) şeklindedir.

3.3. BİLME FİİLLERİ

Öğrenme kavramı, zaman içinde sadece davranış değişikliğiyle sınırlı olmaktan çıkmıştır. “Öğrenme önceleri bireyin kendi yaşantısı yoluyla davranışlarında meydana gelen kalıcı izli değişiklikler olarak tanımlanırken, günümüzde öğrenme süreci sonunda sadece davranış değişikliği beklemek ve bunu ölçmeye çalışmak yetersiz olarak kabul edilmektedir” (Korucuk, 2019, s. 417). Bu görüş, öğrenmenin yalnızca dıştan gözlemlenebilen sonuçlara indirgenemeyeceğini; zihinsel süreçlerin, algıların ve bilgiyi işleme biçimlerinin de dikkate alınması gerektiğini göstermektedir. Öğrenme sürecinde önemli bir yere sahip olan bilme kavramı da bu çerçevede değerlendirilmelidir. *Türkçe Sözlük*’te (2023, s. 532), bilmek “Bir şey hakkında bilgi sahibi olmak, öğrenmiş bulunmak” şeklinde tanımlanır. Bilgiye ulaşmak, onu anlamak ve zihinde saklamak bu sürecin temelini oluşturur. “Bilme bir bütünün parçaları olmakla birlikte bilme, öğrenme sürecinin bir parçasıdır. Birden fazla anlam içermesiyle de zihinde önemli bir yer edindiği görülmektedir” (Sandalyeci, 2023, s. 126). Bu açıklamalar, bilmenin sadece bilgiye sahip olmak değil, aynı zamanda bu bilgiyi zihinsel süreçlerle bütünleştirmek anlamına geldiğini ortaya koyar.

Öğrenmek, öğretmek, bilmek, akıllanmak, eğitmek, bellemek, olgunlaşmak fiilleri bu başlık içerisinde değerlendirilmiş olup Hirik’in (2018) kitabında yer alan mental fiil tablosunda bilişsel fiil kategorisinde yer almaktadır.

Bu fiilleri Sandalyeci (2023), “Bilme Fiilleri” başlığı altında incelemiştir.

Derleme Sözlüğü’nde, bilmek ile ilgili 66 biliş fiil tespit edilmiştir.

Tespit edilen bilmek fiilleri; **ağıllanma** “Akıllanmak.” (İğdir, Kars) (DS I: 90), **alt teknesine irmek (ermek)** “Gizli tutulan bir işin aslını kurcalayıp öğrenmek.” (Niğde) (DS I: 233), **aslına irmek** “Kökünü öğrenmek.” (Niğde) (DS I: 345), **avukmak (II)** “Alışmak, dadanmak, göre göre, yapa yapa öğrenmek.” (Amasya, Ordu, Ankara) (DS I: 395), **bağrı kalkmak** “4. Adam olmak, olgunlaşmak: Bağrı kalkmadan, bağırsağı kalkdı.” (Kütahya, Çankırı) (DS I: 485), **bamak (IV)** “İçinde bulunduğu mutluluğu bilememek.” (Afyonkarahisar) (DS VI: 4445), **basğı görmemek** “İyi eğitilmemek.” (Afyonkarahisar, Yozgat) (DS VI: 4447), **bavramak** “Bir konuda yetişmek, uzman

olmak.” (Kilis, Gaziantep) (DS I: 565), **bavırmak** “Bir işde veya daha çok o işin hile ve fesat taraflarında pişmek.” (Kilis, Gaziantep) (DS I: 574), **begilemek** “Bilmezlikten gelmek, bilmiyor görünmek.” (İzmir) (DS I: 597), **bellemek (III)** “Karayıkımdan ders almak.” (Afyonkarahisar) (DS VI: 4455), **bellenmek~bellenmek (III)** “Öğrenmek.” (Ankara, Gaziantep) (DS I: 622/DS VI: 4455), **bellenmek (I)** “Benimsemek: Benim bellendiğim tomruklardan alma sakın.” (Bolu) (DS I: 622), **belleşmek** “Tanışmak: Artık belleştik, bundan sonra daha çok ahabplık ederiz.” (Mersin, Kayseri) (DS I: 622 DS/VI: 4455), **belletmek (II)** “Öğretmek.” (Kastamonu, Mersin) (DS I: 623), **bellilemek, béllilemek (I)** “Bellemek, öğrenmek: Ahmet dersini iyi beliledi.” (Amasya ve çevresi, Sivas, Gümüşhane, Antalya) (DS I: 623), **bilişmek (I)** “Öğrenmek.” (Konya) (DS I: 694) **bilmezlenmek** “Bilmez görünmek, bilmezlikten gelmek.” (Afyonkarahisar, İzmir, İstanbul, Çorum, Kastamonu) (DS I: 695/DS VI: 4462), **bönlenmek [bönleşmek]** “Bilmemek, bilmezden gelmek.” (Kütahya, Malatya, Balıkesir, Çorum) (DS I: 769), **bülmek** “Bilmek.” (Kars) (DS I: 820), **denezirmek (I)** “Bilmezlikten gelmek.” (Denizli) (DS II: 1422), **dibecesine ermek** “Sonunu almak, esasını öğrenmek.” (Denizli, Niğde) (DS II: 1478), **dizginlemek** “Eğitmek.” (Konya) (DS I: 1150), **ekelenmek (II)** “Tam olgunlaşmak (insan için).” (Samsun) (DS I: 1296), **elmini almak** “İşin bilgisini edinerek kolaylığını öğrenmek.” (Kayseri) (DS I: 1349), **elmini almak** “Meleke kesbetmek, iyice öğrenmek.” (Tunceli) (DS I: 1349), **gevletmek** “Bir şeyi bildiği halde bilmezlikten gelmek: Sen biliyorsun amma beni gevlediyorsun.” (Ankara, Konya) (DS I: 1582), **hadar almak** “Olaylardan ders almak.” (Tokat, Ankara, Konya) (DS I: 1687), **haylanmak (II)** “Haber almak.” (Kayseri) (DS I: 1763), **hellemek (II)** “Öğrenmek, bellemek.” (Kayseri) (DS I: 1786), **hesse gapmak** “Ders almak.” (Niğde) (DS I: 1804), **ıgırıpını bulmak** “Yapılacak bir işin tam zamanını, sırasını bilmek, kolayını bulmak.” (Trabzon) (DS IV: 2459), **imi dimi bilmek** “Bir şeyin en ince noktasına kadar bilmek: Ona söyleme, o imini dimini bilir.” (Trabzon) (DS IV: 2537), **karavillemek** “1. Gizlice araştırıp öğrenmek.” (Isparta, Denizli, Konya) (DS IV: 2655), **kınıkmak (I)** “4. Bilmediğini iyice öğrenmek.” (Çanakkale) (DS IV: 2812), **kıyıcığından geçmek** “Görüp geçirmek: Böyle olduğumuza bakma, biz de bolluk içinde yaşamanın kıyıcığından geçtik.” (Niğde) (DS IV: 2856), **musturluk etmek** “1. Bilmezlikten gelmek.” (Sivas) (DS IV: 3224), **oñdurmak** “1. Yetiştirmek, olgunlaştırmak.” (Çorum) (DS V: 3285), **oñumak** “2. Öğrenim yapmak.” (Kars) (DS V: 3275), **öğ vermek** “1. Akıl vermek, akıl öğretmek.” (Sivas) (DS V: 3326),

ölçermek (II) “1. Bir konu ya da iş için düşüncelerini söyleyerek yol göstermek.” (Manisa, Maraş) (DS V: 3331), **örnenmek** “Öğrenmek.” (Gümüşhane, Iğdır, Kars) (DS VI: 4628/DS V: 3348), **örgetmek** “Öğretmek.” (Elâzığ) (DS IV: 2606), **örtlemek (II)** “Birisine kötülük öğretmek.” (Giresun) (DS IV: 2607), **övetlemek (I)** “Akıl vermek.” (Giresun) (DS IV: 2607), **salıgını almak~salık almak** “Bilgi almak.” (Artvin, Kars) (DS IV: 2633/DS V: 3527), **salıklamak (I)** “1. Bir kavramı bütün öğeleri ile anlatmak, birşeyi özel ve temel niteliklerini sayarak tanıtmak, tanımlamak.” (Samsun, Ordu, Van, Urfa, Gaziantep, Maraş) “2. Yol göstermek.” (Samsun, Ordu) (DS V: 3527), **salıklamak~salıklamak (II)** “Bildirmek, bilgi vermek.” (Çorum, Samsun, Sivas) (DS V: 3527/DS VI: 4667), **şakımak (VII)** “Çok okumak, bilgili olmak.” (Niğde) (DS V: 3738), **şakıtmak (III)** “Bilgisiyle çevresini aydınlatmak.” (Niğde) (DS V: 3738), **şapat düşmek (II)** “Bir şeyden bilgisi olmamak.” (Kars) (DS V: 3745), **talatmak (II)** “Yarım yamalak öğretmek.” (Ankara) (DS V: 3816), **tammak (I)** “2. İçine doğmak, bilmek.” (Mersin) (DS VI: 4738), **tapşırmak (IV)** “3. Bildirmek.” (Ankara) (DS V: 3831), **tapşırmak (II)** “Tanıştırmak: Sizi Ali Beye tapşırayım.” (Tekirdağ) (DS V: 3831), **teretmek** “Türetmek, yetiştirmek.” (Trabzon) (DS V: 3892), **tülemek (IV)** “Bir işin hilesini, kolayım öğrenmek, ustalaşmak.” (Isparta, Ankara) (DS V: 4009), **uslanmak** “Büyümek, eğitilmiş olmak.” (Giresun) (DS VI: 4045), **uspayı vermek** “Ölçülü davranma dersi, eğitimi vermek.” (Eskişehir, Gaziantep, Denizli, Niğde) (DS VI: 4045), **ürenmek** “Öğrenmek.” (Konya) (DS VI: 4070), **üretmek (III)** “Öğretmek.” (Konya) (DS VI: 4070), **yaşanlamak (II)** “3. Öğrenmek: Olduğu yeri yaşadım.” (İçel) (DS VI: 4193-4194), **yek vermek** “Arka olmak, akıl öğretmek, yol göstermek.” (Ordu, Giresun) (DS VI: 4232), **yılçalmak** “Olgunlaşmak, bilgi, deney sahibi olmak.” (Çorum) (DS VI: 4268), **yöne getirmek** “2. Eğitmek, huyunu düzeltmek.” (Niğde) (DS VI: 4308), **yönetmek (I)** “Betimlemek, anlatmak, öğretmek.” (Denizli, İzmir, Bolu) (DS VI: 4310), **zehne girmek** “Öğrenmek.” (Niğde) (DS VI: 4358) şeklindedir.

3.4. İMGELEME FİİLLERİ

İmgeleme ile biliş arasındaki ilişki, psikoloji tarihinde uzun süredir tartışılan önemli bir konudur ve bu tartışmalar 19. yüzyılda bilimsel psikolojinin doğuşuna kadar uzanır. İmgeleme, yalnızca hayal kurmakla sınırlı olmayan; bireyin düşünme, anlamlandırma ve yaratma süreçlerinde aktif rol oynayan bir zihinsel etkinlik olarak

değerlendirilmektedir (Karabulut ve Taşdemir, 2020). Nitekim imgeleme, sadece sözel anlatımın ötesine geçerek yaratıcı düşünme süreçlerinde ve zihinsel tasavvurlarda etkili bir düşünme biçimi olarak öne çıkar. Bu süreç, zihinsel deneyimlerin görselleştirilmesiyle somutlaşır. “İnsan, fiziken orada bulunmayan bir şeyi görsel olarak hayal ettiğinde ‘görsel imgeleme’ gerçekleştirmiş olur” (Sandalyeci, 2023, s. 136). Zihin, sadece bilgi depolayan bir yapı değildir. Aynı zamanda yeni anlamlar üretebilen yaratıcı bir alandır. Görsel imgeleme sayesinde birey, bir nesneyi gözleriyle görmeksizin zihinsel olarak canlandırabilir, bu da hem öğrenme süreçlerinde hem de sanat, edebiyat gibi alanlarda önemli bir bilişsel avantaj sağlar.

Kavramın sözlük karşılığı da bu çok yönlü yapıyı destekler. *Türkçe Sözlük*’te (2023, s. 1701) imgeleme, “İmgelemek işi; tahayyül” olarak tanımlanmıştır. Bu kısa tanım, aslında zihinde bir şeyi hayal etme ve yeniden üretme sürecinin kökenine işaret eder. İmgelemenin zihinsel süreçlerdeki yerine daha yakından bakıldığında ise, onun gündelik yaşamda ne denli işlevsel ve yaygın olduğu anlaşılmaktadır. İmgeleme, bireyin zihninde bir olguyu canlandırma sürecidir ve bu yönüyle “imajinasyon” kavramıyla örtüşür. Gündelik yaşamda hayal kurarken, rüya görürken ya da bir plan yaparken sıklıkla kullanılan bu zihinsel süreç, gerçek deneyimlerin zihinsel olarak yeniden üretilebilmesine olanak tanır. İmgeleyen kişi, zihninde bir hareketi hissedebilir, bir sesi ya da kokuyu duyumsayabilir. Bu yönüyle imgeleme, hem duyuşsal hem de duygusal izlenimlerin zihinde yeniden canlandırılmasıdır. Aynı zamanda yaratıcı düşünmenin temel bir bileşeni olarak, zihinde bir tasarım ya da görsel oluşturma yeteneğini de içerir (Karabulut, 2020).

İlgili sözcükleri, Yıldız (2016) “Hayal Fiilleri”, Sandalyeci (2023) ise “İmgeleme Fiilleri” başlığı altında incelemiştir.

Derleme Sözlüğü’nde imgeleme ile ilgili 9 biliş fiil tespit edilmiştir.

Çalışmada tespit edilen imgeleme fiilleri; **başta gavak yilleri esmek** “Toyca hülyalar beslemek, başında kavak yeli esmek.” (Niğde) (DS I: 565), **belinmek (II)** “Hayal etmek.” (Yozgat) (DS I: 619), **çakallamak** “Düşlemek.” (Burdur) (DS VI: 4477), **hiyallamak** “3. Hayal görmek.” (Yozgat, Amasya) (DS III: 2381/DS VI: 4520), **ruyalanmak** “Cinsel düş görmek.” (Trabzon) (DS V: 3508), **sadılamak (I)** “3. İmgelemek, gözönüne getirmek.” (Amasya) (DS V: 3513), **tuş görmek** “Düş görmek.”

(Bayburt, Kars) (DS V: 3999), **yasanımah** “Tasarlamak, akıldan geçirmek.” (Kayseri) (DS VI: 4817) **yuhu görmeyh** “Düş görmek.” (İğdır, Kars) (DS VI: 4315) şeklindedir.

3.5. DÜŞÜNME FİİLLERİ

Düşünme, insanın olayları anlamlandırma, sorunlara çözüm bulma ve yeni fikirler üretme yetisidir. Bu yeti sayesinde insanlar sorgulayıcı ve yaratıcı bir bakış açısı geliştirerek bir düşünceden diğerine geçebilir. Düşünmenin iki temel türü vardır: gündelik (pratik) düşünme ve bilimsel (refleksif) düşünme. Gündelik düşünme; karşılaştırma yapma ayırt etme, birleştirme ve bağlantı kurma gibi zihinsel işlemleri kapsar ve daha çok günlük yaşamda kullanılır. Bilimsel düşünme ise daha derinlikli ve sistemli bir şekilde bir konu üzerinde düşünmeyi içerir. Bu süreçte birey, geçmiş deneyimlerinden, sosyal çevresinden ve kültürel birikiminden beslenir. Yani düşünme, boş bir zihinle değil, mevcut bilgi ve deneyimlerle yapılan bir zihinsel faaliyettir (Aycan ve Aycan, 2016). *Türkçe Sözlük*'te (2023, s. 1114) düşünme, “Düşünmek işi; tefekkür”, “Duyum ve izlenimlerden, tasarımlardan ayrı olarak aklın bağımsız ve kendine özgü durumu” ve “Karşılaştırmalar yapma, ayırma, birleştirme, bağlantıları ve biçimleri kavrama yetisi” biçiminde tanımlanır. Düşünme fiilleri, bireyin çevresini anlamlandırma, durumlar arasında bağlantı kurma, farklı olasılıkları değerlendirme ve karar alma süreçlerinde belirleyici rol oynar.

Yıldız (2016), Hirik (2018), Sandalyeci (2023) ve mental fiil ile ilgili çalışmış diğer araştırmacılar düşünme fiiline, mental fiillerin içerisinde istisnasız yer vermişlerdir.

Derleme Sözlüğü'nde, düşünmek ile ilgili 46 biliş fiil tespit edilmiştir.

Tespit edilen düşünme fiilleri; **ayılamak** “Düşünmek.” (Trabzon) (DS I: 418), **bıgıdımak** “Düşünmek.” (Adana) (DS I: 662), **cuğutmak (I)** “Dalgın düşünmek.” (Eskişehir, Mersin, Amasya) (DS II: 1010), **cutmak (II)** “Dalmak, düşünmek.” (Eskişehir) (DS II: 1020), **cuyuklamak** “Kötü kötü düşünmek.” (Ankara) (DS II: 1020), **çaylamak (II)** “Düşünmek.” (Tokat) (DS II: 1097), **çuğullamak (III)** “Büzülüp düşünmek.” (Çorum) (DS II: 1301), **çürçünlemek (I)** “Uyuklar vaziyette düşünmek.” (Bolu) (DS II: 1308), **danetmek** “1. Düşünmek.” (Konya) (DS II: 1358), **danmak, dañmak [danmah]** “3. Düşünmek” (Niğde) (DS II: 1363), **dokmek (II)** “Düşünmek.” (Mersin) (DS II: 1540), **dunmak** “Kederlenmek, düşünmek.” (Kayseri) (DS II: 1604),

durukmak (I) “2. Düşünceye dalmak.” (Amasya, Trabzon, Bayburt, Gümüşhane, Sivas) (DS II: 1607), **dünüp düşünmek** “Etraflıca düşünmek: Dünüp düşündüm, başka çare bulamadım. (Niğde) (DS II: 1632), **düşünüp dünmek** “Düşünüp taşınmak.” (Mersin) (DS II: 1640), **ezgilemek (II)** “Bir işi inceden inceye düşünerek yapmak.” (İzmir, Çorum) (DS III: 1829), **galam dikmek** “Kederle düşünceye dalmak.” (İzmir) (DS III: 1898), **gınalamağ** “Kafa yormak: Bugün senin gafañı kim gınaladı.” (Yozgat) (DS III: 2046), **gönüllemek** “3. Gönülden geçirmek, düşünmek.” (Balıkesir) (DS III: 2155-2156), **güşüm etmek** “Düşünmek, merak etmek.” (Adana) (DS III: 2239), **ibilemek (I)** “2. Düşünmek.” (Kayseri) (DS IV: 2503), **irkilmek (II)** “Düşünmek.” (İzmir) (DS IV: 2553), **kertmek (II)** “1. Kendine yontmak, çıkarını düşünmek.” (Maraş) (DS IV: 2760), **kırıtmak (I)** “5. Başı yere eğerek düşünmek.” (Sivas) (DS IV: 2828-2829), **kokozlanmak** “Kurnazlık düşünmek: Ne kokozlanıyorsun moruk?” (Manisa) (DS IV: 2907), **kuş kayınmak** “Akılsızlık etmek.” (Gümüşhane) (DS IV: 3016), **oranlamak** “Düşüncesizce davranmak.” (Konya) (DS V: 3288), **ölçümlemek** “Tasarlamak.” (Isparta) (DS V: 3332), **ölçüp dökmek** “Bir şeyi inceden inceye düşünmek, ölçüp biçmek.” (Gaziantep) (DS V: 3332), **önünü bırakıp sonunu saymak** “Geleceğinin kötü olasılığını düşünmek.” (Afyonkarahisar) (DS VI: 4627), **saçmak** “1. Tasarlamak, içinden geçirmek.” (Erzurum) (DS VI: 4671), **sesirgenmek** “1. Sezmek, düşünmek: Sobanın yanından çekilmeyi sesirgenmiyorsun.” (Artvin, Edirne) (DS V: 3594), **sinciye vurmak** “Detaylı, iyice düşünmek.” (Elâzığ) (DS V: 3640), **soğrınmak** “Dalmak, düşünmek.” (Giresun) (DS V: 3657), **tasımlamak (II)** “Ölçmek biçmek, tasarlamak.” (İzmir, Bolu, Samsun, Niğde, Balıkesir, Ordu) (DS V: 3839), **taslamak (I)~taslamak (II)** “Yapılacak bir işi aklından geçirmek, tasarlamak.” (Mersin, Kırklareli, Kayseri) (DS V: 3840/DS VI: 4743), **tegellemek (I)** “Göz önüne, akla getirmeye çalışmak.” (Gümüşhane) (DS VI: 4748), **tümtüzlenmek** “Bir şey yapmayı tasarlamak, düşünmek: Şehre gitmeye tümtüzlendim fakat olmadı.” (Gaziantep) (DS V: 4013), **tüşünmek** “Düşünmek.” (Kars) (DS V: 4017), **usmak (IV)** “Akıl etmek.” (Amasya, Ordu) (DS VI: 4045), **yoranlamak** “Tasarlamak, ölçüp biçmek, kestirmek.” (Çanakkale, Bilecik, Bulgaristan) (DS VI: 4298), **zehin yormak** “Bir konu üstünde uzun boylu düşünmek.” (Niğde) (DS VI: 4358) **zehinden geçirmek** “Bir an düşünmek.” (Niğde) (DS VI: 4358) **zehni dakılmak** “Bir şey üstünde durmak, düşünmek.” (Niğde) (DS VI: 4359), **zehni dırmalamak** “Aşırı kaygı uyandırmak, düşünmeye zorlamak.” (Niğde) (DS VI: 4359),

zehni saplanmak “Bir konu üstünde sürekli düşünmek.” (Niğde) (DS VI: 4359) şeklindedir.

3.6. PROBLEM ÇÖZME VE AKIL YÜRÜTME FİİLLERİ

Hayatın her alanında karşılaştığımız sorunlar, yalnızca bireyin bilgi düzeyini değil, aynı zamanda düşünme biçimini de sınar. Özellikle beklenmedik durumlar karşısında sergilenen zihinsel tutumlar, bireyin problem çözme becerisini gözler önüne serer. Problem çözme, çok yönlü bir düşünme süreci olarak değerlendirildiğinde, sıradan bilgi kullanımının ötesine geçilmesi gerekir. “Problem çözme, bir sorunu çözmek için önceki yaşantılar aracılığı ile öğrenilen kuralların basit biçimde uygulanmasının ötesine giderek yeni çözüm yolları bulabilme olarak da tanımlanabilir” (Korkut, 2002). Bu süreçte gerekli bilgilerin bir araya getirilip işlevsel hâle getirilmesi esastır. “Problem çözme becerisi, kişiyi çözüme götürecek bilgilerin kazanılması ve kullanıma hazır olacak şekilde birleştirilerek bir sorunun çözümünü uygulayabilme düzeyidir” (Ulupınar, 1997). Bireyin karşılaştığı sorunlar karşısında fikir geliştirme ve çıkarımda bulunabilme kapasitesi de bu becerinin ayrılmaz bir parçasıdır. *Türkçe Sözlük*’te (2023, s. 100) akıl yürütmek, “Herhangi bir konuda fikir vermek, tahminde bulunmak” şeklinde açıklanmıştır. Bu zihinsel işleyişler bir araya geldiğinde, problem kavramı daha belirgin hâle gelir: Problem, bireyin ulaşmak istediği bir hedefe giderken karşılaştığı ve mevcut bilgi ya da becerileriyle doğrudan çözemediği engel ya da belirsizlik durumudur. Başka bir ifadeyle, mevcut durum ile ulaşılmak istenen durum arasında bir fark varsa ve bu fark bireyi düşündürmeye itiyorsa, ortada bir problem vardır. Bu tür durumlar bireyin zihinsel süreçlerini harekete geçirir. Problem çözme becerisi ise bireyin karşılaştığı bu zorluklara karşı sistematik ve etkili çözümler geliştirebilme yeteneğidir. Bu beceri; problemi tanımlama, nedenlerini analiz etme, olası çözüm yollarını üretme, çözüm seçeneklerini değerlendirme ve en uygun çözümü uygulayıp sonuca ulaşma aşamalarını kapsar. Bu yönüyle, günlük yaşamdan akademik çalışmalara, iş hayatından sosyal ilişkilere kadar birçok alanda bireyin gelişimini ve uyum becerisini destekler. Akıl yürütme ve problem çözme, düşünme süreçlerinin temel bileşenlerindendir. Bu iki süreç birbiriyle iç içedir; birbirlerinden bağımsız değil, birbirini tamamlayacak şekilde işler. Aynı zamanda kategorileştirme, imgeleme ve karar verme gibi diğer bilişsel süreçlerle karşılıklı bilgi

alışverişinde bulunur. Problem çözme ve akıl yürütme, yalnızca düşünmeye değil; dikkat ve bellek gibi bilişsel işleyişlerle de yakından ilişkilidir (Sandalyeci, 2023).

Bu başlık altında değerlendiren fiiller; *Anlama Fiilleri, Araştırma ve İnceleme Fiilleri, Varsayım Fiilleri, Çözümleme Fiilleri, Ayırt Etme Fiilleri, Deneme ve Sınama Fiilleri, Karşılaştırma Fiilleri, Yatıştırma Fiilleri* şeklinde başlıklara ayrılarak belirtilmiştir.

3.6.1. Anlama Fiilleri

Anlama, bireyin karşılaştığı bir durumu, olayı ya da kavramı zihninde çözümleyerek kavrayabilmesi sürecidir. Anlama, *Türkçe Sözlük*'te (2023, s. 196) “Anlamak işi; anlamaklık, kavrama, derk, fehim, intikal, tefehhüm, vukuf” olarak tanımlanır. Yıldız, (2016) anlama fiillerini biliş fiilleri başlığı altında değerlendirmiş, Sandalyeci (2023) ise anlama fiillerini problem çözme ve akıl yürütme başlığı altında incelemiştir. Anlama eyleminin hem düşünme sürecinin temeli olduğu hem de bilişsel becerilerle yakından ilişkili olduğu söylenebilir.

Derleme Sözlüğü'nde, anlamak ile ilgili 45 biliş fiil tespit edilmiştir.

Tespit edilen anlama fiilleri; **ağnaşılmak** “Anlaşılmak.” (Niğde) (DS I: 107), **añlamak (II)** “Anlamak, idrak etmek.” (“Karaçayca’dan” Konya) (DS I: 275), **annamak** “Anlamak, kavramak.” (Afyonkarahisar, Ordu) (DS VI: 4422), **avramak** “Kavramak, alışmak.” (Trabzon) (DS I: 390), **ayın beyin olmak (I)** “Ayan beyan olmak.” (Kütahya) (DS I: 418), **başa düşmek** “Sezmek, farkına varmak, anlamak: Beni aldattı, başa düşmedim.” (Artvin, Konya, Kars, Van) (DS I: 550), **başa tapmak (II)~başı tapmak** “Anlamak, akıl erdirmek: Nasıl başa taptın mı?” (Bayburt, Kars, Yozgat) (DS I: 553/DS I: 560), **béyni gıcillanmak** “1. Anlamak, sezmek.” (Afyonkarahisar) (DS VI: 4457), **çakallamak (II)** “İşin iç yüzünü gizli olarak anlamak.” (Burdur) (DS II: 1041), **çapılmak** “İşi tam anlamak.” (Isparta) (DS II: 1075), **dingıldamak, diñgıldamak (II)** “Anlamak.” (Artvin) (DS II: 1465), **dinneştirmek** “Anlamaya çalışmak.” (Kırşehir) (DS VI: 4488), **doz etmek** “Sezmek, anlamak.” (Bingöl) (DS II: 1569), **eksiklenmek** “Suçunu anlamak.” (Kütahya) (DS VI: 4494), **erikmek (I)** “Anlamak, kavramak.” (Ordu) (DS III: 1769), **gazı goz anlamak** “Söylenen sözü yanlış anlamak: Gızım ben senin gimin gazıgoz

annıyan takımından deyilim.” (Gümüşhane) (DS III: 1954), **gılımınnan anlamak** “Durumundan anlamak: Senin gılımınnan annadım.” (Bayburt, Kars) (DS III: 2042), **gıtmet etmek** “Bir işe akıl erdirememek: Bu işe aklım gıtmet eriyor.” (Burdur) (DS III: 2063), **gür gitmek** “Anlayamamak.” (Ordu) (DS III: 2236), **hayıkmak** “1. Çabuk anlamak.” (Mersin) “2. Ayıkmak.” (Mersin) (DS III: 2317), **héyallamak** “Sezmek, fark etmek.” (Isparta, Manisa) (DS III: 2352), **hiyallamak** “2. Farkına varmak: Ali bu işi hiyalladı gibi geliyor.” (Burdur, Yozgat) (DS III: 2381/DS VI: 4520), **ıyeşmek** “3. Yapılması istenilen bir işi, duymamazlığa, anlamamazlığa gelmek.” (Sinop) (DS IV: 2575), **kareramak** “Okunan bir yazıyı ya da bir olayı tam olarak anlamak.” (Gaziantep) (DS IV: 2658), **kasıtmak** “Söylenen sözü anlamamak, aldırış etmemek.” (Konya) (DS IV: 2675), **kavranmak** “4. Anlamaya çalışmak.” (Mersin) (DS IV: 2692), **kavsaklamak** “Anlamak, farkına varmak.” (Manisa) (DS IV: 2692), **ön vermeyh** “Anlayış göstermek, hoş görmek.” (Bayburt, Kars) (DS VI: 4627), **pırınmak (II)** “Gizli bir işi, bir konuyu anlamak.” (Adana) (DS V: 3445), **sankabak olmak** “Başı şişmek, anlayışı azalmak: Kalabalıkta başım sankabak oldu.” (Denizli) (DS V: 3540), **semelenmek** “Anlamazlıktan gelmek.” (Bolu, Kastamonu, Artvin, Sivas) (DS V: 3581), **sezeklemek** “Anlamak, bilmek istemek.” (Niğde) (DS VI: 4689), **tamılamak** “Anlamak: Şu çocuk döveceğimi tamıladı.” (Kayseri) (DS V: 3819), **tanlamak** “3. Güç durumda olduğunu anlamak, akli başına gelmek.” (Sivas) (DS V: 3823), **taşıyatırlanmak** “Bir şey incelenerek sonucu anlaşılma: Gezmeğe gittikleri taşıyatırlandı.” (Çorum) (DS V: 3843), **tınmak (II)** “Anlamak.” (Manisa, Çorum) (DS VI: 4761), **tusmak** “Anlamak, sezmek.” (Kırklareli) (DS V: 3998), **unamak (II)** “Anlamak.” (Kars) (DS VI: 4041), **varmak (II)** “İyice anlamak: Aklım varmadı.” (Niğde) (DS VI: 4094), **yetiğine varmak** “Farkına varmak, aslını anlamak: İşin sonradan yetiğine vardım.” (Erzurum) (DS VI: 4259), **yetik olmak** “Anlamak, bilmek, aslını öğrenmiş olmak.” (Kars, Artvin) (DS VI: 4259), **yollu olmaḥ** “Anlayış göstermek.” (Gümüşhane) (DS VI: 4293), **zehne sığmak** “Kavranılır, anlaşılır durumda olmak.” (Niğde) (DS VI: 4358), **zehni açılmak** “Kavrayışı gelişmek.” (Niğde) (DS VI: 4358), **zehni almak** “Anlayıp kavramak.” (Niğde) (DS VI: 4359) şeklindedir.

3.6.2. Araştırma ve İnceleme Fiilleri

Araştırma ve inceleme, bireyin bilgiye ulaşma ve bu bilgiyi anlamlandırma sürecinde etkin olarak kullandığı zihinsel eylemlerdir. Yıldız’a göre (2016) bu fiiller, biliş

fiilleri başlığı altında değerlendirilmektedir. *Türkçe Sözlük*’te (2023, s. 223) araştırma, “Araştırmak işi; araştırmak, tetkik” olarak tanımlanırken, incelemeyi ise “İncelemek işi; tetkik” (2023, s. 1707) şeklinde açıklar. Her iki tanım da bilgi edinme sürecinde araştırma ve inceleme fiillerinin birbirini tamamlayan ve düşünsel işlevlere sahip fiiller olduğunu gösterir.

Derleme Sözlüğü’ne göre araştırma ve inceleme ile ilgili 59 biliş fiil tespit edilmiştir.

Tespit edilen araştırma ve inceleme fiilleri; **ahdarmak**, **ahdarmak** “5. Aramak, araştırmak, soruşturmak.” (Denizli, Giresun, Kars, Diyarbakır, Sivas, Kerkük) (DS I: 128), **aralattmak (III)** “Soruşturmak, aralattmak: Sözlerin nereden çıktığını el altından aralattım.” (Çorum) (DS I: 296), **ayıklamak (II)** “Bir meseleyi incelemek.” (Trabzon) (DS I: 417), **başaklamak (III)** “Boşaltılan bir evi tekrar araştırmak.” (Kayseri) (DS I: 553), **burgalamak (I)** “Araştırmak, karıştırmak.” (Balıkesir, Bolu) (DS I: 797), **cibertlemek** “İncelemek, yeniden karıştırmak.” (Çankırı, Amasya) (DS II: 954), **cicelemek** “İncelemek.” (Giresun) (DS II: 958), **çalaklamak (II)** “Araştırmak.” (Bolu) (DS II: 1049), **çinçilemek** “Gizliden gizliye araştırmak.” (Ordu) (DS II: 1226), **dalanmak (II)** “Araştırmak.” (Sivas) (DS II: 1337), **davcınmak** “Araştırmak.” (Yozgat) (DS II: 1379), **dıdıklamak** “Bir şeyi gereğinden çok incelemek: Yeter artık dıdıklama.” (Edirne) (DS II: 1450), **dındıklamak (II)** “1. Bir şeyi gereğinden çok incelemek.” (Giresun) (DS II: 1462), **didiklemek (III)** “Bir konuyu iyice incelemek.” (Kütahya, Niğde, Giresun) (DS II: 1482), **divrinmek** “Araştırmak.” (Ankara) (DS II: 1528), **endeklemek** “İyice soruşturmak, ince eleyip sık dokumak.” (Düzce, Bolu) (DS III: 1745), **endelemek (I)** “İyice soruşturmak, ince eleyip sık dokumak, incelemek.” (Balıkesir, Bursa, Kocaeli, Gümüşhane) (DS III: 1745), **enteştirmek** “Araştırmak, incelemek.” (Zonguldak) (DS III: 1761), **evzelemek** “1. El ile araştırmak.” (Afyonkarahisar, Isparta) (DS III: 1818), **gavsıktırmak** “Yoklamak, araştırmak.” (Manisa) (DS III: 1941), **gıvşanmak** “1. Bir şeyi telaşla araştırmak, çabalamak.” (Eskişehir) (DS III: 2064), **hapalamak** “Karıştırmak: Bu işi hapalama sonu fena çıkar.” (Rize) (DS III: 2277), **ildelemek** “Bir şeyin gerçeğini öğrenmeye çalışmak, kurcalamak.” (Kayseri) (DS IV: 2519), **ilimek** “Araştırmak, aramak.” (Yozgat) (DS VI: 4526), **incilemek** “İncelemek.” (Aydın) (DS IV: 2540), **irdelemek (I)~irdelemek** “1. Bir şeyin üzerine fazlaca düşmek, incelemek, araştırmak.”

(Denizli, Balıkesir, Samsun, Kars, Amasya, Giresun, Trabzon, Gümüşhane, Sivas, Ankara, Zonguldak, Nevşehir) (DS IV: 2547/DS VI: 4526), **irdemek** “6. Araştırmak.” (Giresun) (DS IV: 2548), **ivdiklemek** “İnceden inceye araştırmak, soruşturmak, incelemek.” (Denizli, Bolu, Giresun, Kırşehir, Kayseri, Ankara, Gümüşhane) (DS IV: 2571), **ivirt ivirt etmek** “İnceden inceye araştırmak.” (Adana) (DS IV: 2573), **ivitlemek** “2. Aramak, araştırmak.” (Maraş, Ankara, Kırşehir) (DS IV: 2573), **izleştirmek** “Araştırmak.” (Konya) (DS IV: 2577), **kalle çekmek** “Gelirini, bütçesini yoklamak.” (Niğde) (DS IV: 2611), **kıdırmak (II)** “1. Kız aramak, araştırmak.” (Kastamonu) (DS IV: 2789), **kındışlamak** “Çok incelemek: Çok kındışlayan ya kele düşer ya köre.” (Sinop) (DS IV: 2811), **maskallamak (I)** “2. Bir işi çok incelemek, bir şeyin üzerine varmak.” (Trabzon) (DS IV: 3133), **öksemek (II)** “Bir işin üstüne çok düşmek.” (Muğla) (DS VI: 4625), **örcelemek** “İnceden inceye sormak, kurcalamak.” (Samsun, Nevşehir) (DS V: 3345), **parmaslamak** “El yordamıyla araştırmak.” (Yozgat, Bitlis) (DS V: 3400), **pévent etmek (II)** “Araştırmak, yoklamak.” (Bitlis) (DS V: 3439), **sadılamak (I)** “2. İncelemek, araştırmak.” (İstanbul) (DS V: 3513), **salıklanmak** “Bir şeyin nerede olduğunu sorup soruşturmak, gizlice aranmak, araştırmak.” (Eskişehir, Gaziantep, Ankara) (DS V: 3527), **salıklaşmak (I)** “Soruşturmak: Ankara'ya otobüs olup olmadığını salıklaşiver.” (Ankara) (DS V: 3527), **sayıklaştırmak** “Araştırmak.” (Çankırı) (DS V: 3561), **saylanmak (II)** “Soruşturmak.” (Eskişehir) (DS V: 3562), **sinç etmek** “1. Araştırmak, sormak.” (Kerkük) (DS VI: 4699), **soruşmaḥ, soruşmak (II)** “Soruşturmak, araştırmak.” (Kars) (DS V: 3669), **soylamak** “Soyunu araştırmak.” (Çorum) (DS VI: 4706), **şavullamak** “Göz gezdirmek, araştırmak.” (Trabzon, Sivas) (DS V: 3756), **şavurlamak (II)** “Araştırmak, öğrenmeye çalışmak.” (Sivas) (DS V: 3756), **taktaka yapmak** “Araştırmak, soruşturmak: İşini görmek için taktaka yapayım.” (Kütahya) (DS V: 3813), **taktaraş etmek** “Altüst etmek, her yanı araştırmak.” (Balıkesir) (DS V: 3813), **tapıştırmak** “1. Araştırmak: Oraya ne gibi şeyler sevkedileceğini tapıştırmaktayım.” (İzmir, Bursa) (DS V: 3828), **taraşlamak (II)** “Altüst etmek, araştırmak, karıştırmak.” (İzmir, Manisa, Balıkesir, Çanakkale, Kırklareli, Tekirdağ) (DS V: 3835), **taraştırmak** “Araştırmak.” (Mersin) (DS VI: 4742), **tırım tırım etmek** “1. Köşeyi bucağı inceden inceye araştırmak.” (Bolu) (DS V: 3922), **ürendelemek** “2. Açığa çıkarmak için incelemek.” (Çorum) (DS VI: 4796), **yoklamak** “Araştırmak.” (Ankara) (DS VI: 4825), **yoklaştırmak** “Yoklamak, araştırmak.” (Mersin) (DS VI: 4289), **yüzlemek (IV)** “1.

Yüzleştirmek, iki kişiyi yüz yüze getirerek bir sözün doğruluğunu, söylenip söylenmediğini araştırmak.” (Bolu, Çorum) (DS VI: 4339) şeklindedir.

3.6.3. Varsayım Fiilleri

Varsayım, bireyin henüz kanıtlanmamış bir durumu, geçici olarak doğru kabul ederek düşünsel süreçler yürütmesini sağlayan önemli bir zihinsel beceridir. *Türkçe Sözlük*’te (2023, s. 3469) varsayım, “Deneylerle henüz yeter derecede doğrulanmamış ancak doğrulanacağı umulan teorik düşünce; faraziye, hipotez” olarak tanımlanmaktadır. Kubbealtı Lügati’nda ise varsaymak fiili, “Bir olay üzerinde fikir yürütebilmek veya sonuçlarından faydalanabilmek için onu olmuş yahut olacakmış gibi kabul etmek, varmış gibi farzetmek.” (Sandalyeci, 2023, s. 166) şeklinde açıklanır. Bu tanımlar, varsayımın düşünme, çıkarım yapma ve problem çözme süreçlerinde temel bir zihinsel dayanak olduğunu göstermektedir.

Tespit edilen *sanmak*, *zannetmek*, *ummak*, *saymak* kelimeleri varsayım fiilleri olarak Hirik (2018) ve Sandalyeci (2023)’de geçmektedir.

Derleme Sözlüğü’nde varsayım ile ilgili 13 biliş fiil tespit edilmiştir.

Tespit edilen varsayım fiilleri; **bellemek (V)~bellemek (VI)** “Zannetmek, sanmak: Senmiydin gelen, başkası belledim.” (Bolu, Malatya, Hatay, Sivas, Yozgat, Niğde, Gaziantep, Irak) (DS I: 622/DS VI: 4455), **geciksenmek [geçiksimek]** “Bir işi ağır yapıldı sanmak.” (Burdur, Çanakkale, Amasya, Muğla, Balıkesir) (DS III: 1960), **hiyam etmek** “Sanmak.” (Kütahya) (DS III: 2389), **ıraksanmak** “Uzak sanmak.” (Denizli, Çanakkale, Mersin, Aydın, Sivas, Çorum, Niğde) (DS IV: 2482), **inezmek** “Sanmak.” (Afyonkarahisar) (DS IV: 2543), **kenaz etmek** “Sanmak, ummak.” (Adana) (DS IV: 2742), **mahalsinmek** “2. Gerçek sanmak.” (Eskişehir) (DS IV: 3106), **osmak (I)** “2. Sanmak.” (Giresun) (DS V: 3293), **uğursamak** “Uğur saymak, uğurlu olduğunu sanmak.” (Niğde) (DS VI: 4032), **ummak** “5. Sanmak.” (İzmir) (DS VI: 4039), **yomlamak (I)** “Sanmak, oranlamak.” (Mersin) (DS VI: 4295), **zanmak** “Sanmak.” (Kars) (DS VI: 4349), **zorsunmak** “Yapacağı işi yük saymak.” (Adana) (DS VI: 4398) şeklindedir.

3.6.4. Çözümleme Fiilleri

Türkçe Sözlük'te (2023, s. 882) çözümlemek, “1. Çözümleme yoluyla bir şeyi incelemek; tahlil etmek, analizlemek, analiz etmek. 2. Anlamı ve niteliği anlaşılamayan bir konuyu açıkladıktan sonra sonuca bağlamak; tahlil etmek, analiz etmek.” olarak tanımlanmakta; dil bilgisi, edebiyat ve felsefe gibi alanlarda ise sözcüklerin, cümlelerin ya da nesnelerin yapısal birimlerine ayrılarak incelenmesi süreci olarak açıklanmaktadır. Bu eylemler, metin incelemelerinde olduğu kadar düşünsel sorgulamalarda da temel bir işleve sahiptir. Çözümleme fiilleri, bireyin karmaşık bir durumu parçalara ayırarak anlama, ilişkileri saptama ve anlamlı sonuçlara ulaşma becerisini ifade eder.

Sandalyeci (2023) Çözümleme Fiillerini, “Problem Çözme ve Akıl Yürütme Fiilleri” ana başlığı altında ele almıştır.

Derleme Sözlüğü tarandığında, çözümleme ile ilgili 15 biliş fiil tespit edilmiştir.

Tespit edilen çözümleme fiilleri; **aynaştırmak** “Çözmek, düzeltmek, halletmek, uyuşturmak.” (Burdur, Denizli) (DS I: 428), **belurmek (II)** “2. Açılmak, gelişmek.” (Amasya) (DS I: 624), **çuğullamak (II)** “2. Yeni bir şey bulmak, keşfetmek.” (Kerkük) (DS VI: 4483/DS II: 1301), **dapılamak (III)** “Keşfetmek, meydana çıkarmak.” (Konya) (DS II: 1364), **gulpunu bulmak** “Bir işin yolunu, tutulacak yerini bulmak.” (Niğde) (DS III: 2193), **hacılamak** “Üretmek, çoğaltmak.” (Bilecik) (DS III: 2248), **hırtlamak (II)** “1. Bir işi zorlukla çözmek, yapmak.” (Konya) (DS III: 2374), **hiyiklemek (I)** “Belgilemek, saptamak.” (Urfa) (DS III: 2389), **köçürmek (II)** “Kendi yazısına bir makaleden bölümler almak.” (Trabzon) (DS IV: 2948), **taplamak (I)** “1. Saptamak: Yerini iyi tapladın mı?” (Kayseri) (DS V: 3829), **ünlüğe getirmek** “Yapmak, yaratmak, ortaya çıkarmak.” (Kayseri) (DS VI: 4796), **yanışlamak (III)** “Yanlışını çıkarmak.” (Çorum) (DS VI: 4171), **yaşanlamak (II)** “2. Saptamak.” (Ordu, Burdur) (DS VI: 4193-4194), **yol düttürmek** “Kendince bir yöntem uygulamak.” (Niğde) (DS VI: 4292), **yüz itmek** “Birbirine eklenecek iki şeyi düzenleyip uygulamak.” (Niğde) (DS VI: 4339) şeklindedir.

3.6.5. Ayırt Etme Fiilleri

Ayırt etmek, *Türkçe Sözlük*'te (2023, s. 320) “Birkaç şeyi birbirinden ayıran niteliği anlamak; tefrik etmek, temyiz etmek” şeklinde tanımlanır. Yıldız (2016)’a göre, “Fark Etme, Ayırt Etme İfade Eden Fiiller” başlığı altında değerlendirilmiştir. Ayırt etme, yalnızca farkları görme eylemi değil; aynı zamanda bu farkları anlamlandırma, zihinsel olarak düzenleme sürecidir. Bu bağlamda ayırt etme fiilleri, bireyin nesneler, kavramlar ya da durumlar arasındaki farkları tanıma, seçme, ayırma ve sınıflandırma gibi zihinsel süreçleri ifade eder.

Derleme Sözlüğü taranıp, ayırt etme ile ilgili 44 biliş fiil tespit edilmiştir.

Tespit edilen ayırt etme fiilleri; **adleştirmek** “Ayırmak, çözmek.” (Burdur) (DS I: 67), **afaralamak** “3. Bir şeyin irisini, ufağını ayırmak, seçmek.” (Maraş) (DS I: 70), **ağızını yemek** “İyisini kendine ayırmak.” (Çankırı) (DS VI: 4410), **araklaşmak** “İyiye, kötüyü ayırmak, ayıklamak.” (Nevşehir) (DS I: 295), **arılaştırmak** “1. Ayıklamak, ayırmak.” (Burdur) (DS I: 319), **atlaşmak (I)** “Ayırdetmek.” (İzmir) (DS I: 371), **ayırseç etmek** “Ayırmak, seçmek: Bizi ayırseç eldi.” (Kayseri) (DS VI: 4436), **ayırtmak** “Ayırmak.” (Maraş) (DS I: 420), **ayıtlamak** “1. Ayıklamak, seçmek, temizlemek.” (Afyonkarahisar, Isparta, Burdur, Denizli, İzmir, Manisa, Bursa, Eskişehir, Bolu, Zonguldak, Kastamonu, Çankırı, Çorum, Sinop, Samsun, Amasya, Tokat, Ordu, Giresun, Trabzon, Gümüşhane, Rize, Artvin, Erzurum, Erzincan, Bitlis, Gaziantep, Maraş, Hatay, Sivas, Ankara, Kırşehir, Nevşehir, Niğde, Konya, Adana, Mersin, Muğla, Kırklareli, Kars) (DS I: 421), **ayırıştırmak** “1. Ayırmak.” (Afyonkarahisar) (DS I: 431), **birlemek** “Ayıklamak, seçmek.” (Afyonkarahisar) (DS VI: 4462), **çoğdürmek** “Seçmek.” (Mersin) (DS II: 1256), **dek tüşmek** “2. Seçmek: O kalabalıkta Ahmet’i nasıl dek tüştü.” (Trabzon) (DS II: 1408), **endelemek (I)** “İyice soruşturmak, ince eleyip sık dokumak, incelemek.” (Balıkesir, Bursa, Kocaeli, Gümüşhane) (DS III: 1745), **enemek (II)** “İyisini seçmek, ayırmak.” (Afyonkarahisar, Balıkesir, Çankırı) (DS III: 1750), **evitlemek** “1. Ayıklamak, seçmek.” (Eskişehir, Bolu, İstanbul, Çorum, Sinop, Ankara) (DS III: 1809-1810), **evurtlemek~evürtlemek** “Bir şeyin iyilerini seçmek.” (Sivas) (DS III: 1818), **gavzalamak (I)** “Herhangi bir şeyin iyisini seçerek almak.” (Ankara) (DS III: 1942), **gınaklamak** “Cevizin iyisini, kötüsünü ayıklamak, seçmek: Bu gece ceviz gınakladık köme dizdiler.” (Çorum) (DS III: 2046), **herelemek** “Ayıklamak, seçmek.” (Samsun)

(DS III: 2343), **ifitlemek** “Seçmek: Armudun iyisini ifitleme.” (Eskişehir, Kastamonu, Çorum, Ankara) (DS IV: 2509), **inemek (II)** “Ürünün iyisini tohumluk için ayırmak.” (İzmir, Balıkesir) (DS IV: 2542), **irdelemek (II)** “Seçmek.” (Giresun) (DS IV: 2548), **irilemek (I)** “1. Kavun, karpuz, portakal vb. şeylerin irisini seçmek, ayırmak.” (Isparta, Denizli, Kütahya, Gümüşhane, Sivas, Konya, Mersin, Muğla, Burdur) “3. Davarın beslenmişini, iyisini seçmek.” (Niğde) (DS IV: 2550), **ivitlemek** “1. Ayırmak, seçmek, ayıklamak.” (Balıkesir, Eskişehir, Kastamonu, Çorum, Samsun, Amasya, Ankara, Niğde, Bursa, Adana) (DS IV: 2573/DS VI: 4528), **kelle çekmek** “Biçilmiş buğday destelerinden tohum için iyi başakları seçmek.” (Amasya) (DS IV: 2735), **öğürtlemek (I)** “Ayırmak, Ayıklamak, seçmek, temizlemek.” (Çanakkale, Sivas, İzmir) (DS V: 3325), **örtlemek (I)** “Bir şeyin iyisini kötüsünü ayırmak, seçmek.” (Bursa) (DS V: 3352), **ötlemek** “Ayıklamak, seçmek.” (Isparta) (DS VI: 4630), **övükleme** “Ayırmak, seçmek.” (Kıbrıs) (DS V: 3366), **öyüklemek** “Seçmek, ayırmak.” (Kıbrıs) (DS V: 3368), **saylamak (II)** “3. Seçmek, ayırmak.” (İzmir, Konya, Edirne) (DS V: 3562), **siftirmek** “2. Aralarından iyilerini seçmek.” (Niğde) (DS V: 3631), **şiflemek** “3. Ayıklamak, iyisini seçmek.” (Niğde) (DS V: 3778), **tofur etmek** “Aile içinde birisi gelir ve kazancın bir bölümünü diğerlerinden gizli olarak ayırmak, biriktirmek.” (Sivas, Kayseri) (DS V: 3945), **urundulamak** “Ayıklamak, seçmek.” (Çanakkale, Amasya) (DS VI: 4044), **üğütleme** “Seçmek, iyisini ayırmak.” (Afyonkarahisar, Eskişehir, Konya, Mersin, Antalya, Balıkesir, Sivas, Niğde, Kütahya, İzmir) (DS VI: 4063/DS VI: 4794), **ürendeleme** “1. Seçmek.” (Çankırı, Çorum) (DS VI: 4070/ DS VI: 4796), **ürüklemek (III)** “İrilerini seçmek.” (Samsun, Gaziantep) (DS VI: 4073), **üründülemek** “Seçmek, ayıklamak.” (Isparta, Bolu, Amasya, Nevşehir, Niğde) (DS VI: 4073), **ütlemek [ütlemek]** “Ayıklamak, seçmek.” (Isparta, Ankara, Mersin, Antalya, Çankırı) (DS VI: 4081), **üvütleme** “2. Seçmek.” (Sivas) (DS VI: 4800), **yermek (II)** “Seçmek, ayırdetmek.” (Mersin, Muğla) (DS VI: 4255), **yüzlemek (I)** “İyilerini seçip ayırmak.” (Niğde) (DS VI: 4339) şeklindedir.

3.6.6. Deneme ve Sınama Fiilleri

Türkçe Sözlük’te (2023, s. 959) denemek, “1. Değerini anlamak, gerekli niteliği taşıyıp taşımadığını bulmak için bir insanı, bir nesneyi veya bir düşünceyi sınamak; tecrübe etmek. 2. Bir işe, başarmak amacıyla başlamak, girişimde bulunmak; teşebbüs

etmek.”; sınamak ise (2023, s. 2938) “1. Değerini anlamak, gerekli niteliği taşıyıp taşımadığını bulmak için birini, bir nesneyi veya bir düşünceyi yoklamak; denemek, tecrübe etmek. 2. Bilgisini, yeteneğini, yeterliliğini veya niteliğini yoklamak; imtihan etmek.” olarak tanımlanmaktadır. Her iki tanım da aslında hayatın içinde sıkça karşılaşılan bir durumu anlatıyor: Bir şeyi yapmadan önce yoklamak, işe yarayıp yaramadığını görmek, kendini ya da başkasını ölçmek. Denemek, bazen yeni bir fikri uygulamaya koymak, bazen de bilinmeyenle yüzleşmeye cesaret etmek anlamına geliyor. Sınamak ise çoğu zaman bir bilgiyi, bir yeteneği ya da bir tutumu doğrulamak için atılan adıma dönüşüyor. İkisi de öğrenmenin, gelişmenin ve karar vermenin doğal bir parçası. İnsan bazen yanlış yapsa da denemeden neyin işe yarayacağını, sınamadan neyin kalıcı olacağını anlayamıyor.

Hirik’in (2018), mental fiiller tablosunda *sınamak* fiiline bilişsel fiil olarak yer verilmektedir.

Derleme Sözlüğü’nde 6 deneme ve yanılma ile ilgili biliş fiilleri tespit edilmiştir. Genellikle bu iki kavramın aynı anlamda kullanıldığı görülmektedir.

Tespit edilen deneme ve sınama fiilleri; **gınıkmak** “4. Denemek, sınamak.” (Balıkesir) (DS III: 2050), **hiyallamak** “Sınamak, denemek.” (Uşak) (DS VI: 4520), **kantarlamak** “1.Denemek, sınamak.” (Isparta, Burdur, Denizli, İzmir, Kocaeli, Bolu) (DS IV: 2628), **sınamaḥ** “Denemek, sınamak.” (Kars) (DS VI: 4691), **sınaşmak** “Birbirini denemek, karşılaşmak.” (Çorum) (DS VI: 4691), **tanımak** “2. Denemek: Şu adamın çalışmasını tanıyalım.” (Burdur, Isparta, Denizli, Aydın, İzmir, Manisa) (DS V: 3822/DS VI: 4739) şeklindedir.

3.6.7. Karşılaştırma Fiilleri

Türkçe Sözlük’te (2023, s. 1912) karşılaştırma, “Kişi ve nesnelerin benzer veya aynı yanlarını incelemek için kıyaslama; mukayese, tatbik” olarak tanımlanır. Karşılaştırma, benzerlikleri ve farklılıkları belirleme işidir. Düşünme becerisi, karşılaştırmayı da kapsayan çok yapıli bir örüntüdür. Karşılaştırma, bağlantıları ve biçimleri kavrama yetisidir (Sandalyeci, 2023). Bu bağlamda karşılaştırma fiilleri; varlıklar, kavramlar veya durumlar arasındaki ilişkileri değerlendirmeye, farklılık ve

benzerlikleri belirlemeye olanak sağlar. Bu fiiller, bireyin analitik düşünme becerilerini kullanarak kıyaslama yapmasını, veriler arasında bağ kurmasını ve anlamlı çıkarımlar üretmesini destekler.

Yıldız (2016), karşılaştırmak fiilini, “Çözümleme Fiilleri” içerisinde ele almaktadır. Hirik (2018) ise, bilişsel fiil olarak mental fiil tablosunda yer vermiştir.

Derleme Sözlüğü’nde karşılaştırma ifade eden 9 biliş fiil tespit edilmiştir.

Tespit edilen karşılaştırma fiilleri; **belevurt etmek** “Ölçüp karşılaştırmak.” (Artvin) (DS I: 616), **buruşturmak** “Karşılaştırmak.” (Konya) (DS I: 805), **uranlamak** “Oranlamak, karşılaştırmak, kestirmek.” (Ordu, Kırşehir, Edirne) (DS VI: 4042), **usmak (I)** “Ölçmek, karşılaştırmak.” (Samsun, Amasya, Tokat) (DS VI: 4045), **osmak (I)** “1. Karşılaştırmak: Herkesi kendine osma, aldanırsın.” (Ankara) (DS V: 3293), **ölçmek** “Benzetmek, karşılaştırmak.” (Niğde) (DS V: 3332), **ölçünmek** “Kıyaslanmak.” (Çorum) (DS VI: 4625), **ölçünmek (I)** “1. Karşılaştırmak.” (Eskişehir, Samsun) (DS V: 3332), **vuruşturmak** “2. Karşılaştırtıp, ölçüştürmek: Vuruşturalım bakalım, hangimizin saati daha güzel.” (Niğde, Samsun) (DS VI: 4111/DS VI: 4808) şeklindedir.

3.6.8. Yatıştırma Fiilleri

Türkçe Sözlük’te (2023, s. 3571-3572) yatıştırmak üç biçimde açıklanır: “Bir kargaşayı veya ayaklanmayı bastırmak; bir kişiyi ya da durumu sakinleştirmek, yumuşatmak; birini razı etmek.” Hirik (2018)’de yer alan mental fiiller tablosunda, yatıştırmak fiilini “1. Ölçülü, ılımlı, sakin davranmasını sağlamak, sakinleştirmek. 2. Yumuşatmak, razı etmek” tanımlamaları ile bilişsel fiil olarak ele almıştır.

Derleme Sözlüğü’nde yatıştırmak ile ilgili 6 biliş fiili tespit edilmiştir

Tespit edilen yatıştırma fiilleri; **oturuşturmak** “Yatıştırmak.” (Muğla) (DS V: 3300), **peserlemek** “Yatıştırmak: Ahmet fazla telaşlı peserlemek lazım.” (Diyarbakır) (DS V: 3436), **peseslemek** “2. Öfkesini yatıştırmak.” (Kars) (DS VI: 4646), **tepsetmek** “Bir kavgayı, atışmayı uzlaştırmak, yatıştırmak, tarafları barıştırmak.” (Isparta, Denizli, Eskişehir, Kastamonu, Sinop, Trabzon, Sivas, Kırşehir, Konya, Çankırı, Niğde, Bitlis, Van, Çorum) (DS V: 3889/DS VI: 4755), **yasmak (I) [yastırmak]** “3. Yatıştırmak: Hasan

o işe çok hiddetlenmiş, cinayet çıkacaktı, bereket versin yasdık.” (Aydın, İzmir, Balıkesir, Muğla) (DS VI: 4196), **yatıştırmak** “Yatıştırmak.” (Gümüşhane) (DS VI: 4204) şeklindedir.

3.7. KARAR VERME FİİLLERİ

Türkçe Sözlük'te (2023, s. 1885) karar vermek, “Bir sorunu karara bağlamak, kararlaştırmak” şeklinde tanımlanır. Bu tanım, karar vermenin bir durum karşısında sonuca ulaşma amacı taşıdığını gösterir. “Bir konu, sorun hakkında düşünülerek sonuca varma maksadıyla ulaşılan kesin yargıyı ifade eder” (Boz, 2022, s. 90). Karar verme, bireyin bir ihtiyacını gidermek ya da bir isteğini gerçekleştirmek için mevcut seçenekler arasından en uygun olanı seçme sürecidir. Bu süreçte kişi, olasılıkları değerlendirir, sonuçları öngörür ve kendisi için en faydalı olan seçeneği belirlemeye çalışır (Aksoy, 2021). Bu yalnızca anlık bir tercih değil; aynı zamanda bireyin geçmiş deneyimlerine ve zihinsel süreçlerine dayanan bir değerlendirmedir. Çünkü karar verirken yalnızca mevcut durumu değil, daha önce yaşananları ve öğrenilenleri de göz önünde bulundurmak gerekir. “Bellek ile karar verme arasında da bir ilişki mevcuttur. Geçmiş deneyimlerimizin üzerine geleceğe yönelik arzu, beklenti, olay, tepki ve sonuçları ekleyebilmemiz ve öğrenme yeteneğimiz için hafıza ve bellek gereklidir” (Küçükay, 2018, s. 613). Bu yönüyle karar verme, zihinsel süreçleri içeren bir bilişsel etkinliktir. Bu nedenle “Karar verme ifade eden fiiller bilişle ilgili olduğu için mental fiil olarak kabul edilir” (Şahin, 2012b, s. 145). Karar verme fiilleri, bireyin düşünme, değerlendirme ve sonuca ulaşma becerilerini dil yoluyla ortaya koyduğu zihinsel eylemleri ifade eder.

Karar verme fiilleri çalışmada beş başlık altında incelenmiştir: *Karar Fiilleri, Kararsızlık Fiilleri, Değer Fiilleri, Kabul Fiilleri, İnanma Fiilleri*.

3.7.1. Karar Fiilleri

Türkçe Sözlük'te (2023, s. 1884) karar, “Bir iş veya sorun hakkında düşünülerek verilen kesin yargı” olarak tanımlanır. Karar fiilleri, bireyin herhangi bir konu hakkında düşünerek olumlu ya da olumsuz yönde bir yargıya varmasını ifade eden eylemlerdir. Bu fiiller, bireyin seçenekleri değerlendirme ve kendisi için en uygun olanı seçme sürecini yansıtır. Karar fiilleri sadece sonuç bildirimi değil, aynı zamanda düşünce sürecinin

sonunda oluşan zihinsel ve iradi eylemlerdir. “Bilgi, düşüncelerin hammaddesidir. İnsan bilgiler edindikçe, bu bilgileri işleyerek yeni düşünceler ve anlayışlar ararlar. Düşünce, zihnin soyutlamalar yapma, bilgileri işleme, problemler, planlama ve karar verme kapasitesidir” (Türk, 2025, s. 5). Özellikle karar verme sürecinde zihinsel faaliyetlerin arka planında bilgiyi işleme ve planlama gibi bilişsel beceriler yer alır. Karar fiilleri bu bağlamda; kararlaştırmak, anlaştırmak, reddetmek, vazgeçmek, caymak, onaylamak gibi olumlu, olumsuz bireyin düşünerek sonuca vardığı yargı bildiren fiiller bu başlık altında incelenmiştir. Her biri, zihinsel bir sürecin sonunda oluşmuş bir tercihi veya tutumu ifade eder.

Yıldız (2018) ve Sandalyeci (2023), karar ile ilgili sözcükleri “Karar Fiilleri” başlıkları altında biliş fiilleri olarak incelemişlerdir.

Hirik’te (2018); *kararlaştırmak, caymak, vazgeçmek, reddetmek, onaylamak* fiilleri bilişsel fiil kategorisinde ele alınmıştır.

Derleme Sözlüğü’nde, karar fiili ile ilgili 91 biliş fiil tespit edilmiştir.

Tespit edilen karar fiilleri; **akla almak, akla dakmak, akla goymak** “Bir şeyi sabit fikir haline getirmek, karar vermek.” (Niğde) (DS I: 157), **ayahlaşmak** “Birden karar vermek.” (Denizli) (DS I: 399), **aykırlamak (I)** “3. Yan çizmek, kaytarmak, caymak.” (Isparta, Burdur, Antalya) (DS I: 423), **başını bağlamak (III)** “Bir iş için kesin karar vermek.” (Denizli, Çorum) (DS I: 560), **bazarlığı bişirmek** “Pazarlıkta anlaştırmak.” (Afyonkarahisar) (DS VI: 4452), **bellemek (V)** “Kararlaştırmak.” (Mersin) (DS I: 622), **bızıkamak** “3. Oyun bozanlık etmek, mızımak, caymak, caydırmak.” (Balıkesir, İstanbul, Kırklareli, Ordu, Konya, Aydın) (DS I: 675), **borcunu harcını bilmek** “Hesaplı, dürüst olmak, ödeyemeyeceği borç altına girmemek.” (Niğde) (DS I: 740), **bozmancalık yapmak** “Arayı bozmak, pazarlığı bozmak, sözden caymak, caydırmak.” (Çorum, Amasya, Ordu) (DS I: 752), **böcümek** “Caymak, usanmak.” (Tokat) (DS I: 757), **bükelemek (I)** “2. Caymak.” (Tekirdağ) (DS I: 817), **cayfallamak** “Caymak, dönmek.” (Mersin, Çankırı, Ordu) (DS II: 868), **cığışlamak (I)** “Vazgeçmek, caymak.” (Sivas) (DS II: 902), **cıllamak** “1. Dönmek, vazgeçmek.” (Denizli, Kırşehir, Niğde, Adana, Isparta, İzmir, Hatay, Sivas, Mersin) (DS II: 913), **cıskımak** “Caymak, vazgeçmek.” (Ordu) (DS II: 941), **cışmak** “Vazgeçmek, dönmek.” (Denizli, Tokat) (DS II: 941), **cıvıtmak (II)** “2.

Caymak, dönmek.” (Ordu, Maraş) (DS II: 943), **cızıkmaq (II)** “Dönmek, caymak.” (Balıkesir, Ordu, Bulgaristan, Gümüşhane) (DS II: 949), **cızmaq (II)** “1. Caymak, dönmek.” (Denizli, Kastamonu, Giresun) (DS II: 952), **cilimak (II)** [**cilimah**] “2. Dönmek, caymak.” (Sinop) (DS II: 966), **cizelenmek** “Sıralanmak.” (Niğde) (DS II: 991), **corlaşmak** “2. Karar vermek.” (Antalya) (DS II: 1001), **cozmaq** [**cozukmaq**] “Vazgeçmek, dönmek.” (Bolu, Niğde) (DS II: 1004), **çamsıtmak (II)** “Meylettirmek.” (Çankırı) (DS II: 1066), **çemillenmek** “Kararlı olmak: Öyle bir çemillenip işe başladı ki anlatamam.” (Elâzığ) (DS II: 1129), **çıkışmak** [**çıkışmağ**] “Hesaplaşarak uzlaşmak.” (Çankırı, Çorum, Tokat, Erzurum, Malatya, Gaziantep, Maraş, Sivas, Kayseri, Niğde, Antalya) (DS II: 1168), **çızılmak** “Sözünden dönmek.” (Artvin) (DS II: 1202), **çözetmek** “Teker teker sıralamak.” (Eskişehir) (DS II: 1300), **dili çekmek** “Söylemekten vaz geçmek.” (Niğde) (DS II: 1494), **dilini çiğnemek** “Bir şeyi söylemeğe başlamışken söylemekten vaz geçmek.” (Çanakkale) (DS II: 1495), **dirkeşmek (IV)** “Niyetlenmek.” (Mersin) (DS II: 1518), **dondurmak (I)** “1. Bir şey hakkında kesin olarak bir kanıya varmak.” (Isparta, Denizli, Eskişehir, Ankara) (DS II: 1560), **dölenip döşenmek** “1. Olgunlaşarak uslanmak.” (Niğde) (DS II: 1578), **duralmak** “2. Uslanmak, durgunlaşmak.” (Niğde) (DS II: 1604), **durukmak (I)** “4. Uslanmak.” (Niğde) (DS II: 1607), **durukturmak** “1. Karar vermek.” (Çorum, Mersin) “2. Pazarlıkta anlaşamayan iki kişiyi uyuşturmak.” (Konya) (DS II: 1608), **dürü düşürmek** “Ekin biçen bir adam bir gidişte biçtiği sapları düzgün bir şekilde sıralamak.” (Tokat) (DS II: 1636), **dürütmek (I)** “1. Karar vermek.” (Isparta) (DS II: 1637), **el sallamak** “Vaz geçmek, el çekmek.” (Niğde) (DS III: 1728), **el yumak** “2. Vazgeçmek.” (Samsun) (DS III: 1729), **estirmek (I)** “3. Acele karar vermek.” (Elâzığ) (DS III: 1832), **elçekmek** “Vazgeçmek.” (Kars) (DS III: 1706), **eteğini çekmek** “Günah sayılan işlerden vazgeçmek.” (Niğde) (DS III: 1796), **farımak (III)** “2. Vazgeçmek, caymak.” (Sivas, Kıbrıs, Bursa, Niğde) “3. Uslanmak, kötü huylarından vazgeçmek.” (Tokat) (DS III: 1836), **fıştırmak** “Vazgeçmek, boşlamak.” (Muğla) (DS III: 1861), **gabala vermek** “Ürünün gelirini paylaşmak koşuluyla tarlasını, bağını, toprağını işletmek için biriyle anlaşmak.” (Gaziantep) (DS VI: 4508), **gararlamak** “Kararlaştırmak.” (Samsun) (DS III: 1921), **garavirlemek** “Karar vermek, kararlaştırmak: Ben bu işi garavirledim.” (Isparta) (DS III: 1921), **gavıl kurmak** “İki kişi bir karara varmak.” (Afyonkarahisar, Burdur) (DS III: 1939), **gıcılı bükmek** “Bir işi yapmaktan vazgeçmek: —Ne olmuş o işi Ahmet yapmak istemeyir mi? —Yoh ola yoh

Ahmet o işten gıcılı бүktü.” (Gümüşhane) (DS III: 2027), **göyvermek** “Bırakmak, koyvermek.” (İzmir, Tokat, Sivas, Ankara) (DS III: 2173), **halkalamak** “Sıralamak.” (Amasya) (DS III: 2261), **heder almak** “Örnek almak, ibret almak: Şuna bak da heder al.” (Isparta, Niğde, Konya) (DS III: 2326), **herge yılmak** “Sözünden, düşüncesinden dönmek: Kötülüğü attı da şimdi işi herge yıldı, bahdiki zorbalık para etmeyir.” (Gümüşhane) (DS III: 2344), **hucusıma ketmek** “Serseriliğe yönelmek.” (Konya) (DS III: 2441), **kalvermek** “Salmak, koyvermek.” (Edirne) (DS IV: 2612), **kanişmak (II)** “1. Pazarlıkta uyuşmak, anlaşmak.” (Burdur, Tekirdağ) (DS IV: 2625), **kesene kesmek** “Mal sahiplerinin vereceği bekçi ücretini kararlaştırmak: Yarın bağların kesenesi kesilecek.” (Çankırı) (DS IV: 2763), **kesişmek** “Pazarlıkta anlaşmak, uyuşmak.” (Sakarya, Kastamonu, Amasya, Giresun, Kayseri, Niğde) (DS IV: 2766), **kıdırı бүkmek (II)** “İşten vaz geçmek.” (Niğde) (DS IV: 2785), **koyalmak (II)** “2. Durulmak, uslanmak.” (Niğde) (DS IV: 2942), **kuyruğu tava sapına dönmek** “Uslanmak.” (Niğde) (DS IV: 3021/DS VI: 4576), **küvermek** “Bırakmak, koyvermek.” (İzmir, Bilecik) (DS IV: 3057), **maymak (III)** “Caymak.” (Bursa) (DS IV: 3143), **mevikleşmek** “Danışmak, bir konu üstünde birkaç kişi birlikte karar vermek.” (Isparta, Mersin) (DS IV: 3175), **mıymak** “Caymak.” (Adana) (DS IV: 3195), **nızarmak** “Caymak.” (Ankara) (DS IV: 3252), **öcüne galebe gelmek** “Anlaşmaya varmak, kavgadan caymak.” (Bursa) (DS V: 3311), **örkelemek** “Aklına koymak.” (Elâzığ) (DS VI: 4628), **pontmak** “1. Caymak, sözünden dönmek.” (Mersin) (DS V: 3470), **poymak (I)** “1. Caymak, dönmek: Ben bu işten poydum.” (Ordu) (DS V: 3478), **salıklaşmak (I)** “1. Sözleşmek, karar vermek: Yarın köye gitmek için salıklaştınız mı?” (Isparta, Ankara) (DS V: 3527), **terkimleşmek** “Biriyle belli bir yer ve zamanda buluşmak için anlaşmak, sözleşmek.” (Amasya, Isparta) (DS V: 3894), **torukturmak** “Kararlaştırmak.” (Çorum) (DS VI: 4772), **ukrulmak** “Bir işi yapmaya niyetlenip, caymak.” (Bolu) (DS VI: 4033), **uylaşmak (I)** “Uzlaşmak, anlaşmak.” (Afyonkarahisar, Isparta, Burdur, Denizli, Manisa, Balıkesir, Bursa, Kütahya, Bilecik, Eskişehir, Kocaeli, Bolu, Sakarya, Çankırı, Çorum, Samsun, Amasya, Giresun, Rize, Artvin, Erzincan, Van, Elâzığ, Gaziantep, Maraş, Hatay, Sivas, Yozgat, Ankara, Nevşehir, Kayseri, Niğde, Antalya, Muğla, Konya, Mersin, Ordu, Aydın, Gümüşhane, Kars) (DS VI: 4052/DS VI: 4791), **uylaştırmak** “Uzlaştırmak, anlaştırmak.” (Isparta, Denizli, Manisa, Balıkesir, Eskişehir, Kocaeli, Bolu, Sakarya, Kastamonu, Çankırı, Çorum, Samsun, Amasya, Rize, Artvin, Gaziantep, Hatay, Sivas, Ankara, Niğde, Aydın,

Ordu, Kars) (DS VI: 4052/DS VI: 4791), **vazgelmek** “Vazgeçmek.” (Gümüşhane) (DS VI: 4804), **vicımak~vicımaḥ** “Oyunbozanlık etmek, caymak.” (Çankırı, Amasya, Sivas, Ankara, İzmir, Çorum) (DS VI: 4100/DS VI: 4806), **yarılgamak** “Yargılamak.” (Isparta) (DS VI: 4816), **yaşanlamak (I)** “1. Bir işi yapmayı tasarlayıp, olanak gözetmek.” (Burdur, Manisa, Kütahya, Eskişehir, Gaziantep, Ankara, Edirne, Isparta, Balıkesir, Muğla) (DS VI: 4193), **yavıncımak (II)** “3. Caymak.” (Bolu) (DS VI: 4207), **yayınmak (II)** “2. Caymak.” (Eskişehir) (DS VI: 4213), **yelkeni bırakmak** “Caymak, yapılan işi bırakmak.” (İzmir, Çorum, Sivas) (DS VI: 4238), **yola gitmek** “Geçinmek, anlaşılmak.” (Kars) (DS VI: 4290), **yonalmak~yonelmek** “Yönelmek.” (Artvin, Gaziantep) (DS VI: 4295), **yoşumak [yoşulmak]** “4. Uslanmak, durulmak.” (Bolu) (DS VI: 4302), **yozmak (II)** “1. İsteğinden caymak, bir şeyden soğumak.” (Denizli, Aydın, İzmir, Manisa, Çankırı, Niğde, Mersin, Antalya, Muğla, Kütahya, Eskişehir) (DS VI: 4305-4306), **yüz dutmak** “Yönelmek, bir değişikliğin başlangıcında olmak.” (Niğde) (DS VI: 4337), **yüzbar olmak** “1. Yüzleşmek, yüz yüze gelip hesaplaşmak, anlaşılmak.” (Kütahya, Eskişehir, Trabzon, Gümüşhane, Kars, Erzincan, Van, Diyarbakır, Urfa, Artvin) (DS VI: 4337), **zıllımak** “Oyunbozanlık etmek.” (Sivas, Kayseri, Nevşehir) (DS VI: 4837) şeklindedir.

3.7.2. Kararsızlık Fiilleri

Kararsızlık, *Türkçe Sözlük*'te (2023, s. 1886) “Kararsız olma durumu; ikircik, ikirciklik, ikirciklilik, ikircim, ikircimlik, tereddüt” şeklinde tanımlanır. Bu tanımdan hareketle, kararsızlık ifade eden fiiller; bireyin herhangi bir konuda kesin bir yargıya ulaşamadığını, seçenekler arasında gidip geldiğini veya karar verme sürecini ertelediğini gösteren fiillerdir. Bu fiiller, düşünsel bir çabanın içinde bulunduğu ancak sonuca henüz ulaşamadığını ortaya koyar. Kararsızlık fiilleri, çoğunlukla tereddüt, çekimserlik ya da belirsizlik duygularıyla ilişkilidir. Bu fiiller bireyin zihinsel olarak kararsızlık yaşadığını ve henüz net bir tutum sergileyemediğini ifade eder.

Şahin (2012b), “Kararsız Kalmayı İfade Eden Fiiller” başlığı altında ilgili sözcükleri biliş fiili olarak ele almıştır. Sandalyeci ise (2023), “Karar/Kararsız Kalma Fiilleri” başlığında bu fiillere yer vermiştir.

Yapılan bu çalışmada, kararsızlık ifade eden 18 biliş fiil tespit edilmiştir.

Tespit edilen kararsızlık fiilleri; **anıklamak (I)** “2. Tereddüt etmek, karar verememek.” (Denizli, Konya, Diyarbakır) (DS I: 269), **ayıklamak (I)** “Şaşmak, bilememek, şaşırmak, tereddüt etmek.” (Isparta) (DS I: 417), **çakşaşmak** “Bir şeye karar verememek.” (Gaziantep, Urfa) (DS II:1046), **çekincemede kalmak** “Karar verememek.” (Konya) (DS VI: 4479), **çiflemek** “Karar verememek, tereddüt etmek.” (Niğde) (DS II: 1205), **denezimek** “Bir olay karşısında duraklamak, kararsızlık etmek.” (Kütahya) (DS II: 1422), **durukmak (I)** “1. Tereddüt etmek, karar verememek, duralamak.” (Isparta, Denizli, Düzce, Bolu, Amasya, Tokat, Gaziantep, Sivas, Gümüşhane, Iğdır, Kars, Ordu, Adana) (DS II: 1607), **gırçınlamak** “Duraklamak, tereddüt etmek.” (Mersin, Kıbrıs, Adana) (DS III: 2055), **ikilemek (II)** “Taraflardan hangisini tutacağında kararsız olmak.” (İstanbul, Artvin, Kırklareli) (DS IV: 2516), **maymalamak** “Kararsızlığa düşmek, afallamak.” (Bilecik) (DS IV: 3143), **mırın gırın etmek** “Kararsızlık, isteksizlik göstermek.” (İzmir, Trabzon, Erzincan, Muğla) (DS IV: 3188), **ocalamak bucalamak** “Kararsızlık etmek.” (Gaziantep) (DS V: 3265), **sadalamak (II)** “1. Kararsızlık göstermek.” (Isparta, Balıkesir, Ankara) (DS VI: 4662), **sadılmak (I)** “1. Duraksamak, kararsızlık göstermek: Ne sadılayıp duruyorsun, ne söyleyeceksen söyleyiver.” (Kütahya) (DS V: 3513), **sallaşıktaki galmak** “Gecikmek, kararsızlık yüzünden sürüncemede kalmak.” (Niğde) (DS V: 3529), **tav tav olmak (I)** “Bir kimsenin düşünce ve davranışları zaman zaman değişmek.” (Burdur, Diyarbakır) (DS V: 3851), **tekleyip çiflemek** “Mızızlık etmek, karar vermekte güçlük çekmek.” (Niğde) (DS V: 3868), **yalpalamak** “Kararsız davranmak.” (Niğde) (DS VI: 4151) şeklindedir.

3.7.3. Değer Fiilleri

Türkçe Sözlük’te (2023, s. 937) değer, “Bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık; fehamet, kadir(I), kıymet” olarak tanımlanmaktadır. Değer kavramını yansıtan fiiller, bir nesnenin, olayın veya kişinin önemini, kıymetini belirleme, ifade etme veya sorgulama eylemlerini içerir.

İnsan, değer verdiğiine saygı gösterir o yüzden değer fiillerinin içerisine saygı göstermek fiilleri de alınmıştır. Önem vermek *Türkçe Sözlük*’te (2023, s. 2603) “Değer

vermek, önemli saymak” olarak tanımlanmaktadır. Bu tanımdan hareketle değer fiillerinin içerisinde değerlendirilmiştir. Hem olumlu hem olumsuz olarak değer ile ilgili fiiller bu kategori içerisinde ele alınmıştır.

Bu fiilleri Yıldız (2016), “Karar/Değer” başlığında ele almıştır. Sandalyeci’de (2023), “Karar Verme/Değer” başlığında biliş fiilleri içerisinde değerlendirmiştir.

Derleme Sözlüğü tarandığında değer ile ilgili olumlu ve olumsuz 103 biliş fiili tespit edilmiştir.

Tespit edilen değer fiilleri; **abırsızlıh élemek** “Hayâsızlık etmek: Abırsızlıh éleme o sustu sen de sus.” (Kars) (DS I: 22), **acaplamak** “Ayıplamak, kınamak.” (Denizli, Aydın, Bolu, Bartın, Zonguldak, Kastamonu, Tokat, Ordu, Sivas, Bitlis, Kocaeli, Diyarbakır, Antalya) (DS I: 37), **aklamak, āklamak** “5. Terbiye etmek.” (Bolu) (DS I: 157), **alpımak** “Saygı göstermek, hürmet etmek.” (Amasya) (DS I: 229), **artdırmak** “2. Bir işe önem vermek.” (Burdur) (DS I: 334), **asartmak (II)** “2. Saygı göstermek.” (Maraş) (DS I: 340), **ayağa ip dakmak** “Zemmetmek, ayıplamak.” (Hatay) (DS I: 397), **ayağın durmak** “Saygı göstermek.” (Isparta) (DS I: 398), **ayamak** “7. Saygı göstermek, saymak.” (Kars) (DS I: 406), **ayın kuyun etmek** “Ayıplamak: Şu öküzü 200 liraya aldım da beni ayın kuyun ettiler.” (Hatay) (DS I: 419), **ayıpsamak** “Ayıplamak.” (Çorum, Tokat, Afyonkarahisar, Isparta) (DS I: 420), **baş kesmek** “Baş eğerek saygı göstermek.” (Niğde) (DS I: 561), **bedlemek** “2. Ayıplamak.” (Erzurum) (DS I: 596), **beyabur etmek** “Rezil etmek.” (Artvin) (DS I: 646), **bir şeysinmemek** “Önemsememek, aldırmamak.” (Isparta) (DS VI: 4462), **buğsurmak** “1. Az bulmak, küçük görmek.” (Antalya) (DS I: 781), **cav saymak** “Önem vermemek.” (Konya) (DS II: 867), **çöçenlemek** “Fazla iltifat etmek, yaltaklanmak.” (Eskişehir) (DS II: 1276), **dağanlamak** “Ayıplamak.” (Samsun) (DS II: 1322), **dakmamak [dahmamak]** “Önem vermemek, saymamak, aldırmamak.” (Afyonkarahisar, Isparta, Manisa, Eskişehir, Samsun, Amasya, Erzurum, Gaziantep, Hatay, Adana, Niğde, Mersin, Tokat) (DS II: 1332), **danlamak, dañlamak (I)** “2. Ayıplamak, kınamak.” (Isparta, Denizli, Balıkesir, Kastamonu, Çorum, Amasya, Tokat, Giresun, Gümüşhane, Erzurum, Sivas, Ankara, Muğla, Zonguldak, Kastamonu, Çankırı, Sinop, Samsun, Amasya, Ordu, Kars, Eskişehir, Yozgat, Kayseri, Burdur, Gaziantep, Kırşehir, Niğde, Afyonkarahisar, Manisa, İstanbul, Diyarbakır) (DS II: 1362), **dehlemek (I)** “3. Saymamak, önem vermemek.” (Balıkesir, Bursa, Eskişehir, Kırklareli, Tekirdağ)

(DS II: 1405), **densinmek** “Önem vermek, saygı göstermek.” (Tokat, Maraş, Kayseri) (DS II: 1426), **dımmak** “Önem vermek.” (Tokat) (DS II: 1461), **dındırmak** “Önem vermek, üstünde durmak.” (Erzurum) (DS II: 1463), **dıngırına takmamak** “Önem vermemek.” (Niğde) (DS II: 1465), **düzlemek (II)** “Hakaret etmek, rezil etmek.” (Rize) (DS II: 1647), **ekeleşmek (II)** “1. Tecrübe, görgü sahibi olmak.” (Kastamonu, Çorum, Niğde, Kırşehir, Ordu) “2. Bir işte usta olmak, pişkinleşmek.” (Amasya, Niğde) (DS III: 1680), **eksilmek** “Karakter ve onurundan birşeyler kaybetmek: Sana öyle dedik diye eksildin mi?” (Rize) (DS III: 1698), **endanlı durmak** “Terbiyeli durmak.” (Rize) (DS III: 1744), **esirmek (VIII)** “Bir söz ya da fikre fazlasıyla önem vermek.” (Ankara) (DS III: 1783), **eslemek** “1. Aldırış etmek, önem vermek.” (Bolu, İstanbul, Çorum, Trabzon, Gümüşhane, Hatay) (DS III: 1785), **eslememek** “Aldırış etmemek, önem vermemek (Bazı yerlerde olumlu şekli kullanılmaz).” (Çanakkale, Sivas) (DS III: 1785), **farçalmak** “3. Söze önem vermemek, aldırış etmemek, sözü alaya almak.” (Ankara) (DS III: 1834), **gıllanmamak** “Önem vermemek: Kim ne derse desin, herif hiç gıllanmıyor.” (Isparta) (DS III: 2043), **gıllemek (II)** “Önem vermek.” (Ankara) (DS III: 2044), **gınamak** “1. Ayıplamak.” (Afyonkarahisar, Isparta, Burdur, Denizli, Aydın, İzmir, Manisa, Balıkesir, Kütahya, Bilecik, Eskişehir, Kocaeli, Çorum, Samsun, Amasya, Ordu, Gümüşhane, Elâzığ, Maraş, Ankara, Kayseri, Niğde, Mersin, Antalya, Muğla, Tekirdağ, Sivas, Malatya) (DS III: 2046-2047), **gıylamak** “Baştan savmak, önem vermemek: Tarlayı gıyladı.” (Muğla) (DS III: 2067), **gillenmek** “Önem vermek.” (Manisa) (DS III: 2078), **gulağasmamak** “Önemsememek, boşvermek.” (Yozgat, Eskişehir, Ankara, Gaziantep) (DS III: 2191/DS VI: 4514), **hayinsememek** “Önem vermemek.” (Balıkesir, Ordu) (DS III: 2317), **haylamamak** “1. Aldırış etmemek, hafif görmek, önem vermemek (olumsuz şeklinde kullanılır): O kadar ağır işin hiç birini haytamaz.” (Kastamonu, Gaziantep, Kırklareli) (DS III: 2319), **hışdınmak** “1. Boş vermek, önem vermemek, aldırmamak.” (Çanakkale, Uşak, Kütahya, Adana, Aydın, Çorum, Bolu) (DS III: 2376), **hıştınmak [hiştirmek]** “6. Önem vermek.” (Afyonkarahisar, Kayseri, Konya, Muğla) (DS III: 2380), **hilli mangır etmek** “Gülünç etmek, rezil etmek: Kızını hilli mangır etti.” (Manisa) (DS III: 2385), **ımakmak** “Önem vermemek.” (Ankara) (DS IV: 2474), **ışınmamak** “Önemsememek, aldırış etmemek: Hasan yanımdan geçerken ışınmadı bile.” (Afyonkarahisar) (DS IV: 2497), **ızınsımak** “Azımsamak.” (Niğde) (DS IV: 2500), **iblemek** “Önem vermek, saymak.” (İzmir) (DS IV: 2504), **ilezirlemek** “Birini utanılacak,

güç duruma düşürmek, rezil etmek.” (Eskişehir) (DS IV: 2522), **ilmek (I)** “4. İltifat etmek.” (Isparta) (DS IV: 2533), **karnına yazmak** “Mimlemek.” (Ankara) (DS IV: 2668), **kazımak** “Önem vermek, önemsemek: Yanına gittim de beni hiç kazımadı.” (Konya) (DS VI: 4543), **keviksinmek** “Ufak ve değersiz şeylere önem vermek.” (Kırklareli) (DS IV: 2777), **kıcırғанmak** “İlgi göstermemek, önemsememek.” (Çankırı) (DS IV: 2785), **kıllensinmemek** “İnsan yerine koymamak, önem vermemek.” (Kütahya) (DS IV: 2801), **kınamak [kınamağ]** “Ayıplamak.” (Afyonkarahisar, Isparta, Burdur, Denizli, Aydın, İzmir, Manisa, Balıkesir, Kütahya, Eskişehir, Bolu, Kastamonu, Çankırı, Çorum, Sinop, Amasya, Tokat, Trabzon, Rize, Artvin, Erzincan, Van, Bitlis, Diyarbakır, Malatya, Gaziantep, Hatay, Maraş, Sivas, Yozgat, Ankara, Kayseri, Niğde, Konya, Adana, Mersin, Antalya, Muğla, Edirne, Kerkük) (DS IV: 2806), **küçüksünmek** “Küçük görmek, küçümsemek.” (Bolu) (DS IV: 3026), **mağramak** “Önem vermemek.” (Sivas) (DS IV: 3105), **mapsınmamak [mâsumamak]** “Adam yerine koymamak, önem vermemek.” (Kayseri, Ordu) (DS IV: 3127), **mâsimek** “Değer vermek, önem vermek, saymak.” (Kayseri) (DS IV: 3132), **mehersimek [mehesimek]** “Önem vermek.” (Kastamonu, Çorum, Gümüşhane) (DS VI: 4592), **mağsimek** “Değer vermek, önem vermek, önemli saymak.” (Kırşehir, Nevşehir, Kastamonu, Eskişehir, Tokat, Amasya, Ordu, Çankırı, Sivas, Ankara, Erzincan, Mersin, Yozgat, Kayseri) (DS IV: 3105/DS VI: 4585), **mêsimemek** “Önemsememek.” (Mersin, Çankırı) (DS VI: 4595), **mesmiye almak** “Önem vermek.” (Yozgat) (DS VI: 4595), **mırığı düşmek** “Gururunu, saygınlığını, gücünü kaybetmek.” (Sivas) (DS IV: 3187), **müte atmak** “Önem vermemek, dinlememek: Hasan hocanın bu lafını müte atma.” (Bolu) (DS IV: 3232), **ocak saymak** “Bir şeyi tabu saymak.” (Maraş) (DS V: 3265), **osmak** “Saymak, önem vermek.” (Gümüşhane) (DS VI: 4617), **osmamak** “Önem vermemek, aldırmamak.” (Giresun) (DS V: 3293), **partutuş olmağ, partutuş olmak** “Çevresinde dört dönmek, önem vermek, saygı göstermek.” (Kayseri, Adana) (DS VI: 4639-4640), **payalamak** “Önem vermek, değerlendirmek.” (İçel) (DS VI: 4642), **payınsımak [paysımak]** “Karşısındakine gücü yeteceğine inanmak, hiçe saymak, önemsememek.” (Çorum, Kayseri) (DS VI: 4642), **payınsımak** “Bir kimseden çekinmek, saymak, önem vermek.” (Kastamonu, Çankırı, Samsun, Amasya, Tokat, Sivas, Ankara) (DS V: 3417), **payınsımamak [payımsamamak]** “Hiçe saymak, aldırış etmemek, önem vermemek.” (Ordu, Sivas, Samsun) (DS V: 3417), **paysımak [paysamak]** “Önem vermek, değer vermek.” (Çankırı,

Maraş, Kastamonu) (DS V: 3418), **paysınmamak** “Önem vermemek, saymamak: Oğlan çok başıboş büyüdü, beni hiç pay sınıyor.” (Kastamonu) (DS V: 3418), **pişilemek** [**pişovlamak**] “Birine çok değer vermek, pohpohlamak.” (Samsun, Amasya) (DS V: 3464), **san etmek** “Aldırmak, önem vermek.” (Konya) (DS V: 3538), **sayınsamak** “1. Hor görmek, küçümsemek, azımsamak.” (Isparta, Balıkesir, Bilecik) (DS V: 3561), **sayınsamak** “Saygı göstermek.” (Isparta, Balıkesir, Bilecik) (DS VI: 4678), **saysınmak** “Tanımak, saymak.” (Afyonkarahisar, Denizli, Kütahya, Niğde, Konya, Kırklareli, İstanbul, Amasya, Isparta, Kastamonu, Antalya, Muğla) (DS V: 3563/DS VI: 4678), **sıpıtmak (III)** “Önem vermemek.” (Ankara) (DS V: 3616), **süymek (IV)** “Sözü geçer, değerli olmak.” (Amasya) (DS V: 3731), **şan virmek** “Adı sanı yayılmak, ünlenmek.” (Niğde) (DS V: 3744), **şışirmek (II)** “Öğmek, değerinden çok yüceltmek.” (Trabzon, Kars, Niğde, Muğla) (DS V: 3789), **tanlamak** “1. Kınamak, ayıplamak.” (Çankırı, Sivas, Ankara, Konya, Mersin, Muğla, Denizli) (DS V: 3823), **taysınmak** “1. Saymak, önem vermek, değer vermek: O adamı kimse taysınmıyor.” (İstanbul, Gaziantep, Maraş, Hatay, Kayseri, Nevşehir, Niğde) (DS V: 3855), **taysınmamak~taysınnamak** “Küçümsemek, önemsememek.” (Niğde, Kastamonu) (DS V: 3855), **tellemek (I)** “1. Bir kimseyi saymak, önemsemek.” (Elâzığ) “2. Ağır söz söylemek, aşağılamak.” (Kırklareli) (DS V: 3873), **tensememeğ** “Aldırış etmemek, önemsememek.” (Kerkük) (DS VI: 4753), **terbiyeden tezikmek** “Yolunu şaşırmak, terbiyesizlik yapmak.” (Eskişehir, Kırşehir) (DS V: 3890), **tınlamamak** “Aldırış etmemek, önemsememek, ilgilenmemek.” (Manisa, Bolu, Ankara, Burdur, Uşak) (DS V: 3918/ DS VI: 4821), “Yüceltmek.” (Maraş) (DS VI: 4021), **uluğlamak** “Saygı göstermek.” (Konya) (DS VI: 4036), **umarsamak** “Önemsemek, değer vermek.” (Artvin) (DS VI: 4787), **unamak (I)** “Saymak, değer vermek, önem vermek.” (Bolu, Çanakkale, İstanbul, Kırklareli, Edirne) (DS VI: 4041), **yabana atmak** “Önem vermemek.” (Aydın, Niğde, Kıbrıs) (DS VI: 4113), **yeğınlemek (II)** “Küçümsemek.” (Kastamonu) (DS VI: 4226), **yencilmek (II)** “Değer vermek, saygı göstermek.” (Afyonkarahisar) (DS VI: 4246), **yirine gomat** “2. Saymak, değer vermek: Onu da mı adam yirine gomuşlar?” (Niğde) (DS VI: 4282), **yollu olmağ** “Geleneklere uygun davranmak.” (Gümüşhane) (DS VI: 4825), **zapırdamak (II)** “Aşırı saygı göstermek.” (Niğde) (DS VI: 4350), **zığarmak** “5. Ayıplamak.” (Sivas) (DS VI: 4368) şeklindedir.

3.7.4. Kabul Fiilleri

Türkçe Sözlük'te (2023, s. 1794) kabul etmek (veya eylemek): “1. Bir şeye isteyerek veya istemeyerek razı olmak. 3. Bir armağanı almak 4. Onaylamak.” Bu tanımlar doğrultusunda, kabul etme fiilleri, bireyin bir düşünceyi, durumu, öneriyi, kişiyi ya da nesneyi benimsemesini, uygun bulmasını veya razı gelmesini ifade eden eylemlerdir. Bu fiiller, kişinin bir şeyi gönüllü ya da gönülsüz olarak kabul ettiğini, onayladığını ya da içine sindirdiğini gösterir.

Yıldız (2016), “İletişim/Kabul Fiilleri” başlığında bu fiilleri işlemiştir. Sandalyeci (2023) ise, “Karar Verme/Kabul Fiilleri” başlığında değerlendirmiştir.

Derleme Sözlüğü'nde kabul ile ilgili 43 biliş fiili tespit edilmiştir.

Tespit edilen kabul fiilleri; **aga çıkarmak** “Temize çıkarmak.” (Tokat) (DS I: 75), **aga çıkmak** “Temize çıkmak.” (Tokat) (DS I: 75), **aka çıkarmak** “Temize çıkarmak.” (Tokat) (DS I: 136), **arınmak (I)** “2. Sıyrılmak, kurtulmak, temize çıkmak: Şu mahkeme işinden bir arınsam, sana ne istersen alacağım.” (Uşak, Isparta, İzmir, Balıkesir, Bursa, Kütahya, Trabzon, Malatya, Hatay, Ankara, Niğde, Edirne, Kırklareli, Afyonkarahisar) “3. İçini temizlemek, kötü huylardan kurtulmak: Ahmet babasının tesiri ile arındı.” (Isparta) (DS I: 321/DS VI: 4425), **arkırı gelmek** “İtiraz etmek.” (Konya) (DS I: 327), **aykırı gelmek** “Karşı gelmek, itiraz etmek.” (Bursa, Bartın, Zonguldak, Ankara) (DS I: 423), **balcımamak** “Kendine uygun görmemek: Sen herkesi balcımazsın.” (Mersin) (DS I: 501), **bap olmamak** “Uygun olmamak: Sen hiçbir zaman bap değilsin ki herkesin gözüne batıyorsun.” (Tokat) (DS I: 522), **barad êmék** “Temize çıkmak.” (Afyonkarahisar) (DS VI: 4446), **baş költürmek** “Baş kaldırmak, itiraz etmek, isyan etmek.” (Konya) (DS I: 562), **bayıvermek** “Kabul etmek, razı olmak: Babasının ölümünü duymamış ben de içim bayıvermedi söylemedim.” (Konya) (DS I: 580), **beğenmek** “Uygun görmek.” (Manisa) (DS VI: 4453), **boykutmak** “Reddetmek, geri vermek.” (Adana) (DS I: 746), **coruk koşmak** “Haklı haksız herşeye itiraz etmek.” (Sivas, Kırşehir) (DS II: 1003), **çiziye gelmek** “Doğruyu kabul etmek, inattan vaz geçmek.” (Balıkesir) (DS II: 1253), **diziye gelmek** “İnattan vazgeçip doğruyu kabul etmek, yola gelmek.” (Denizli, Aydın, İzmir, Manisa) (DS II: 1531-1532), **dövletini depmek** “Çok faydalı bir fırsatı reddetmek.” (Niğde) (DS II: 1592), **gabil olmak** “Kabul olmak.”

(Mersin) (DS III: 1885), **gamanmak (II)** “2. Boyun eğmek.” (Ordu) (DS III: 1906), **gayıl olmak** “Razı olmak, yetinmek, kabul etmek.” (Isparta, İzmir, Niğde, Yozgat) (DS III: 1946), **gayıl atmak** “Kabul etmek, benimsemek.” (Gaziantep) (DS VI: 4509), **goncuklamak (II)** “Bir isteği kabul etmemek.” (Amasya) (DS III: 2100), **inetmek (II)** “Oynamayı kabul etmek: Bu sefer inetmem çünkü mızıkçılık ettin.” (Elâzığ) (DS IV: 2542), **ir görmek** “Uygun görmek.” (Niğde) (DS IV: 2550), **keramet etmek** “Yetinmek.” (Isparta) (DS IV: 2752), **kılınmak (II)** “1. Yaltaklanmak, boyun eğmek.” (Burdur, İstanbul, Çorum, Samsun, Amasya, Trabzon, Artvin, Gaziantep, Maraş, Sivas, Kayseri, Adana, Mersin, Kırşehir) (DS IV: 2800), **kırıklanmak (I)** “3. Çıkarı için boyun eğmek.” (Aydın, Isparta) (DS IV: 2826), **mısmıllamak (II)** “Temize çıkarmak.” (Kastamonu) (DS IV: 3192), **mut olmak** “Sonunda bir şeyi kabul etmek: Döndüm dolaştım yine buna mut oldum değil mi?” (Sivas) (DS IV: 3227), **payınsınmak [paysınmak]** “Hiçe sayılmaya boyun eğmek: Oğlu babasını payınsımış; babası da oğluna karşı payınsınmış.” (Çorum) (DS VI: 4642), **saylamak** “1. Söz dinlemek, boyun eğmek.” (Aydın) (DS VI: 4678), **tav olmak (I)** “Uygun bulmak.” (Isparta, Aydın, Manisa, Bursa, Çankırı, Çorum, Amasya, Sivas, Tokat, Antalya) (DS V: 3849/DS VI: 4550), **teksermek** “Uygun görmek.” (Isparta, Mersin) (DS VI: 4750), **unamak (II)** “Onaylamak.” (Tokat) (DS VI: 4788), **üstünden çıkmak** “Suçunu birine atıp kendini temize çıkarmak.” (Kıbrıs) (DS VI: 4799), **yamaca çıkmak** “Karşı çıkmak, karşılamak.” (Çorum) (DS VI: 4813), **yan yatmak (I)** “Karşı çıkmak.” (Niğde) (DS VI: 4177), **yasılmak** “2. Boyun eğmek.” (Afyonkarahisar) (DS VI: 4194), **yaşırmak** “Uygun görmek.” (Aydın) (DS VI: 4817), **yetinmek** “Yeter görmek.” (Isparta, Sakarya) (DS VI: 4260), **yön görmek** “Uygun görmek.” (Sivas) (DS VI: 4309), **yükünmek** “2. Umarsız kalıp kabul etmek, baş eğmek.” (Antalya) (DS VI: 4331), **yüze gelmek** “Kafa tutmak, karşılık vermek.” (Samsun, Amasya, Erzincan, Niğde) (DS VI: 4338), **zehni yatmak** “Bir işin olabileceğini kabullenmek.” (Niğde) (DS VI: 4359) şeklindedir.

3.7.5. İnanma Fiilleri

Türkçe Sözlük’te (2023, s. 1706) inanmak, “1. Bir şeyi doğru olarak benimsemek. 2. Birini doğru sözlü olarak bilmek, güvenmek. 3. Bir şeyin varlığını, doğruluğunu kabul etmek. 4. Sevecek, güvenecek ve bağlanacak en yüksek varlık olarak bilmek, iman etmek.

5. Kanarak aldanmak. 6. İman etmek.” olarak tanımlanmıştır. Bu tanımlar, inanmanın anlamlandırma, kabullenme ve doğruluk atfetme süreciyle ilişkili olduğunu gösterir.

Yıldız (2016), inanma ile ilgili fiilleri “Biliş/İnanç” başlığı altında ele alarak, zihinsel süreçlerin inançla nasıl bütünleştiğini ortaya koymuştur. Sandalyeci (2023) ise, “Karar Verme/İnanma ve Güvenme” başlığıyla inceleyerek, karar alma ve değer yönelimi gibi üst düzey bilişsel süreçlerle bağ kurmuştur. İnanç bildiren fiiller, bireyin gerçeklik, güven ve doğruluk kavramlarıyla kurduğu içsel ilişkiyi dil üzerinden ifade ettiği yapılarıdır.

Derleme Sözlüğü’nde inanma ile ilgili 10 biliş fiil tespit edilmiştir.

Tespit edilen inanma fiilleri; **baymak (VI)** “İnanmak, kanaat getirmek, tatmin olunmak: Dediklerine özüm baydı.” (İzmir, Manisa, Kütahya) (DS I: 583), **çöplenmek (III)** “Az şeye kanaat etmek.” (İzmir) (DS II: 1290), **erte beklemek** “Dince kutsal sayılan gecelerde ibadet etmek.” (Konya) (DS III: 1777), **ganmak (II)** “İnanmak: Onun sözlerine ganma.” (Aydın, Kastamonu, Ankara) (DS III: 1914), **gerrehmek** “İnanmak: Sen bu işin olacağına tamam gerrehsen.” (Bayburt, Kars) (DS III: 2006), **gövenmek** “Bir şeyin olacağına kesin olarak inanmak.” (Sivas, Ankara) (DS III: 2168), **inam etmek** “İnanmak: Hocaların sözüne inam etme, doktora göster.” (Niğde, Konya) (DS IV: 2538), **ötünmek** “Yalvarmak, dilemek.” (İstanbul) (DS V: 3361), **taplamak (I)** “3. Bir işin olabileceğine inanmak, aklı yatmak: Nihayet bu işi yapacağına aklı tapladı.” (Yozgat) (DS V: 3829), **yuvarlanmak** “Tanrı buyruklarını yerine getirmek, ona inanmak: Sen Allah'ın yolunda yuvarlanmaya bak!” (Niğde) (DS VI: 4326) şeklindedir.

3.8. BİLİNÇ FİİLLERİ

Türkçe Sözlük’te (2023, s. 528) bilinç; “1. İnsanın kendisini ve çevresini tanıma yeteneği; şuur. 2. Temel bilgi, temel görüş. 3. Ruh bilimi bağlamında ise algı ve bilgilerin zihinde duru ve aydınlık olarak izlenme süreci.” olarak tanımlanır. Bilinç yalnızca bir farkındalık hâli değil, zihinsel süreçlerin düzenli ve seçici şekilde işlenmesini sağlayan yetidir. Zihin üzerine yapılan çağdaş bilimsel tartışmalar, bilinci merkeze alan çok yönlü yaklaşımların gelişmesini sağlamıştır. Bilgisayar bilimlerinden dil felsefesine, bilişsel psikolojiden eğitim alanına kadar uzanan geniş bir yelpazede, insanın zihinsel süreçleri

incelenmekte; bu süreçler arasında bilinç, karmaşık ve çok boyutlu olgulardan biri olarak değerlendirilmektedir. Bilinç, bireyin kendisine yönelik farkındalığını ve çevresiyle olan etkileşimini yöneten zihinsel bir işlev olarak tanımlanmakta; dikkat, algı, hafıza ve düşünme gibi diğer bilişsel yapılarla sürekli etkileşim hâlinde bulunmaktadır. Bilişsel psikolojide bilinç, zihnin algısal, düşünsel ve deneyimsel içeriğini düzenleyen üst düzey bir süreç olarak ele alınırken; zihin felsefesi bu olguyu öznellik, kendilik ve içsel deneyim bağlamında sorgulamakta, zihinsel olanla fiziksel olan arasındaki sınırları çözümlemeye çalışmaktadır (Solso vd., 2019; Gödelek, 2013; Binet, 2016). Yıldız (2016), bilinç fiillerini bireyin bilincinin açık ya da kapalı oluşuna göre iki başlık altında sınıflandırır. Sandalyeci (2023) bu fiilleri, bilincin durumu temelinde gruplandırır ve bilinç açıklığının fiil tercihlerini nasıl etkilediğini ortaya koyar. Her iki yaklaşım da zihinsel durumların dilsel yansımalarının, bireyin bilinç düzeyiyle doğrudan ilişkili olduğunu gösterir.

Yapılan bu çalışmada *Bilinç Fiilleri*, *Bilinç Kaybı* ve *Bilinç Açıklığı Fiilleri* olarak iki alt başlık içerisinde incelenmiştir.

3.8.1. Bilinç Kaybı Fiilleri

Türkçe Sözlük'te (2023, s. 528) bilinç kaybı, “Sinir sistemindeki bir arıza sebebiyle bilincin yitirilmesi; şuur kaybı” olarak tanımlanır. Bu tanım, bilincin sürekliliğini bozan ani durumların zihinsel işleyiş üzerinde yarattığı kesintiyi ifade eder. Bilinç kavramının tanımı bilinç kaybını anlamlandırmada önem taşır. Bilinç, bilen bir varlığın, kendisi dışındaki başka bir varlık hakkında sahip olduğu zihinsel bir işlevidir. Bilinç; düşünme, hissetme, duyumsama, algılama, isteme, arzu etme ve anıları fark etme gibi zihinsel süreçlerin bilincinde olunmasını mümkün kılan bir yetidir (Büyük, 2013). Bilinç kaybında kişinin çevresine ve kendisine yönelik bu farkındalığı ortadan kalkar. Algı, dikkat, tepki gibi temel süreçler geçici ya da kalıcı olarak işlevsizleşir. Bilinç kaybı, dilde belirli fiillerle ifade edilen bir zihinsel bozulma durumudur. Bu fiiller, bireyin yaşadığı bilişsel kopuşu, kontrol kaybını ve zihinsel bütünlüğün sekteye uğradığını ifade eder.

Yıldız (2016) ve Sandalyeci (2023), Bilinç ana başlığı altında “Bilinç Kaybı” fiillerini işlemişlerdir.

Derleme Sözlüğü'nde bilinç kaybı ifade eden 47 biliş fiil tespit edilmiştir.

Tespit edilen bilinç kaybı fiilleri; **ağmak (III)** “1. Delirmek.” (Antalya) (DS I: 104), **alırmak** “Kudurmak, delirmek.” (Konya) (DS I: 220), **atlatmak** “Aklını kaybetmek.” (Ordu, Trabzon) (DS I: 371), **basdığı goduğu yeri bilmemek** “Ne yaptığını ne ettiğini bilmemek: Daha o beg güccüğü, basdığı goduğu yeri bilmeyo.” (Burdur) (DS I: 538), **berinnemek** “Uykuda kendi kendine konuşmak.” (Ordu) (DS I: 635), **béyni gıcillanmak~beyni gijillenmek** “2. Akli karışmak, kuşkulanmak.” (Bayburt, Kars, Afyonkarahisar) (DS I: 648/DS VI: 4457), **cırmak (VI)** “Delirmek.” (Kastamonu) (DS II: 933), **cıvdırmak** “2. Delirmek, çıldırmak.” (Niğde) (DS VI: 4474), **cızıtmak** “Aklını kaçırmak, bozmak.” (Isparta, Sivas) (DS II: 950), **cinnenmek (II)** “Cin çarpmak, delirmek.” (Maraş) (DS II: 982), **cozutmak (IV)** “Aklını kaçırmak.” (Niğde, Konya) (DS II: 1005), **çalınmak (I)** “2. Deli olmak.” (Gaziantep) (DS II: 1055), **çelinmek (I)** “1. Takılmak: Zihnim çelindi şimdi hiç ezberleyemiyorum.” (Kırklareli) (DS II: 1124), **çıvdırmak (I)~çivdirmek (I)** “Delirmek.” (Isparta, Denizli, Aydın, İzmir, Manisa, Eskişehir, Çankırı, Çorum, Ordu, Ankara, Maraş, Niğde, Konya, Adana, Mersin, Antalya, Gümüşhane, Kayseri) (DS II: 1198/DS II: 1248), **çoru dutmak** “Deli olmak.” (Isparta) (DS II: 1273), **dellenmek** “2. Delirmek.” (Konya, Kayseri) (DS II: 1414), **esiremek (I)** “Sarhoş olmak.” (Niğde) (DS III: 1782), **esirmek (I)** “1. Azmak, kudurmak, delirmek.” (Afyonkarahisar, Isparta, Aydın, İzmir, Balıkesir, Bursa, Eskişehir, Sakarya, İstanbul, Ordu, Gümüşhane, Artvin, Elâzığ, Sivas, Muğla, Edirne) (DS III: 1783), **esirmek (VII)** “Sarhoş olmak.” (Eskişehir, Bolu, Ankara) (DS III: 1783), **esirtmek (III)** “Delirmek.” (Ordu) (DS III: 1784), **esremek [esriremek]** “1. Delirmek.” (Eskişehir, Konya) “2. Sarhoş olmak.” (İstanbul, Konya) (DS III: 1787), **estirmek (I)** “4. Delirmek.” (Isparta) (DS III: 1787), **faldırdamak (I)** “Sersemlemek, akli karışmak.” (Denizli) (DS III: 1832), **fes olmak** “Çok içki içip kendini kaybedecek şekilde sarhoş olmak.” (Kıbrıs) (DS III: 1848), **fıttırmak** “Delirmek.” (Afyonkarahisar) (DS VI: 4505), **finoyur olmak** “Delirmek, çıldırmak.” (Bayburt, Kars) (DS III: 1868), **garıhmak** “Akli karışmak.” (Bayburt, Kars) (DS III: 1925), **gaydalanmak (I)** “2. Delirmek, çıldırmak.” (Elâzığ) (DS III: 1944), **geçmek (I)** “2. Bilincini yitirmek.” (Amasya) (DS III: 1963), **havırmak** “Bilincini kaybetmek: Komşu Mehmet hatırdı.” (Isparta) (DS III: 2310), **hörül olmak** “Çok sarhoş olmak.” (Kastamonu) (DS III: 2436), **ırdırmak** “Bilincini kaybetmek.” (Balıkesir) (DS IV: 2484), **ifleme** “Delirmek.” (Kars) (DS IV: 2509), **koşuntuya gitmek**

“Uyuntuluk etmek, bilinçsizce davranmak.” (Niğde) (DS IV: 2936), **mastır olmak** “Sarhoş olmak.” (Amasya) (DS IV: 3134), **pelesenk dönmek** “Çok çalışma nedeniyle düşünceleri altüst olmak, bilinçsizleşmek.” (Niğde) (DS V: 3425), **pyıdırmak (I)** “Deli olmak, aklını kaçırmak.” (İstanbul) (DS V: 3452), **püskül olmak** “Çok içip kendini kaybedecek denli sarhoş olmak.” (Kıbrıs) (DS V: 3505), **sıpıtmak (II)** “Aklını kaçırmak, sapıtmak.” (Kocaeli, Samsun) (DS V: 3616), **tankuş olmak** “Kafası karışmak, sersemlemek: Herbiriniz bir şey söyleyor, adamı tankuşa dönderdiniz.” (Amasya) (DS V: 3823), **tırısıa girmek** “Bir şey bilinmeyen durumda olmak.” (Ankara) (DS V: 3922), **vazvazlamak** “Yaşlanmak, usunda yitme olmak.” (Konya) (DS VI: 4096), **yelgirdemek** “1. Delirmek.” (Afyonkarahisar) (DS VI: 4236), **zebellemek** “Aklı dağılmak, sersemlemek.” (Giresun) (DS VI: 4356), **zahnini bozmak** “Delirmek, ussal dengesini yitirmek.” (Niğde) (DS VI: 4359), **zıvanadan çıkmak** “Aklını oynatmak, delirmek.” (Isparta, Ankara) (DS VI: 4839), **zıvırmak** “Delirmek.” (Denizli) (DS VI: 4384) şeklindedir.

3.8.2. Bilinç Açıklığı Fiilleri

Bilinç, bireyin kendisini ve çevresini algılama, yorumlama ve anlamlandırma yetisini mümkün kılan temel zihinsel işlevidir. Zihnin uyanık, dikkatli ve seçici biçimde çalıştığı bu durumda, algı, düşünce ve hafıza süreçleri aktif hâlde işler. Yıldız’a (2016) göre bilinç açıklığı “Durum, olay ve kavramları algılayabilir durumda olmak, beynin zihinsel fonksiyonları aktif olmak” şeklinde tanımlanır. Bilinç açıklığı, fiziksel uyanıklık ve bireyin bilişsel etkinliklerini sürdürebilmesi anlamına gelir. Bu süreç, dış dünyaya tepki verebilme, içsel durumu değerlendirebilme ve zihinsel sürekliliği koruyabilme kapasitesiyle ilişkilidir. Fiiller düzeyinde bu yeti, farkında olmayı, anlamayı ve algılamayı bildiren eylemlerle dilde yer bulur.

Yıldız (2016) ve Sandalyeci (2023), Bilinç ana başlığı içerisinde “Bilinç Açıklığı” fiillerini işlemişlerdir.

Derleme Sözlüğü’nde bilinç açıklığı ifade eden 13 biliş fiil tespit edilmiştir.

Tespit edilen bilinç açıklığı fiilleri; **anmak, aňmak (I)** “2. Akla gelmek: Aňdığım başıma geldi.” (Mersin) (DS I: 275), **ayılmak** “Ayılmak, uyanmak, aklını başına almak,

intikal etmek.” (Denizli, Eskişehir, Çorum, Samsun, Amasya, Tokat, Ordu, Giresun, Tunceli, Gaziantep, Maraş, Hatay, Sivas, Ankara, Niğde, Nevşehir, Konya, Adana, Mersin, Van, Urfa, Gümüşhane, Kayseri) (DS I: 417), **ayıltmak** “Uyarmak, zihnini açmak.” (Artvin, Niğde, Konya) (DS I: 418), **başına değmek** “Aklı başına gelmek.” (Afyonkarahisar) (DS VI: 4449), **baymak (II)** “1. Aklı başına gelmek.” (Afyonkarahisar) (DS VI: 4452), **endikmek** “5. Aklı başına gelmek, uyanmak.” (Çorum) (DS III: 1746), **fanmak (III)** “Pişman olmak, aklını başına toplamak.” (Artvin) (DS III: 1834), **gağmağ** “Yapılan iyiliği tekrar tekrar hatırlatmak.” (Gümüşhane) (DS III: 1895), **irtişmek** “Yaşına göre ileri zekâlı olmak.” (Niğde) (DS IV: 2554), **nodullamak (II)** “Uyarmak, hatırlatmak.” (Kocaeli, Zonguldak, Samsun, Amasya, Kırklareli) (DS IV: 3255), **nodullamak** “Aklını başına getirmek, uyarmak.” (Çorum, Yozgat) (DS VI: 4608), **usbahası olmak** “Bir durumdan, bir olaydan deney sahibi olmak, aklı başına gelmek.” (Elâzığ) (DS VI: 4044), **uyandırmak (I)~uyandıрмаğ** “Aklını başına getirmek, uyarmak.” (Sinop, Kars) (DS VI: 4049/DS VI: 4791) şeklindedir.

3.9. ÖĞÜT FİİLLERİ

Türkçe Sözlük’te (2023, s. 2585) öğüt, “Bir kimseye yapması veya yapmaması gereken şeyler için söylenen söz; mevize, nasihat” olarak tanımlanır. Öğüt fiilleri, bireyin davranışlarını yönlendirmeye, toplumsal normları sürdürmeye ve ahlaki değerleri aktarmaya yönelik dilsel yapılardır. Bu tür fiiller, yalnızca bireysel ilişkiyi değil, aynı zamanda kültürel sürekliliği de biçimlendirir. “Toplumların hayatında ahlâk ve terbiye kaygısı, edebiyatta ‘öğüt’ ya da ‘nasihat’ türünü de beraberinde getirmiştir” (Kasapoğlu Çengel, 2020, s. 186). Bu anlayış, dili eğitici bir araç olarak kullanma geleneğini doğurmuştur. Öğüt fiilleri, tarihsel derinliğin ve kültürel aktarımın dilsel taşıyıcısı olarak, Türkçede düşünceye yön verme, uyarma, yol gösterme gibi işlevleri üstlenir.

Yıldız (2016), “Öğüt Fiilleri”ne iletişim fiilleri başlığı altında, alt başlık olarak yer vermiştir. Sandalyeci (2023) ise “Öğüt Fiilleri” olarak müstakil bir başlık altında ele almıştır.

Derleme Sözlüğü’nde öğüt ile ilgili 17 biliş fiil tespit edilmiştir.

Tespit edilen öğüt fiilleri; **ağız öğretmek** “Akıl vermek.” (Afyonkarahisar) (DS VI: 4410), **ağız öğretmek** “Öğüt vermek: Ona ağız öğreten var.” (Aydın) (DS I: 100), **ağız vermek (I)** “1. Akıl vermek, öğütlemek, kışkırtmak.” (Burdur, Eskişehir, Çankırı, Amasya, Trabzon, Gümüşhane, Erzincan, Elâzığ, Gaziantep, Sivas, Yozgat, Kayseri, Niğde, Konya, Antalya, Muğla) (DS I: 100), **ağızlıklamak** “Doğru yolu göstermek.” (Samsun) (DS I: 99), **ayartmak** “Uyarmak, ikaz etmek.” (Ordu) (DS I: 408), **cızıya gelmek** “Doğru yolu bulmak.” (Niğde) (DS II: 950), **dırımlamak** “Uyarmak.” (Zonguldak) (DS II: 1470), **fiğ vermek** “Birine kötü öğüt vermek, fit vermek.” (Ordu, Sivas) (DS III: 1864), **ivitlemek** “4. Öğüt vermek.” (Kayseri) (DS IV: 2573), **katı pek söylemek** “Kuvvetle uyarmak, tenbih etmek.” (Aydın, İzmir, Muğla) (DS IV: 2684), **kumatlamak** “Ayaklandırmak, uyarmak.” (Afyonkarahisar) (DS IV: 3000), **ötlemek** “Öğüt vermek.” (Ankara) (DS V: 3360), **tapşırmak (IV)** “2. Uyarmak.” (Kars) (DS V: 3831), **tasarlamak (II)** “Öğüt vermek.” (Isparta) (DS V: 3839), **uyarmak** “1. Öğütle, eğitimle yola getirmeye çalışmak.” (Isparta, Denizli, İzmir, Manisa, Bursa, Bolu, Sakarya, Eskişehir, Samsun, Ordu, Artvin, Elâzığ, Malatya, Adıyaman, Gaziantep, Maraş, Sivas, Niğde, Konya) (DS VI: 4050), **üğütmek (II)** “2. Öğütlemek.” (Aydın, Çorum, Niğde) (DS VI: 4794), **ündiçmek** “Öğüt vermek.” (İstanbul) (DS VI: 4067) şeklindedir.

3.10. MANİPÜLASYON VE YANILTMA FİİLLERİ

Türkçe Sözlük’te (2023, s. 2285) manipülasyon, “1. Yönlendirme. 2. Seçme, ekleme ve çıkarma yoluyla bilgileri değiştirme.” olarak tanımlanmıştır. Bu tanım, manipülasyonun yalnızca bilgiyle oynamak ya da davranışları değiştirmekten ibaret olmadığını gösteriyor. Manipülasyon, düşünceye, algıya, hatta karar süreçlerine doğrudan dokunan bir etkileme biçimi. Bu noktada manipülasyon fiilleri devreye giriyor. Birini yönlendirmek, dikkatini başka bir yöne çekmek, gerçekleri yeniden kurgulamak gibi eylemler, bu fiiller aracılığıyla dile dökülüyor. Dilin sadece duygu ve düşünceleri aktaran bir araç olmadığı, aynı zamanda davranışları ve algıyı şekillendiren bir güç taşıdığı unutulmamalı. “Dil, yalnızca duygu ve düşünceleri aktarmayı sağlayan iletişimsel bir araç değil; algı ve davranışları şekillendirmeyi ve bu olgular üzerinde değişiklik yapmayı da sağlayan bir manipülasyon aracıdır” (Sakın ve Büyükbirer, 2021, s. 82). Manipülasyon fiilleri zihinsel etki ve işleve sahip fiillerdir.

Bu başlık altında incelenen fiiller: *Aldatma ve Kandırma Fiilleri, Kışkırtma Fiilleri, İftira Fiilleri.*

3.10.1. Aldatma ve Kandırma Fiilleri

Türkçe Sözlük'te (2023, s. 136) aldatma, “Aldatmak işi; desise, şike” şeklinde tanımlanmıştır. Bu tanım, aldatma eyleminin ardında bilinçli bir yönlendirme, planlı bir hile ya da düzenbazlık bulunduğuna işaret eder. Aldatma fiilleri, bireyin karşısındaki kişiyi bilinçli olarak yanıltma, gerçekleri çarpıtma ya da gizleme yoluyla bir çıkar elde etmeye çalıştığı eylemleri ifade eder. “Bireyler, aldatma hedeflerine ulaşmak, inandırıcı görünmek, ikiyüzlülüklerinin gerçek olarak kabul edilmesini sağlamak ve tespit edilmekten kaçınmak için çeşitli taktikler kullanmaktadırlar” (Talipoğlu, 2024, s. 626). Aldatma fiilleri, çoğunlukla güven ilişkisini zedeleyen ve sosyal ilişkilerde ciddi sonuçlar doğuran davranış biçimleriyle ilişkilidir. Bu fiiller aracılığıyla birey, karşısındakinin inancını, sadakatini ya da algısını manipüle ederek bir üstünlük kurmaya çalışır.

Aldatmak, oyalamak, dolandırmak, yanıltmak, yararlanmak vb. fiiller bu kategori içerisinde değerlendirilmiştir. Bu fiilleri Yıldız (2016), “Kandırmak” başlığı altında ele almıştır. Hirik'in (2018) mental fiil sözlüğünde, sözü edilen fiiller bilişsel fiil olarak ele alınmıştır. Sandalyeci'de (2023) ise, “Kandırma ve Aldatma Fiilleri” başlığında toplanmıştır.

Derleme Sözlüğü taranıp, aldatma ve kandırma ile ilgili 120 biliş fiili tespit edilmiştir.

Tespit edilen aldatma ve kandırma fiilleri; **abamak (I)** “1. Çirkin bir kızı veya kötü bir malı kandırma yoluyla birine yamamak.” (Isparta, Tokat) (DS I: 8), **ala tutmak** “Gözünü boyamak, hile yapmak, karışıklığa getirmek: Beni ala tuttun da yendin.” (Eskişehir) (DS I: 202), **avdamak** “Oyalamak, işgal etmek.” (Konya) (DS I: 379), **avhıdmak** “Kandırmak.” (Adana) (DS I: 382), **avıtmak** “Avutmak, oyalamak.” (Afyonkarahisar) (DS VI: 4432), **avkırtmak** “2. Aldatmak, sezdirmemek, avlamak.” (Denizli, Aydın, Muğla) (DS I: 386), **avsıtmak** “Aldatmak, kandırmak, oyalamak, gafil avlamak.” (Afyonkarahisar, İzmir, Mersin, Burdur, Aydın, Erzincan, Yozgat, Denizli, Sivas, Tokat) (DS I: 392), **avukturmak** “Aldatmak, kandırmak, oyalamak.” (İzmir,

Balıkesir, Çorum, Sivas, Konya) (DS I: 395), **avutlamak** “Oyalamak, meşgul etmek.” (Çanakkale) (DS I: 397), **avzıtmak** “Oyalamak, aldatmak.” (Kütahya) (DS I: 397), **ayak yapmak** “1. Kandırmak: Yavaş yavaş kadının ayağını yapmış.” (Niğde) “3. Bildiği halde bilmezmiş gibi konuşmak.” (İçel) (DS I: 405), **ayalamak (III)** “Oyalamak.” (Burdur) (DS I: 405), **ayangacılık etmek** “2. Hileli iş yapmak.” (Antalya) (DS I: 407), **ayın oyun etmek** “Dalavere yapmak, aldatmak.” (Uşak, Aydın, Konya) (DS I: 419-420), **aytarmak** “Oyalamak, aldatmak, kandırmak.” (Gümüşhane) (DS I: 432), **azaklamak** “2. İz kaybettirmek, şaşırtmak: Candarmalar arkamdan geliyordu, onları azakladım.” (Muğla) (DS I: 434), **bağlamak (II) [bağmak]** “1. Büyülemek, aldatmak.” (Amasya, Tokat, Gümüşhane, Malatya, Yozgat, Niğde, Kıbrıs) (DS I: 483), **başını bağlamak (II)** “1. Dalavere ile bir malın değerinden daha düşük bir fiyata satılmasına sebep olmak.” (Sivas, Yozgat) “4. Pazarlıkta uyuşmak.” (Balıkesir) (DS I: 560), **baymak (II)** “Aldatmak, kandırmak, göz boyamak, manyetize etmek, tesir altında bırakmak.” (Isparta, Denizli, Kütahya, Bilecik, Eskişehir, Kastamonu, Çankırı, Çorum, Sinop, Amasya, Tokat, Ordu, Giresun, Niğde, Konya) (DS I: 582), **boyalamak** “1. Kandırmak, gözünü boyamak.” (Burdur) (DS I: 744), **bönnemek** “Kandırmak.” (Maraş, Niğde, Sivas) (DS I: 769), **büktelemek** “3. Atlatmak: Bana olan 100 lira borcunu ödeyecekti, bükteleyip duruyor.” (Kastamonu) (DS I: 818), **camsıtmak** “2. Kandırmak.” (Sivas) (DS II: 854), **cııldız etmek** “Bir şeyi bilerek saklamak, aldatmak: Bizim parayı cııldız ettiler.” (Maraş, Gaziantep) (DS VI: 4472/DS II: 892), **cığızlamak** “2. Hile yapmak.” (Sivas) (DS II: 903), **cımsıtmamak** “Belli etmemek.” (Sivas) (DS II: 918), **cilaz etmek** “Oyunda hile yapmak.” (Adana) (DS II: 964), **civirmek [civirtmak]** “Aldatmak.” (Denizli) (DS II: 990), **curruga çıkarmak** “Aldatmak.” (Konya) (DS II: 1019), **cükülemek** “Oyalamak.” (Mersin) (DS II:1025), **çenelemek (II)** “Aldatmak, üzüntüsünü dindirmek için çocuğu oyalamak.” (Kayseri, Niğde) (DS II: 1136), **çepellenmek** “Azıcık yararlanmak (işten, olaydan).” (Hatay) (DS VI: 4479), **çettirmek** “Aldatmak.” (İstanbul) (DS II: 1152), **çivdirmek (II)** “Kandırmak.” (Çanakkale) (DS II: 1248), **dıngırdatmak (I) [dıngırdağmagı]** “1. Atlatmak, aldatmak.” (Denizli) (DS II: 1465), **duman atmak** “4. Birine oyun etmek, aldatmak.” (İzmir) (DS II: 1602), **dutuz etmek** “1. Oyalamak, meşgul etmek.” (Konya) (DS II: 1614), **dük atmak** “3. Bir kimseyi hile ile kandırmak, kazık atmak.” (Hatay) (DS II: 1627), **dümük etmek** “Oyalamak: Beni dümük etme işlerim var.” (Kerkük) (DS II: 1630), **eğiltmek** “Kandırmak, inandırmak, kendi sözüne

getirmek.” (Denizli) (DS III: 1678), **ekelemek (I)** “2. Aldatmak.” (Denizli) (DS III: 1693), **ekleşmek** “1. Birisiyle uğraşmak.” (Nevşehir) (DS VI: 4494), **elemek (I)** “Sorulan şeye kaçamaklı cevap vermek, yanıltmak.” (Kırşehir) (DS III: 1710), **ele tutmak** “Düzenbazlık yapmak, hile yapmak.” (Ankara) (DS III: 1712), **emendirmek (II)** “Boş yere ümitlendirmek, aldatmak.” (Gümüşhane) (DS III: 1733), **evelemek** “Oyalamak, alıkoymak.” (Burdur, Edirne) (DS III: 1805), **fallamak (I)** “3. Kandırmak, aldatmak.” (Sivas) (DS III: 1832), **fırtık vermek** “Aldatmak.” (Ankara) (DS III: 1857), **gasmak (II)** “Aldatmak.” (Isparta) (DS III: 1932), **gazlamak (I)** “Aldatmak.” (Afyonkarahisar, Gaziantep, Sivas) (DS IV: 2714), **geçinmek** “Bir olaydan, işten yararlanmak, çıkar sağlamak.” (Hatay) (DS VI: 4509), **gırpamak (III)** “Aldatmak, kandırmak.” (Ankara) (DS III: 2061), **gızaflıh etmek** “Hile yapmak.” (Bayburt, Kars) (DS III: 2069), **heng etmek** “Oyun yapmak.” (Denizli) (DS III: 2339), **heslemek** “Dolandırmak.” (Kars) (DS III: 2349), **hoşamadiya tutmak** “1. Tatlı tatlı konuşup aldatmaya çalışmak, kandırmak.” (Bayburt, Kars) (DS III: 2416), **hoytuklamak (II)** “Hile tasarlamak, hile yapmak.” (Mersin) (DS III: 2423), **hüşhüşlemek** “Aldatmak, avutmak.” (Denizli) (DS III: 2452), **ıvırıp kıvırmak** “Nazlanıp aldatmaya çalışmak.” (Manisa) (DS IV: 2499), **inezelemek** “Oyalamak, geciktirmek: Beni inezeledi.” (Denizli) (DS IV: 2543), **insalkıya vurmak** “Oyalamak, geciktirmek.” (Çorum) (DS IV: 2545), **irenk etmek (I)** “2. Aldatmak, hile yapmak.” (Konya, Mersin) (DS IV: 2550), **itizi oynatmak** “Hile yapmak, birine oyun oynamak.” (Samsun) (DS IV: 2570), **kamandırmak** “Kandırmak, inandırmak.” (Edirne) (DS VI: 4333), **kantin atmak [kantin etmek]** “1. Yalan söylemek, aldatmak.” (Isparta, Denizli, Manisa, Eskişehir, Trabzon, Muğla) (DS IV: 2629), **kara yapmak** “1. Düzen, hile yapmak.” (Burdur) (DS VI: 4536), **kasmak (II)** “Kandırmak, aldatmak.” (Çorum, Yozgat) (DS IV: 2676), **kayışa getirmek** “Kandırmak, aldatmak.” (Kıbrıs, Giresun) (DS IV: 2702), **kazlamak (I)** “Aldatmak.” (Afyonkarahisar, Gaziantep, Sivas) (DS IV: 2714), **kazlanmak** “Aldatılmak.” (Gaziantep) (DS IV: 2714), **kındırmak (II)** “1. Kandırmak, inandırmak.” (Bilecik, Bolu, Niğde) (DS IV: 2811), **kolkırmağ** “Dolandırıcılık yapmak, düzmecilik yapmak.” (Kerkük) (DS IV: 2911), **kurşamak** “Aldatmak, kandırmak.” (İstanbul) (DS IV: 3010), **küllemek** “1. Göz boyamak, aldatmak: Gözümü külleme, anlamaz değilim.” (Rize) (DS IV: 3031), **löklemek** “Aldatmak.” (Tokat) (DS VI: 4583), **madik atmak** “Aldatmak, kandırmak.” (Tokat) (DS VI: 4584), **musturluk etmek** “2. Kandırır biçimde konuşmak, ağız yapmak.” (Amasya) (DS IV: 3224), **otlatmak**

“Aldatmak, yalan söylemek.” (Aydın) (DS V: 3296), **oytarmak** “Aldatmak, oyalamak.” (Gümüşhane) (DS VI: 4620), **öçeşmek** “4. Karşılıklı birbirini aldatmak.” (Kütahya) (DS V: 3310), **öğüdleemek** “Kandırmak.” (Samsun) (DS V: 3321), **öğürtmek (III)** “Aldatmak, kandırmak, ayartmak.” (Mersin) (DS V: 3325), **persenk attırmak** “Uğraştırmak, oyalamak: Bu tilki akşama kadar bizi persenk attırdı.” (Muğla) (DS V: 3434), **piye etmek** “Oyunda kandırmak.” (Gümüşhane) (DS VI: 4652), **sapha vurmak [sapalamak]** “Birini dolandırmak.” (Kars, Sivas) (DS V: 3542), **savlamak** “Başından savuşturmak, atlatmak.” (Afyonkarahisar) (DS V: 3556), **sulumeme vermek** “Oyalamak: İşimiz bitinceye kadar Ahmet'e biraz sulumeme ver.” (Niğde) (DS V: 3695), **sümsüklemek (I)** “Oyalamak.” (Manisa) (DS VI: 4713), **şamlamak** “Aldatmak, gönlünü yapmak.” (Erzurum) (DS V: 3743), **tanlamak** “2. Aldatmak.” (Maraş) (DS V: 3823), **tav etmek** “2. Kandırmak, inandırmak.” (Bursa, Çorum) (DS V: 3848), **tegelleemek (II)** “Birinin aklını karıştırmak.” (Gümüşhane) (DS VI: 4748), **teraşa tutmak** “Boş sözlerle birini oyalamak, lafa tutmak.” (Rize) (DS V: 3890), **tiz etmek** “3. Oyalamak.” (Irak) (DS VI: 4767), **tolandırmak** “Aldatmak, dolandırmak.” (İzmir, İstanbul) (DS V: 3954), **tora çekmek** “Aldatmak, pusuya düşürmek.” (Van, Sivas) (DS V: 3969), **toylamak (I)** “2. Kandırmak.” (Samsun, Kars, Gaziantep, Sivas) (DS V: 3977), **töslmek (I)** “Birinin kötü davranışına engel olmak, inandırmak.” (Adana, Mersin) (DS V: 3986), **tutsak etmek** “Engel olmak, alıkoymak oyalamak: Sen beni bu işle tutsak ettin.” (Çanakkale, Amasya, Muğla, Edirne) (DS V: 4002), **ubandırmak** “Oyalamak, vakit geçirtmek: Beni ubandırma.” (Kars) (DS VI: 4021), **uclanmak (II)** “Yalan, düzenle birinden çıkar sağlamak.” (Çorum, Aydın) (DS VI: 4782/DS VI: 4021), **uçlanmak** “Yararlanmak.” (Isparta, Manisa, Kütahya, Kocaeli, Sakarya, Çankırı, Niğde, Adana, Mersin) (DS VI: 4024), **uğruna düşmek** “Yoldan çıkarmak, kandırmak.” (Niğde) (DS VI: 4030), **ulamlatmak** “Başkasının malını parasını yemek, yutmak.” (Kars) (DS VI: 4786), **uykuya vermek** “Uyutmak, aldatmak, başından atmak.” (Kars) (DS VI: 4791), **uyutmak (I)~uyutmak (II)** “1. Unutturmak.” (Manisa) “2. Aldatmak, kandırmak.” (Sivas, Bursa) (DS VI: 4792/DS VI: 4054), **ünlemek (III)** “Gözünü boyamak, aldatmak, şaşırtmak: Ahmet'in gözünü öyle bir imledim ki, sorma.” (Rize) (DS VI: 4068), **üzdürüvermek** “Gönlünü yapmak, kandırmak.” (Balıkesir) (DS VI: 4086), **üzünmek** “Hile yapmak.” (Tekirdağ) (DS VI: 4089), **vanağzı vermek** “Aldatmak, kandırmak.” (Sivas) (DS VI: 4803), **yağnıktırmak** “Şaşırtmak, kandırmak, aldatmak.” (Afyonkarahisar) (DS VI: 4126), **yalandırmak**

“Aldatmak, kandırmak.” (Balıkesir, Çanakkale, Eskişehir, Kocaeli, Bolu, Sakarya, Sivas, Nevşehir, Niğde, Konya, Mersin, Muğla, Kırklareli, Tekirdağ, Isparta, Kıbrıs) (DS VI: 4141/DS VI: 4812), **yaldatmak** “Kandırmak.” (Bolu, Artvin, Bitlis) (DS VI: 4145), **yanışlamak (III)** “Yanıltmak” (Çorum) (DS VI: 4171), **yellemek** “Kandırmak.” (Çorum) (DS VI: 4821), **yeltesine girmek** “Aklını çelmek, kandırmak.” (Bolu) (DS VI: 4242), **yemlemek** “Yedirip içirerek dileğini yaptırmak.” (Isparta) (DS VI: 4245), **yolmak (II)** “Parasını çekmek, ütmek.” (Sivas, Niğde) (DS VI: 4293), **yosnatmak** “Yanıltmak, yanlış bilgi vermek: Ben okula gidiyordum, gezmeğe gidiyor diye yosnattılar.” (Antalya) (DS VI: 4301), **yozdurmak (II)** “2. Oyalamak.” (Kars) (DS VI: 4305), **zavzaklamak (II)** “Boşuna oyalamak.” (Kastamonu) (DS VI: 4355) şeklindedir.

3.10.2. Kışkırtma Fiilleri

Türkçe Sözlük’te (2023, s. 2029) kışkırtma kavramı, “Kışkırtmak işi; kışkırtı, tahrik” olarak tanımlanmıştır. Tanımdan yola çıkılarak bu fiillerin yönlendirme, etkileme ve harekete geçirme gücünü ifade ettiği söylenebilir. Kışkırtma fiilleri, bireyin ya da topluluğun duygularını yükseltmeye, düşünce sistemini sarsmaya veya bir tepki doğurmaya yönelik kullanılır. Bu yönüyle manipülasyon ve yanıltma fiilleri başlığında değerlendirilir. Kışkırtma, gerçeği çarpıtarak ve duyguları abartarak karşı tarafın karar alma sürecini etkiler. Bu fiiller, yalnızca öfkeyi ya da tepkiyi değil, bazen düşüncesizce hareket etmeyi, bazen de bilinçli olarak provoke etmeyi hedefler.

Hirik’in (2018), kitabında yer alan mental fiiller tablosunda *kışkırtmak*, bilişsel fiil olarak ele alınmıştır.

Derleme Sözlüğü’nde, kışkırtmak ile ilgili 101 biliş fiili tespit edilmiştir.

Tespit edilen kışkırtma fiilleri; **adırmak** “Bir yöne çekmek, çevirmek, fikrini çelmek.” (Yozgat) (DS I: 67), **afatlamak** “4. Birini, bir kimsenin aleyhine kışkırtmak, fitlemek.” (Maraş) (DS I: 71), **alaflamak (II)** “1. Kışkırtmak: Ayıracağın yerde, kavgayı alaflıyorsun.” (Burdur, Kütahya) (DS I: 185), **alukdurmak** “Söz vermek, inandırmak.” (Kastamonu) (DS I: 234), **apartmak (III)** “Vaz geçirmek, caydırmak.” (Denizli) (DS I: 285), **aşlamak (III)** “Düşüncesini başkasına benimsetmek.” (Ankara) (DS VI: 4429), **ataş atmak** “Kızıştırmak, kışkırtmak.” (Afyonkarahisar) (DS VI: 4430), **aydırmak** “2.

Caydırmak, vaz geçirmek.” (Çanakkale) (DS I: 412), **azdırmak~ azdırmak** “1. Birisini, bir başkası aleyhine kışkırtmak.” (Isparta, Afyonkarahisar, Ankara) “2. Yoldan çıkartmak, şımartmak, yoldan çıkmak, sapıtmak: Ahmet efe benim oğlanı azdırmış.” (Afyonkarahisar, Burdur, Denizli, Bursa, Uşak, Tekirdağ, Eskişehir, Amasya, Tokat, Ordu, Trabzon, Gümüşhane, Rize, Artvin, Kars, Diyarbakır, Gaziantep, Hatay, Sivas, Yozgat, Nevşehir, Niğde, Konya, Mersin, Antalya, Muğla, Kerkük, Kıbrıs) (DS I: 437/DS VI: 4438), **aznaşırmak** “Kavgayı alevlendirmek, kızıştırmak.” (Konya) (DS I: 443), **bilemek** “Kışkırtmak.” (Kayseri) (DS VI: 4461), **bükteletmek** “Çabalatmak, kıvrandırmak.” (Bolu) (DS I: 818), **celbecep olmak** “Bir kimse yüzüzlük ederek bir şey elde etmeye çalışmak.” (Gümüşhane) (DS II: 876), **cimbildamak (I)** “Kavgayı kızıştırmak.” (Bolu) (DS II: 968), **çakıştırmak (I)** “1. İki kişiyi birbirine düşürmek.” (Sivas) (DS II: 1045), **çellemek (III)** “Caydırmak: Ben at alacağım beni çelleme.” (Kastamonu, Niğde) (DS II: 1124), **çırlamak (III)** “Kışkırtmak, isteklendirmek.” (Denizli) (DS II: 1187), **dehlemek (II)** “Kışkırtmak: Ne olacak işi gücü yok, orda barda birbiri üzerine adam dehleyip geziyor.” (Çorum) (DS II: 1405), **dınnak sürtmek** “Kavgayı kızıştırmak.” (Niğde) (DS II: 1466), **doldurmak** “Yalan sözler, dedikodu ile bir kimseyi bir başkası aleyhine kışkırtmak.” (Kıbrıs) (DS II: 1546), **duşukturnak** “Birbirine düşürmek.” (Niğde) (DS II: 1610), **eminmek (I)** “Yararlanmak, fayda sağlamak.” (Isparta, Denizli, Balıkesir, Eskişehir, Kastamonu, Sivas, Niğde, Konya, Muğla) (DS III: 1736), **eriştirmek (I)** “İki kişi arasındaki rekabeti artırmak, kızıştırmak.” (Tokat) (DS III: 1773), **fellendirmek (I)** “Kışkırtmak, bir kimsenin öfkesini artırmak.” (Trabzon) (DS III: 1843), **fendellemek** “Fırsat bilmek.” (Gümüşhane) (DS III: 1843), **fişiktirmek** “Kışkırtmak: Onu hep sen fişiktiriyon.” (Balıkesir, Yozgat) (DS VI: 4505), **fişeklemek** “Kışkırtmak.” (Samsun, Ankara, Kırşehir, Niğde, Niğde, Adana, Burdur) (DS III: 1872), **fitdemek** “Kışkırtmak.” (Kars) (DS III: 1873), **gaynadannıh etmek** “Kavgayı kızıştırmak.” (Gümüşhane) (DS III: 1948), **gıcık vermek** “Kışkırtmak, tahrik etmek.” (Elâzığ, Adana) (DS III: 2027), **gıllaslamak** “Birine bir şeyi kurnazlık yoluyla kabul ettirmek, yutturmak.” (Kıbrıs) (DS III: 2043), **gızgırtmak** “Kavgayı kışkırtmak.” (Isparta) (DS III: 2070), **gizzeklemek** “Kışkırtmak, üzerine saldırtmak.” (Afyonkarahisar) (DS III: 2088), **gumat etmek** “Kışkırtmak, zorlamak.” (Burdur) (DS III: 2194), **haylamak (I)** “Kışkırtmak.” (Çorum, Amasya, Tokat, Artvin, Kars, Sivas, Kayseri, Niğde, Kıbrıs) (DS III: 2318), **hışkırtmak** “Kışkırtmak.” (Zonguldak) (DS III:

2379), **hıvgamak (II)** “Kışkırtmak, ayartmak, özendirmek.” (Sivas) (DS III: 2381), **ığna etmek** “İnandırmak.” (Gümüşhane) (DS IV: 2458), **ılgalamak** “Damarına basmak, kışkırtmak.” (Samsun) (DS IV: 2467), **ılgartmak** “Kavgayı kışkırtmak.” (Çankırı, Ordu) (DS IV: 2468), **ırgatmak** “Kışkırtmak.” (Isparta, Samsun) (DS IV: 2485), **ıvgalamak** “Kışkırtmak, ayartmak, özendirmek.” (Isparta, Denizli, Konya, Antalya) (DS IV: 2498), **içeri tutmak** “Bir işte başkasını aldatıp, zarar ettirmek.” (Trabzon) (DS IV: 2505), **ikicilik çıkarmak** “Taraflar arasında ayrılık yaratmak.” (Malatya) (DS IV: 2515), **iktileşmek** “Kurnazlaşmak: Osman da iktileşti.” (Niğde) (DS IV: 2517), **itlemek** “Kışkırtmak.” (Kastamonu, Çorum, Gümüşhane) (DS IV: 2570), **ivirtlemek (II)** “İsteklendirmek, özendirmek, kışkırtmak.” (Balıkesir) (DS IV: 2573), **kabartmak** “1. Coşturmak, kışkırtmak.” (Isparta, Denizli, Ordu, Eskişehir, Sivas, Niğde, Kıbrıs, Edirne) (DS IV: 2583), **kaldır etmek** “Kışkırtmak.” (Isparta) (DS IV: 2610), **kamartmak** “Kavgayı kızıştırmak.” (Tekirdağ) (DS IV: 2614), **kavşarmak** “İki kişiyi birbirine düşürmek: Sen o gün Ali'yi benimle kavşardın kavga çıktı.” (Eskişehir) (DS IV: 2693), **keviklenmek** “Birinden yararlanmak için onu tutar görünmek.” (Kayseri) (DS IV: 2777), **kıcık vermek** “1. Dedikodu yapıp iki kişiyi birbirine düşürmek, kışkırtmak.” (Maraş ve çevresi, Konya, Mersin, Muğla, Artvin, Sivas, Urfa, Niğde, Çankırı) (DS IV: 2784), **kındırmak (II)** “2. Kışkırtmak: Ahmet'i kındıranlar var.” (Trabzon, Edirne) (DS IV: 2811), **kıskıslamak** “Kışkırtmak.” (Kars, Muğla) (DS IV: 2858), **kızıştırmak** “Fit sokmak: Onu Hasan kızıştırmış.” (Zonguldak) (DS IV: 2868), **kişkirtmek~kişgirtmek** “Kışkırtmak, saldırtmak.” (Aydın, Eskişehir, Samsun, Gaziantep, Maraş, Hatay, Sivas, Niğde, Muğla, İçel, Çorum, Ordu, Giresun, Trabzon, Rize, Artvin, Malatya, Sivas, Afyonkarahisar, Isparta, Manisa, Antalya, Tokat) (DS IV: 2887/DS VI: 4563), **koltuklamak** “2. Kışkırtmak, fit vermek, desteklemek: Ahmet'i arkadaşları koltuklayıvermişler o da öğretmeniyle kavga etmiş.” (Manisa) (DS IV: 2913), **kom edivermek** “Kışkırtıvermek, ayaklandırmak.” (Mersin) (DS IV: 2915), **koşaştırmak** “Kavga edenleri kışkırtmak, kavgayı kızıştırmak: Sen de bu döğüşenleri ayıracağına boyuna koşaştırıyorsun.” (Giresun) (DS IV: 2934), **körüktürmek [körük virmek]** “Bir kimseyi başka birinin kötülüğü için kışkırtmak.” (Gaziantep, Sivas, Niğde) (DS IV: 2970), **küvlemek [küv vermek]** “Birini başkasına karşı kışkırtmak, fitlemek.” (Sivas, Kars) (DS IV: 3057), **mafdan geçinmek** “Para ve emek vermeden yararlanmak.” (Gümüşhane) (DS VI: 4584), **oşartmak** “2. Kızıştırmak: Ali, o kadar oşartma kavgaya

başlayacaklar.” (Ankara) (DS V: 3294), **öğretlemek** “Fitlemek, kışkırtmak.” (Mersin) (DS V: 3320), **öğürtlemek (II)** “Başkasını kendi fikirlerine inandırmaya çalışmak, inandırmak.” (Ordu) (DS V: 3325), **öğütlemek** “Birisini kandırıp bir başkasına karşı kışkırtmak.” (Afyonkarahisar, Isparta, Denizli, Amasya, Ordu, Elâzığ, Yozgat, Edirne) (DS V: 3326), **öğ vermek** “2. Fit vermek, kışkırtmak.” (Mersin) (DS V: 3326), **ölçermek (I)~ölçermek (II)** “2. Kışkırtmak, ayaklandırmak, ara bozmak.” (Isparta, Burdur, Denizli, Aydın, Gaziantep, Ankara, Mersin, Muğla) (DS V: 3331/DS VI: 4625), **paysallamak** “Caydırmak: Koyunları üçer liraya satacaktım, filan adam paysalladı.” (Afyonkarahisar) (DS V: 3418), **piciktirmek** “Kuşkulandırmak, kuşkulandırarak caydırmak.” (Amasya) (DS V: 3453), **pocutmak** “Bir kimseyi herhangi bir şeyden soğutmak, vazgeçirmek.” (Sivas) (DS V: 3467), **poydurmak** “Caydırmak, döndürmek.” (Ordu) (DS V: 3478), **sélmek** “Yararlanmak: Benim yokluğumdan seldi.” (Yozgat) (DS VI: 4678), **sinirmek (II)** “Yaptığı kötülüğü unutturmak.” (Isparta) (DS V: 3644), **suç basırmah** “Suç saklamak.” (Sinop) (DS V: 3689), **şataf vermek** “Kışkırtmak.” (Elâzığ) (DS V: 3754), **şataflamak (IV)** “Kışkırtmak, ayartmaya çalışmak.” (Niğde) (DS V: 3754), **şirbitmek** “Düşüncesini etkileyerek isteklendirmek, aklını çelmek.” (Urfa, Gaziantep) (DS V: 3785), **şivşirmek (I)** “Kışkırtmak.” (Denizli, Bursa, Kütahya, Bilecik, Eskişehir, Kocaeli, Bursa, Konya) (DS V: 3791), **şivşürtmek** “Kötülük yapması için birini kışkırtmak.” (Gümüşhane) (DS VI: 4731), **taklaştırmak** “İki kişiyi birbirine düşürmek.” (Bolu) (DS V: 3812), **taplatmak** “Benimsetmek, inandırmak: Ona toplatacağım ki bu tarlayı benden başkası süremez.” (Yozgat) (DS V: 3829), **tav vermek (I)** “Kışkırtmak.” (Çorum) (DS VI: 4746), **tavlamak (II)** “Bir kimseyi kavgaya zorlamak, kızıştırmak.” (Samsun) (DS V: 3849), **tızıktırmak** “Kışkırtmak.” (Balıkesir) (DS VI: 4763), **tutuşlamak (I)** “1. Yalancı tanıklık yaptırmak.” (Ordu) “2. İki kişinin arasını açmak, birbirine karşı kışkırtmak.” (Çorum) (DS V: 4003), **ürütmek** “Birini kötü konuşturmak, sövmeye kışkırtmak.” (Gaziantep, Kars) (DS VI: 4797), **vidlemek** “Birine karşı kışkırtmak.” (Giresun) (DS VI: 4807), **yeğlemek (II)** “Kışkırtmak.” (Isparta) (DS VI: 4227), **yıldırnak (I)** “Üstün gelerek caydırmak, kaçırmak.” (Denizli, Çankırı, Çorum, Ankara) (DS VI: 4269), **yiltmek (II)** “Kışkırtmak.” (Niğde) (DS VI: 4280), **yolunu paklamak** “Suçlu kişi, bir armağan ya da şölen vererek suçunu unutturmak.” (Çorum) (DS VI: 4293), (DS IV: 4294), **yordumak** “Evlenmekten caydırmak.” (Kastamonu) (DS VI: 4299), **yoşutmak** “Caydırmak.” (Konya, Muğla) (DS VI: 4302),

yozdurmak (II) “1. Bir işten, bir şeyden caydırmak.” (Manisa, Mersin) (DS VI: 4305), **yozukturmak** “Ürkütüp caydırmak, ayırmak, soğutmak.” (Isparta, Denizli, Balıkesir, Kütahya, Niğde, Edirne, Kırklareli, İstanbul) (DS VI: 4306), **zılgıtlamak (II)~zılgıtdamak** “Kışkırtmak.” (Bayburt, Elâzığ, Kars) (DS VI: 4370/DS VI: 4837), **zıvkıtlamak** “Kışkırtmak.” (Kütahya) (DS VI: 4384) şeklindedir.

3.10.3. İftira Fiilleri

Türkçe Sözlük’te (2023, s. 1662) iftira “Bir kimseye kasıtlı ve asılsız suç yüklemek”, suçlamak ise (2023, s. 3035) “Bir kimsenin herhangi bir suç işlediğini öne sürmek; itham etmek” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanımlardan hareketle iftiranın bilinçli ve gerçek dışı söylemle kurulan bir eylem olduğu söylenebilir. İftira, bir kişiye gerçek olmayan bir suçu yüklemek eylemidir ve çoğunlukla doğrudan karşıdaki kişiye zarar vermek amacıyla yapılır. (Akpınar, 2011). İftira fiilleri ise bir kişinin toplum önündeki itibarını zedelemek, onu hukuken veya ahlaken suçlu göstermek amacıyla kurgulanmış zihinsel birtakım söylem ve davranışları kapsar.

Yıldız (2016), iftira fiillerini “Kandırma Fiilleri” başlığı altında, Boz (2022) ise “Kötüleme, Yeme İfade Eden Fiiller” başlığı altında biliş (idrak) fiili olarak ele almıştır

Derleme Sözlüğü taranıp iftira ile ilgili 19 biliş fiili tespit edilmiştir.

Tespit edilen iftira fiilleri; **aba atmak** “1. Kendisini kurtarmak için suçu başkasına yüklemek.” (Ordu) (DS I: 5), **abamak (I)** “4. İftira etmek.” (Kütahya) (DS I: 8), **çoralamak (I)** “Yaptığı suçu başkasına yüklemek.” (Afyonkarahisar) (DS II: 1270), **gannına girmek** “Şüpheli olarak birinin üstüne suç atmak.” (Niğde) (DS III: 1914), **kara yapmak** “2. Suçunu başkasına atmak.” (Burdur) (DS VI: 4536), **karaçalmak** “İftira etmek, kara sürmek.” (Niğde, Mersin) (DS IV: 2641), **karaçlamak** “Suç atmak, karalamak.” (Konya) (DS VI: 4535), **karemet etmek** “Kara çalmak.” (Gaziantep, Sivas, Yozgat, Adana) (DS IV: 2658), **kişiflemek (III)** “Birini kötülemek, suçlamak, çekiştirmek.” (Adana) (DS IV: 2886), **söykenmek (II)** “Birine yüklenmek, çatmak, suçlamak.” (Bursa, Samsun) (DS V: 3686), **şebel atmak** “Birine kara çalmak, suç atmak.” (Çorum, Kastamonu, Çankırı, Kırşehir, Ankara) (DS VI: 4724/DS V: 3757), **şelekleme** “Suçu başkasına yüklemek, suç atmak.” (Sivas, Yozgat) (DS VI: 4724/DS

V: 3760), **şer atma** “Birine suç atmak, kara çalmak.” (Gümüşhane) (DS VI: 4725), **töhmelemek (II)** “Suçlamak.” (Rize) (DS V: 3980), **üste atmak** “Yüklemek (suç için).” (Niğde) (DS VI: 4077), **üstüne gitmek** “Suç atmak, suç yüklemek.” (Isparta) (DS VI: 4799), **yağan etmek** “Üstüne suç atmak (birinin).” (Gümüşhane) (DS VI: 4118), **yâlıkara çalmak** “İftira etmek.” (Gaziantep) (DS VI: 4813), **yamamak** “2. Üstüne suç atmak (birinin).” (Gümüşhane) (DS VI: 4155) şeklindedir.

3.11. SABIR FİİLLERİ

Türkçe Sözlük’te (2023, s. 2805), sabır kavramı, “Acı, yoksulluk, haksızlık vb. üzücü durumlar karşısında ses çıkarmadan onların geçmesini bekleme erdemi; dayanç, çıdam” şeklinde tanımlanmaktadır. Sabır, sessizlikle sürdürülen bir bekleyişin ötesinde iradeyi ve içsel gücü temsil eder. Ahlak terimi olarak ise, “Üzüntü, başa gelen sıkıntı ve belalar karşısında direnç gösterme; olumsuzlukları olumlu kılmak için gösterilen metanet” olarak tanımlanır (Çağrı, 2008, s. 337). Bu yaklaşım, sabrı bir direnç biçimi olarak açıklar. Bireyin yaşadığı zorluğa rağmen içinde bulunduğu durumu kabullenmesi, kendini tutması, sessizce direnmesi ve dış dünyaya karşı dengeyi koruması, sabır fiillerinin anlam alanını belirler. Bu fiiller aracılığıyla, kişinin içsel dayanıklılığı dile yansır.

Yıldız (2016), Karar Fiilleri ana başlığının alt başlığında “Sabır Fiilleri”, Sandalyeci ise (2023), “Sabır Fiilleri” adlı müstakil bir başlıkta biliş fiili olarak ele almışlardır.

Derleme Sözlüğü’nde sabır ile ilgili 24 biliş fiili tespit edilmiştir.

Tespit edilen sabır fiilleri; **bağrına daş basmak** “Kendini zorlayarak büyük bir acıyı unutmaya çalışmak.” (Niğde) (DS I: 485), **bârına daş basmak** “Büyük acılara dayanabilmek, katlanmak.” (Afyonkarahisar) (DS VI: 4446), **bayınmak (II)** “Tahammül etmek: Burası çok sıcak hiç bayınamıyorum.” (Rize) (DS I: 580), **baymak (IV)** “1. Bir acıya tahammül etmek, katlanmak, dayanmak: Yarasına bakmaya özüm baymadı.” (Denizli, Eskişehir, Giresun, Kayseri, Niğde, Adana, Mersin, Niğde) (DS I: 582), **boy vermek** “Felâkete dayanmak.” (Adana) (DS I: 748), **burçuklamak** “Misafiri ağırlamak için zahmete katlanmak, ikram etmek.” (İstanbul, Amasya) (DS I: 796), **cıdamak (II)**

“Sabretmek.” (Isparta, İstanbul, Konya) (DS II: 896), **dayanmah** “Dayanmak, sabretmek.” (Elâzığ) (DS II: 1386), **dıkrınmak** “Söylemek istememek, sabretmek.” (Balıkesir) (DS II: 1457), **dindirmek** “Dayanmak, katlanmak.” (Kerkük) (DS VI: 4488), **direşmek (I)** “Dayanmak, sebat etmek.” (Isparta, Denizli, Manisa, Eskişehir, Niğde, Konya, Antalya, Kırklareli, Tekirdağ) (DS II: 1514), **döymek** “Sabretmek, tahammül etmek, dayanmak.” (Çorum, Niğde, Yozgat, Konya, Aydın, Kerkük, Kars, İstanbul, Kars) (DS II: 1593), **duragomak (I)** “Sabretmek, bir olay karşısında soğukkanlı davranmak.” (Antalya) (DS II: 1604), **göcünmek** “Dayanamamak, katlanamamak.” (Kastamonu) (DS III: 2120), **götürmek** “Dayanmak, tahammül etmek.” (Denizli) (DS III: 2166), **göymek (I)** “Katlanmak, beklemek, sabretmek.” (Giresun, Niğde) (DS III: 2171), **göynümek** “Dayanamamak, katlanamamak.” (Isparta, Amasya) (DS VI: 4513/DS III: 2173), **kadanmak (I)** “Dayanmak, direnmek.” (Amasya) (DS IV: 2590), **kasarlanmak (I)** “2. Soğukkanlı olmak, dayanmak.” (Gaziantep) (DS IV: 2675), **katıklamak (I)** “2. Dayanmak, sabretmek.” (Rize) (DS IV: 2683), **kuşkuş etmek (II)** “Çok istemek, dayanamamak.” (Gaziantep) (DS IV: 3017), **sırıncımak (II)** “Hasta acıya dayanmak.” (Niğde, Antalya, Mersin) (DS V: 3618), **sırpaşmak [sırınmak]** “1. Dayanmak, katlanmak.” (Mersin, Niğde) (DS V: 3620), **yüreği döymek** “Yüreği dayanmak.” (Niğde) (DS VI: 4334) şeklindedir.

3.12. MÜCADELE VE REKABET FİİLLERİ

Türkçe Sözlük’te (2023, s. 2423) mücadele, “Birbirlerine isteklerini kabul ettirmek için iki taraf arasında yapılan zorlu çaba; savaş, kavga” olarak tanımlar. Rekabet ise (2023, s. 2772) “Aynı amacı güden kimseler arasındaki çekişme; rakiplik, yarışma, yarış” şeklinde açıklanır. Her iki tanım, insanların bir hedefe ulaşmak isterken karşılaştıkları direnci ve bu direnç karşısında gösterdikleri çabayı ifade eder. Mücadele, engelle yüzleşmeyi ve engeli aşmak için direnç göstermeyi içerir. Rekabet ise benzer hedefe yönelmiş kişiler arasında gelişen doğal çekişmedir. Bu durumlar dilde fiiller aracılığıyla ifade bulur. Karşı durmak, yarışmak, direnmek, zorlamak gibi fiiller, insanın kendini ve hedefini gerçekleştirme sürecinde yaşadığı hareketliliği anlatır. Mücadele ve rekabet fiilleri, yalnızca çabayı değil; aynı zamanda kararlılık gücünü de yansıtır.

Mücadele ve Rekabet Fiilleri ana başlığı altında şu alt başlıklar oluşturulmuştur: *Başarı ve Beceri Fiilleri, Gayret ve Çaba Fiilleri, Yarış Fiilleri, Üstünlük Fiilleri.*

3.12.1. Başarı ve Beceri Fiilleri

Türkçe Sözlük'te (2023, s. 424) başarı, “Başarma işi; muvaffakiyet” olarak tanımlanır. Başarı, çoğu zaman bir sürecin sonunda gelen sonuç gibi düşünülse de aslında o sonuca giden kararlılık, beceri ve gayretin bir toplamıdır. İnsan bir şeyi başardığında sadece sonuç değil, o süreci nasıl yönettiği de görünür olur. Bu durum dilde, sonucu ve süreci birlikte taşıyan fiillerle anlatılır. Başarı fiilleri, yalnızca elde edilen bir kazanımı değil, aynı zamanda o kazanımın ardındaki iradeyi, emeği ve çabayı da ifade eder. *Türkçe Sözlük*'te (2023, s. 456) beceri ise “1. Elinden iş gelme durumu; maharet. 2. Kişinin yatkınlık ve öğrenime bağlı olarak bir işi başarma ve bir işlemi amaca uygun olarak sonuçlandırma yeteneği; maharet.” şeklinde tanımlanmaktadır. Beceriler, kişinin bir işi ne ölçüde etkili ve doğru yapabildiğini belirler. Bu yetkinlikler dilde, o becerinin uygulamaya dökülmesini anlatan fiillerle görünür hâle gelir. Beceri fiilleri, yalnızca sonucu değil, süreci de anlatır, insanın emeğini ve çabasını görünür kılar.

Yıldız (2016) ve Sandalyeci (2023), “Başarı Fiilleri” adlı başlıkta, başarmak fiillerini biliş fiilleri içerisinde ele almışlardır. Hirik'te (2018) *başarmak* ve *becermek* fiillerini bilişsel fiil içerisinde ele almaktadır.

Derleme Sözlüğü'nde, başarı ve beceri ifade eden 40 biliş fiili tespit edilmiştir.

Tespit edilen başarı ve beceri fiilleri; **abramak (I)** “1. Becermek, hakkından gelmek, başarmak, üstesinden gelmek: Ali işini iyi abırıyor.” (Kütahya, Sinop, Tokat, Ordu, Trabzon, Gümüşhane, Sivas) “2. Bir şeye hâkim olmak.” (Trabzon) (DS I: 28/DS VI: 4406), **aklamak, âklamak** “6. Haklamak, başarmak.” (Tokat) (DS I: 157), **apartmak (II)** “1. Bir işin hakkından gelmek, becermek.” (Konya) (DS I: 285), **apramak** “Üstesinden gelmek, becermek.” (Trabzon) (DS VI: 4423), **aşırmak (III)** “İşini görmek, becermek: Adam işini aşırda ya sen ona bak.” (Ordu) (DS I: 357), **bacarmak (bacarmak)** “Başarmak, becermek.” (Kars) (DS I: 457), **baş beşir etmek** “Becermek: Bu işi de baş beşir edemedik doğrusu.” (Yozgat) (DS VI: 4448), **baş etmek (I)** “1. Bir işi bitirmek.” (Afyonkarahisar, Isparta, Burdur, Denizli, Aydın, İzmir, Manisa, Kütahya, Eskişehir, Kocaeli, Bolu, Kastamonu, Çorum, Samsun, Amasya, Tokat, Ordu, Trabzon, Rize, Malatya, Gaziantep, Maraş, Hatay, Sivas, Ankara, Niğde, Nevşehir, Konya, Mersin, Antalya, Muğla, Kırklareli, Tekirdağ, Kerkük, Balıkesir) (DS I: 557/DS VI: 4449),

başarmak “Başarmak.” (Kars) (DS I: 553), **becerlemek (II)** “Kötü bir işin hakkından gelmek.” (Bolu) (DS I: 592), **becerlemek** “Başarmak, becermek, güçlüğü yenmek.” (Afyonkarahisar, Kayseri, Ankara, Denizli) (DS VI: 4452), **beşirmek** “Başarmak, becermek.” (Tokat, Gaziantep, Maraş, Hatay, Kocaeli, Gümüşhane, Muğla, Gaziantep, Mersin, Sivas, Kayseri, Niğde, Adana, Tokat) (DS I: 644), **dük atmak** “2. Başarmak.” (Gaziantep) (DS II: 1627), **dümütmek (I)** “Fırsatlardan faydalanarak, aldatarak iş becermek.” (Manisa) (DS II: 1630), **ebermek (II)** “Başarmak, becermek, yapmak.” (Isparta, Denizli, Aydın, İzmir, Manisa) (DS III: 1656), **emlemek** “İşi yapabilmek, başarmak.” (Denizli) (DS VI: 4497), **ermek (II)** “Becermek, her işin altından kalkmak.” (Isparta) (DS III: 1775), **fetletmek** “Becermek, başarmak.” (Denizli) (DS III: 1849), **gaştarmak (I)** “Becerikli olmak, bir işi başarmak.” (Bursa, Kastamonu, Çorum, Ordu) (DS III: 1934), **gücülemek (I)** “İşini becermek.” (Adana) (DS III: 2210), **hakitmek** “Yapmak, becermek.” (Ankara) (DS III: 2254), **kaşdarmak** “Becermek, bir işi yapmak, başarmak.” (Kastamonu, Tokat, Samsun) (DS IV: 2680), **kazıl kıvratmak** “İyi, kazançlı iş yapmak, becermek.” (Denizli) (DS IV: 2713), **kifléyebilmek** “Bir işin altından kalkmak, başarmak: Hasannañ güleşmeyi kifliyebilirseñ mi?” (Kars) (DS IV: 2871), **kotarmak (II)** “Bir işi bitirmek, başarmak.” (Burdur, İzmir, Manisa, İstanbul, Sinop, Samsun, Amasya, Tokat, Sivas, Kırklareli) (DS IV: 2937), **kuskunu kopmak (I)** “Bir işi bitirmek için çok emek vermek, güçlkle başarmak.” (Bolu) (DS IV: 3015), **kücülemek (II)** “Başarmak: İşi kücülermeli.” (Adana) (DS IV: 3025), **onarmak (III)** “Bir işi özenle yapmak, başarmak.” (Burdur, Bilecik, Niğde) (DS V: 3283), **onurmak** “Başarmak.” (Bursa) (DS V: 3286), **öskes olmak** “Becermek, başarmak: Öskes olup yapamadım bu işi.” (Muğla) (DS V: 3357), **sağlamak (IV)** “Bitirmek, sona erdirmek, başarılı olmak.” (Hatay) (DS V: 3516), **sıktığım un itmek** “Bir işi başarmak.” (Niğde) (DS V: 3609), **sonunu getirmek** “1. İyi sonuçlandırmak, başarı ile bitirmek.” (Niğde) “2. Sonradan gelişip ilerlemek.” (Niğde) (DS V: 3667), **sökmek (II)** “Güçlüğü yenmek, başarmak: Çocuk okumayı sökdü.” (Niğde, Mersin) (DS V: 3678), **şakıtmak (II)** “İyi, parlak, başarılı iş yapmak: Hangi yaptığım işi şakıttıñ?” (Niğde) (DS V: 3738), **tecermek** “Becermek.” (Yozgat) (DS V: 3858), **tülemek (III)** “Bir şeyi sona erdirmek.” (Sivas) (DS V: 4009), **ucarmak** “Başarmak.” (Kırşehir) (DS VI: 4021), **uzlanmak** “Başarmak, üstesinden gelmek.” (Yozgat) (DS VI: 4792), **yapındırmak (I)** “İşi, olur duruma

getirebilmek, becermek: Bu işi, sonunda yapındırabilirdi.” (Bursa, Bolu, Ordu) (DS VI: 4180) şeklindedir.

3.12.2. Gayret ve Çaba Fiilleri

Türkçe Sözlük’te (2023, s. 741) çaba, “Herhangi bir işi yapmak için ortaya konan güç, zorlu, sürekli çalışma; gayret, ceht”; gayret ise (2023, s. 1327) “1. Çalışma isteği; mücadele. 2. çaba.” şeklinde tanımlanmaktadır. Bu tanımlar, bir işi tamamlamaktan öte, o işe devam etme kararlılığını, içten gelen bir istekle sürdürme gücünü ve tüm engellere rağmen ilerleyebilme iradesini ifade eder. Çaba ve gayret, insanın hem fiziksel hem zihinsel gücünü seferber ettiği yoğun bir süreçtir. Bu süreç, dilde karşılığını belirli fiillerde bulur. Çaba ve gayret fiilleri, yalnızca çalışmayı değil; sürdürülebilir iradeyi, içsel gücü ve hedefe bağlılığı gösteren önemli anlamlar taşır.

Yıldız (2016), “Azim-Gayret Fiilleri” olarak çalışmasında bu fiilleri yer vermiştir. Hirik (2018), çalışmasındaki mental fiil sözlüğü kısmında didinmek fiilini “Çok güçlük çekerek sürekli çalışmak” şeklinde tanım göstererek bilişsel fiil kategorisinde incelemiştir. Sandalyeci (2023) de çalışmasında “Azim-Gayret Fiilleri” olarak biliş fiilleri içerisinde ele almıştır.

Çalışmada gayret ve çaba ifade eden 84 biliş fiili tespit edilmiştir.

Tespit edilen gayret ve çaba fiilleri; **aralamak (II)** “3. Güreşte veya dövüşte bir kaç kişiyi dövüş dışı bırakmak, haklarından gelmek.” (Mersin) (DS I: 296), **bacanmak** “Gayret etmek, kuvvet sarfetmek: Şu işe bacanıver de bitsin.” (Afyonkarahisar) (DS I: 457), **baldırı paçayı sığamak** “İşe birden girmek, çaba göstermek.” (Afyonkarahisar) (DS I: 503), **bandıkmak (II)** “Çok çalışmak.” (Afyonkarahisar) (DS VI: 4445), **bel vermek, bél vérmek (I)** “3. Bir işde büyük bir gayretle çalışmak: Çocuk hafızlığa iyi bel verdi.” (Burdur, Mersin) (DS I: 624), **boğcalamak (I)** “Çabalamak, bocalamak.” (Konya) (DS I: 728), **bucalamak** “1.Çabalamak, kurtulmaya çalışmak.” (Ankara) “2. Gayret etmek.” (Gümüşhane) (DS I: 776), **bükelemek (I)** “1. Kurtulmak için çabalamak, kıvranmak, uğraşmak, didinmek.” (Bursa, Kırklareli, Niğde, Bolu, Kırşehir) (DS I: 817), **cahlamak** “Gayret göstermek.” (Artvin) (DS II: 846), **canını cebine koymak** “Ölürcesine uğraşmak.” (Samsun) (DS II: 857), **cantalaşmak** “Canla başla çalışmak.”

(Balıkesir) (DS II: 858), **cavkmak** “Bir şey elde etmek için çabalamak.” (Konya) (DS II: 866), **cavramak (II)** “Uğraşmak, didinmek, çabalamak.” (Amasya, Giresun, Trabzon, Rize, Gümüşhane, Artvin, Kırşehir, Erzurum, Erzincan, Sivas, Niğde) (DS II: 867), **cavratmak (II)** “Gayrete getirmek.” (Artvin) (DS II: 867), **cevramak [cevremek]** “Gayret etmek, çalışmak.” (Artvin, Artvin) (DS II: 887), **cığalanmak (II)** “Uğraşmak, didinmek.” (Erzurum) (DS II: 900), **cini düşmek** “2. Hiç durmaksızın uğraşmak.” (Niğde) (DS II: 980), **curcunmak** “Durmada çalışmak.” (Urfa) (DS II: 1018), **çalabımak** “Uğraşmak, didinmek.” (Bolu) (DS II: 1047), **çapalamak (I)** “Uğraşmak, didinmek.” (Samsun, Ordu) (DS II: 1073), **çarpan çalmak** “Çabalamak, uğraşmak.” (Ordu) (DS II: 1083), **çarpınmak** “Didinmek.” (İstanbul) (DS II: 1083), **çavzıkmak** “Güçlüğü yenmek için oraya buraya koşturmak, bocaladığını gösteren davranışta bulunmak.” (Konya) (DS VI: 4478), **dabılanmak** “Çabalamak.” (Muğla) (DS II: 1315), **dalab etmek (II)** “Teşebbüs etmek, azim ve gayretle çalışmak.” (Amasya, Muğla, Burdur, Trabzon) (DS II: 1354), **dalbızlamak** “Çok çabalamak.” (Balıkesir) (DS II: 1340), **dalcınmak (II)** “Gayret etmek, çabalamak.” (Isparta, Tokat, Sivas, Kırşehir) (DS II: 1341), **davşuldamak** “Çabalamak, emek sarfetmek: Davşuldayıp duruyor ama, eline bir şey geçmiyor.” (Niğde) (DS II: 1382), **debildemek** “Çabalamak, uğraşmak.” (Burdur, Denizli, Manisa, Aydın, Bolu, Kocaeli, İstanbul, Sakarya, Sivas, Niğde, Mersin, Denizli, Gaziantep, Niğde, Adana, Mersin, Konya, Isparta, Aydın, Eskişehir, Muğla) (DS II: 1394), **devinmek** “3. Çabalamak, uğraşmak, didinmek.” (Isparta, Çankırı, Çorum, Samsun, Amasya, Ordu, Sivas, Ankara, Niğde, Konya, Mersin, Kars, Burdur, Eskişehir, Kırşehir) (DS II: 1443), **didişmek** “Çalışmak.” (Kocaeli) (DS II: 1482), **dörüşmek** “Çabalamak.” (Çankırı) (DS II: 1588), **dövünmek** “Uğraşmak, didinmek, çabalamak.” (Niğde) (DS II: 1593), **duruşmak** “1. Çalışmak, uğraşmak.” (Çankırı) (DS II: 1608), **dürtünmek (I)** “1. Bir işte uğraşmak.” (Burdur) (DS II: 1635), **dürüşmek** “Çalışmak, devamlı meşgul olmak.” (İzmir, Nevşehir) (DS II: 1637), **eftiklemek** “5. Uğraşmak, çabalamak.” (Isparta, Konya, Niğde) (DS III: 1671), **eğirip sarmak** “Boş durmamak, az çok kazanç sağlayan bir işle uğraşmak.” (Niğde) (DS III: 1679), **eletmek olmak** “Aşırı derecede çalışmak.” (Niğde) (DS III: 1712), **elkol olmak** “Gayrete düşmek.” (Niğde) (DS III: 1719), **elleşmek (I)~elleşmeyh** “3. Uğraşmak, çalışmak.” (Iğdır, Kars) (DS III: 1722/DS VI: 4496), **emenmek (I)** “1. Boş yere yorulmak, emek vermek, uğraşmak, didinmek.” (Afyonkarahisar, Uşak, Burdur, Denizli, Kütahya, Eskişehir, Çankırı, Çorum,

Samsun, Amasya, Tokat, Ordu, Sivas, Ankara, Niğde, Konya, Mersin) “2. Çok fazla emek vermek, çalışmak.” (Konya, Adana) “3. Gayret etmek.” (Yozgat) (DS III: 1734), **evişmek (I)** “3. Çalışıp çabalamak.” (Muğla) (DS III: 1809), **evtiklemek (I)** “Boş durmamak için herhangi bir şeyle uğraşmak, ufak tefek iş yapmak, oyalanmak.” (Konya, Mersin, Muğla, Niğde, Isparta) (DS III: 1817), **gavranmak (I)** “Çabalamak.” (Niğde) (DS III: 1940), **gelmek (II)** “Uğraşmak.” (Ordu) (DS III: 1984), **gındırmak (I)** **[gacartmak]** “Özendirmek, kışkırtmak, isteklendirmek, teşvik etmek.” (Denizli, Çorum, Amasya, Mersin) (DS III: 2050), **gırışmak (I)** **[gırtmak (I)]** “2. Uğraşmak, mücadele etmek: Girişin bakalım ne kazanacaksınız.” (Adana) (DS III: 2058), **hay vermek** “2. Coşturmak, kışkırtmak.” (Adana) (DS III: 2322), **haylamak (VI)** “4. Çaba göstermek.” (Samsun) (DS III: 2319), **hilliklemek** “Çabalamak.” (Urfa) (DS III: 2385), **ıkışmak (I)** “3. Çabalamak, zorlanmak.” (Afyonkarahisar, Konya, Kayseri) (DS IV: 2464), **işgillenmek (II)** “Sürekli bir şeyle uğraşmak, oyalanmak.” (Giresun) (DS IV: 2563), **işlenmek** “Boş durmamak, bir şeylerle uğraşmak: Taze işlen ip duruyor.” (Balıkesir) (DS IV: 2565), **kakınmak** “Uğraşmak, didinmek.” (Sinop) (DS IV: 2604), **kapınmak** “2. Çabalamak, uğraşmak.” (Balıkesir, Niğde) (DS IV: 2634), **kıvlamak (I)** “Kışkırtmak, isteklendirmek.” (Kayseri) (DS IV: 2852), **kovuşturmak** “2. Kendi işiyle uğraşmak.” (Ordu) (DS IV: 2941), **kökür olmak** “Ezilmek, uğraşmak, didinmek.” (Kars) (DS IV: 2954), **kurcanmak** “2. Çabalamak, uğraşmak: Bağda biraz kurcandım.” (Denizli, Muğla, Çorum) (DS IV: 3007/DS VI: 4574), **kurtlanmak** “Çabalamak, debelenmek.” (Kars) (DS VI: 4575), **külküpür olmak** “Bir düşünce ya da birinin uğruna kendini yok edercesine çabalamak, kul köle olmak: Onu yetiştireceğim diye külküpür oldun.” (Niğde) (DS IV: 3030), **malaklamak (IV)** “2. Çabalamak, uğraşmak, didinmek.” (Denizli) (DS IV: 3110), **mecelleşmek** “Uğraşmak, didinmek.” (Muğla) (DS VI: 4591), **mekir mekir mekletmek** “Sürekli çabalatmak, koşturmak: Bu çocuk beni bugün mekir mekir mekletti.” (Burdur) (DS IV: 3154), **ölçümlanmak** “2. Anlar görünerek her işle uğraşmak.” (Niğde, Konya) (DS V: 3279), **öçberlemek** “İsteklendirmek, kışkırtmak.” (Sivas) (DS V: 3310), **öntermek** “İsteklendirmek, kışkırtmak.” (Bursa, Tekirdağ) (DS V: 3344), **öyüklemek (I)** “Gizlice fısıldayıp kışkırtmak, isteklendirmek.” (Isparta) (DS V: 3368), **özelenmek** “1. Çabalamak.” (Kars) (DS V: 3372), **sallaşmak (I)** “Uzun uzadıya uğraşmak.” (Samsun, Artvin, Edirne) (DS V: 3529), **sebelemek (I)** “Çabalamak, çırpınmak.” (Niğde) (DS V: 3565), **sırsılmak** “1. Bir işi bitirmek için sonuna dek uğraşmak.” (Nevşehir) (DS V:

3620), **sibe sürmek** “Sözünde direnmek, uğraşmak, iddialaşmak.” (Ordu) (DS V: 3631), **şıvgarlamak (II)** “Özendirmek, kışkırtmak.” (Kastamonu) (DS V: 3776), **şitendirmek** “Kışkırtmak, ilgisini arttırmak.” (Kars) (DS VI: 4731), **şuullanmak** “Uğraşmak.” (Isparta) (DS V: 3796), **talpınmak** “Çabalamak.” (Manisa) (DS VI: 4738), **terpetmeğ** “Kışkırtmak, coşturmak.” (Kerkük) (DS VI: 4756), **туруşmak** “3. Uğraşmak.” (İstanbul) (DS V: 3998), **yarmak (II)** “Uğraşmak, emek vermek.” (Mersin) (DS VI: 4190), **yellemek (III)** “1. İsteklendirmek, özendirmek.” (İzmir, Amasya, Tokat, Rize, Sivas, Eskişehir, Çankırı, Çorum, Kırşehir) “2. Kışkırtmak.” (Çorum, Tokat, Rize, Sivas, Ankara, Yozgat, Gaziantep, Kayseri, Malatya, Eskişehir, Çankırı, Amasya, Kırşehir) (DS VI: 4238), **yöntermek (III)** “Özendirmek, kışkırtmak.” (Bulgaristan göçmenleri, İstanbul) (DS VI: 4310), **yörenmek (I)** “Uğraşmak, didinmek.” (Konya, Mersin) (DS VI: 4311) şeklindedir.

3.12.3. Yarış Fiilleri

Türkçe Sözlük’te (2023, s. 3557), yarış “Rekabet” olarak tanımlanır. Bu tanım, aynı hedefe yönelen bireyler arasında yaşanan çekişmeyi anlatır. Yarışma hâli, sadece fiziksel bir mücadeleyle sınırlı kalmaz; bilişsel ve duygusal beceri gerektirir. İnsanlar, bir adım öne geçmek, fark yaratmak veya hedefe daha önce ulaşmak için çeşitli çabalar gösterir. Bu durumu dile taşıyan fiiller hem hareketi hem de zihinsel süreci yansıtır.

Hirik (2018), çalışmasında *yarışmak* fiilini, bilişsel fiil olarak ele almıştır.

Derleme Sözlüğü’nde yarışma ifade eden 26 biliş fiili tespit edilmiştir.

Tespit edilen yarış fiilleri; **aşığ atmak** “2. Yarışmak.” (Afyonkarahisar) (DS VI: 4428), **aşşık atmak** “Boy ölçüşmek.” (Niğde) (DS I: 363), **ateş atmak** “Yarışmak: Sen onunla ateş atamazsın.” (Van) (DS I: 367), **baş etmek (I)** “3. Mücadele etmek.” (Zonguldak) (DS I: 557), **eğüşmek** “2. Yarışmak.” (Sivas) (DS III: 1677), **eyeşmek** “Yarışmak.” (Gaziantep) (DS VI: 4503), **gidişmek (II)** “Yarışmak.” (Isparta) (DS III: 2075), **henkeşmek** “Bir çeşit değnek oyununda yarışmak: Haydin henkeşelim.” (Konya) (DS III: 2340), **ıgüşmek** “Yarışmak.” (Sivas, Kayseri) (DS IV: 2457), **itişmek** “2. Yarışmak, rekabet etmek.” (Ankara, Mersin, Muğla) (DS IV: 2570), **iyaşmak** “Yarışmak: Bahçe yapmakta bunlar birbirleriyle iyaştılar.” (Adana) (DS IV: 2574), **iyemişmek** “1.

Yarışmak.” (Çanakkale, Maraş, Yozgat, Osmaniye, Adana, Artvin) (DS IV: 2575), **kıyışmak** “Kıskançlık nedeniyle birisiyle yarışmak, boy ölçüşmek.” (Balıkesir) (DS IV: 2860), **koşulmak** “Yarışmak.” (Hatay) (DS VI: 4568), **kubeşmek** “İş işlerken yarışmak (kadınlarda).” (Afyonkarahisar) (DS IV: 2989), **oğuşmak** “Yarışmak.” (Burdur) (DS V: 3274), **okuşmak** “2. Öğrenciler birbirleriyle okuma yazma yarışması yapmak.” (Denizli, Kayseri) (DS V: 3278/DS VI: 4613), **öğürtmek (I)** “Yarış yapmak.” (Çanakkale) (DS V: 3325), **ölçünmek (I)** “3. Yarışmak, karşısındakiyle aynı düzeyde olmak istemek.” (Kars) (DS V: 3332), **öykünmek (II)** “Yarışmak.” (Konya) (DS V: 3367), **pehle vurmağ** “2. Yarışmak.” (Kerkük) (DS VI: 4643), **sürüşmek** “Karşılaşmak, yarışmak.” (Samsun, Amasya) (DS V: 3726), **uğuşmak (II)** “Yarışmak.” (Burdur) (DS VI: 4033), **yan yatmak (II)** “Boy ölçüşmek.” (Niğde) (DS VI: 4177), **yarış koymak** “Yarış yapmak.” (Kars) (DS VI: 4188), **yenişmek, yenişmek (I)** “1. Yarışmak (güreşte).” (Isparta, Manisa, Kütahya, Eskişehir, Kastamonu, Çankırı, Çorum, Amasya, Giresun, Trabzon, Sivas, Ankara, Konya, Mersin, Trabzon) (DS VI: 4248) şeklindedir.

3.12.4. Üstünlük Fiilleri

Türkçe Sözlük’te (2023, s. 3451) üstünlük, “Üstün olma durumu; faiklik, faikiyet, galebe, rüçhan, avantaj” olarak tanımlanır. *Türkçe Sözlük*’te (2023, s. 3450), üstün olmak (veya gelmek) birleşik fiili ise, “Benzerlerinden daha yüksek düzeyde olmak” şeklinde tanımlanmaktadır. Üstünlük, kişi ya da durumun başkasına göre daha önde daha etkili ya da daha avantajlı olduğunu gösterir. Üstün olan kişi, galip gelen ve olumlu sonuç elde eden, yani kazanan ve yenen kişidir. O yüzden bu fiiller bu başlık altında değerlendirilmiştir. *Türkçe Sözlük* (2023, s. 1960), kazanmak fiilini “Olumlu, iyi bir sonuç elde etmek”, “Yenmek, galip gelmek” şeklinde tanımlamaktadır. *Türkçe Sözlük*’te (2023, s. 3601) yenmek fiili ise, “Savaş veya yarışmada üstünlük sağlamak, üstün gelmek; utmak (I)” anlamında tanımlanır.

Derleme Sözlüğü’nde *yenmek, üstün gelmek, kazanmak* genelde aynı anlam içerisinde kullanılmıştır. Dolayısıyla bir başlık altında *kazanmak, yenmek, üstün gelmek* gibi fiilleri toplamak uygun görülmüştür.

Yıldız (2016), üstün olmak fiillerini, “Üstünlük Fiilleri” adlı alt başlıkta ele almıştır. Hirik’in (2018), çalışmasında yer verdiği mental fiiller sözlüğünde ise, *kazanmak* bilişsel fiil olarak ele alınmıştır.

Derleme Sözlüğü tarandığında *kazanmak*, *yenmek*, *üstün gelmek* ile ilgili 72 biliş fiili tespit edilmiştir.

Tespit edilen üstünlük fiilleri; **abak atmak** “Oyunda gol atmak, sayı kazanmak, kama basmak.” (Giresun) (DS I: 6), **abartmak (III)** “Üstün gelmek, yenmek.” (Rize) (DS I: 12), **ahtarmak**, **ahtarmak (I)** “Yenmek.” (Artvin) (DS I: 134), **alçalamak** “Sindirmek, hakaret etmek, yenmek: Benim horoz seninkini alçaladı.” (Burdur) (DS I: 209), **altalamak** “Yenmek, sindirmek: Sen onu altalıyamazsın.” (Uşak, Isparta, Burdur, Denizli, Aydın, İzmir, Manisa, Kütahya, Kastamonu, Tokat, Artvin, Elâzığ, Kilis, Gaziantep, Maraş, Hatay, Sivas, Yozgat, Niğde, Konya, Mersin, Antalya, Muğla) (DS I: 229), **altamak** “Yenmek, mağlubetmek.” (Mersin) (DS I: 230), **avkmak** “6. Yenmek, mağlup etmek.” (Afyonkarahisar) (DS I: 387), **avsulmak** “Korkutmak, zayıf düşürmek, yenmek.” (Sivas) (DS I: 393), **aydırmak** “1. Yenmek: Kara koç, beyazı aydırdı.” (Manisa) (DS I: 412), **basamak (IV)** “Oyunda yenmek.” (Samsun) (DS I: 545), **başka çılmak** “Çıraklık dönemini bitirip ustalık yetkisini kazanmak: Eskiden başka çılmadan hiçbir zenaat sahibi ayrı dükkân açamazdı.” (Niğde) (DS I: 561), **baş etmek (I)** “2. Başa çıkmak, gücü yetmek, hakkından gelmek, yenmek üstün gelmek: Sen onunla baş edemezsin.” (Giresun, Trabzon, Gümüşhane köyleri, Elâzığ, Gaziantep, Hatay, Konya, Kars, Artvin, Niğde) (DS I: 557), **binelemek [binelmek]** “Yenmek.” (Denizli) (DS I: 696), **bökmek** “Çok kazanmak.” (Kilis, Gaziantep) (DS I: 767), **cenmek** “Yenmek, alt etmek.” (Konya) (DS II: 883), **cızdırırmak (II)** “Yenmek (oyunda): Oyunda Hasan'ı cızdırırdım.” (Denizli) (DS II: 947), **çıkamak** “Oyunda kazanmak: Üç partide de o çıktı.” (Trabzon) (DS II: 1170), **dövmek (I)** “Yenmek: Dün Çetinkaya'yı iki bir dövdüm.” (Kıbrıs) (DS II: 1593), **duman atmak** “6. Üstün gelmek.” (İzmir) (DS II: 1602), **efkelemek** “Yenmek, kazanmak.” (Irak) (DS VI: 4493), **evemek (II)** “Oyunda üstün gelmek, yenmek.” (Malatya) (DS III: 1805), **gağşatmak (I)** “3. Yenmek.” (Çankırı) (DS III: 1894), **gamalamak** “Oyunda yenmek.” (Samsun) (DS III: 1905), **gangallatmak** “Oyunda yenmek.” (Yozgat) (DS III: 1912), **halıslamak (I)** “1. Hakkından gelmek, yenmek: Hasan pehlivan, Ali pehlivanı nasıl olsa halıslar.” (Muğla) (DS III: 2260),

heplek demek “Aşık oyununda karşısındakini yenip ortaya konulan bütün aşıkları kazanmak.” (Kütahya) (DS III: 2342), **hutmak** “Direndiği şeyde yenmek, kazanmak.” (Gümüşhane) (DS III: 2446), **kamalamak** “Oyunda yenmek.” (Samsun) (DS IV: 2613), **kavuzla çekmek** “Oyunda yenmek, kazanmak.” (Adana) (DS IV: 2696), **keptirmek** “Oyunda yenmek, batmasına neden olmak.” (Adana) (DS VI: 4548), **kığırmak (IV)** “Yiğitlik göstermek, yenmek.” (Manisa) (DS IV: 2791), **kırmacını almak [kırmağ]** “Yenmek: Bir adam hep kırmacımızı aldı.” (Mersin) (DS IV: 2834), **kıtmak** “Çocuklar oyunda birbirini yenmek, ütmek.” (Konya) (DS IV: 2848), **kodak atmak** “Oyunda yenmek.” (Samsun) (DS IV: 2898), **körelemek (I)** “Yenmek, kötü duruma getirmek.” (Burdur) (DS IV: 2965), **lipik atmak [lipik yapmak]** “Oyunda sayı üstünlüğü kazanmak.” (Gümüşhane) (DS IV: 3081), **lombak basmak** “Oyunda yenmek, kama basmak.” (Samsun) (DS IV: 3086), **malak atmak** “Oyunda sayı kazanmak, kama yapmak.” (Muğla) (DS IV: 3110), **malaklamak** “Oyunda yenmek: Teneffüste Gülsüm'ü malakladım.” (Muğla) (DS VI: 4586), **metini dürmek** “Birisini yenmek, ününü kaybettirmek.” (Denizli) (DS IV: 3175), **metletmek** “Hasmını yenmek.” (Burdur) (DS IV: 3175), **okuşmak** “1. Birbirine üstün gelmeye çalışmak, çarpışmak.” (Sakarya) (DS V: 3278), **onamak (II)** “Üstün tutmak, yeğlemek.” (İzmir) (DS V: 3283), **ozmak (II)** “Öne geçmek, yarışı kazanmak.” (İstanbul, Tokat, Tekirdağ) (DS V: 3308), **öne geçmek** “1. İleri gitmek, üstün gelmek.” (Niğde) (DS V: 3339), **ötmek (VI)** “Oyunda kazanarak karşısındakinin elinde olanı almak.” (Trabzon, Kars, Muğla) (DS V: 3360), **parpullamak (III)** “Yenmek, alt etmek: Ahmet düşmanı parpulladı.” (Edirne, Artvin) (DS V: 3402/DS VI: 4639), **ponutaya düşürmek [potunaya düşürmek]** “Yerine ve zamanına uygun getirip yenmek, güç duruma düşürmek.” (Mersin) (DS VI: 4653), **pöselemek** “Yenmek, yıkmak: Ahmet pehlivan hasmını pöseledi.” (Muğla) (DS V: 3483), **sındırmak (I)** “3. Yenmek.” (Bitlis) (DS V: 3613), **soğmak (I)** “Yenmek, ütmek.” (Kars) (DS V: 3657), **tengeltos getirmek** “Tepetaklak getirmek, yenmek.” (Muğla) (DS V: 3880), **tenmek [tengimek]** “3. Yenmek, üstün gelmek.” (Amasya, Nevşehir, Yozgat) (DS V: 3882), **tırtıklamak (I)** “1. Kumarda az az kazanmak.” (Kastamonu, Samsun, Tokat, Elâzığ, Gaziantep, Sivas, Niğde) (DS V: 3926), **tuğ dikmek** “1. Üstün gelmek.” (Niğde) (DS VI: 4774), **tülemek (II)** “2. Kumarda yenmek.” (Sivas) (DS V: 4009), **tületmek** “Kumarda yenmek, parasının tümünü almak.” (Konya) (DS VI: 4779), **uyup ulaşmak** “Öfkeyle saldırdığı kişiyi yenmek.” (Çanakkale) (DS VI: 4053), **uçlemek (II)** “Üçtaş oyununda,

taşları aynı çizgi üstündeki köşelere koyup, oyunu kazanmak.” (Niğde) (DS VI: 4059), **üste gelmek** “Yenmek, altalamak.” (Niğde) (DS VI: 4077), **ütmek (I)** “Oyunda, kumarda kazanmak.” (Isparta, Burdur, Denizli, Aydın, İzmir, Manisa, Bursa, Kütahya, Bilecik, Eskişehir, Bolu, Kastamonu, Çankırı, Sinop, Samsun, Ordu, Giresun, Sivas, Yozgat, Kayseri, Nevşehir, Niğde, Konya, Adana, Mersin, Antalya, Muğla, Kırklareli, Bulgaristan, Ankara, Eskişehir, Erzincan, Elâzığ, Malatya, Gaziantep, Urfa, Maraş, Amasya, Uşak, Tokat, Kayseri, Gümüşhane) (DS VI: 4081/DS VI: 4800), **yakmak (IV)** “Oyunda yenmek, oyun dışı yapmak.” (Trabzon) (DS VI: 4132), **yasamak (II)** “Yenmek.” (İzmir) (DS VI: 4193), **yenişmek** “2. Güreşte yenmek.” (Çorum) (DS VI: 4248), **yenkmek** “Kazanmak, yenmek.” (Trabzon, Rize, Artvin, Diyarbakır) (DS VI: 4249), **yensemek** “Aşağılamak, ezmek, yenmek.” (Balıkesir, Bursa, Eskişehir, Edirne, Burdur, Gümüşhane, Kırklareli) (DS VI: 4250), **yıkmak (I)** “Güreşte, oyunda yenmek.” (Niğde, Mersin) (DS VI: 4266), **yınmek, yînmek** “Yenmek, üstün gelmek.” (Niğde, Mersin) (DS VI: 4281), **yomutmak** “Yenmek.” (Ordu) (DS VI: 4295), **yumuşturmak (II)** “Sindirmek, yıkmak, hakkından gelmek.” (Bolu) (DS VI: 4320), **yutmak** “Oyunda kazanmak.” (Manisa, Kars, Hatay) (DS VI: 4324), **yütmek** “Oyunda, kumarda kazanmak.” (Ankara, Zonguldak, Kıbrıs) (DS VI: 4828/DS VI: 4336) şeklindedir.

3.13. ALDANMA VE YANILMA FİİLLERİ

Türkçe Sözlük’te (2023, s. 136), aldanmak “Aldanmak işi; yanıлма”, yanılmayı (2023, s. 3532) ise “Yanılmak işi; galat” olarak tanımlar. Bu tanımlar, kişinin gerçekliği olduğundan farklı algılaması ve bir durumu yanlış değerlendirmesi anlamına gelir. Aldanma ve yanıлма, bireyin çevresini anlamlandırma sürecinde karşılaştığı bilgi eksikliği, dikkat dağınıklığı ya da yanıltıcı etkiler sonucu ortaya çıkabilir. Bu tür deneyimler dilde, yanılmak, aldanmak, şaşırmak, kandırılmak gibi fiillerle ifade edilir. Aldanma fiilleri, kişinin istemeden ya da farkında olmadan içine düştüğü yanılgıyı gösterir ve çoğu zaman manipülasyon ya da yönlendirme fiilleriyle de bağlantılıdır.

Şahin (2012b), yanılmak sözcüğünü, “Düşünme İfade Eden Fiiller Başlığında” ele almıştır. Sandalyeci (2023), “Hata Yapma ve Yanılma Fiilleri” adlı ana başlık altında incelemiştir.

Hirik'in, (2018) kitabında yer alan mental fiiller sözlüğünde *kanmak*, *kandırılmak*, *aldanmak* ve *yanılmak* biliş fiilleri içerisinde ele alınmaktadır.

Derleme Sözlüğü'nde aldanma ve yanılma ile ilgili 26 biliş fiil tespit edilmiştir.

Tespit edilen aldanma ve yanılma fiilleri; **ala düşmek (II)** "Tuzağa, hileye düşmek: Ahmet beni ala düşürdü." (Isparta, Denizli, Ordu, Maraş, Sivas, Yozgat, Muğla) (DS I: 182), **badala basmak (I)** "Tuzağa düşmek, aldanmak." (Çankırı, Kayseri, Niğde) (DS I: 462), **baymak (II)** "2. İnanmak, kanmak." (Afyonkarahisar) (DS VI: 4452), **boka basmak** "Belâya çatmak, suç işlemek: Korkarım, bu oğlan bir boka basacak." (Niğde) (DS I: 732), **cızıdan çıkmak** "Doğru yoldan çıkmak." (Isparta, Eskişehir, Çorum, Amasya, Ordu, Giresun, Gümüşhane, Artvin, Erzurum, Erzincan, Gaziantep, Maraş, Hatay, Sivas, Niğde, Antalya, Muğla, Amasya, Çankırı, Tokat, Samsun, Trabzon) (DS II: 948), **cızıkmak (V)** "Yoldan çıkmak." (Amasya) (DS II: 949), **cozutmak (V)** "Yoldan çıkmak." (Niğde) (DS II: 1005), **çamsıtmak (III)** "Doğru yoldan çevirmek" (Bolu, Sinop, Ankara, Gaziantep, Niğde, Konya) (DS II: 1066), **gasılmak (II)** "Bir kimsenin söylediği doğru çıkmamak, yanılmak: Gasıldın gördün mü?" (Konya) (DS III: 1932), **gillenmek (I)** "2. Aldanmak." (Isparta) (DS III: 2044), **ıkmak** "3. Kanmak." (Maraş, Adana) (DS IV: 2463), **ızlama gelmek** "Yola gelmek: O kadar söyledim bir türlü ızlama gelmedi." (Konya) (DS IV: 2500), **kapınmak** "6. Aldanmak." (Artvin, Edirne) (DS IV: 2634), **kartanlamak** "Yoldan çıkmak, davranışlarında şaşmak." (Samsun) (DS IV: 2671), **kınmak (III)** "Aldanmak." (Kırşehir) (DS IV: 2812), **sinişmek (I)** "Akla yatmak." (Niğde) (DS V: 3644), **tava gelmek** "Kanmak, yumuşamak, yola gelmek." (Isparta, Burdur, Denizli, Rize, Balıkesir, Çanakkale, Bursa, Eskişehir, Kocaeli, Sakarya, Çankırı, Samsun, Giresun, Artvin, Gaziantep, Sivas, Niğde, Konya, Mersin, Kırklareli, Kars, Yozgat, Ankara) (DS V: 3847/DS VI: 4744), **tüngümek (II)** "1. Yanılmak." (Uşak) (DS VI: 4780), **uğumlanmak** "Kanmak." (Denizli, Kütahya) (DS VI: 4030), **yağalmak** "Yanılmak, kandırılmak: Senin sözlerin beni yağalttı, yoksa o tarlayı satmazdım." (Erzincan) (DS VI: 4118), **yaldanmak** "Aldanmak." (Maraş) (DS VI: 4813), **yañalmak** "Aldanmak, yanılmak." (Kars, Yozgat) (DS VI: 4814/DS VI: 4162), **yanışlamak (III)** "Yanılmak." (Çorum) (DS VI: 4171), **yañılmağ, yañılmak** "Yanılmak." (Kars, Gaziantep) (DS VI: 4167), **yemsinmek (I)** "Yemle, yiyeceklerle aldanmak." (Sivas) (DS

VI: 4245), **yolazmak** “Yolunu şaşırarak, kötü yola gitmek.” (Çorum) (DS VI: 4291) şeklindedir.

3.14. YÖNETME FİİLLERİ

Türkçe Sözlük'te (2023, s. 3648) yönetmek, “Yönetmek işi” olarak tanımlar. Bu tanım, bir süreci idare etme, bir durumu yönlendirme ve karar alma anlamlarını taşır. Yönetmek, insanın düşünerek plan yapmasını, seçenekleri değerlendirmesini ve doğru zamanlamayla uygulama kararı almasını gerektirir. Bu yönüyle yönetme fiilleri, zihinsel süreçlerin bir sonucu olarak ortaya çıkar. Bir şeyi yönetmek, aynı anda dikkat, bellek, karar verme ve problem çözme becerilerinin birlikte işlemlerini gerektirir. Kişi, belirli bir hedef doğrultusunda olayları sıraya koyar, kaynakları dengeler ve süreci belli bir düzen içinde ilerletir. Bu zihinsel yönelim, yönetme fiillerini bilişsel eylemler sınıfına dâhil eder. Yönetmek, zihnin planlayıcı yönünü harekete geçiren bir işlemdir. Bu tür fiillerin kullanımı, insanın dış dünyayı kontrol altına alma çabasını değil, zihinsel yetenekleri kullanarak düzen kurma becerisini de yansıtır.

Hirik'in (2018) kitabında yer alan mental fiil sözlüğünde *yönetmek* fiili bilişsel fiil kategorisinde ele alınmıştır.

Derleme Sözlüğü'nde yönetme ile ilgili 22 biliş fiili tespit edilmiştir.

Tespit edilen yönetme fiilleri; **aşşığı gurşunlamak** “İşi yoluna koymak.” (Niğde) (DS I: 363), **beri bekmez etmek** “Bir işi şöyle böyle, az çok düzene koymak.” (Maraş) (DS I: 634), **cirim çevirmek (I)** “1. Sınırlamak.” (Burdur, Mersin) (DS II: 985), **dargalamak** “Aralamak, düzene koymak.” (Bolu) (DS II: 1369), **deman etmek** “1. Bir yeri geçici olarak yönetmek oradan faydalanmak: Bu köyü ben deman ettim.” (Urfa) (DS II: 1415), **dolandırmak** “Devleti yönetmek.” (Kars) (DS II: 1544), **dölendirmek** “3. Alıştırmak, rahat ve doğru yürümeyi öğretmek.” (Niğde) (DS II: 1578), **döletmek (I)** “Düzeltilmek, yoluna koymak.” (Mersin) (DS II: 1579), **epleyip seplemek** “Kırık dökük ve dağınık iş ya da şeyleri derli toplu hale getirmek, düzene koymak.” (Niğde) (DS III: 1763), **gaşdarmak** “Yönetmek, idare etmek.” (Çorum, Amasya) (DS III: 1934), **koşulmak (II)** “Bir işe önyak olmak, önderlik etmek.” (Amasya) (DS IV: 2935), **meçe getirmek** “Yoluna koymak: Bu işi meçe getirinceye kadar neler çektim.” (Gümüşhane)

(DS IV: 3148), **pekitmek (II)** “Sınırlandırmak, önünü almak (mecaz).” (Kırklareli) (DS V: 3422), **şeytanları havlamak** “Öfkesini yenmek.” (Niğde) (DS V: 3767), **tecemek [tecimek]** “Yönetmek, çekip çevirmek.” (Çankırı) (DS V: 3858), **teşmiyetçi olmak** “İş yapanların, çalışanların başında durmak, yönetmek.” (Ankara) (DS V: 3900), **toplaştırmak** “Toplayıp düzene koymak.” (Malatya) (DS V: 3966), **tüyü düzmek** “Yoksulluktan, darlıktan kurtulmak, işini düzene koymak.” (Niğde) (DS V: 4020), **yapmak yasamak** “Yapıp, düzenlemek.” (Bolu, Bolu) (DS VI: 4181), **yasmak (II)** “Düzen kurmak, düzene koymak.” (Manisa, Mersin, Çanakkale) (DS VI: 4196), **yedmek (I)** “Yönetmek.” (Niğde) (DS VI: 4819), **yordamlamak (II)** “Uygun bularak kararlaştırmak, düzenlemek, yoluna koymak: Biz Veli'nin evlenme işini yordamladık.” (Isparta) (DS VI: 4299) şeklindedir.

3.15. SESSİZLİK FİİLLERİ

Türkçe Sözlük’te (2023, s. 2917), sessizlik “Ortalıkta gürültü olmama durumu; sükût, tıs” şeklinde tanımlanır. Sessizlik, dış dünyaya ait bir durum olmasının ötesinde içsel bir zihinsel sürecin parçasıdır. Kimi zaman kişi düşünmek, hislerini kontrol etmek ya da dikkati toplamak amacıyla sessiz kalmayı tercih eder. Bu tercih, zihnin içe yönelmesiyle bağlantılıdır. Susmak, dinmek, durmak, sessizliğe gömülmek gibi fiiller, bireyin çevresiyle olan etkileşimini bilinçli şekilde sınırladığını gösterir. Bu fiillerde davranış ve düşünce birlikte işler. Zihin bir yandan dış uyaranları azaltırken, diğer yandan içsel düzenini kurar. Sessizlik ifade eden fiiller, zihinsel sürecin dışa yansıyan biçimi olarak mental fiiller arasında değerlendirilir.

Boz (2022), iletişim fiillerinin alt başlığında “Sessizlik İfade Eden Fiiller” olarak ele almıştır. Sandalyeci (2023), karar verme fiillerinin alt başlığında “Kabul Fiilleri” şeklinde işlemiştir.

Hirik’in (2018), kitabında yer alan mental fiil sözlüğünde *susmak* fiili biliş fiilleri içerisinde ele alınmıştır.

Derleme Sözlüğü taranıp sessizlik ile ilgili 28 biliş fiili tespit edilmiştir.

Tespit edilen sessizlik fiilleri; **ağzına deve tepmek** “Bir tartışmada gereken karşılığı verememek, susmak: Ne susuyorsun? Ağzına devemi tepti?” (Trabzon) (DS I:

119), **ansınmak, ańsınmak** “3. Söz söylemek isterken söyleyememek, tutulup kalmak.” (Muğla) (DS I: 279), **baş etmek (II)** “Konuşmadan baş devinimi ile anlatmak: Baş eldim, gime diye ańnamadıñ.” (Afyonkarahisar) (DS VI: 4449), **çısımak** “Susmak, pısmak.” (Bursa, Giresun) (DS II: 1191), **dinmek** “2. Susmak.” (Manisa) (DS VI: 4488), **durukmak (I)** “5. Konuşurken susuvermek.” (Amasya) (DS II: 1607), **hampurlamak** “2. Yutmak: Kinini hampurladı.” (Bursa) (DS III: 2269), **hasbi geçmek** “Susmak.” (Bursa) (DS III: 2298), **hıştanmak** “Susmak.” (Bilecik) (DS III: 2379), **hıştınmak [hıştmek]** “2. Ses çıkarmamak, uslu durmak.” (Isparta, Burdur, Denizli, Çanakkale, Eskişehir, Kocaeli, Adana, Muğla, Bulgaristan, Bolu) (DS III: 2380), **hösmek** “Susmak.” (Diyarbakır, Gaziantep, Hatay, Bitlis, Malatya, Maraş, Adana, Kerkük) (DS III: 2437), **hus olmak** “Susmak.” (Malatya, Adana, Kıbrıs) (DS III: 2445), **ıştınnamak** “Sesini çıkarmamak.” (Tekirdağ) (DS IV: 2498), **küymek (I)** “3. Sessiz olmak.” (Samsun) (DS IV: 3057), **mıh dememek** “Hiç söz söylememek.” (Denizli) (DS IV: 3181), **pusmak** “2. Susmak.” (Isparta, Malatya, Mersin) (DS VI: 4657), **sesmek (I)** “Susmak.” (Yozgat) (DS VI: 4687), **sınıkmak** “Susup kalmak.” (Manisa) (DS VI: 4692), **sösmek** “Susmak, sesini kesmek.” (Niğde) (DS V: 3682), **suğmak (I)** “1. Sessizce içine kapanmak, sinmek.” (Amasya, Nevşehir, Niğde, Mersin) “2. Fırsat kollamak için sessizce durmak.” (Mersin) (DS V: 3691), **surmak** “Yere bakarak susmak: Büyüklerin karşısında surmak iyi bir huydur.” (Sivas) (DS V: 3701), **sus görünmek** “Sessiz, suskun durmak.” (Gümüşhane) (DS VI: 4711), **susurmak** “Susmak.” (Mersin) (DS V: 3703), **suvmak** “Suskun durmak, yere bakmak.” (Amasya) (DS V: 3705), **suyu kesik değirmene dönmek** “Gürültü patırtı kesilmek, sessizlik olmak.” (Niğde) (DS V: 3706), **tınmak (III)** “Susmak.” (Tokat) (DS VI: 4761), **usmak** “Susmak.” (Denizli, Sivas, Mersin, Muğla, Bulgaristan) (DS VI: 4789/DS VI: 4045), **yozmanmak** “Sözü yutkunmak, söylemek isteyip söyleyememek: Yozmandım yozmandım söyleyemedim.” (Malatya) (DS VI: 4306) şeklindedir.

3.16. TAHMİN FİİLLERİ

Türkçe Sözlük’te (2023, s. 3147) tahmin, “1.Yaklaşık olarak değerlendirme; oranlama. 2. Akla, sezgiye veya bazı verilere dayanarak olabilecek bir şeyi, bir olayı önceden kestirme; kestirim. 3. Önceden kestirilen, düşünülen şey; kestirme. 4. Keşif” şeklinde tanımlanmaktadır. Tahmin, geçmiş deneyimlerin, mevcut verilerin ve sezgilerin bir araya getirilerek geleceğe dair bir yargı oluşturulmasıdır. Bu süreçte kişi, bilinmeyen

zihinsel yollarla yapılandırır. Tahmin fiilleri, bireyin geleceğe ilişkin öngöründe bulunma yetisini yansıtır. Bu fiiller, değerlendirme, kıyaslama, olasılık hesabı ve sezgiyle birlikte işler. Zihin verileri arasında bağlantı kurar, boşlukları doldurur ve olası sonuçları önceden yapılandırır. Tahmin etmek, kestirmek, öngörmek, sezmek, ummak gibi fiiller bu süreçlerin dildeki karşılıklarını oluşturur. Bu nedenle tahmin fiilleri, zihinsel işleyişin geleceğe dönük çözümleme yönünü gösterdiği için bilişsel fiiller arasında yer alır.

Tahmin ile ilgili fiilleri yapılan çalışmalarda; Şahin (2012b) “Tahmin İfade Eden Fiiller”, Yıldız (2018) “Çözümleme Fiilleri”, Aksoy (2021) Problem Çözme ve Akıl Yürütme ana başlığının bir alt başlığında “Varsayım fiilleri”, Sandalyeci (2023)’de aynı şekilde “Varsayım Fiilleri” başlığında ele almışlardır.

Hirik’in (2018), kitabında yer alan mental fiiller sözlüğünde *sezmek, sezdirmek, kestirmek, oranlamak, ummak* fiillerini bilişsel fiiller başlığında değerlendirmiştir.

Derleme Sözlüğü taranıp tahmin ile ilgili 39 biliş fiili tespit edilmiştir.

Tespit edilen tahmin fiilleri; **akla dammak, akla damlamak** “Akla gelmek, sezmek, tahmin etmek: Bu işin olmayacağı daha başında aklıma dammıştı.” (Niğde) (DS I: 157), **aranmak** “Tahmin etmek.” (Ankara) (DS I: 298), **cimbildatmak (II)** “Duyurmak, sezdirmek.” (Amasya, Amasya) (DS II: 916), **çaldırmak (I)** “Duymak, hissetmek.” (Muğla) (DS II: 1050), **çallamak (I) [callamak]** “3. Olayı görmeden, bilmeden sezmek.” (Muğla) (DS II: 1059), **çamalamak** “Tahmin etmek.” (Erzurum) (DS II: 1063), **çamsıtmak (I)** “1. Sezdirmek, duyurmak.” (Eskişehir, Çankırı, Amasya, Sivas, Ankara, Kayseri, Niğde, Nevşehir, Konya, Maraş, Adana, Mersin, Uşak, Ankara, Urfa) (DS II: 1066), **dâlemek (II)** “Tahmin etmek.” (Kırşehir) (DS II: 1343), **damcıtmak** “Hissettirmek.” (Sivas) (DS II: 1351), **damlamak (I)** “1. Akla gelmek, bir şeyi olmadan önce sezmek.” (Samsun, Trabzon, Niğde) (DS II: 1354), **dammak (IV)** “Akla gelmek, önceden hissetmek, sezmek, ummak.” (Afyonkarahisar, Isparta, Kütahya, Eskişehir, Ordu, Giresun, Diyarbakır, Malatya, Gaziantep, Hatay, Sivas, Yozgat, Niğde, Konya, Adana, Mersin, Tokat, Gümüşhane, Kars, Erzurum, Erzincan, Elâzığ) (DS II: 1354), **deklemek (II)** “Tahmin etmek: Bekleyebildin mi ya?” (Konya) (DS II: 1407), **duşgelmek** “Tahmin etmek.” (Adana) (DS II: 1610), **ektillenmek** “Ummak, beklemek.” (Kayseri) (DS VI: 4494), **fiğ kopmak** “Sezmek, sezinlemek.” (Isparta) (DS III: 1864), **gümen**

etmek “Tahmin etmek.” (Mersin) (DS III: 2222), **hereltmek** “Belli etmek, hissettirmek.” (Afyonkarahisar) (DS III: 2343), **hıllıklamak [hıllıklanmak]** “Şüphe etmek, sezmek.” (Mersin, Mersin) (DS III: 2359), **hındıkmak** “Ummak.” (Niğde) (DS III: 2364), **hiyallamak** “1. Hissetmek, sezmek.” (Burdur, Denizli, Muğla) (DS III: 2381), **hiyallamak** “1. Gizli bir işi ortaya çıkarmak, bir işi sezmek.” (Burdur) (DS VI: 4520), **ıştırmak** “Anımsatmak, sezdirmek.” (Uşak) (DS VI: 4524), **kesimlemek** “Oranlamak, tahmin etmek.” (Çanakkale, Amasya, Niğde) (DS V: 2766), **kevşetmek** “Oranlamak, kestirmek.” (Mersin) (DS IV: 2778), **kımçtırmak** “Uyarmak, sezdirmek.” (Niğde) (DS IV: 2803), **mehesimek** “Ummak, beklemek: Ondan eyle şey mehesimezdük.” (Gümüşhane) (DS IV: 3152), **sezgün olmak** “Sezer gibi olmak.” (Gümüşhane) (DS VI: 4689), **sezinlemek [sezirgenmek]** “Sezer gibi olmak.” (Niğde, Bolu, Edirne) (DS V: 3602), **sezirgendirmek** “Duyurmak, sezdirmek.” (Edirne) (DS V: 3602), **taplamak (I)** “2. Kestirmek: İyi taplamışım, dediğim çıktı.” (Maraş, Ankara, Adana, Mersin) (DS V: 3829), **taktakılamak** “Oranlamak, kestirmek.” (Çanakkale) (DS V: 3813), **tappılamak** “Tehlikeyi daha önceden sezmek: Yüreğim tappıladı.” (Niğde) (DS V: 3830), **tutturmak (II)** “Sezdirmek.” (İzmir) (DS V: 4002), **tuylumlamak** “Oranlamak, kestirmek.” (Kastamonu) (DS V: 4004), **uğruna gitmek** “İçgüdüyle davranmak.” (Kütahya, Muğla) (DS VI: 4030), **umsuluğ olmağ [umunmağ]** “Ummak, beklemek.” (Kayseri) (DS VI: 4787), **usmak (V)** “Ummak: Ben, beş on kuruş daha usuyordum.” (Denizli) (DS VI: 4045), **yasanlamak (II)** “1. Kestirmek, öngörmek.” (Manisa, Sivas, Edirne, Adana, Malatya, Burdur) “4. Sezmek.” (Isparta) (DS VI: 4193-4194), **yel almak (II)** “1. Uzaktan sezmek.” (Burdur, Adana, Mersin) “2. Anlam çıkarmak, işkillenmek.” (Maraş) (DS VI: 4233) şeklindedir.

3.17. UYUM VE BENZERLİK FİİLLERİ

Türkçe Sözlük’te (2023, s. 3415), uyum “1. Bir bütünün parçaları arasında bulunan uygunluk; ahenk, armoni, imtizaç. 2. Toplumsal çevreye veya bir duruma uyma, uyum sağlama; intibak, entegrasyon.” şeklinde tanımlanır.

Benzerlik (2023, s. 481) ise “Benzer olma durumu” olarak tanımlanır. Uyum ve benzerlik, insan zihninin algı ve kıyaslama yoluyla kurduğu anlam ilişkilerini ifade eder. Bu tür kavramlara bağlı fiiller, zihnin ortaklıkları tespit etme, farklılıkları ayırt etme ve bütünlük oluşturma kapasitesiyle ilgilidir. Uyum sağlamak, benzemek, örtüşmek,

yakınlaşmak, eşleşmek gibi fiiller, kişinin çevresine karşı geliştirdiği zihinsel uyumun dildeki yansımalarıdır.

Hirik'in (2018), kitabında yer alan mental fiiller sözlüğünde; *alışmak, uyuşmak, uyuşturmak, yadırgamak, benzetmek, yadsımak, yabansımak, öykünmek* fiillerini bilişsel fiil olarak ele almıştır. Bunlardan hareketle bu çalışmada ilgili sözcükler tespit edilip “Uyum ve Benzerlik Fiilleri” başlığı altında incelenmiştir.

Derleme Sözlüğü'nde uyum ve benzerlik ile ilgili 116 biliş fiili tespit edilmiştir.

Tespit edilen uyum ve benzerlik fiilleri; **ayak bağlamak** “Bir yere sık sık gitmeye alışmak.” (Tokat) (DS I: 400), **bağrı badaş olma** “Duyguları, düşünceleri bir olmak.” (Kars) (DS I: 484), **barışmak** “2. Uyuşmak, anlaşmak.” (Denizli, Mersin) (DS I: 533), **bellenmek (I)** “Benimsemek: Benim bellendiğim tomruklardan alma sakın.” (Bolu) (DS I: 622), **beñ(ı)zedmek** “Benzetmek.” (Mersin) (DS I: 630), **beñ(ı)zemek** “Benzemek.” (Mersin) (DS I: 630), **berehlemek** “Layık görmek, yaraştırmak.” (Elâzığ) (DS I: 632), **biçim almak** “Uygun düşmek, yakışmak.” (Niğde, Afyonkarahisar) (DS I: 683/DS VI: 4460), **biçimine getirmek** “1. Dengine getirmek, uygun düşürmek.” (Muğla) (DS I: 683), **buydurmak** “Uygun getirmek (uydurmak kelimesiyle birlikte kullanılır): Hincilik (şimdilik) uydurup buydurmaya çalışıyorum amma, bu iş böylelikle yürümez.” (Niğde) (DS I: 807), **caraştırmak** “Düzeltemek, yakıştırmak.” (Konya) (DS II: 860), **çakıştırmak** “Mukayese etmek, yarıştırmak.” (Sivas) (DS II: 1045), **çaldırmak (II)** “Benzemek, andırmak.” (Manisa, Bolu, İstanbul, Muğla) (DS II: 1050), **çavmak (IV)** “Benzemek.” (Hatay) (DS II: 1095), **dadandırmak [dadınmak]** “Alışmak.” (Kars, Van) (DS II: 1319), **dadırmak (II)** “Alıştırmak, dadandırmak.” (Isparta, Burdur, Eskişehir, Konya) (DS II: 1320), **dekleşmek** “Denkleşmek, yetişmek.” (Bolu) (DS II: 1408), **dil kapmak** “Bir yerin yabancıları olan kimse o yerin şivesini benimsemek.” (Bolu) (DS II: 1495), **dili çalmak** “Dili bir yerin şivesini ya da birisinin konuşmasını andırmak.” (Bolu) (DS II: 1494), **döleşmek (II)** “1. Uyuşmak, anlaşmak.” (Mersin) (DS II: 1578), **dönülmek** “Uyum sağlamak, yakıştırmak.” (Isparta, Kastamonu) (DS VI: 4490), **dutturmak** “1. Uydurmak, benzetmek.” (Niğde) (DS II: 1613), **düzen dutmak (I)** “Geçinmek, uyuşmak.” (Niğde) (DS II: 1645), **edişetmek** “Benzetlemek, yansılamak.” (Trabzon, Elâzığ, Malatya) (DS III: 1666), **elbirlik etmek** “İki tarafı anlaştırmak, uzlaştırmak.” (Adana) (DS III: 1704), **élsinmek** “Yadırgamamak, yakınlık göstermek.” (Amasya) (DS III: 1728), **ergörmek**

(II) “Lâyık görmek.” (Niğde) (DS III: 1769), **ev olmak** “Geçinmek, bağdaşmak, uyuşmak.” (Niğde) (DS III: 1813), **evişmek (II)** “2. Bir kaç kişi birbiriyle anlaşmak, uyuşmak: Bu adamlar birbirleriyle çok iyi eriştiler.” (Isparta) (DS III: 1809), **evsinmek (I)** “Isınmak, alışmak, evi gibi saymak, yabancılık çekmemek.” (Elâzığ, Malatya, Sivas, Ankara, Maraş, Muğla) (DS III: 1816), **ganıkmak** “Alışmak.” (Afyonkarahisar, Isparta, Denizli, İzmir, Çankırı, Malatya, Samsun, Aydın, Gümüşhane, Yozgat, Bolu, Çanakkale, Çorum, Amasya, Ordu, Ankara, Kayseri, Adana) (DS III: 1913), **gıdaklamak** “Huy edinmek, alışmak.” (Niğde) (DS VI: 4510), **gıdakmak (I)** “Adet edinmek, alışmak: Çocuğun durmadan boğazı düşüyor gıdaktı artık.” (Kırşehir, Niğde) (DS III: 2031), **gorlaşmak (I)** “Alışkanlık edinmek, alışmak.” (Uşak, Isparta, Denizli, Mersin, Kırşehir, Kayseri) (DS III: 2105), **gorleştirmek** “Alıştırmak.” (Denizli) (DS III: 2105), **günilimek** “Yabancılama: Çocuk mektebi güniliyor.” (Ordu) (DS III: 2229), **hasıllanmak** “Alışmak.” (Artvin) (DS III: 2299), **hıdıksınmak [hıdakmak]** “Alışmak, huy edinmek.” (Kayseri, Adana) (DS III: 2357), **höşmek (II)** “Benzetmek, karşılaştırmak: Höşmek gibi olmasın gadıncamızın şurasında ganser varmış.” (Niğde) (DS III: 2437), **huysukmak** “2. Kötü huy edinmek.” (Afyonkarahisar, Isparta, Burdur, Denizli, İzmir, Eskişehir, Bolu, Amasya, Tokat, Ordu, Sivas, Antalya, Muğla, Çorum, Samsun) (DS III: 2447), **huysukurtmak [huysutmak]** “Huylandırmak, huy edindirmek.” (Denizli, Balıkesir, Bolu, Eskişehir, Giresun, Sivas, Niğde, Kastamonu) (DS III: 2447), **ıbdınmak** “Kötü huy edinmek.” (Kayseri) (DS IV: 2455), **ıhmak (II)** “Anlaşmak, uyuşmak.” (Sivas, Konya) (DS IV: 2462), **ınıkmak** “2. Alışmak, huy edinmek.” (Konya) (DS IV: 2479), **istifil olmak** “Anlaşmak, hesaplaşmak, yüzleşmek.” (Ankara, Kayseri, Niğde, Kıbrıs) (DS IV: 2561), **karavillemek** “2. Tasarlamak, oranlamak.” (Isparta, Mersin) [karavullamak]: (Muğla) (DS IV: 2655), **kanıktırmak** “1. Alıştırmak.” (Burdur, Sivas, Adana) (DS IV: 2624), **kanırmak (II)** “Bir şeyi benimsemek, kendinin olduğunu ileri sürmek: Seniha elmaları kanırdı.” (Aydın) (DS IV: 2625), **kapınmak (II)** “Uymak, benzemek: Sen onlara kapınma.” (Maraş) (DS VI: 4535), **kesmek** “Öykünmek.” (Isparta) (DS VI: 4550), **kınıkmak (I) [kânıhmak]** “3. Benimsemek: Durmuş bu öküzü kınıktı.” (Samsun, Sivas) “6. Alışmak: Önceleri bal yiyemiyordum, şimdi kınıktım.” (Amasya, Balıkesir, Hatay, Artvin) (DS IV: 2812), **laline yaramak** “İşine gelmek: Laline yararsa al.” (Niğde) (DS IV: 3062), **malımsınmak~malsınmak** “Başkasının malını benimsemek.” (Niğde, Gaziantep) (DS IV: 3114/DS VI: 4586), **mehel görmek** “Yaraşır, uygun görmek.”

(Isparta, İzmir, Eskişehir) (DS IV: 3152), **mehelimsemek** “Benimsemek: Ali işi mehelimsiyerek yapar.” (Tokat) (DS VI: 4592), **ocuşlamak** “Tutmak, benimsemek, desteklemek.” (Kerkük, Irak) (DS VI: 4610), **okşamak** “Benzemek.” (Çorum, Yozgat, Kayseri) (DS VI: 4613), **ohşamak (I)** “Benzemek, andırmak.” (Maraş, Çorum, Artvin) (DS V: 3275), **ohşatmak** “Benzetmek, yansılamak.” (İzmir) (DS V: 3275), **oşamak~oşamak** “Benzemek.” (Mersin, Konya) (DS VI: 4617/DS V: 3293), **oşatmak** “Benzetmek.” (Konya) (DS V: 3294), **öğrenmek** “Bir şeye alışmak, bir şeyi alışkanlık durumuna getirmek: Sigarayı öğrenmişim, terkedemem.” (Gaziantep, Maraş, Adana) (DS V: 3320), **öğürleştirmek (I)** “Alıştırmak.” (Denizli) (DS V: 3324), **ökmek** “Benzetmek.” (Çorum) (DS VI: 4625), **ölçermek (V)** “Benzetmek.” (Kayseri) (DS V: 3331), **örkünmek** “Öykünmek.” (Muğla) (DS VI: 4629), **örthars etmek** “Uygun düşürüp, yakıştırmak.” (Samsun) (DS VI: 4629), **ösmek (II)~öşmek (II)** “Benzetmek, karşılaştırmak: Öşmek gibi olmasın şurasında bir yara çıkmış.” (Niğde, Ordu) (DS V: 3358/DS V: 3357), **öymek** “Karşılaştırmak, örneksemek.” (Denizli) (DS V: 3367), **pansılamak** “Yinelemek, benzetmek.” (Kayseri) (DS V: 3394), **pehle kurmak** “Birisini kendine yaşıtı bilmek.” (Urfa) (DS V: 3422), **perikmek (II)** “1. Yadırgamak.” (Sivas) (DS V: 3432), **sınaşmak (I)** “1. Alışmak: Çocuk mektebe sınaştı.” (Balıkesir, Bursa, İstanbul, Bilecik, Eskişehir, Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Çanakkale) “3. Tanışmak, dost olmak.” (Afyonkarahisar, Denizli, Kütahya, Kocaeli) (DS V: 3611), **sınaştırmak** “Alıştırmak.” (Edirne, Kırklareli) (DS V: 3611), **sınmak (V)** “2. Alışmak, uymak.” (Isparta) (DS V: 3614), **siğışmek** “Isınmak, alışmak, benimsemek.” (İzmir, Isparta) (DS V: 3634/DS VI: 4697), **sindirmek (I)** “2. Yakıştırmak: Ne giyinse sindirir.” (Niğde) (DS V: 3640), **sinirmek** “2. İçine sindirmek, hora geçirmek.” (Denizli) (DS VI: 4699), **sinmek** “1. Uygun düşmek, yakışmak.” (Afyonkarahisar, Sinop, Çorum, Hatay, Kırşehir, Niğde, Konya, Mersin) “2. Alışmak.” (Çorum) (DS VI: 4700/DS V: 3645), **söze yatmak** “Öğüdü benimsemek.” (Samsun) (DS V: 3687), **şanına düşmek** “Yakışmak: Bu iş senin şanına düşmez.” (Niğde) (DS V: 3744), **taslamak (IV)** “Yakıştırmak.” (Kütahya) (DS V: 3840), **teksermek** “2. Uygun görmek, yerinde görmek: Suna'yı bana teksermişler.” (İzmir, Sivas) (DS V: 3869), **tepsmek (II)** “Uzlaşmak, anlaşmak, barışmak.” (Isparta, Kütahya, Çorum, Ordu, Adana) (DS V: 3888), **teskellemek** “Yakıştırmak, yaraştırmak, denk görmek.” (Gaziantep) (DS V: 3898), **toğtaşmak [tohtaşmağ]** “Çevreye, işe alışmak, uymak.” (Rize) (DS VI: 4767), **tohafsınmak** “Yabansımak, tuhafına gitmek.” (Maraş)

(DS V: 3946), **ustuful olmak** “Uyuşmak, anlaşmak: Kendi kendilerine ustuful olsunlar.” (Mardin, Urfa, Gaziantep, Maraş) (DS VI: 4046), **uydurmak (II)** “Benzetmek.” (Mersin) (DS VI: 4050), **üğür olmak (II)** “Alışmak, kaynaşmak, anlaşmak.” (Balıkesir, Sivas) (DS VI: 4794), **üstüne malitmek** “Önemsemek, benimsemek: Üstüne mal ittiği yok ki!” (Niğde) (DS VI: 4079), **üta olmak** “Alışmak, tutulmak: Ahmet rakıya üta olmuş.” (Kırşehir) (DS VI: 4080), **üykülmek [üvkümmek]** “Öykünmek.” (Bolu, Tokat) (DS VI: 4085), **yabancılama [yabansama]** “Yabancı tutmak, yabancı saymak.” (Malatya, Kastamonu) (DS VI: 4114), **yada kalmak** “Yabancı kalmak.” (Niğde) (DS VI: 4116), **yadırgamak, yadırğamak** “Alışmamak, yabancılık çekmek.” (Manisa, Çorum, Yozgat, Ankara, Kırşehir) (DS VI: 4809), **yağıştırmak (I)** “Yakıştırmak, uygun görmek.” (Burdur, Denizli, Aydın, İzmir, Aydın, Manisa) (DS VI: 4127), **yakaşmak** “Yakışmak.” (Bolu) (DS VI: 4130), **yanaşlamak** “Öykünmek.” (Samsun) (DS VI: 4814), **yanşılama** “Benzetmeye çalışmak, öykünmek.” (Kars) (DS VI: 4816), **yanşırmak** “Kırılan bir şeyin yerine başka birini yakıştırmak, benzetmek.” (İzmir, Manisa) (DS VI: 4176), **yanukturma** “İyilikle, tatlılıkla alıştırmak.” (Urfa) (DS VI: 4177), **yapındırmak (II)** “Yavaş yavaş alıştırmak.” (Sivas) (DS VI: 4180), **yapındırmak** “Benzetmek, uyum sağlamak: Bu elbiseyi o kadar yapındıramayacak.” (Isparta) (DS VI: 4816), **yapınmak (III)** “Alışmak.” (İzmir, Bolu, Sivas) (DS VI: 4180), **yavsilama** “Öykünmek.” (Trabzon) (DS VI: 4208), **yazılmak (IV)** “Alışmak.” (Zonguldak) (DS VI: 4219), **yola yatırmak** “Uslandırıp uysallaştırmak, inadını kırmak.” (Niğde) (DS VI: 4291), **yola yatmak** “Yola gelmek, uysallaşmak, alışmak.” (Niğde) (DS VI: 4291), **yomlamak (II)** “Uygun görmek: İraz kızı Ali'ye yomluyorduk.” (Mersin) (DS VI: 4295), **yon görmek** “Uygun görmek.” (Bitlis) (DS VI: 4296), **yosmak (I)** “1. Karşılaştırmak, benzetmek: Beni kendine yosma!” (Isparta, Bilecik, Eskişehir, Bolu, Ankara, Niğde, Konya, Mersin, Muğla) (DS VI: 4301/DS VI: 4826), **yörekleşmek** “Alışmak.” (Isparta) (DS VI: 4311), **yükünmek** “1. Öykünmek.” (Adana) (DS VI: 4331), **yüremek** “Yadırgamak.” (Konya) (DS VI: 4335), **zeplemmek (I)** “Öykünmek.” (İzmir) (DS VI: 4363) şeklindedir.

3.18. ŞÖHRET VE ÜN FİİLLERİ

Türkçe Sözlük'te (2023) ün, “Herkesçe bilinme, tanınma durumu; san, nam, şöhret, şan (I).” Şöhret (2023, s. 3123) ise, “Ün” olarak tanımlanmıştır. Herkesçe tanınan,

şan şöhret sahibi kişilerin başarılı oldukları bir alan vardır. Ve insanların zihinlerinde yer edinmiş kişilerdir.

İlgili sözcükleri Boz (2022), “Şöhret, Ün İfade Eden Fiiller” başlığında biliş fiili olarak ele almıştır.

Derleme Sözlüğü’nde şöhret ve ün ile ilgili 6 biliş fiili tespit edilmiştir.

Tespit edilen şöhret ve ün fiilleri; **ağılmak** “Ünlenmek, anılmak, şöhret bulmak.” (Sivas) (DS I: 90), **añılmak** “1. Şöhret bulmak, ünlenmek: Ahmet bey zenginlikte añıldı.” (Amasya) (DS I: 269), **atıkmak (I)** “Ün kazanmak.” (DS I: 369), **doyla vurmak** “Bir şey başarmak, ün kazanmak.” (Bayburt, Kars) (DS II: 1568), **dutunmak** “3. Kendini sevdirep itibar kazanmak.” (Isparta, Konya) (DS II: 1613), **ününü almak** “Adı, gerektiği kadar yayılıp, iyiden iyiye tanınmış olmak.” (Niğde) (DS VI: 4069) şeklindedir.

3.19. TEMBELLİK FİİLLERİ

Türkçe Sözlük’te (2023, s. 3243) tembellik, “tembel olma durumu; lapacılık, atalet, kesel” ve “tembelce davranış” anlamlarına gelir. Bu tanımda yer alan *atalet* (eylemsizlik) ve *kesel* (üşengeçlik) gibi ifadeler, tembelliğin yalnızca bedensel bir duraksama olmadığını; aynı zamanda iradeyle ilgili bir tutum olduğunu ortaya koyar. Tembellik fiilleri, kişinin sorumluluklardan uzak durduğu, işi ağırdan aldığı ya da çabayı sürekli ertelediği davranışları tanımlar. Bu fiiller, yalnızca bir işi yapmama hâlini değil, aynı zamanda isteksizlik, içsel motivasyon eksikliği ya da kararsızlık gibi zihinsel süreçleri de yansıtır. Bu fiiller, bireysel iradede toplumsal sorumluluğa kadar uzanan çok katmanlı bir durumu görünür kılar.

Yıldız (2016, s. 313) “Üşengeçlik Fiilleri”, Boz (2022, s. 32) “Başarısızlık, Tembellik İfade Eden Fiiller” olarak müstakil başlıklarda ilgili sözcükleri biliş fiilleri olarak incelemişlerdir.

Hirik’in (2018) kitabında yer alan mental fiiller sözlüğünde; *üşenmek*, *yüksünmek*, *savsaklamak*, *tembelleşmek* fiilleri bilişsel fiil olarak değerlendirilmiştir.

Derleme Sözlüğü’nde tembellik ile aynı anlama gelen 49 biliş fiili tespit edilmiştir.

Tespit edilen tembellik fiilleri; **arsınmak** “3. Üşenmek.” (Maraş, Erzincan) (DS I: 332), **aşınmak (I)** “Üşenmek.” (Antalya) (DS I: 354), **ayâni esirgemek** “Üşenmek, tembellik etmek.” (Afyonkarahisar) (DS VI: 4435), **ayantalık yapmak** “Tembellik yapmak.” (Giresun) (DS I: 407), **ayarlaşmak** “Tembelleşmek.” (Niğde) (DS I: 408), **aylandırmak (II)** “Savsaklamak, geciktirmek.” (Edirne) (DS I: 425), **bağdaş kurmak** “Daha zor gelmek.” (Gaziantep) (DS I: 477), **başına ekmek çağırmak** “Geçim için gereken çalışmayı yapmamak, tembel olmak.” (Trabzon) (DS I: 559), **büceklenmek** “1. Oyalanmak, boş yere uğraşmak.” (Denizli) (DS VI: 4459), **cöttürdemek** “Uğraşmak, oyalanmak.” (Çorum) (DS II: 1008), **çezenmek~çezinmek** “Oyalanmak, tembellik etmek.” (Çorum, Konya, Zonguldak) (DS II: 1156), **çöçelemek (II)** “Oyalanmak, iş yapar görünmek.” (Malatya, Sivas, Gümüşhane) (DS II: 1276), **diftiklenip durmak** “Bir şey yaparken oyalanmak, zaman öldürmek.” (Denizli) (DS II: 1482), **dilâlenmek** “1. Üşenmek.” (Gaziantep, Maraş) (DS II: 1490), **eğleşmek (II)** “2. Oyalanmak.” (Konya) (DS III: 1680), **elikmek (III)** “Bir yere gitmekten, bir iş yapmaktan üşenmek.” (Mersin) (DS III: 1717), **elkit etmek** “1. Bekletmek, savsaklamak.” (Afyonkarahisar) (DS III: 1719), **erilmek** “Üşenmek, tembellik etmek.” (Yozgat, Afyonkarahisar, Isparta, Burdur, Denizli, Aydın, İzmir, Manisa, Balıkesir, Çanakkale, Eskişehir, Düzce, Bolu, Sakarya, İstanbul, Kastamonu, Çankırı, Çorum, Sinop, Samsun, Amasya, Tokat, Ordu, Giresun, Trabzon, Gümüşhane, Artvin, Bayburt, Iğdır, Kars, Erzurum, Erzincan, Bitlis, Muş, Hatay, Sivas, Ankara, Kırşehir, Kayseri, Nevşehir, Niğde, Konya, Adana, İçel, Antalya, Muğla, Tekirdağ) (DS III: 1770-1771/DS VI: 4499), **eşirgenmek (III)** “Oyalanmak.” (Isparta) (DS III: 1793), **evdinmek** “Oyalanmak, oyalanarak zaman geçirmek.” (Niğde) (DS III: 1802), **evikleşmek** “Gecikmek, oyalanmak.” (Hatay) (DS III: 1807), **gaytarmak (II)** “2. İşte oyalanmak, hile yapmak, tembellik yapmak.” (Isparta, Denizli, Ordu, Yozgat, Kayseri, İzmir) (DS III: 1951-1952), **gurdanmak** “Oyalanmak, uğraşmak.” (Denizli, Konya) (DS III: 2198), **haşallaşmak** “Tembelleşmek: Ağa gene haşallaştı.” (Kars) (DS III: 2301), **ibanmağ** “Oyalanmak.” (Kerkük) (DS IV: 2501), **keherlenmek** “İş yapmaya üşenmek.” (Bursa) (DS IV: 2722), **kepsap etmek** “Tembellik etmek.” (Samsun) (DS IV: 2751), **kerifsinmek** “Savsaklamak.” (Kastamonu) (DS IV: 2755), **kıncıfmak (II)** “Üşenmek.” (Maraş) (DS IV: 2808), **kızırkanmak** “Yalandan nedenlerle işten kaçmak, savsaklamak.” (Balıkesir, Gaziantep), **kirinmek (I)** “Kendine verilen işi başkalarına gördürmek için tembellik etmek, üşenmek: Kirinme, kalk git de gel.” (Amasya, Ordu)

(DS IV: 2879), **kort basmak (II)** “Tembellik etmek (mecazî anlamda).” (Muğla) (DS IV: 2928), **kurdamak [kurdamak]** “3. Oyalanmak, uğraşmak, az çalışmak.” (Çorum, Sivas, Niğde, Konya, Mersin, Mersin) (DS IV: 3007), **mata atmak** “Savsaklamak, gerektiği kadar önem vermemek.” (Bolu) (DS IV: 3136), **orsa porsa vurmak** “Savsaklamak.” (Niğde) (DS V: 3290), **özemek (I)** “1. Savsaklamak, uzatmak: Şu işi özemedenden yap.” (Çorum) (DS V: 3372), **sadalamak (II)** “2. Oyalamak, ağırdan almak.” (Balıkesir, Ankara) (DS VI: 4662), **savsaklamak** “İşi ağır almak, geciktirmek, oyalamak.” (Isparta, Denizli, Aydın, İzmir, Kocaeli, Sakarya, Kastamonu, Samsun, Amasya, Giresun, Trabzon, Rize, Hatay, Sivas, Kırşehir, Kayseri, Niğde, Konya, Adana, Antalya, Muğla, Edirne, Kırklareli, Afyonkarahisar, Bursa, Eskişehir, Burdur, Balıkesir, Gümüşhane, Kars, Malatya) (DS V: 3557/DS VI: 4677), **sürmek** “Çalışmamak, tembellik etmek.” (Sivas) (DS V: 3621), **sineklenmek (I)** “1. Oyalanmak, tembellik etmek.” (Denizli, Niğde, Konya, Muğla, Kırklareli) (DS V: 3641), **sivtinmek (II)** “Üşenmek.” (Nevşehir) (DS V: 3651), **sümenlenmek** “Tembelleşmek.” (Kütahya) (DS V: 3717), **sümeşmek (I)** “Tembelleşmek.” (Kırşehir, Antalya) (DS V: 3717), **ütüzlenmek** “Yapmak istenmeyen işi unutturmak için zaman geçirmek, oyalanmak.” (Sivas) (DS VI: 4800), **yamraşmak (I)** “Yan gelip yatmak, tembellik yapmak, işi savsaklamak.” (Amasya, Niğde) (DS VI: 4159), **yüksünmek (I)** “Yüksünmek, işten kaçmak.” (Çorum, Niğde, Konya) (DS IV: 4329), **yükünmek** “3. Yüksünmek.” (Adana) (DS VI: 4331), **zıvzaklamak** “Savsaklamak, iş yapmaktan kaçınmak.” (Denizli) (DS VI: 4385), **zorsınmağ [zorsunmak]** “Güç gelmek, isteksiz yapmak.” (Kayseri, Çorum, Yozgat, Mersin) (DS VI: 4843) şeklindedir.

3.20. PAYLAŞMA FİİLERİ

Türkçe Sözlük’te (2023, s. 2673) paylaşmak, “İki veya daha çok kimse bir şeyi kendi aralarında belirli oranda dağıtmak; bölüşmek, üleşmek”, “Bilgiyi, yazıyı veya görsel malzemeyi iletişim araçlarının herhangi biriyle dağıtmak”, “Sevinç, üzüntü, sır, düşünce vb. için ortak olmak, aynı biçimde düşünmek veya duymak” şeklinde tanımlanır. Bu anlamlar, paylaşmanın hem somut hem soyut içerikler üzerinde gerçekleşen bir eylem olduğunu ortaya koyar. İnsanlar arasında kurulan maddi bağların yanında düşünsel ve duygusal aktarımı da kapsar. Bilgi, duygu ve deneyim başkalarıyla buluşturularak etkileşim başlatılır. Paylaşma süreci, kişinin kendi içindekini fark etmesini ve bu içeriği

bilinçli bir şekilde dışa aktarmasını gerektirir. Paylaşma fiili, bilişsel etkinliği barındıran bir eylem yapısına sahiptir. Anlam oluşturma, karar verme, değer biçme ve ilişkilendirme süreçleri paylaşma davranışının temelini oluşturur. Fiil, zihinsel hazırlık gerektirir. Birey neyin önemli olduğuna karar verir, kiminle paylaşacağını seçer, nasıl bir ifade kullanacağını belirler. Bu yönüyle *paylaşmak*, biliş fiilleri arasında yer alır. Hem kendini ifade etme hem başkasını anlama çabası içerir. Sosyal bağ kurmanın ve insan ilişkilerinin gelişmesinin temel araçlarından biridir.

Hirik'in (2018), kitabında yer alan mental fiiller sözlüğünde *bölüşmek*, *paylaşmak* fiillerini bilişsel fiiller kategorisinde ele almıştır.

Derleme Sözlüğü'nde paylaşma ifade eden 21 biliş fiil tespit edilmiştir.

Tespit edilen paylaşma ile ilgili fiiller; **abraştırmak** "Paylaştırmak, üleştirmek: Şu meyveleri çocuklara abraştır." (Gümüşhane) (DS I: 30), **belişmek**, **bélişmek** [**bilişmek**] "Bölüşmek, paylaşmak." (Niğde, Konya, Adana, Mersin) (DS I: 620), **böleşmek (I)** "Bölüşmek." (Samsun) (DS I: 768), **çekişmek (I)** "Masrafı paylaşmak: Dünkü şahrenin masrafını çekiştik." (Gaziantep) (DS II: 1114), **dağımlaşmak** [**damlaşmak**] "Paylaşmak, bölüşmek." (Edirne, Kırklareli) (DS II: 1325), **ileştirmek** "Paylaştırmak." (Ankara) (DS VI: 4525), **kanlaşmak** "Ortak malları anlaşılarak paylaşmak." (Çankırı) (DS IV: 2626), **kubaşmak** "3. Paylaşmak, bölüşmek." (Çorum) (DS IV: 2988), **may may etmek** "Paylaşmak, kapışmak." (Denizli) (DS IV: 3143), **öleşmek (I)** "Paylaşmak." (Burdur, Denizli, Aydın, İzmir, Manisa, Balıkesir, Çanakkale, Kütahya, Bilecik, Sakarya, Sinop, Ankara, Kırklareli, Tekirdağ) (DS V: 3333), **öleştirmek** "Paylaştırmak, bölüştürmek." (Isparta, Burdur, Denizli, Aydın, İzmir, Manisa, Çanakkale, Bilecik, Eskişehir, Bolu, Sakarya, Kastamonu, Çankırı, Samsun, Giresun, Sivas, Ankara, Niğde, Konya, Muğla, Kırklareli) (DS VI: 4064-4065), **paykam etmek** [**paypacak etmek**] "Yağmalamak, kapışmak, bölüşmek: Buldukları altınları paykam etmişler." (Denizli, Samsun) (DS V: 3417), **peldirmek** "Paylaştırmak, bölüştürmek." (Nevşehir) (DS VI: 4644), **pelevürt etmek** "Paylaşmak, bölüşmek." (Gümüşhane) (DS V: 3426), **pelişmek** "Pay etmek, bölüşmek." (Adana) (DS V: 3426), **pölüşmek** "Paylaşmak." (Mersin) (DS V: 3481), **sepleştirmek** "Bölüp dağıtmak, paylaştırmak." (Denizli) (DS V: 3587), **üleşmek** "Paylaşmak." (Uşak, Afyonkarahisar, Isparta, Burdur, Denizli, Aydın, İzmir, Manisa, Balıkesir, Çanakkale, Bursa, Eskişehir,

Bolu, Sakarya, Zonguldak, Kastamonu, Çankırı, Çorum, Sinop, Samsun, Amasya, Sivas, Ankara, Kırşehir, Niğde, Konya, Adana, Mersin, Antalya, Muğla, Kırklareli, Tekirdağ, Manisa, Tokat, Gümüşhane, Gaziantep) (DS VI: 4795/DS VI: 4064), **üleştirme** “Paylaştırmak, bölüştürmek.” (Isparta, Burdur, Denizli, Aydın, İzmir, Manisa, Çanakkale, Bilecik, Eskişehir, Bolu, Sakarya, Kastamonu, Çankırı, Samsun, Giresun, Sivas, Ankara, Niğde, Konya, Muğla, Kırklareli, Balıkesir, Kütahya, Tokat, Mersin) (DS VI: 4795/DS VI: 4064-4065) **yarışmak (II)** “Eşitçe bölüşmek: Bütün elmayı yarışırdık, yarım elmayı bölüşürdük...” (Niğde) (DS VI: 4188), **yavta etmek** “Bölüşmek.” (Isparta) (DS VI: 4209) şeklindedir.

3.21. İLETİŞİM FİİLLERİ

Türkçe Sözlük’te (2023, s. 1688) iletişim, “Duygu, düşünce veya bilgilerin akla gelebilecek her türlü yolla başkalarına aktarılması; bildirişim, haberleşme, iletişim” şeklinde tanımlanır. İletişimin yalnızca sözle değil, jest, mimik, yazı, görüntü gibi araçlarla da kurulabilir. İnsan, başkasına ulaşmak istediğinde kendi iç dünyasındaki bilgiyi bir yolla dışa çıkarır. Bu aktarım süreci, bir niyetin oluşmasıyla başlar, uygun bir yolun seçilmesiyle devam eder ve karşı tarafın bunu algılamasıyla tamamlanır. Her iletişimde, düşünce ve duygular belli bir süzgeçten geçer, anlamlandırılır ve dışarıya sunulur. İletişim, anlam üretmeye ve bu anlamı paylaşmaya dayalı bir süreçtir. Bu nedenle zihinsel bir hazırlık gerektirir. Ne söyleneceği, nasıl ifade edileceği, neyin önemli olduğunun belirlenmesi gibi aşamalar düşünsel etkinliğe dayanır. Bu yönüyle iletişim, bilişsel işlemlerin merkezinde yer alır. Bilgiye sahip olmak yetmez; bu bilgiyi etkili ve yerinde bir biçimde başkalarına aktarmak gerekir. Bu aktarımda düşünme, kavrama, seçme ve karar verme gibi zihinsel süreçler devrededir. Bu nedenle iletişim, biliş fiilleriyle doğrudan ilişkilidir. Kişi hem kendi içeriğini işler hem de karşısındakiyle anlamlı bir bağ kurar.

“İletişim fiilleri bazı araştırmalarda farklı bir kategoride değerlendirilse de ilgili fiillerin, beyin dil bölgesinde gelişen fiilleri içerdiği için, burada yani biliş fiillerinin alt kategorisi olarak yer alması düşünülmüştür” (Yıldız, 2016, s. 153). Bu çalışmada da Yıldız’ın görüşü ele alınarak biliş fiillerinin alt kategorisinde değerlendirilmiştir.

İletişim ana başlığı altında şu alt başlıklar oluşturulmuştur: *Açıklama, Bildirme ve Konuşma Fiilleri, Olumsuz Konuşma Fiilleri, Yalan Fiilleri, Emir ve Buyruk Fiilleri, Yemin Fiilleri, Cevap Verme Fiilleri, Tartışma Fiilleri, Yazma Fiilleri, Dedikodu Fiilleri.*

3.21.1. Açıklama, Bildirme ve Konuşma Fiilleri

Türkçe Sözlük'te (2023, s. 31) açıklama, “Açıklamak işi; izah, tavrız, bildirme”, bildirme ise (2023, s. 520) “Bildirmek işi; beyan, ikrar, ilam, tebliğ” olarak tanımlanır. Bir düşünce ya da bilginin açık ve anlaşılır bir şekilde başkasına aktarılması sürecini ifade eder. Açıklama, bir konuyu netleştirme, belirsizliği giderme ve anlam kazandırma çabasıdır. Kişi, karşısındakinin anlayabileceği şekilde düşüncesini düzenler, sıralar ve sunar. Anlamın karşı tarafa eksiksiz ulaşması için zihinsel planlama ve dilsel düzenleme gerekir.

Konuşma, (2023, s. 2094) “Konuşmak işi; musahabe” biçiminde tanımlanır. İnsanlar arasındaki sözlü iletişim sürecinin temelini oluşturur. Konuşma, sesli bir aktarım olsa da arka planında düşünme, seçme ve anlam kurma işlemleri yer alır. Ne söyleneceğine karar verilmesi, uygun sözcüklerin seçilmesi ve cümle yapısının belirlenmesi gibi aşamalar zihinsel etkinliğe dayanır.

Açıklama, bildirme ve konuşma fiilleri, bireyin sahip olduğu düşünce ya da bilgiyi anlamlı ve düzenli bir şekilde ortaya koyma sürecidir. Bu süreçlerde birey hem ne anlatmak istediğini hem de nasıl anlatacağını zihinsel olarak değerlendirir. Bu nedenle bu fiiller, biliş fiilleri arasında yer alır. Anlatmak, açıklamak ya da konuşmak bir dışavurum değil, aynı zamanda içsel bir düşünce faaliyetidir.

Yıldız (2016, s. 115), “Çözümleme Fiilleri” başlığı içerisinde *açıklamak, tanımak, anlaşılma, yorumlamak* fiillerini almıştır. Boz (2022, s. 47) ise “Anlatma, Söyleme, Açıklama, Bildirme İfade Eden Fiiller” başlığı altında sözü edilen fiilleri incelemiştir.

Yapılan bu çalışmada *açıklamak, konuşmak, yorumlamak, anlatmak, tanımlamak, danışmak, akıl sormak* gibi fiillere bu başlık altında yer verilmiştir.

Derleme Sözlüğü taranıp açıklama, bildirme ve konuşma ile ilgili 142 fiil tespit edilmiştir.

Tespit edilen açıklama, bildirme ve konuşma fiilleri; **acıklamak** (III) “Sırrını açıklamak.” (Manisa) (DS I: 49), **agnatmak** “Anlatmak.” (Sakarya) (DS I: 77), **ağırlık bitirmek** “Düğünden önce kız ve oğlan tarafı bir araya gelerek, yapılacak işler hakkında konuşmak, anlaşmaya varmak.” (Burdur) (DS I: 91-92), **ağıştırmak** “Üstü kapalı anlatmak, hissettirmek, dolayısıyla duyurmak.” (Ordu, Sivas, Amasya, Ordu) (DS I: 93), **ağız ağıza vémek** “1. Karşılıklı konuşmak.” (Afyonkarahisar) “2. Gizlice fısıldaşmak.” (Afyonkarahisar) “3. Sözbirliği yapmak.” (Afyonkarahisar) (DS VI: 4410), **ağız ağıza vermek** “Çene yarıştırmak: Kim seninle ağız ağıza verir.” (Van) (DS I: 94), **ağız yapmak** “Köye, şehirden dönen bir kimse düzgün dille konuşmak.” (Artvin) (DS I: 100), **ağnaşdurmak** “2. Açıkça anlatmak, açıklamak.” (Amasya) (DS I: 107), **ağzını dutmak** “Az konuşmak, sır saklamak.” (Afyonkarahisar) (DS VI: 4411), **anışmak, ańışmak** “1. Birini anmak, birinin arkasından sözünü etmek: Şimdi seni anışıyorduk.” (Uşak, Isparta, Denizli, İzmir, Manisa, Kütahya, Eskişehir, Zonguldak, Trabzon, Antalya) “2. Konuşmak, söyleşmek, anlatmak: Çocuk ölmüş, demin adamlar ańışıyor.” (Isparta, Denizli, Muğla) (DS I: 270), **anıştırmak, ańıştırmak** “Üstü kapalı anlatmak, sezdirmek, ihsas etmek.” (Amasya, Tokat, Ordu, Giresun, Gümüşhane, Gaziantep, Sivas, Malatya, Maraş, Hatay, Adana, Konya, Mersin, Isparta) (DS I: 270), **anıtmak** “2. Anlatabilmek, aklına koymak.” (Afyonkarahisar) (DS VI: 4421), **anmak, ańmak (I)** “1. Açıklamak, söylemek, anlatmak: Bu söyledigimi hiç kimseye anma sakın.” (Muğla, Denizli, Bilecik, Kastamonu, Çankırı, Amasya, Burdur, Ankara) (DS I: 275/DS VI: 4421), **anna almak** “Muhatap tutmak, karşısına alıp konuşmak: Ben seni annıma mı alırım hiç.” (Niğde) (DS I: 275), **ańnaştırmak** “Anlaştırmak, ima yolu ile anlatmak.” (Gaziantep) (DS I: 278), **aşagıdan söylemek** “Tevazu ile konuşmak.” (Niğde) (DS I: 349), **atbaşı çekmek** “Çekinerek konuşmak, hatır için söz söylemek: Ben atbaşı çekmem doğruyu söylerim.” (Niğde) (DS I: 367), **ayah tutmak** “İlerde söylenecek bir söze zemin hazırlamak.” (Elâzığ) (DS I: 399), **aydamak (II)** “2. Hikâye etmek, söylemek, anlamak.” (Manisa, Balıkesir, Çanakkale) (DS I: 410), **aydivermek, aydıvermek** “Söylemek, haber vermek, açıklamak, anlatmak.” (Çanakkale, Tekirdağ, Kerkük, Balıkesir, Edirne) (DS I: 412), **ayıtmak (I)~ayıtmak** “1. Söylemek, anlatmak, nakletmek, konuşmak.” (Afyonkarahisar, Aydın, Balıkesir, Burdur, Çanakkale, Mersin) (DS I: 421/DS VI: 4437), **badırdamak** “2. Konuşmak, laf etmek, çene çalmak.” (Balıkesir, Kütahya) (DS I: 468), **badırdaşmak** “1. Bir kaç kişi hafif sesle konuşmak, fısıldaşmak.” (Isparta) (DS I: 468), **baş vurmak (III)**

“Akıl danışmak.” (Rize) (DS I: 567), **bayan etmek** “Anlatmak: Bana bu işi bayan et.” (Artvin) (DS I: 578), **bıdılaşmak [bıdalaşmak]** “1. İki kişi konuşmak.” (Aydın, Afyonkarahisar) (DS I: 659), **bıdıramak** “Konuşmak.” (Aydın) (DS VI: 4458), **bıdıraşmak [bıdramak]** “Konuşmak.” (Afyonkarahisar, Muğla) (DS I: 660), **bıdırdamak** “1. Kendi kendine konuşmak, mırıldanmak, homurdanmak, söylenmek, fısıldamak.” (Uşak, Isparta, Burdur, Denizli, Aydın, Balıkesir, Kütahya, Eskişehir, Bolu, Maraş, Sivas, Ankara, Niğde, Konya, Mersin, Muğla, Tekirdağ) “3. İki kişi hafif sesle konuşmak.” (DS I: 660-661), **bıdırdaşmak** “Karşılıklı konuşmak.” (Ankara) (DS VI: 4458), **civildemek** “Tatlı sesle konuşmak.” (Maraş, Hatay, Niğde, Kayseri) (DS II: 989), **conguldaşmak [conklaşmak]** “Birkaç kişi bir araya gelerek gülüp konuşmak.” (Çanakkale, Eskişehir, Adana, Mersin, Denizli) (DS II: 999), **cor etmek (II)** “Konuşmak.” (Gaziantep) (DS II: 1001), **corlaşmak** “1. Toplanıp konuşmak, tartışmak.” (Isparta, Burdur, Çankırı, Maraş, Konya, İçel, Denizli, Sinop) (DS II: 1001), **çoşarmak (II) [çoşartmak]** “Bir şeyi abartarak anlatmak.” (Giresun, Erzincan) (DS II: 1003), **cödürmek (I)** “1. Hakkı olmadan konuşmak.” (Bolu) (DS II: 1005), **çalvurmak** “Kinaye ile söz söylemek.” (Çorum) (DS II: 1063), **çorup çakmak** “Toplanıp bir araya gelerek konuşmak.” (Isparta) (DS II: 1273), **çoşarmak** “Herhangi bir şeyi abartarak anlatmak.” (Burdur, Ordu, Muğla) (DS II: 1274), **dan çarpamak** “İmalî söz söylemek.” (Bilecik) (DS II: 1357), **danişmah, danişmah** “Konuşmak, söylemek.” (Kars, Kars) (DS II: 1361), **danişmak** “Sormak, fikir almak.” (Isparta, Burdur, Denizli, Samsun, Artvin, Kars, Gaziantep, Malatya, Urfa, Hatay, Yozgat, Ankara, Kayseri, Mersin, Kars, Niğde) (DS II: 1361), **derneşmek (I)** “1. Toplu halde konuşmak, görüşmek.” (Ordu) (DS II: 1436), **dıgıldamak (I)** “Konuşmak, kaynaşmak.” (Kastamonu) (DS II: 1453), **dıvıldanmak** “Küçük çocuk konuşmak.” (Mersin) (DS II: 1474), **dilkırmak** “Kendi şivesini bırakıp İstanbul şivesiyle konuşmak.” (Çorum) (DS II: 1495), **dingildemek (II)** “Konuşmak.” (Sivas) (DS II: 1505), **dinmek (II)** “1. Söylemek.” (Muş) (DS II: 1509), **diyip gomak** “Bir kaç kişi bir konuyu aralarında karara varmak üzere konuşmak, danışmak.” (Niğde) (DS II: 1529), **doğruklamak (II)** “Söylenmesine başlanan bir sözü sonuna kadar anlatmak.” (Kırklareli) (DS II: 1537), **döşenmek (II)** “İsteğini etrafıca açıp anlatmak.” (Niğde) (DS II: 1591), **ékti ékti konuşmak** “Küçük çocuklar büyükler gibi her şeye akıl erdirerek konuşmak.” (Çorum) (DS III: 1701), **enlemek (II)** “Yorumlamak.” (Ankara) (DS III: 1759), **esenleşmek** “Bir iki kişi dertleşmek, konuşmak.” (Isparta, Ordu) (DS III:

1779), **eşirgenmek (II)** “1. Can sıkıntısını gidermek için herhangi bir kimse ile dertleşmek, konuşmak.” (Afyonkarahisar, Isparta, Konya) (DS III: 1793), **ezmek (II)** “Bir konuyu ballandıra ballandıra anlatmak.” (Niğde) (DS III: 1830), **fasırdamak** “Fısıltı halinde konuşmak.” (Niğde) (DS III: 1838), **fırllaşmak (I)** “Kimse işitmeyecek kadar sessiz konuşmak.” (Sivas) (DS III: 1856), **fısıkolaşmak [fısdaşma]** “Sessiz sessiz konuşmak.” (Burdur, Gümüşhane) (DS III: 1858), **fısınlamak (II)** “Fısıldamak, sessiz konuşmak.” (Sivas) (DS III: 1858), **fisildemek [fisirdemek]** “Fısıldamak, yavaş sesle konuşmak.” (Bolu, Niğde, Isparta, Burdur, Aydın) (DS III: 1871), **geneşmek (I)** [**gengeşmek**] “Danışmak.” (Amasya, Kars, Ağrı, Kars) (DS III: 1990), **gımçıtma (I)** [**gıncıtmak**] “Açıkça söylemeyip, dolaylı anlatmak: Bizim kızı isteyeceklerini gımçıttı.” (Niğde) (DS III: 2045), **gınaşmak** “Akıl sormak.” (Trabzon) (DS III: 2047), **goguldaşmak** “Bir mesele üzerinde konuşmak.” (Bolu) (DS III: 2094), **gümür gümür söyleşmek** “Biriyle samimi ve güzel konuşmak.” (Konya) (DS III: 2224), **gürlemek (I)** “1. Anlatmak, söylemek.” (Eskişehir, Adana) (DS III: 2236), **halamak (II)** “Söylemek.” (Yozgat) (DS III: 2256), **haya getirmek** “Meram anlatmak, yola, yöneme koymak: Şu adamı bir haya getirecek yok mu?” (Niğde) (DS III: 2314), **heket vermek** “Öykü anlatmak.” (Malatya) (DS III: 2330), **heleşe etmek** “Konuşmak: Ali Hasan’la heleşe ediyor.” (Afyonkarahisar) (DS III: 2332), **heyket etmek** “Konuşmak.” (Afyonkarahisar) (DS III: 2353), **heyket vermek** “Haber vermek.” (Kayseri) (DS III: 2353), **hımırdamak** “Alçak sesle konuşmak.” (Bolu) (DS III: 2362), **hökünmek [höykürmek]** “Konuşmak.” (Antalya) (DS III: 2429), **höşmeklendirmek** “Bir şeyi, bir olayı benzetiş yoluyla canlandırarak anlatmak.” (Niğde) (DS III: 2437), **idilmek** “Tanımlamak.” (Trabzon) (DS IV: 2508), **innelemek** “Dokunaklı söz söylemek.” (Niğde) (DS IV: 2545), **irenk etmek (II)** “Anıştırmak, dolayısıyla anlatmak.” (Denizli) (DS IV: 2550), **kâbetmek** “Konuşmak, söylemek: Çocuk kâbetmeğe daha başlamadı.” (Kars) (DS IV: 2584), **kahirsenmek** “Üzüntüsünü anlatmak: Bizim kız dün çıka geldi, kahirsendik ağladı.” (Çorum, Bulgaristan, Çorum) (DS VI: 4531), **karpızlamak** “Birini övücü sözler söylemek.” (Mersin) (DS IV: 2668), **kaşarmak** “Az konuşmak.” (Kayseri) (DS IV: 2679), **kaynaşmak** “Konuşmak.” (Samsun) (DS IV: 2706), **kefeleşmek** “3. Ayaküstü konuşmak, özel olarak görüşmek.” (Konya, Mersin) (DS IV: 2720), **kefileşmek** “Konuşmak.” (Konya) (DS VI: 4544), **kenneşmek** “2. Danışmak, konuşmak.” (İstanbul) (DS IV: 2745), **kirvelemek** “Söyleşmek, konuşmak: Ali ile Hasan odada kirveleşiyorlar.”

(Nevşehir) (DS IV: 2885), **kotarmak (IV)** “Konuşmak, söylemek: Adam oldu da laf kotarıyor.” (Diyarbakır) (DS IV: 2937), **kuduldamak** “Birkaç kişi bir arada az sesle konuşmak.” (Manisa) (DS IV: 2992), **laflanmak [laflaşmak]** “Konuşmak, dertleşmek.” (Samsun, Mersin) (DS IV: 3059), **lahırdamak** “Konuşmak: Boş bardak gibi ne lahırdayıp duruyon.” (Yozgat) (DS IV: 3060), **lomburdak atıvermek** “Düşündüğünü çekinmeden söyleyivermek.” (Denizli) (DS IV: 3087), **minmin etmek** “Bir sözü yarım yamalak ve alçak sesle anlatmak.” (Erzincan) (DS IV: 3186), **mırt mırt etmek** “2. Yarım yamalak anlatmak.” (Denizli) (DS IV: 3190), **mıt mıt etmek** “Alçak sesle konuşmak.” (Amasya) (DS IV: 3194), **moşörüşmak** “Bir kaç kişi, gizli konuşmak.” (Ordu) (DS VI: 4600), **ortaya söylemek** “Bir kimseyi belirtmeden genel olarak konuşmak.” (Niğde) (DS V: 3292), **oturum etmek** “Bir iş için toplanıp konuşmak.” (Kars) (DS V: 3300), **öğermek** “Överek, değer vererek genişçe anlatmak.” (Ankara) (DS V: 3317), **ökünmek** “2. Öykü anlatmak.” (Kütahya, Muğla, Denizli, Aydın, Samsun, Ordu, Giresun, Maraş, Kayseri, Adana, Isparta, Burdur, Amasya, Sivas, Yozgat, Ankara, Kırşehir, Niğde, Mersin) (DS V: 3329/DS VI: 4625), **öykünmek (I)** “2. Anlatmak, söylemek.” (Burdur, Denizli) (DS V: 3367), **özür yazır etmek** “Sözde neden aramak.” (Adana) (DS VI: 4633), **patıramak (I)** “Yabancı dil konuşmak.” (Denizli) (DS VI: 4641), **patırdaşmak** “1. Yabancı dille konuşmak.” (Burdur, Isparta, Denizli, Aydın, Manisa, Eskişehir, Niğde, Mersin, Antalya, Balıkesir, Muğla) (DS V: 3412), **piçileşmek** “Gizli konuşmak, fiskos etmek.” (Nevşehir) (DS V: 3453), **pirinçlemek** “İstanbul ağzıyla konuşmak: Nekadar pirinçliyor.” (Denizli) (DS V: 3461), **pisilemek** “1. Hafif sesle konuşmak, fısıldamak.” (Maraş, Kayseri) (DS V: 3463), **sakırdaşmak** “Konuşmak, çene çalmak.” (Mersin) (DS V: 3521), **seleşmek** “Konuşmak.” (Kerkük) (DS V: 3578/ DS VI: 4683), **sesetmeğ** “Ses çıkarmak, konuşmak.” (Kerkük) (DS VI: 4687), **sölemek [sövmek]** “Söylemek, konuşmak.” (Ankara, Bolu) (DS V: 3679), **soruşmak** “Sormak: Soruşdum haber alamadım.” (Gümüşhane, Kars) (DS VI: 4705), **söleşmek [söyleşmek]** “Konuşmak: Şu adamlar ne söleşiyorlar?” (Tokat, Hatay, Isparta) (DS V: 3679), **söz açılmak** “Anlatılmak istenen konu üstünde konuşulmaya başlamak.” (Niğde) (DS V: 3686), **söze dalmak** “Söze başlamak, konuşmaya girişmek.” (Çanakkale) (DS V: 3687), **sürtmek (I)** “Söylemek, anlatmak: Sana bir mesele sürtmüştüm, hatırlıyor musun?” (Isparta, Denizli, Aydın, Manisa, Balıkesir, Muğla) (DS V: 3724/DS VI: 4716), **şaylandırmak** “Abartmak, ballandırarak anlatmak.” (Çankırı) (DS V: 3756), **şor vermek** “Konuşmak, anlatmak.”

(Maraş, Kayseri) (DS V: 3794/DS VI: 4732), **şoretmek** “Toplanıp konuşmak.” (Maraş) (DS V: 3793), **şorlaşmak** “Konuşmak.” (Kayseri) (DS VI: 4732), **takılaşmak** “Konuşmak.” (Isparta, Konya, Mersin, Antalya) (DS VI: 4736/DS V: 3809), **tazece konuşmak** “Az önce konuşmak.” (Manisa) (DS VI: 4747), **tıkıramak** “Görüşmek, konuşmak: Gel de seninle o mesele hakkında iki tıkırayıverelim.” (Aydın) (DS V: 3912), **tivermek (II)** “Söylemek, anlatmak.” (İstanbul) (DS V: 3943), **tokuldaşmak [tokalak etmek]** “Konuşmak, yarenlik etmek.” (Isparta, Niğde, Giresun) (DS V: 3952), **türküsunü çağırmak** “Birine hoşlanacağı sözler söylemek, dalkavukluk yapmak.” (Niğde) (DS V: 4016), **uclandırmak (I)** “Saklı tutulmuş bir olayı açıklığa kavuşturmak, yiten bir nesnenin izini bulmak.” (Artvin) (DS VI: 4021), **ürmek (I)** “3. Konuşmak.” (Uşak) (DS VI: 4796-4797), **ürya yaymak** “Görülen düşü yorumlamak, anlam vermek.” (Afyonkarahisar) (DS VI: 4797), **vacırdamak** “Vıcıcır vicıcı konuşmak.” (Niğde) (DS VI: 4090), **yanşaklanmak** “Danışmak.” (Sakarya) (DS VI: 4176), **yardırmak (II)** “Delikanlılar, öteden beriden konuşmak.” (Kırklareli) (DS VI: 4183), **yâşanmak** “Konuşmak.” (Muğla) (DS VI: 4817), **yavıncılamak (II)** “Ezilip büzülerek, yalvarıcı bir tavırla durumunu anlatmak.” (Afyonkarahisar, Eskişehir, Gaziantep, Kırşehir, Niğde, Samsun, Denizli, Tokat, Giresun, Gümüşhane, Sivas, Yozgat, Kayseri, Erzincan, Malatya) (DS VI: 4207), **yemeni çakmak** “Delikanlı, babasına evlenmek istediğini anlatmak.” (Kütahya) (DS VI: 4243), **yordurmağ, yordurmak (I)** “Açıklamak, yorumlatmak (düş için).” (Isparta, Burdur, Denizli, Manisa, Samsun, Artvin, Erzurum, Niğde, Konya, İçel) (DS VI: 4299), **yormak** “Yorumlamak.” (Kars, Yozgat, İçel) (DS VI: 4825), **yoruşturmak** “Acele yorumlamak.” (Kayseri) (DS VI: 4301), **yoymak (I)** “1. Yorumlamak, açıklamak.” (Isparta, Manisa, Eskişehir, Bolu, Çorum, Giresun, Gaziantep, Maraş, Yozgat, Ankara, Kırşehir, Konya) “2. Başka anlam vermek, sözü, davranışı amacı dışında yorumlamak.” (Bolu) (DS VI: 4303), **yür etmek** “Konuşmak.” (Kayseri) (DS VI: 4335), **zanaka etmek** “1. Bir şeyi aklına takmak, hep ondan söz etmek.” (Isparta) (DS VI: 4348), **zanıtmak [zannıtmak]** “Anlatmak, duyurmak.” (Çorum, Eskişehir) (DS VI: 4349), **zehirini dökmek** “Dertlerini anlatmak.” (Niğde) (DS VI: 4358) şeklindedir.

3.21.2. Olumsuz Konuşma Fiilleri

Anlatma becerisi olarak bilinen konuşma, hayatın her alanında önem taşıyan bir yetkinliktir. Anlama becerisi yüksek bireyler, kendilerine aktarılan bilgileri bilişsel

düzeyde daha kolay kavrayabilir ve bu bilgileri eleştirel bir bakış açısıyla değerlendirebilirler. Anlatma becerisi gelişmiş bireyler ise duygu ve düşüncelerini daha etkili ve anlaşılır bir biçimde ifade edebilirler (Bağcı Ayrancı, 2016). Anlama ve anlatma becerisi içerisinde çok yönlü bir ilişkinin ürünü olan konuşma, olumlu ve olumsuz içerikler barındırarak ifadeye yön verir. Olumsuz konuşma, iletişimde alıcıyı rahatsız edecek unsurların bulunduğu konuşma olarak tanımlanır. Olumsuz konuşma barındıran fiiller bireyin, duygu ve düşüncelerini ifade ederken seçtiği yolun alıcı üzerinde yarattığı olumsuz etkiyi gözler önüne seren fiillerdir.

Olumsuz konuşma ifade eden fiiller içerisinde; *mübalâğalı, saçma ve yersiz, gereksiz, isteksiz, düşünmeden, bağırarak, ters, abartılı, anlamsız, kaba kaba, terbiyesizce, abuk sabuk, gürültülü, çok ve kötü konuşmak* vb. gibi örnekler yer almaktadır.

Derleme Sözlüğü taranıp olumsuz konuşma ifade eden 180 biliş fiili tespit edilmiştir.

Tespit edilen olumsuz konuşma barındıran fiiller; **aba gibi atmak** “1. Büyük söz söylemek, mübalâğalı konuşmak.” (Uşak, Balıkesir, Çanakkale, Bursa, Kastamonu, Çankırı, Sinop) “2. Yüksekten atmak, palavra savurmak.” (Balıkesir, Çanakkale, Bursa, Kastamonu, Çankırı) (DS I: 6), **afkurmak** “Saçma ve yersiz konuşmak.” (Balıkesir) (DS VI: 4408), **ağdık ağdık konuşmak** “Yüksek sesle, bağıra bağıra konuşmak.” (Balıkesir) (DS I: 87), **ağız bozmak** “Kötü söz söylemek.” (Afyonkarahisar) (DS VI: 4410), **ağız eskitmek~ağız esgitmek** “Boşuna çene yormak: Şu kadarcık işimizi görmedi, boşuna ağız eskittik.” (Amasya, Ordu, Afyonkarahisar) (DS I: 97/DS VI: 4410), **ağız etmek** “Gerçeği saklamak, samimi konuşmamak.” (Samsun, Kastamonu, Kayseri) (DS I: 97), **ağırt etmek** “Bir kimsenin aleyhinde söz söylemek.” (Muğla) (DS I: 115), **ağzını yaymak** “Fazla ve gereksiz konuşmak.” (Elâzığ) (DS I: 120), **añgırdamak** “2. Yersiz ve gereksiz konuşmak.” (Afyonkarahisar) (DS VI: 4421), **apartmak (IV)** “Mübalâğalı konuşmak, mübalâğa etmek.” (Eskişehir, Kastamonu, Tokat, Yozgat, Denizli) (DS I: 285), **avır zıvır etmek** “1. Kem küm etmek, anlamsız konuşmak.” (Afyonkarahisar) (DS VI: 4432), **avur zavur etmek** “Tehditli söz söylemek, ileri geri, terbiyesizce konuşmak.” (Gaziantep, Amasya, Bitlis) (DS I: 396), **aydınmak (I)** “5. Şikâyet etmek.” (Kıbrıs) (DS I: 412), **ban ban konuşmak** “Yüksek sesle ve iddialı bir şekilde konuşmak.” (Bolu) (DS

I: 517), **bangıldamak** “Kalın sesle kaba kaba konuşmak.” (Afyonkarahisar) (DS VI: 4445), **bangır bangır konuşmak** “Yüksek sesle konuşmak.” (Muğla) (DS I: 520), **banlamak, bañlamak (I)** “6. Gizlenmesi gereken, söylenmeyecek şeyi söyleyivermek.” (Eskişehir) (DS I: 521), **batırdamak** “Söylediği anlaşılmayacak derecede gürültülü konuşmak.” (Mersin) (DS I: 571), **bayırmak (II)** “Yüksek sesle konuşmak, gürültü etmek: Kimdi o bayıryanlar?” (Isparta) (DS I: 585), **bengildemek (II)** “Boş yere konuşmak.” (Burdur) (DS I: 628), **beşlik bozmak** “Dereden tepeden konuşmak.” (Aydın) (DS I: 645), **beteleşmek** “Atışmak, birbirine çirkin sözler söylemek.” (Niğde) (DS I: 645), **betümbetmez konuşmak** “Abuk sabuk, saçma sapan konuşmak.” (Bolu) (DS I: 646), **bıdır bıdır etmek** “Mırıldanmak, anlaşılmayacak biçimde konuşmak.” (Nevşehir, Isparta, Ankara) (DS VI: 4458), **bıdırdamak** “2. Çok ve yersiz söylemek, söylenmek.” (Burdur, İzmir, Kütahya, Eskişehir, Mersin, Ordu, Giresun, Antalya, Denizli, Aydın, Muğla, Hatay) (DS I: 660-661), **bıdırdanmak** “Kendi kendine hafif sesle konuşmak, mırıldanmak.” (Afyonkarahisar) (DS VI: 4458), **bıtlamak** “Yerli yersiz durmadan konuşmak.” (Ankara) (DS VI: 4460), **boyamak (I)** “Ağır söz söylemek, aşağılamak.” (Bolu, Amasya, Ordu, Trabzon) (DS I: 745), **çağıldamak (I)** “2. Öğüt verircesine ağır konuşmak.” (Bolu) (DS II: 844), **cañıldamak** “Bir toplulukta, birinin dediğini öteki duymayacak şekilde gürültülü konuşmak.” (Bolu, Ankara, Trabzon, Muğla) (DS II: 856), **capcuklanmak** “Hoppa hareket etmek, konuşmak.” (Çankırı) (DS II: 858), **carıl carıl konuşmak** “Saygısızca gürültülü konuşmak.” (Çorum) (DS II: 862), **cengirdemek** “2. Cansıkıcı söz söylemek.” (Niğde) (DS II: 882), **cevcevelenmek [cezinmek]** “Oyalanmak, isteksiz isteksiz konuşmak.” (Gümüşhane, Ankara) (DS II: 887), **cığıldamak (II) [cığıldaşmak]** “1. Çocuklar yüksek sesle hep bir ağızdan konuşmak.” (Burdur, Bolu, Mersin) (DS II: 901), **cıngır cıngır etmek** “1. Gevezelik etmek.” (Ordu) “2. Terbiyesizce söz söylemek.” (Ordu) (DS II: 923), **cırtlamak (II)** “Düşünmeden konuşmak.” (Burdur, Aydın, Kastamonu, Çorum) (DS II: 939), **ciyaklamak (II)** “Bağırarak konuşmak.” (Isparta) (DS II: 990), **corul corul konuşmak** “Çok konuşmak, gürültü yapmak.” (Kastamonu) (DS II: 1003), **cükgülleşmek** “Gizli konuşmak.” (Kars) (DS II: 1025), **çamdan gavuhtan konuşmak** “Ordan burdan, anlamsız konuşmak.” (Gümüşhane) (DS II: 1064), **çatırdamak** “Sert ve dik sözler söylemek.” (Niğde) (DS II: 1090), **çemkirmek** “1. Gereksiz ve yüksek sesle konuşmak.” (Denizli, Kütahya, Nevşehir) (DS VI: 4479), **çeñçeñ etmek** “Çok konuşmak: Yeter artık çençen edip durma, anladık.” (Denizli,

Balıkesir, Muğla) (DS II: 1134), **çeñilenmek** “Çok konuşmak: Yeter artık çeñilendiğin kafamızı bile ağrıttın.” (Denizli) (DS II: 1139), **çığırmak (II)** “Bir kimse hakkında iyi konuşmamak.” (Samsun) (DS II: 1161), **çirtiklemek** “Bir konu üzerinde tartışırken el kol hareketleri yaparak konuşmak: Adam çirtikliyor baksana.” (Gaziantep) (DS II: 1238), **daban dabana olmak** “Aksi cevap vermek, ters konuşmak.” (Eskişehir) (DS II: 1314), **dam dokuz demek** “Abuk sabuk konuşmak, ne dediğini bilmemek.” (Niğde) (DS II: 1352), **dambırdamak** “Kaba kaba konuşmak.” (Isparta) (DS II: 1351), **dangadan atmak** “Düşünmeden, münasebetsiz söz söylemek.” (Niğde) (DS II: 1358), **dangırdamak** “1. Bağıra bağıra, yüksek sesle konuşmak.” (Afyonkarahisar, Uşak, Isparta, Burdur, Denizli, Aydın, Manisa, Eskişehir, Bolu, Çorum, Ordu, Erzincan, Gaziantep, Sivas, Yozgat, Konya, Antalya, Muğla, Kırklareli, Tekirdağ, Bolu, Samsun, Sivas, Amasya, Tokat, Çankırı, Kütahya) “2. Gevezelik yapmak.” (Kastamonu, Niğde, Sivas) “3. Kalın ve çirkin sesle konuşmak.” (Ankara) (DS II: 1359, 1360), **dedirgenmek** “Çok konuşmak: Çok dedirgenme git şuradan.” (Burdur) (DS II: 1398), **deli debilden konuşmak** “Delice konuşmak: Aman deli debilden konuşma.” (Denizli) (DS II: 1411), **depdemek** “Laf olsun diye konuşmak.” (Mersin) (DS II: 1426), **dingırdamak** “Sürekli olarak gerekli gereksiz konuşmak, söylenmek, mırıldanmak.” (Afyonkarahisar, Burdur, Denizli, Balıkesir, Bolu, Kastamonu, Konya, Amasya, Kırşehir, Ordu) (DS II: 1465), **dırıklaşmak [dırıhlaşmağ]** “Kadınlar karşı karşıya kötü söz söylemek, sövüşmek.” (Bayburt, Kars) (DS II: 1470), **dırlamak (I)** “Gereksiz ve çok konuşmak, gevezelik etmek.” (Çankırı, Tokat, Ordu, Elâzığ, Malatya, Konya, Denizli, Hatay, Kırklareli, Niğde, Sivas, Kayseri) (DS II: 1470), **dillemek (II)** “1. Aleyhte bulunmak, kötölemek.” (Kütahya, Eskişehir, Bolu, Çankırı, Çorum, Trabzon, Rize, Artvin, Sivas, Yozgat, Burdur) “2. Bir şeyi diline dolayıp yaymak.” (Çanakkale, Kocaeli, Kastamonu, Kayseri) “3. Bir kimsenin zenginliği, malı ve kendisi hakkında hasetle konuşmak: Görmemiş insanların yanında malımız dillendiğinden her şeyimizi kaybettik.” (Gümüşhane) (DS II: 1496), **ebelek göbelek etmek** “Saçma sapan konuşmak.” (Isparta) (DS III: 1653), **eksepekse söylemek** “İleri geri can sıkacak şekilde konuşmak.” (Gaziantep) (DS III: 1697), **enatmak** “Çok konuşmak, gevezelik etmek (kadınlar arasında).” (Artvin) (DS III: 1743), **epirmek (II)** “Genizden konuşmak.” (Trabzon, İzmir) (DS III: 1763), **esenneşmek** “Tartışarak konuşmak.” (Amasya) (DS III: 1779), **evelem develem konuşmak** “İleri geri konuşmak.” (Gümüşhane) (DS III: 1805), **evzinmek (II)** “Saçma sapan konuşmak.”

(Denizli) (DS III: 1818), **feldirdemek (II)** “Hiç durmadan konuşmak.” (Burdur) (DS III: 1841), **fit fit etmek** “Fısıltı halinde ve başkalarını kışkırtarak konuşmak.” (Mersin) (DS III: 1861), **gadır gudur etmek** “Anlaşılmayan sözler söylemek: Dili anlaşılmıyor gadır gudur edip duruyor.” (Gümüşhane) (DS III: 1890), **gagıramak** “Sinirli sinirli konuşmak.” (Giresun) (DS III: 1893), **garaltıya söylemek** “Hakkında kötü konuşmak.” (Kars) (DS III: 1919), **gazin etmek** “Şikâyet etmek.” (Bitlis) (DS III: 1954), **getgüt etmek** “Yerli yersiz durmadan konuşmak.” (Giresun) (DS III: 2008), **gevil güvül etmek** “Gereksiz yere, can sıkacak şekilde konuşmak.” (Afyonkarahisar) (DS III: 2012), **gevişmek (II)** “Bir iş hakkında çok konuşmak.” (Konya) (DS III: 2012), **gıcıklık yapmak** “Sinire dokunacak hareket yapmak ve söz söylemek: Gıcıklık yapma dayağı yersin.” (Adana, Mersin) (DS III: 2027), **gığlamak (II)** “Değersiz, saçma sapan konuşmak.” (Niğde) (DS III: 2037), **gıllamak (II)** “2. Birinin hoşuna gitmeyecek şekilde konuşmak: Eee gıllayıp durma.” (Amasya) (DS III: 2043), **gırgır etmek** “Çok konuşmak, gevezelik etmek.” (Tokat, Ordu) (DS III: 2056), **gildiremek (I)** “Çok konuşmak.” (Niğde) (DS III: 2076), **gileylemeğ** “Şikâyet etmek.” (Kerkük, Kars, Kerkük, Kars) (DS III: 2076), **gudgud gudullamah** “Kendi kendine konuşmak, homurdanmak.” (Kars) (DS III: 2188), **gümrenmek** “1. Homurdanmak, kendi kendine konuşmak.” (Sivas, Yozgat, Kayseri, Konya, Mersin, Muğla) (DS III: 2223), **gümü gümü etmek** “Kendi kendine konuşmak.” (Aydın) (DS III: 2223), **gümürdemek** “1. Bağırarak.” (Çanakkale) “2. Sinirli sinirli çok konuşmak.” (Kerkük) (DS III: 2223), **gümürdenmek [gümürdenmeğ]** “1. Kendi kendine hafif sesle konuşmak, mırıldanmak.” (Çorum, Mersin, Kerkük) “2. Fısıldaşmak.” (Mersin) (DS III: 2224), **haldırmak** “Saçma sapan konuşmak: Karşımda kaldırıp durma.” (Denizli) (DS III: 2259), **hant hant ötmek** “Bağıra bağıra, kavga edercesine konuşmak.” (İstanbul, Yozgat) (DS III: 2276), **havdarmak** “Kötü söz söylemek.” (Konya) (DS III: 2314), **hayhur söylemek** “Gereksiz konuşmak: Eye vallahsen ele hayhuruya söylüyorsen.” (Kars) (DS III: 2317), **heseyhlemek** “Abuk sabuk konuşmak: Eye sözünü tüşün söyle, heseyhleyif durma.” (Kars) (DS III: 2348), **helpetere konuşmak** “1. Yalan yanlış konuşmak.” (Kars) “2. Başkasına söz dokundurarak konuşmak.” (Kars) (DS III: 2337), **huruşdu huruşdu konuşmak** “İğneli konuşmak.” (Kars) (DS III: 2445), **hımiklemek [himihlemek]** “Genizden konuşmak.” (Elâzığ, Malatya) (DS III: 2362), **hınılamak [hını etmek]** “1. Azarlamak.” (Konya) “2. Genizden konuşmak.” (Yozgat) (DS III: 2365), **horta atmak** “1. Konuşmak, abartarak konuşmak.” (Balıkesir, Kocaeli,

Zonguldak) (DS III: 2413), **hotaklamak** “1. Azarlamak.” (Ordu) “2. Birine batacak söz söylemek, iğnelemek.” (Ordu) (DS III: 2418), **höykürmek [hüykürmek]** “1. Heyecanlı heyecanlı ve bağırarak konuşmak.” (Kastamonu) (DS III: 2439), **ıkcırcıklamak** “Şüpheli, belirsiz söz söylemek.” (Aydın, Balıkesir, Çanakkale, Muğla) (DS IV: 2464), **ıdır yamur etmek** “Sözleri ağızda geveleyerek konuşmak.” (Çanakkale) (DS IV: 2476), **ıştınmak** “Konuşmak, gürültü yapmak.” (Kırklareli) (DS IV: 2498), **kağıldaşmak** “Gürültü yapmak, sesli konuşmak.” (Çorum) (DS IV: 2595), **kamamak (III)** “1. Birini eleştirmek.” (Ordu, Giresun) (DS IV: 2613), **kamış koymak** “Kapalı söz söylemek, dokundurmak.” (Kırklareli) (DS IV: 2616), **kanaralamak (II)** “Abartarak konuşmak.” (Maraş) (DS IV: 2619), **karşı karşı söylemek** “Karşısındakini kızdıracak söz söylemek.” (Sivas) (DS IV: 2670), **kasavan atmak** “Abartarak, yüksekten atarak konuşmak.” (Mersin) (DS IV: 2675), **kefeze etmek** “Çok konuşmak, baş şişirmek.” (Artvin) (DS IV: 2720), **kemçirmek (I)** “2. Sert ve kötü konuşmak.” (Niğde) “3. Söylediği belli olmadan karşılık vermek, homurdanmak.” (Antalya) (DS IV: 2738), **kepür küpür konuşmak** “Ne konuştuğunu bilmemek, saçmalamak.” (Sivas) (DS IV: 2751), **kerçlemek** “2. Zıddına söz söylemek.” (Bolu) (DS IV: 2753), **keşlenmek (I)** “1. Anlamsız, saçma sapan konuşmak.” (Denizli, Niğde) (DS IV: 2773), **ket küt etmek** “Korkutucu söz söylemek, çok konuşmak.” (Niğde) (DS IV: 2775), **kığışdamak (II)** “Yerli yersiz konuşmak: Soğan kabuğundan kaynana olsa kığıştar.” (Niğde, Kastamonu) (DS IV: 2791), **kırçalamak** “Kinayeli söz söylemek.” (Aydın) (DS IV: 2819), **kırlanmak** “Çok konuşmak, gevezelik etmek.” (Çorum) (DS VI: 4557), **kozaklamak** “Saçmalamak, saçma sapan konuşmak.” (Niğde) (DS IV: 2946), **köntöy köntöy söylemek** “Ters ters söylenmek, aksi konuşmak.” (Kars) (DS IV: 2960), **lakırdamak** “2. Gereksiz konuşmak.” (Denizli) (DS IV: 3060), **lañ lañ atmak** “Yetkisi olmadan konuşmak, yüksekten atmak.” (Niğde) (DS IV: 3065), **langırdamak** “1. Gevezelik etmek.” (Kayseri, Kırklareli) “2. Bağırarak konuşmak.” (Kocaeli, Niğde) (DS IV: 3064), **lap lap konuşmak** “Büyük konuşmak, bilgiçlik taslayarak konuşmak.” (Van) (DS IV: 3067), **lom lom atmak (I)** “Sözünü bilmeden, yerli yersiz konuşmak.” (Gaziantep) (DS IV: 3087), **lombadak inmek** “Damdan düşercesine söz söylemek.” (Isparta) (DS IV: 3086), **mangıramak** “1. Yüksek sesle konuşmak.” (Mersin) (DS IV: 3122), **mingıllamak** “Burundan konuşmak.” (Kars) (DS IV: 3186), **mırın kırın etmek** “İleri geri konuşmak.” (Kocaeli) (DS IV: 3188), **muştalamak (II)** “Zarar gelici söz söylemek.” (Muğla) (DS IV: 3225), **muşulamak [muşlamak]** “1.

Homurdanmak, karnından konuşmak.” (Afyonkarahisar, Trabzon) (DS IV: 3226), **örelemek (III)** “Dolambaçlı, anlamsız ve yersiz yersiz konuşmak.” (Mersin) (DS V: 3347), **örülmek (IV)** “2. Öfkeli öfkeli ve üsteleyerek konuşmak.” (Çorum) (DS V: 3354), **ötmek (III)** “Konuşmak, sözünü etmek.” (Trabzon) (DS V: 3360), **padırlaşmak** “Anlaşılmayacak gibi konuşmak.” (İzmir) (DS V: 3379), **paldırdamak (I)** “Yüksek sesle ve hızlı hızlı konuşmak.” (Denizli, Manisa) (DS V: 3388), **partoylamak (I)** “Sözünü bilmeden konuşmak.” (Kars) (DS V: 3404), **patırdamak (I)** “1. Anlaşılmayacak biçimde konuşmak, kendi kendine söylenmek.” (Isparta, Denizli, İzmir, Manisa, Eskişehir, Kocaeli, Ordu, Niğde, Antalya, Kırklareli, Sivas, Burdur, Konya) (DS V: 3411-3412/DS VI: 4641), **pepelemek (II)** “Birbirini tutmayan sözler söylemek.” (Amasya) (DS V: 3429), **pertelemek** “1. Gereksiz söz söylemek.” (Mersin) “2. Söylenmemesi gerekli bir sırrı bilmeden söylemek.” (Mersin) (DS V: 3434), **sadremeki konuşmak** “Bilinçsiz, tutarsız konuşmak: Hasta ahşama varmaz, gendini bilmiyo, sadremeki konuşuyo.” (Çorum) (DS VI: 4663), **samırdamak** “2. Anlamsız konuşmak, saçmalamak.” (Isparta, Denizli, Kastamonu, Ordu, Sivas) “3. Çok konuşmak.” (Kastamonu) (DS V: 3534), **sap saman söylemek** “Anlamsız konuşmak.” (Kars) (DS V: 3544), **sapanlamak** “1. Saçma konuşmak, saçmalamak.” (Denizli, Kütahya) (DS V: 3542), **sapırdamak** “Kendi kendine konuşmak.” (Burdur) (DS VI: 4671), **sapramak** “Abuk sabuk, saçma konuşmak.” (İstanbul, Hatay, Kayseri) (DS V: 3544), **savannamak** “İki kişi gizli konuşmak için yanlarında bulunan üçüncü kişiyi başlarından savmak.” (Konya) (DS V: 3555), **seldir seldir söylemek** “Anlamsız, saçma sapan konuşmak.” (Kars) (DS V: 3576), **seslemek** “1. Yüksek sesle konuşmak.” (Çorum) (DS VI: 4687), **söğumek** “Aşağılayıcı söz söylemek, sövmek.” (Mersin, Kastamonu, Giresun) (DS V: 3676), **şakımak (III)** “Çok konuşmak.” (Yozgat, Kırklareli) (DS V: 3738), **şırıldamak** “Utanmaksızın bağırıp çağırmak, aşağılayıcı sözler söylemek.” (Kerkük) (DS VI: 4727), **şivşirtmek (II)** “Gereksiz konuşmak.” (Denizli) (DS V: 3791), **tanılamak** “Havadan sudan konuşmak.” (Çorum) (DS V: 3822), **tañtañ itmek** “Gereksiz ve yüksek sesle konuşmak.” (Niğde) (DS V: 3824), **tav atmak** “Abartılı konuşmak, genellikle kendini övmek.” (Zonguldak, Isparta, Muğla) (DS V: 3848), **tepsitmek (II)** “Çirkin söz söylemek, sövmek.” (Niğde) (DS V: 3889), **tıngırdamak (I)** “1. Boş yere, gereksiz konuşmak.” (Manisa, Bolu) (DS V: 3917), **tokuldaşmak [tokalak etmek]** “2. Birini kandırmak, inandırmak için konuşmak.” (Niğde) “3. Gizli konuşmak.” (Niğde) (DS V: 3952), **toslamak (I)** “Karşısındakine yersiz

ve dokunacak söz söylemek, pot kırmak.” (Bursa) (DS V: 3974), **tök konuşmak** “Ters, kırıcı konuşmak.” (Nevşehir) (DS VI: 4774), **üğütmek (IV)** “Birbiri ardınca, ara vermeden konuşmak.” (Niğde) (DS VI: 4063), **vadırdamak [vağıldamak]** “Gevezelik etmek, hoşla gitmeyen biçimde gürültülü konuşmak: Vadırdadı vadırdadı gitti. Ben gulak bile virmedim.” (Niğde, Burdur, Denizli) (DS VI: 4090), **vazırdamak** “1. Anlamsız, yersiz konuşmak.” (Isparta, Amasya, Sivas, Yozgat, Niğde, Ordu) (DS VI: 4096), **vidildemek** “Geveze çocuk, durmaksızın, ince bir sesle baş ağrıtana dek konuşmak.” (Bolu) (DS VI: 4106), **yağşalamak** “1. Çok konuşmak.” (Ankara) (DS VI: 4811), **yamdınmak (IV)** “Ardından konuşmak, atıp tutmak.” (Denizli) (DS VI: 4156), **yangırdatmak** “Yüksek sesle okumak, konuşmak.” (Bilecik) (DS VI: 4168), **yañlış gayışdamah** “Bilir bilmez, yersiz konuşmak.” (Kars) (DS VI: 4174), **yanan konuşmak** “Anlamsız konuşmak.” (Bursa) (DS VI: 4182), **yargısını yarmak** “Birinin karşısında, başkasından yana konuşmak.” (Mersin) (DS VI: 4185), **yaşmak tutmak** “Gelin, kocasının yakın akrabaları yanında fısıltıyla konuşmak.” (Samsun, Amasya) (DS VI: 4817), **yavan danışmah~yavan konuşmak** “Anlamsız, yersiz konuşmak.” (Kars, Isparta, Çorum, Tokat, Muğla) (DS VI: 4205/DS VI: 4818), **yayşanmak** “Anlamsız konuşmak.” (Aydın) (DS VI: 4216), **yoz ürümek** “Yersiz, boş konuşmak.” (Afyonkarahisar) (DS VI: 4306), **zambuldamak** “Yüksek sesle, gürültülü konuşmak.” (Antalya) (DS VI: 4348), **zamzaklanmak** “Saçma sapan konuşmak.” (Çankırı) (DS VI: 4348), **zahma sıyırtmak** “1. Abartılı, çalımlı konuşmak.” (Kars) (DS VI: 4831), **zart atmak~zarta atmak** “Abartarak kendini övmek, abartılı konuşmak.” (Çankırı, Çorum, Sinop, Artvin, Sivas, Eskişehir, Kastamonu, Amasya, Ordu, Ankara, Niğde) (DS VI: 4832/DS VI: 4352), **zırlamak** “1. Çok ve yersiz konuşmak.” (Tokat, Kars, Yozgat, Ankara, Muğla) (DS VI: 4838), **zoval döşemek** “Gereksiz konuşmak.” (Kars) (DS VI: 4400), **zulamak** “Ters konuşmak.” (Rize) (DS VI: 4402) şeklindedir.

3.21.3. Yalan Fiilleri

Türkçe Sözlük’te (2023, s. 3519) yalan, “Doğru olmayan, gerçeğe uymayan söz” olarak tanımlanır. Bu tanım, gerçekliğin bilinçli biçimde çarpıtıldığını ve söylenen sözün doğru olmadığını belirtir. Akçay’a (2012) göre yalan söyleyen kişi, gerçeği gizleyerek ya da değiştirerek karşısındaki kişiye bilerek yanlış bilgi verir. Bu eylem, iletişimde doğruluk ve güven ilkelerini ihlal eder. Bu tanımlardan hareketle yalan fiilleri,

bireyin kasıtlı olarak doğruyu gizleyip yerine yanıltıcı ya da tamamen yanlış bir ifade koyduğu sözlü eylemleri kapsar. Süreklilik arz ettiğinde, bu tür fiiller, bir manipölasyon aracına dönüştürür.

Yalan ile ilgili sözcükler, Yıldız (2016)'da iletişim fiillerinin alt başlığı olan “Kandırma Fiilleri” içerisinde değerlendirilmiştir. Boz (2022), iletişim fiilleri içerisinde “Yalan Söyleme İfade Eden Fiiller” başlığı altında ele almıştır.

Derleme Sözlüğü incelendiğinde yalan ile ilgili 31 biliş fiil tespit edilmiştir.

Tespit edilen yalan fiilleri; **abartmak (I)** “1. Olduğundan fazla göstermek, büyütmek, mübalâğa etmek.” (Afyonkarahisar, Isparta, Denizli, Aydın, Kütahya, Kocaeli, Çorum, Artvin, Sivas, Yozgat, Konya, Mersin, Muğla, Aydın, Çanakkale) “2. Yalan söylemek, uydurmak.” (Aydın, Muğla) (DS I: 12), **ayın oyun etmek** “Yalan söylemek.” (Manisa) (DS I: 419-420), **cıfıtmak** “Yalan söylemek.” (Aydın) (DS II: 898), **cort etmek (II)** “Palavra, yalandan vaad etmek.” (Gaziantep) (DS II: 1002), **çirtmek (IV)** “Yalan söylemek: Sen bunu çirttin.” (Gaziantep, Maraş) (DS II: 1239), **dürütmek (I)** “2. Aslı olmayan bir şeyi uydurmak, yalan söylemek.” (Isparta, Burdur, Denizli, İzmir, Manisa, Kütahya, Kastamonu, Konya, Antalya) (DS II: 1637), **düzmek (V)** “Uydurmak: Bu sözü seň özüñnen düzörsen.” (Bolu, Kırklareli) (DS II: 1647), **forta atmak** “Yalan söylemek, palavra atmak.” (Tunceli) (DS III: 1876), **gaydırmak** “3. Yalan söylemek.” (Isparta) (DS III: 1944), **gubuz atmak** “Yalan söylemek, abartmak.” (Isparta, Denizli, Eskişehir, Kocaeli, Bolu, Kastamonu, Ordu, Kayseri, Konya, Mersin, Muğla, Antalya, Balıkesir) (DS III: 2186), **hava vurmak** “Yalan söylemek.” (Artvin) (DS III: 2309), **ingastan yapmak** “Bilerek, yalandan yapmak.” (Aydın) (DS VI: 4526), **kabak doğramak** “Yalan söylemek, abartmak.” (Kıbrıs) (DS IV: 2579), **keserlemek (I)** “Uydurmak.” (İzmir) (DS IV: 2764), **kıpçıtmak** “2. Yalan söylemek.” (Çorum) (DS VI: 4555), **kıtır atmak** “Yalan söylemek.” (Elâzığ, Kocaeli, Bolu, Kırşehir, Niğde) (DS IV: 2848/DS VI: 4559), **kof atmak** “Yalan söylemek, abartmak.” (Çorum) (DS VI: 4565), **kubuduk atmak** “Yalan söylemek, övünmek.” (Isparta, Konya, Adana) (DS IV: 2989), **kubuz atmak** “Yalan söylemek.” (Rize, Antalya, Kocaeli) (DS IV: 2990/DS VI: 4573), **laf atmak** “Yalan söylemek.” (Gaziantep) (DS IV: 3059), **obartmak (I)** “2. Yalan söylemek.” (Muğla) (DS V: 3262), **partal atmak [partal atmağ]** “Abartılı konuşmak, yalan söylemek.” (Kayseri, Gümüşhane) (DS VI: 4639), **tefil düzmek** “Suçunu gizlemek

için sözde nedenler uydurmak.” (Muğla) (DS VI: 4748), **türetmek** “Uydurmak: Bu söylediklerinin hepsi yalandır, türetilip türetilip söylüyor.” (Niğde) (DS V: 4015), **uçurmak (II)** “1. Uydurmak, söz çıkarmak.” (Samsun) (DS VI: 4025), **ufatmak** “Abartmak, yalan söylemek.” (Kayseri) (DS VI: 4784), **yalan atmak** “Yalan söylemek.” (Çanakkale) (DS VI: 4140), **yalansıġmak** “1. Yalan söylemek.” (Bilecik, Eskişehir, Sakarya, Bolu) (DS VI: 4142), **yamışmak (II)** “2. Yalan söylemek.” (Konya) (DS VI: 4158), **yâşirmek (I)** “1. Söz uydurmak.” (Denizli, Aydın, İzmir) (DS VI: 4199), **zıbtmak (III)** “2. Yalan atmak.” (Konya) (DS VI: 4368) şeklindedir.

3.21.4. Emir ve Buyruk Fiilleri

Türkçe Sözlük’te (2023, s. 1180) emir, “Belirli bir davranışta bulunmaya zorlayıcı söz; buyruk, buyuru, ferman, irade” ve mecaz anlamda “istek” olarak tanımlanır. Bu tanımdan hareketle emir, kişinin kendi isteğini ya da başkasının iradesini davranışa dönüştürmeye yönelik bir çağrısı olarak nitelendirilebilir. Bu çağrı, yönlendirici ifadeyle iletilir. Bir davranış başlatan her tür yönlendirme zihinsel bir süreci tetikler. Ne yapacağına karar veren kişi, o emri alır, değerlendirir ve uygulamaya koyar. Emirle ilişkili fiiller, bireyin zihinsel değerlendirme yapmasını gerektirir. Bu yönüyle emir verme, emir alma ya da emre uyma gibi eylemler, biliş fiilleri kapsamında değerlendirilir. Çünkü her biri, düşünme, kavrama ve irade oluşturma sürecini içerir.

Buyurmak, emretmek sözcüklerini Yıldız (2016), iletişim fiillerinin içerisinde “Emir Fiilleri” başlığında biliş fiilleri olarak almıştır. Çelik (2021) de bilişsel fiiller başlığı altında bu sözcüklere yer vermiştir. Boz (2022), iletişim fiillerinin alt başlığında “Emretme İfade Eden Fiiller” olarak incelemiştir.

Derleme Sözlüğü’nde emir ve buyruk ile ilgili 6 biliş fiil tespit edilmiştir.

Tespit edilen emir ve buyruk fiilleri; **buyuru gelmek** “Buyurmak, emretmek.” (Mersin) (DS I: 809), **eğüşmek** “1. Herhangi bir işin yapılmasını birbirinden bekleyerek iki kişi iddialaşmak.” (Isparta, Burdur, Balıkesir, Bolu, Zonguldak, Kastamonu, Çankırı, Gaziantep, Sivas, Niğde, Muğla) “5. Bir işin yapılmasını emretmek.” (Isparta) (DS III: 1677), **karçunlanmak** “Emretmek.” (Ordu) (DS IV: 2666), **kumat etmek** “Emretmek.” (Denizli) (DS IV: 3000), **yumuş ağızdan akmak** “Çok iş buyurmak.” (Adana) (DS VI:

4827), **yumuş buyurmak** “İş buyurmak.” (Tokat, Hatay, Sivas, Yozgat, Niğde, Konya) (DS VI: 4320) şeklindedir.

3.21.5. Yemin Fiilleri

Türkçe Sözlük'te (2023, s. 3595) yemin, “Ant” olarak tanımlanır. Bu tanım, kişinin inandığı bir değeri veya gerçeği doğrulamak amacıyla verdiği sözü ifade eder. Yemin, bir davranışı gerçekleştirme ya da bir durumu doğrulama yönünde yapılan güçlü ve bağlayıcı ifadedir. Kişi, yemin ederken yalnızca bir söz söylemez; aynı zamanda o sözün arkasında duracağına dair zihinsel ve ahlaki bir kararlılık gösterir. Bu kararlılık, bir olayın doğruluğunu vurgulamak ya da bir tutumu geleceğe taşımak için kullanılır. Yemin etmek, bilinçli bir tercihi, düşünülmüş bir inancı ve içsel bir sorumluluk duygusunu yansıtır. Kişi neyi savunduğunu, neyi yapacağını ya da yapmayacağını aklında tartar ve ona göre bir söz verir. Bu nedenle yemin ile ilişkili eylemler, biliş fiilleri arasında yer alır. Her yemin bir düşüncenin sonucudur; değerlendirilen bir içeriğin, seçilen bir sözle kesinleştirilmesidir.

Yemin sözcüğünü Yıldız (2016), iletişim fiillerinin içerisinde “Ant Fiilleri” başlığında biliş fiilleri olarak almıştır. Boz (2022) da iletişim fiillerinin içerisinde “Yemin Etme İfade Eden Fiiller” başlığında idrak fiilleri olarak incelemiştir.

Derleme Sözlüğü'nde, yemin ifade eden 19 biliş fiil tespit edilmiştir.

Tespit edilen yemin fiilleri; **adak etmek** “1. Adamak, vadetmek.” (Isparta, Burdur, Denizli, Manisa, Çankırı, Artvin, Kars, Gaziantep, Maraş, Hatay) “2. Adağı yerine getirmek.” (Burdur) (DS I: 62), **ağız tadı vermek** “İyi bir şey vaad etmek.” (Çorum) (DS I: 100), **ağız vermek (I)** “2. Söz vermek, vaatte bulunmak.” (Elâzığ, Gaziantep, Nevşehir, Mersin) (DS I: 100), **anmak, aňmak (I)** “3. Söz vermek, vaad etmek: Bu işi andım yapacağım.” (Gümüşhane) (DS I: 275), **bel vermek, bél vérmek (I)** “2. Yardım etmeye söz vermek.” (Van) (DS I: 624), **boğaz geçmek (I)** “Söz vermek.” (Çorum, Mersin) (DS I: 727), **diynek atlamak** “Kötü alışkanlıklardan vaz geçmek için büyük yemin yapmak.” (Konya) (DS II: 1529), **eğüşmek** “6. Söz etmek.” (Sivas) (DS III: 1677), **gevel vermek** “Söz vermek.” (Çankırı) (DS III: 2009), **golçekmek** “Yemin etmek, ant içmek.” (Kars) (DS III: 2097), **ıkılamak (II)** “1. Söz vermek: Geçen

günkü işe Ahmet ıkıladı.” (Konya) (DS IV: 2463), **ırgetmek** “Adamak, söz vermek: Bu işten hayırlısı ile kurt ulursam Hamdi Babaya bir kurban ırgettim.” (Eskişehir) (DS IV: 2485), **keflemek (IV)** “Birisini dövmek için ant içmek: Hamza seni kefliyor ayağını denk al.” (Sivas) (DS IV: 2721), **oka yatmak (I)** “Verilen sözü yerine getirmemek.” (Amasya) (DS V: 3276), **şurra yeritmek** “İstediğini yapmak, inadını yerine getirmek ya da yapacağına kendi kendine söz vermek.” (Gümüşhane) (DS VI: 4732), **yamışmak (II)** “1. Sözünde durmamak.” (Isparta, Konya) (DS VI: 4158), **yemin çekmek** “Yemin etmek.” (Mersin) (DS VI: 4244), **yörütmek (I)** “Yapmak, yerine getirmek: Hükmünü yörüdüyor.” (Niğde) (DS VI: 4312), **yumuş dutmağ** “Buyruğu yerine getirmek, verilen işi yapmak.” (Yozgat, Kayseri) (DS VI: 4827) şeklindedir.

3.21.6. Cevap Verme Fiilleri

Türkçe Sözlük’te (2023, s. 702) cevap, “Bir soruya, bir isteğe, bir söz, bir davranış veya yazıya verilen karşılık; yanıt” anlamına gelir. Bu tanımdan hareketle cevabın iletişimde tepki ve etkileşim sürecinin temel bir ögesi olduğu söylenebilir. Cevap fiilleri, bireyin bir uyaran karşısında bilinçli olarak geliştirdiği tepkiyi ifade eden fiillerdir.

Boz (2022) cevap verme fiilini, “Yanıt-Cevap Verme İfade Eden Fiiller” olarak iletişim fiillerinin içerisinde, idrak fiilleri olarak ele almıştır.

Derleme Sözlüğü’nde tartışma ifade eden 15 biliş fiili tespit edilmiştir.

Tespit edilen cevap verme fiilleri; **annaçlamak, anneçlemek** “Cevap vermek, karşı gelmek: Babanın karşısında annaçlama.” (Antalya) (DS I: 277), **aydeşmek** “1. Tartışmada aksi cevap vermek, inatlaşmak.” (Uşak) (DS I: 411), **bükdelemek** “1. Kaçamaklı cevap vermek.” (Mersin, Konya, Sinop, Balıkesir) (DS I: 816), **cerlemek (II)** “Ters cevap vermek: Öyle cerleme kızım, ayıp.” (Ordu) (DS II: 886), **çemkirmek (I)** “Karşı gelmek, sert cevap vermek.” (Afyonkarahisar, Uşak, Isparta, Burdur, Düzce, Aydın, Balıkesir, Kütahya, Eskişehir, Kocaeli, Bolu, Kastamonu, Çankırı, Çorum, Amasya, Tokat, Kars, Erzurum, Erzincan, Van, Diyarbakır, Elâzığ, Malatya, Gaziantep, Maraş, Hatay, Sivas, Yozgat, Ankara, Kırşehir, Kayseri, Nevşehir, Niğde, Konya, Adana, İçel) (DS II: 1130), **daban dabana olmak** “Aksi cevap vermek, ters konuşmak.” (Eskişehir) (DS II: 1314), **dillenmek (I)** “1. Cevap vermek, karşısındakine inat edercesine

konusmak.” (Burdur, Amasya, Kerkük) (DS II: 1496), **eyitmek (I)** “Cevap vermek.” (Balıkesir, Ankara) (DS III: 1823), **gargış vermek** “Saygısızca cevap vermek.” (Elâzığ) (DS III: 1924), **havarmak** “1. Karşı gelmek, sert cevap vermek.” (İzmir, Erzincan) (DS III: 2309), **kahalamak** “Ters cevap vermek, karşı gelmek.” (İçel) (DS IV: 2498), **kargış vermek** “Karşılık vermek.” (Elâzığ) (DS IV: 2661), **oymak (I)** “Söze karşılık vermek, yanıtlamak.” (Muğla) (DS V: 3303), **peş getürmek** “Uygun biçimde karşılık vermek (söz için).” (Gümüşhane) (DS VI: 4646), **söz altında galmamak** “Aşağılayıcı söze karşılık vermek, kendini savunmak.” (Niğde) (DS V: 3687) şeklindedir.

3.21.7. Tartışma fiilleri

Türkçe Sözlük’te (2023, s. 3187) tartışma, “Bir konuyla ilgili karşıt düşünceleri karşılıklı savunma”, “Karşılıklı ağır sözler söyleyerek yapılan çekişme; münakaşa”, “Bir sorun üzerine sözle veya yazılı olarak karşılıklı, bazen de sertçe savunma” şeklinde tanımlanır. Bu tanımlar, tartışmanın yalnızca çatışma içeren bir konuşma biçimi olmadığını, aynı zamanda düşünce üretmeye, anlamaya ve değerlendirmeye yönelik zihinsel bir süreç olduğunu gösterir. Kişi, karşısındakiyle farklı bakış açıları üzerinden iletişim kurar. Her iki taraf da kendi düşüncesini temellendirerek anlatmaya, karşı tarafın düşüncesini anlamaya ya da çürütmeye çalışır. Tartışma, düşünmenin dışı vurulmuş hâlidir. Düşünceler önce zihin içinde şekillenir, ardından savunulur ya da sorgulanır. Her savunma bir kavrayış, her karşı çıkış bir değerlendirme içerir. Tartışma; benzer ya da farklı görüşlere sahip bireylerin veya grupların, bir problemi çözmek, bir olguyu anlamak ya da bir konuda karar vermek amacıyla çeşitli bakış açılarını değerlendirdikleri bir etkileşim sürecidir. Bu süreç, yalnızca fikir alışverişiyle sınırlı kalmaz; aynı zamanda bu etkileşim sırasında yürütülen zihinsel işlemleri ve sonunda ortaya çıkan bilişsel çıktıları da kapsar (Aldağ, 2006). Bu nedenle tartışmayla ilişkili fiiller, zihinsel süreçlerin etkili şekilde kullanıldığı süreci ifade etmektedir. Tartışmak, karşılıklı anlama çabasıyla birlikte düşünce üretimini de içerdiğinden biliş fiilleri arasında yer alır. Bireyin kendini ifade etmesi, başkasını anlaması ve fikirler üzerinden ilişki kurması bu tür fiillerin temelini oluşturur.

Tartışma sözcüğünü Şahin (2012b), “Tartışma, Münakaşa İfade Eden İletişim Fiilleri” içerisinde incelemiştir. Yıldız (2016), iletişim fiillerinin alt başlığı olarak

“Tartışma Fiilleri” adlı başlıkta ele almıştır. Boz (2022) “Tartışma İfade Eden Fiiller” başlığında bu fiile yer vermiştir.

Derleme Sözlüğü’nün taranması sonucu 31 tartışma fiili tespit edilmiştir.

Tespit edilen tartışma fiilleri; **adalamak (I)** “Münakaşa etmek, tartışmak.” (Mersin) (DS I: 62), **arnaşmak (II)** “Çekişmek, tartışmak.” (Maraş) (DS I: 329), **ayağının tozuna bakmamak** “Bilmediği konuda konuşmak, tartışmak.” (Çankırı) (DS VI: 4433), **bedeleşmek** “Tartışmak.” (Ordu, Konya) (DS I: 594), **ben sen etmek** “Tartışmak.” (Burdur) (DS I: 630), **corlaşmak** “Toplanıp konuşmak, tartışmak.” (Isparta, Burdur, Çankırı, Maraş, Konya, Mersin, Denizli, Sinop) (DS II: 1001), **çendeleşmek** “Tartışmak.” (Gaziantep) (DS VI: 4479), **çınkışmak (I)** “Tartışmak: Dilin yetmiyor, boşuna çınkışıyorsun.” (Erzurum) (DS II: 1182), **edişmek** “Tartışmak, söz atışmak.” (Çorum, Trabzon, Erzurum, Kayseri, Niğde, Muğla, İzmir, Sivas) (DS III: 1666/DS VI: 4492), **erişmek (I)** “4. Tartışmak.” (Adana) (DS III: 1772), **eydişmek** “Ağız kavgası yapmak, tartışmak.” (Kastamonu, Amasya) (DS III: 1819), **eyeşmek** “2. Bir iş üzerinde tartışmak.” (Burdur, Bolu, Sivas) (DS III: 1820-1821), **hatalaşmak** “Tartışmak.” (Mersin) (DS III: 2305), **hitleşmek** “Tartışmak, uğraşmak.” (Ordu, Ankara) (DS III: 2389), **iğüşmek** “Gereksiz, sudan nedenle tartışmak.” (Giresun) (DS VI: 4523), **ıkışmak (II)** “Tartışmak, dalaşmak.” (Balıkesir) (DS IV: 2464), **idişmek** “Tartışmak.” (Nevşehir) (DS VI: 4525), **iğüşmek** “2. Tartışmak, münakaşa etmek.” (Giresun) (DS IV: 2510-2511), **iyüşmek** “2. Tartışmak.” (Sivas, Adana) (DS IV: 2575), **kavraşmak** “Tartışmak.” (Afyonkarahisar, Muğla) (DS IV: 2692), **kırpışmak (III)** “Çevresindekilerle sürekli tartışmak: Ahmet kırpışmadan duramaz.” (Çankırı) (DS IV: 2836), **mecelleşmek** “Ağız kavgası yapmak, tartışmak.” (Bolu, Kastamonu) (DS IV: 3148), **mırlaşmak** “1. Tartışmak, ağız kavgası etmek.” (Aydın, Sivas, Gümüşhane) (DS IV: 3189), **örceleşmek (I)** “Kavga eder gibi tartışmak.” (Isparta, Çankırı, Çorum, Sivas) (DS V: 3345), **örceşmek~örceşmek (I)** “Bir konu üzerinde tartışmak.” (Niğde, Muğla) (DS V: 3345/DS VI: 4628), **samahlaşmak** “Çekişmek, tartışmak: Çocuklar niçin birbirinizle samahlaşıp duruyorsunuz?” (Balıkesir) (DS V: 3532), **takılaşmak** “3. Tartışmak.” (Isparta) (DS VI: 4736), **tatlaşmak** “Tartışmak.” (Adana) (DS VI: 4744), **yañılaşmak** “Tartışmak.” (Burdur) (DS VI: 4170), **yitişmek** “2. Tartışmak.” (Gümüşhane) (DS VI: 4284),

zıtlaşmak “Tartışmak, düşüncesini dirençle savunmak.” (Niğde) (DS VI: 4383) şeklindedir.

3.21.8. Yazma Fiilleri

Türkçe Sözlük’te (2023, s. 3586) yazmak; “Söz ve düşünceyi özel işaret veya harflerle anlatmak”, “Yazı ile anlatmak, yazıya dökmek”, “Yazar olarak görev yapmak”, “Yazı ile bildirmek, haber vermek”, “Bir bilim veya edebiyat eseri oluşturmak” şeklinde tanımlanır. Bu tanımlar, yazmanın yalnızca teknik bir aktarım işlemi olmadığını, düşüncenin biçim kazanarak kalıcı bir forma dönüşmesini sağladığını gösterir. Kişi bir şey yazarken önce zihninde bir anlam oluşturur, sonra bu anlamı dilsel yapılarla ifade eder. Yazı, düşüncenin dışavurumu olduğu kadar onu yeniden inşa etme sürecidir (Akar, 2011). Yazmak, bilinçli bir planlama, seçme, sıralama ve biçimlendirme sürecine dayanır. Kişi, ne söyleyeceğini belirlerken içeriği ve biçimi zihinsel olarak tartar. Bu nedenle yazmak fiili, güçlü bir zihinsel etkinlik içerdiği için biliş fiilleri arasında yer alır. Yazı, yalnızca iletişim kurmak için değil, düşünmeyi görünür kılmak ve anlam üretmek için de kullanılır.

Hirik’in (2018) kitabında yer alan mental fiiller sözlüğünde *yazmak* fiili, bilişsel fiillerin içerisinde gösterilmektedir.

Derleme Sözlüğü tarandığında yazmak ile ilgili 6 biliş fiili tespit edilmiştir.

Tespit edilen yazmak fiilleri; **cızıktırmak (I)** “Yazmak, karalamak.” (Denizli, Balıkesir, Samsun, Amasya, Gümüşhane, Niğde, Kerkük, Çorum, Kırklareli, Tokat, Samsun) (DS II: 949), **cızırdatmak (I)** “Seri ve güzel yazı yazmak.” (Bolu) (DS II: 950), **cızmak (I)** “2. Yazmak.” (Artvin) (DS II: 951-952), **cızıktırmak** “Yazmak.” (Bolu, Konya, Adana) (DS II: 952), **çalıp atmak** “Kısa zamanda gelişi güzel yazmak.” (Gaziantep) (DS II: 1056), **enlemek (IV)** “Mektup yazmak.” (Niğde) (DS III: 1759) şeklindedir.

3.21.9. Dedikodu Fiilleri

Türkçe Sözlük’te (2023, s. 933) dedikodu, “Başkalarını çekiştirmek ve kınamak üzere yapılan konuşma; kov (I), gıybet, kılükal, laf” şeklinde tanımlanır. Bu tanımdan

hareketle, dedikodunun, kişi hakkında onun yokluğunda yapılan ve çoğu zaman olumsuz yargılar içeren bir konuşma biçimi olduğu söylenebilir. Dedikodu yapan kişi, genellikle haset, kin ya da nefret gibi yoğun duyguların etkisiyle, sohbet ettiği kişiye üçüncü bir şahıs ya da birkaç kişi hakkında olumsuz ifadeler yöneltir. Bu durumda, söz konusu bireyin yüzüne karşı dile getirilmeyen düşünceler onun yokluğunda konuşulduğunda, gıybet eylemi gerçekleşmiş olur (İsahanlı ve Gazanfargızı, 2020). Dedikodu, kişinin davranışlarını, özel yaşamını ya da sözlerini başkalarıyla paylaşma sürecidir. Bu paylaşım genellikle eleştirme, küçümseme ya da yargılama yönünde gelişir. Dedikodu fiilleri, yüzeyde sıradan konuşma eylemi gibi görünse de arka planda zihinsel süreç işler. Kişi önce kimi, ne için ve nasıl konuşacağını belirler. Söylenecek sözler seçilir, karşındakine nasıl etki edeceği hesaplanır. Bu yönüyle dedikodu fiilleri de biliş fiilleri arasında değerlendirilir. Çünkü bu eylem, bir içeriği iletmenin ötesinde değerlendirme, kıyaslama, niyet kurma ve etki yaratma gibi zihinsel işlemleri içerir. Her dedikodu, düşünülmüş bir anlam taşıyıcısı olarak toplumsal iletişimin parçası hâline gelir.

Yıldız (2016) dedikodu yapmak fiilini, iletişim başlığı altında “Kandırmak” alt başlığı içinde biliş fiili olarak almıştır. Boz (2022) ise iletişim başlığı altında “Gıybet ve Dedikodu İfade Eden Fiiller” adlı başlık altında işlemiştir. Bu çalışmada da elde edilen veriler doğrultusunda “dedikodu fiilleri” adlı ayrı bir başlık atılması uygun görülmüştür.

Derleme Sözlüğü’nde dedikodu ifade eden 38 biliş fiili tespit edilmiştir.

Tespit edilen dedikodu fiilleri; **angmak** “Birinin arkasından konuşmak, lâfını etmek, anmak.” (Rize) (DS I: 267), **atıb eğirmek** “1. Birinin arkasından konuşmak.” (Afyonkarahisar) (DS VI: 4430), **avurt etmek** “1. Dedikodu yapmak birini arkasından kötülemek.” (Denizli, Çanakkale, Muğla) (DS I: 396), **ayağını almak (I)** “3. Günahını almak.” (Ordu) “4. Aleyhinde konuşmak.” (Gaziantep, Antalya) (DS I: 398), **ayânı çekmek** “1. Arkasından konuşmak: İşi gücü köşe başına oturup onun bunun ayânı çekmektir.” (Afyonkarahisar) (DS VI: 4435), **aykırı doykuru lâf etmek** “Yersiz ve asılsız konuşmak.” (Denizli) (DS I: 423), **bacak çekiştirmek** “1. Dedikodu yapmak, birinin arkasından sözünü etmek.” (Afyonkarahisar, Zonguldak, Tokat, Ordu, Giresun, Erzincan, Konya, Aydın, Kütahya) (DS I: 456/DS VI: 4440), **bacak gibi atmak** “Yüksekten konuşmak, palavra savurmak.” (Sakarya, Zonguldak) (DS I: 457), **baş tapmak** “Bir kimsenin aleyhinde konuşmak, dedikodusunu yapmak.” (Denizli) (DS I:

566), **betlemek** “Birinin arkasından kötü söz söylemek.” (Isparta) (DS I: 646), **cap sıyırtmak (I)** “1. Birinin arkasından konuşmak.” (Bolu) (DS II: 859), **davuşlamak** “Dedikodu etmek, arkadan laf etmek.” (Konya) (DS II: 1383), **dırleşmek** “2. Dedikodu yapmak.” (Denizli, Kayseri) (DS II: 1471), **dillenmek (I)** “2. Dile düşmek, dedikodusu yapılmak.” (Isparta, Bolu, Niğde, Sivas, Edirne) (DS II: 1496), **geleci etmek** “Konuşmak, dedikodu yapmak.” (Kastamonu, Erzincan, Tunceli, Kayseri) (DS III: 1973), **gıyvat gırmak** “Dedikodu yapmak: Gıyvat gıranın yeri cehennemdir.” (Kars) (DS III: 2069), **goğu etmek** “Dedikodu etmek, söz götürüp getirmek.” (Ankara) (DS III: 2095), **guldurdamak** “Birisinin arkasından konuşmak, dedikodu etmek.” (Bolu) (DS III: 2191), **gümülemek (I)** “2. Dedikodu yapmak, birinin arkasından konuşmak.” (Burdur) (DS III: 2223), **hamazlamak (I)** “Söz getirip götürmek, dedikodu etmek.” (Isparta, Maraş, Sivas, Balıkesir, Hatay) (DS III: 2265), **hart çalmak (II)** “Birinin arkasından düşmanca konuşmak.” (Bolu) (DS III: 2295), **irdelemeyh** “2. Dedikodu yapmak: Bu işi beğenmezsen beğenme daha ne irdeliyersen.” (Kars) (DS IV: 2548/DS VI: 4526), **kağlamak (II)** “Birinin arkasından konuşmak.” (Kayseri, Konya) (DS IV: 2596), **kakışmag** “1. Dedikodu etmek: İki gelin durmadan kakışıyor.” (Burdur) (DS IV: 2604), **kamınazlamak** “Dedikodu yapmak.” (Afyonkarahisar) (DS IV: 2616), **karamak (I)** “1. Birisinin arkasından kötü konuşmak, kötölemek.” (Isparta, Çanakkale, İstanbul, Çorum, Amasya, Tokat, Gaziantep, Maraş, Sivas, Yozgat, Kırşehir, Kayseri, Nevşehir, Konya, Adana, Mersin, Eskişehir) (DS IV: 2651), **karmak (VII)** “2. Birisinin arkasından kötü konuşmak.” (Gaziantep, Sivas) (DS IV: 2666), **kavşahmak** “Dedikodu etmek, söz götürmek.” (Denizli) (DS IV: 2693), **koğlamak** “Arkadan çekiştirmek, dedikodu etmek.” (Denizli, Çorum, Amasya, Çankırı, Gümüşhane, Sivas, Ankara, Niğde, Adana, Kıbrıs, Muğla, Isparta, Gaziantep, Tekirdağ, Manisa, Balıkesir, Mersin, Bilecik, Eskişehir, Trabzon, Maraş, Afyonkarahisar, Burdur, Aydın, İzmir, Uşak) (DS IV: 2903/DS VI: 4565), **komsilamak** “Birinin arkasından konuşmak, çekiştirmek.” (Rize) (DS VI: 4566), **laklak çalmak** “Dedikodu etmek.” (Denizli, Niğde, Kerkük) (DS IV: 3061), **sinçilemek** “Sözle ya da yazı ile birini kovulamak, jurnal etmek.” (Ordu) (DS V: 3640), **şor çıharmak** “Dedikodu yapmak.” (Kayseri) (DS VI: 4732), **yarışık vermek** “Dedikodu etmek: Çok yarışık vermeyin, herkesi birbirine katacaksınız.” (Konya) (DS VI: 4188), **yarıştırmak (II)** “1. Arkasından konuşmak.” (Sivas, Konya) (DS VI: 4188), **yarmak (V)** “Ardından konuşmak.” (Ordu) (DS VI: 4190), **yenişmek (II)** “Ardından konuşmak.”

(Kırklareli) (DS VI: 4248), **yordurmağ, yordurmak (II)** “Arkasından kötü konuşmak.” (Kastamonu) (DS VI: 4299) şeklindedir.

Bu çalışmada tespit edilen 2002 fiillin anlam dağılımı şu şekildedir:

Çizelge 1.1: Derleme Sözlüğü Biliş Fiillerinin Anlam Dağılımı

BİLİŞ FİİL GRUBU	ANLAM SAYISI
İletişim Fiilleri	468
Karar Verme Fiilleri	265
Manipülasyon ve Yanıltma Fiilleri	241
Mücadele ve Rekabet Fiilleri	222
Problem Çözme ve Akıl Yürütme Fiilleri	197
Uyum ve Benzerlik Fiilleri	116
Bilme Fiilleri	66
Bilinç Fiilleri	60
Bellek Fiilleri	50
Tembellik Fiilleri	49
Düşünme Fiilleri	46
Tahmin Fiilleri	39
Dikkat Fiilleri	31
Sessizlik Fiilleri	28
Aldanma ve Yanılma Fiilleri	26
Sabır Fiilleri	24
Yönetme Fiilleri	22
Paylaşma Fiilleri	21
Öğüt Fiilleri	17
İmgeleme Fiilleri	9
Şöhret ve Ün Fiilleri	6
TOPLAM	2002

SONUÇ

Dil, yalnızca iletişimi sağlayan bir araç değil; aynı zamanda bireyin düşünce dünyasını ve kültürel kimliğini yansıtan güçlü bir göstergedir. Bu bağlamda söz varlığı, bir toplumun dünyayı algılama biçimini, zihinsel süreçlerini ve değerler sistemini anlamada önemli ipuçları sunar. Anadolu ağızlarında kullanılan fiillerin, özellikle de zihinsel faaliyetlere karşılık gelen biliş fiillerinin yöresel çeşitlilik içinde nasıl biçimlendiği bu çalışmanın temel inceleme alanını oluşturmaktadır. *Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* gibi kapsamlı bir kaynak aracılığıyla yürütülen bu tematik çözümleme, yalnızca dilsel farklılıkları değil; aynı zamanda bu farklılıkların ardında yatan bilişsel ve kültürel dinamikleri de gün yüzüne çıkarmayı amaçlamaktadır. Bilme, anlama, öğrenme ve karar verme gibi zihinsel süreçlerin dile nasıl yansıdığını gösteren biliş fiilleri, bu yönüyle hem bireyin zihinsel işleyişine hem de toplumun ortak hafızasına dair önemli veriler sunar.

Araştırmada, temel veri kaynağı olarak *Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* esas alınmış; yalnızca söz varlığının tespitiyle yetinilmeyip bu fiillerin halkın bilişsel yapısını dile nasıl yansıttığı anlam temelli bir yaklaşımla değerlendirilmiştir.

Çalışmada, yalnızca semantik sınıflandırmaya odaklanılmış; fiillerin morfolojik ve söz dizimsel yapıları kapsam dışında tutulmuştur. Bu yönüyle araştırma, zihinsel süreci yansıtan fiil biçimlerinin halk dilindeki anlamsal örüntülerini ortaya koymakla sınırlıdır. *Türkiye’de Halk Ağzından Derleme Sözlüğü* verileri doğrultusunda elde edilen bulgular, Anadolu ağızlarının yalnızca fonetik ya da yapısal açıdan değil, aynı zamanda anlam düzeyinde de zenginlik sergilediği ortaya konulmuştur.

Bilişsel dil biliminin temel ilkeleriyle uyumlu olarak yürütülen bu araştırma, Türkçede soyut zihinsel süreçlerin somut dilsel yapılara nasıl dönüştüğünü göstermesi bakımından dikkate değerdir. Ağızlarda kullanılan fiillerin anlam çeşitliliği, yalnızca bölgesel dil farklarını değil; aynı zamanda toplumsal, kültürel ve tarihsel etkenlerin bireylerin bilişsel dünyaları üzerindeki yansımalarını da gözler önüne sermektedir. Biliş fiillerinin halk dilindeki kullanım sıklığı ve çeşitliliği, Türkçenin düşünsel yaşantıları aktarma kapasitesinin ne denli güçlü olduğunu açık biçimde ortaya koyduğu düşünülmektedir. Bu bağlamda çalışmanın, Anadolu ağızlarında biliş fiilleri üzerine

odaklanan ilk sistematik ve tematik çözümlemelerden biri olma özelliği taşımakta; literatürdeki boşluğu doldurmanın ötesinde, bilişsel dil bilimi, ağız araştırmaları ve halk bilimi gibi disiplinlere de kuramsal ve yöntemsel katkılar sunacağı arzu edilmektedir.

Bu çalışma kapsamında anlamsal bağlamda toplam 2002 fiil tespit edilmiştir ve bu fiiller mental fiillerin alt sınıfı olan, biliş fiilleri bakımından sınıflandırılmıştır. Biliş fiillerini sınıflandırmak için 21 ana başlık belirlenmiştir. Belirlenen başlıklar; *Dikkat Fiilleri, Bellek Fiilleri, Bilme Fiilleri, İmgeleme Fiilleri, Düşünme Fiilleri, Problem Çözme ve Akıl Yürütme Fiilleri, Karar Verme Fiilleri, Bilinç Fiilleri, Öğüt Fiilleri, Manipülasyon ve Yanıltma Fiilleri, Sabır Fiilleri, Mücadele ve Rekabet Fiilleri, Aldanma ve Yanılma Fiilleri, Yönetme Fiilleri, Sessizlik Fiilleri, Tahmin Fiilleri, Uyum ve Benzerlik Fiilleri, Şöhret ve Ün Fiilleri, Tembellik Fiilleri, Paylaşma Fiilleri, İletişim Fiilleri*'dir.

Her başlık, zihinsel işlevlerle doğrudan bağlantılı olarak kavramsal düzlemde tanımlanmış; fiillerin anlamları ile geçişli ya da örtüşen alanlar tespit edilmiştir. Özellikle dikkat, bilme, bilinç ve problem çözme gibi kategoriler arasında anlamsal geçişlilik gözlemlenmiştir. Bu geçişlilik, bazı fiillerin birden çok zihinsel süreci aynı anda yansıttığını ve bu yönüyle anlamsal olarak çok işlevli olduklarını ortaya koymaktadır. Bu çalışmada, anlam sayıları belirlenirken her bir fiilin sahip olduğu farklı anlamlar, birbirinden bağımsız olarak değerlendirilmiş ve ayrı birer anlam birimi olarak sayılmıştır.

Derleme Sözlüğü'nden elde edilen veriler doğrultusunda oluşturulan sınıflandırma incelendiğinde biliş fiilleri arasında en fazla örneğe sahip olan grubun iletişim fiilleri olduğu görülmektedir. İletişim fiilleri, 468 farklı kullanım biçimiyle hem sayısal açıdan öne çıkmakta hem de halkın sözlü kültürde sosyal etkileşime atfettiği önemi yansıtmaktadır. Dilin temel işlevlerinden biri olan iletişim, halk ağızlarında yalnızca yapısal bir unsur değil; aynı zamanda kültürel bir değer olarak da güçlü biçimde temsil edilmektedir. Halkın bireysel bilişsel süreçlerden ziyade, toplumsal ilişkiler bağlamında gelişen zihinsel etkinliklere öncelik verdiğini düşündürmektedir.

İletişim fiillerini sırasıyla *karar verme* (265), *manipülasyon ve yanıltma* (241) ve *mücadele ve rekabet* (222) fiilleri izlemektedir. Bu gruplar, yalnızca etkileşimi değil, aynı zamanda bu etkileşimde aktif rol alma, yön verme, yönlendirilme, ikna etme ve karar

alma gibi yüksek düzeyli zihinsel süreçlerin halk dilinde yaygın biçimde karşılık bulduğunu göstermektedir. *Problem çözme ve akıl yürütme fiilleri* (197) de bu durumu destekler nitelikte olup, halkın düşünsel pratiklerinin dilsel düzlemdeki izdüşümünü temsil etmektedir. Buna karşılık, *şöhret ve ün* (6), *imgeleme* (9), *sabır* (24) gibi daha bireysel, içsel ya da soyut alanlara karşılık gelen fiil gruplarının oldukça sınırlı bir temsil düzeyine sahip olduğu görülmektedir. Bu durum, halk söyleminin daha çok gözlemlenebilir, somut ve etkileşimsel olaylara odaklandığını; soyutlama, içsel duygulanım ya da bireysel ruh hâline ilişkin bilişsel süreçlerin daha az doğrudan ifade edildiğini ortaya koymaktadır.

Fiillerin anlam sayıları üzerinden yapılan bu tematik sınıflama, halk dilinde bilişsel süreçlerin hangi alanlarda yoğunlaştığını göstermesi bakımından önemli bir göstergedir. Bu veriler ışığında, halk dilinde temsili güçlü olan bilişsel kategorilerin daha çok sosyal bağlamlı, karşılıklı etkileşime dayalı ve pratik yaşantıyla iç içe geçmiş yapılar olduğu söylenebilir. *Derleme Sözlüğü*'nde testip edilen 2002 biliş fiilinin anlamları, yalnızca sayısal bir birikim değil; aynı zamanda halkın düşünce yapısına, toplumsal yaşantısına ve kültürel değerlerine dair derin ipuçları sunmaktadır. İletişimle ilgili bilişsel süreçlerin dile daha çok yansımaları, halkın bireysel düşünceden çok sosyal ilişkiler ve etkileşimlere önem verdiğini ortaya koymaktadır. Buna karşın, *şöhret ve ün*, *imgeleme* ve *sabır* gibi daha bireysel ya da soyut temalara ait fiil sayılarının görece düşük olması, bu kavramların halk dilinde sınırlı bir temsile sahip olduğunu düşündürmektedir. Bu durum, halkın gündelik yaşantısında daha somut ve topluluk merkezli kavramların dilsel ifadesine öncelik verdiğine işaret etmektedir.

Söz konusu dağılım, Anadolu ağızlarının yalnızca fonetik ya da yapısal değil; anlamsal düzlemde de son derece zengin ve çok katmanlı bir yapıya sahip olduğunu ortaya koymaktadır. Aynı zamanda bu veriler, Türkçenin halk dili düzeyinde zihinsel yaşantıyı ifade etme kapasitesinin yüksek, kapsamlı ve işlevsel olduğunu göstermektedir. Bu bağlamda biliş fiillerine ilişkin bu sınıflama, yalnızca dilin değil, halkın düşünce biçimlerinin, değer önceliklerinin ve toplumsal zihinsel örgütlenmesinin de çözümüne olanak sunmaktadır.

Bu çalışma, Anadolu ağızlarında kullanılan bilişsel süreç temelli fiilleri anlamsal kategorilere dayalı olarak sınıflandırmak amacıyla gerçekleştirilmiştir.

a. Türkiye’de ağızlardan derlenen sözlü verilerin yer aldığı *Derleme Sözlüğü* esas alınarak, biliş fiilleriyle ilişkili olabilecek kullanımlar tespit edilmiş ve çalışmanın inceleme alanı bu doğrultuda sınırlandırılmıştır.

b. Alan yazınında, biliş (idrak) fiillerine dair kapsamlı bir sınıflama sisteminin bulunmaması nedeniyle, bu çalışmada Türkçenin ağız verilerinden yola çıkılarak işlevsel ve anlamsal temelli özgün bir fiil sınıflandırması geliştirilmiştir.

c. Tespit edilen 2002 fiilin anlamı, Türkçedeki zihinsel faaliyetleri temsil eden 21 ayrı anlamsal-kavramsal kategori altında gruplandırılmış; bu kategoriler arasında *dikkat, bilme, düşünme, karar verme, iletişim, aldanma, sabır* gibi hem bireysel hem de toplumsal boyut taşıyan zihinsel işlev alanlarına da yer verilmiştir.

d. Yapılan sınıflandırma sonucunda bazı fiillerin birden çok kategoriye dâhil olabildiği; özellikle *dikkat, bilinç, bilme ve problem çözme* gibi kategoriler arasında anlamsal geçişkenliğin yüksek olduğu gözlemlenmiştir.

e. Bu geçişkenlikler, söz konusu fiillerin çoğunlukla soyut kavramları ifade etmesiyle açıklanabilir. Örneğin, “teh düşmek”, “tanımak”, “pusarmak” gibi fiiller hem dikkat hem bilinç hem de bilme alanlarında anlam taşıyabilmektedir.

Sonuçlar, ağızlarda zihinsel süreçleri ifade eden fiillerin sadece soyut düşünceyle değil; iletişim, aldatılma, sabretme, mücadele etme gibi deneyim temelli kavramlarla da iç içe geçtiğini göstermektedir. Bu durum, halk dilinde bilişsel etkinliklerin yalnızca zihinde başlayan süreçler olarak değil, aynı zamanda toplumsal yaşamın, davranış normlarının ve kültürel değerlerin bir yansıması olarak algılandığını ortaya koymaktadır.

Çalışma bu bağlamda, Türkiye ağızlarında kullanılan bilişsel fiillere ilişkin anlamsal çeşitliliği ve kavramsal ağı örneğini ilk kez bütüncül biçimde ortaya koyması açısından önem arz etmektedir. Geliştirilen sınıflandırma modeli, ilerleyen çalışmalarda hem Türkçede bilişsel faaliyetlerin dilsel temsili üzerine daha geniş karşılaştırmalar yapılmasına hem de bilişsel dil bilim temelli kuramsal modellere katkı sunulmasına olanak tanıyacaktır.

Bilişsel süreçler, bireyin yalnızca kendisi tarafından doğrudan deneyimlenebilen, ölçülmesi ve dışarıdan gözlemlenmesi mümkün olmayan öznel yaşantılardır. Bu süreçlerin dile yansımaları ise bireyin dış dünyayla ilişkisini sürdürmesini ve iç dünyasını anlamlandırmasını sağlayan temel araçlardan biridir. Biliş fiilleri, insanın algı, düşünce, karar, iletişim, dikkat, sabır ve daha birçok zihinsel faaliyetini dil aracılığıyla ifade etmesine olanak tanır. Bu yönüyle biliş fiilleri hem bireysel hem toplumsal bağlamda zihinsel işleyişin dilsel temsilcisidir.

Çalışmada, toplamda biliş fiili sayısının 1936 olduğu tespit edilmiştir. Anlam olarak tespit edilen fiil sayısı ise 2002'dir. Bu bağlamda Anadolu ağızlarında yer alan biliş fiillerinin anlam olarak zengin bir sözvarlığı sunduğu belirlenmiştir. Anadolu ağızlarında biliş fiillerinin ifade yeterliliğinin yüksek düzeyde olduğu söylenebilir. Elde edilen veriler doğrultusunda, birden fazla anlama sahip fiiller, ait oldukları anlam yapısına göre uygun başlıklar altında gruplandırılmıştır.

İki farklı anlama sahip fiillerin incelenmesi sonucunda; bazı fiillerin aynı ana sınıfın iki farklı alt sınıfına ait olduğu (*abamak, dillenmek, kara yapmak* vb.), bazı fiillerin ise iki ayrı ana sınıf içinde yer aldığı (*ağız vermek, aklamak, estirmek* vb.) tespit edilmiştir. Ayrıca bazı fiillerin iki anlamının da aynı başlık altında toplandığı (*abartmak (I), esremek, sinmek* vb.) belirlenmiştir.

Üç anlamlı fiillerin sınıflandırmasında ise; bir başlık altında üç anlamı da toplanabilen (*dangırdamak, dillemek*), bir ana başlığın üç farklı alt sınıfına giren (*baş etmek*), üç farklı sınıfta yer alan (*hıyallamak, iyeşmek* vb.) ya da ikisi aynı sınıfta, biri farklı sınıfta yer alan yapılar (*ivitlemek, anmak*) örneklendirilmiştir.

Dört anlamlı fiillerde ise; bir fiilin dört anlamının ikisinin aynı ana başlığın iki farklı alt sınıfında, diğer ikisinin ise farklı başlıklarda yer aldığı (*durukmak*); üç anlamının aynı başlığa bağlı olduğu ancak farklı alt sınıflara dağılmışken bir anlamının farklı bir başlıkta yer aldığı (*eğüşmek*); ya da iki anlamın aynı başlıkta, diğer iki anlamın farklı başlıklarda olduğu (*yaşanlamak*) gibi çeşitli anlam-sınıf ilişkileri ortaya konulmuştur.

Bu çeşitlilik, biliş fiillerinin çok anlamlılık açısından hem anlamsal hem de işlevsel olarak zengin bir yapıya sahip olduğunu göstermektedir.

Anadolu ağızlarında kullanılan fiillerin bu çalışma kapsamında yalnızca sınıflandırma ve anlam boyutlarıyla ele alınmış olması, konunun diğer boyutlarının gelecekteki araştırmalarda incelenmesi gerekliliğini ortaya koymaktadır. Bu yönüyle çalışma, bilişsel dil bilim alanında Anadolu ağızlarını temel alarak gerçekleştirilecek yeni araştırmalara yön verebilecek öncül ve işlevsel bir model olarak değerlendirilebilir.

Sonuç olarak biliş fiilleri üzerine yapılan bu çalışma, *Derleme Sözlüğü*'nün sunduğu halk ağızlarındaki verileri kullanarak Anadolu ağızlarındaki zihinsel fiil çeşitliliğini ortaya koymaktadır. Mental fiillerin alt bir grubu olan biliş fiilleri, alan yazınında görece daha az çalışılmış bir alan olarak öne çıkmakta; bu durum, konunun daha fazla araştırma ile desteklenmesi gerektiğini ortaya koymaktadır. Bundan sonraki çalışmalarda, fiillerin ağızlara göre dağılımı incelenebilir, farklı lehçelerdeki karşılıklarıyla kıyaslanabilir ve *Derleme Sözlüğü*'nde geçen diğer mental fiillerle karşılaştırmalı çalışmalar yapılabilir. Bu tür araştırmaların, Anadolu ağızlarındaki zihinsel fiil yapısının derinlemesine anlaşılmasına katkı sunacağı muhakkaktır.

KAYNAKLAR

- Acar, E. (2019). Codex Cumanicus'ta bulunan mental fiillerin günümüz Anadolu ağızlarındaki kullanımları üzerine. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim Dergisi*, 8(3), 1276-1292.
- Akalın, Ş. H. (2002). Atatürk Döneminde Türkçe ve Türk Dil Kurumu. *Türk Dili*, 607, 1-58.
- Akar, N. (2011). Yazma eğitimi. *Sakarya Üniversitesi Eğitim Dergisi*, 1(1), 49-50.
- Akçay, E. (2013). Yalan söyleme kabiliyeti ve hafıza: cinsiyetler arası karşılaştırma. *Selçuk İletişim*, 7(3), 234-243.
- Akpınar, A. (2011). Yalan ve iftira. *Somuncu Baba Dergisi*, (131), 17-19.
- Aksan, D. (2009). *Her yönüyle dil: Ana çizgileriyle dilbilim*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Aksan, D. (2021). *Anlambilim: Anlambilim Konuları ve Türkçenin Anlambilimi*. Bilgi Yayınevi.
- Alanka, D. (2024). Nitel bir araştırma yöntemi olarak içerik analizi: Teorik bir çerçeve. *Kronotop İletişim Dergisi*, 1(1), 62-82.
- Aldağ, H. (2006). Toulmin tartışma modeli. *Çukurova Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 15(1), 13-33.
- Alkan Ataman, H. (2023). Yûnus Emre Dîvânı'nda mental fiiller. *Türk Dili Araştırmaları Yıllığı-Belleten*, (76), 179-216. <https://doi.org/10.32925/tday.2023.108>
- Alkayış, A. (2017). Dil ve zihin üzerine felsefî bir değerlendirme. *Uluslararası Anadolu Sosyal Bilimler Dergisi*, 1(1), 16-35.
- Altınörs, S. A. (2010). Düşünce ile dil arasındaki ilişkiye Descartes'ın yaklaşımı. *Erciyes Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 1(28), 389-401.
- Arkonaç, A. S. (2005). *Psikoloji zihin süreçleri bilimi*. Alfa Yayınları.

- Aycan, N. & Aycan, H. Ş. (2016). Düşünme ve düşünce analizinden deney tasarımına. *Journal of the Turkish Chemical Society, Chemical Society, Chemical Education*, 1(1), 199-128.
- Ayık, H. (2021). Dil-düşünce ilişkisi. *Din ve İnsan Dergisi*, 1(1), 1-12.
- Bağcı Ayrancı, B. (2016). Konuşma, konuşma eğitimi ve Türkçe programlarındaki yeri. *Karaelmas Eğitim Bilimleri Dergisi*, 4(1), 15-24.
- Barutçu Özönder, F. S. (2011). Türk dilinde fiil ve fiil çekimi. *Türk gramerinin sorunları I-II toplantı bildirileri*. Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Beyitoğlu, Y. K. (2021). Ali'nin Kıssa-i Yusuf'ta mental fiiller. *Nevşehir Hacı Bektaş Veli Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 11(3), 21-34.
- Biber, D., Johansson, S., Leech, G., Conrad, S., & Finegan, E. (1999). *Grammar of spoken and written English*. Longman.
- Bilgin Aksoy, G. (2022). Azerbaycan Türkçesindeki biliş fiilleri için bir sınıflandırma önerisi. *Uluslararası Beşerî Bilimler ve Eğitim Dergisi*, 8(17), 53-73.
- Binet, A. (2016). *Zihin ve beyin* (B. Erdoğan, Çev.). Aramis Yayınevi.
- Biray, N. (2007). Kazak şivesi ve Denizli ağzında kök halindeki idrak fiillerinde anlam farklılaşmaları. In *Uluslararası Denizli ve Çevresi Tarih ve Kültür Sempozyumu Bildirileri* (Cilt 2, ss. 307-314). PAÜ Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü Yayınları.
- Booth, J. R., & Hall, W. S. (1995). A hierarchical model of the mental state verbs. *National Reading Research Center*.
- Boz, F. (2022). *15. yüzyıl Anadolu Türkçesinde mental fiiller* [Yüksek lisans tezi]. Erciyes Üniversitesi.

- Budagova, Z. İ. (1960). *Azerbaycan dilinin grammatikası I hisse (Morfolojiya)* (R. E. Rüstemov & Z. Budagova, Ed.). Azerbaycan SSR Elmler Akademiyası Neşriyyatı.
- Büyük, C. (2013). Düalizm, bilinç ve tanrı. *Atatürk Üniversitesi İlahiyat Fakültesi Dergisi*, (39), 133-158.
- Ceferov, G. (1984). *Azerbaycan dilinin leksik-semantik sistemi*. Azerbaycan SSR Elmler Akademiyası Nesimi Adına Dilçilik İnstitutu.
- Cevizci, A. (1999). *Biliş felsefe sözlüğü*, 146-147. İstanbul.
- Croft, W. (1993). Case marking and the semantics of mental verbs. In J. Pustejovsky (Ed.), *Semantics and the lexicon* (pp. 55-72). Kluwer Academic Publishers.
- Çağrııcı, M. (2008). Sabır. *Türkiye Diyanet Vakfı İslâm Ansiklopedisi* (35), 337-339. Türkiye Diyanet Vakfı.
- Çelik, N. (2022). Dîvânu lugâti't-türk'te geçen temel duygu fiillerinin derleme sözlüğü'ndeki durumu üzerine bir değerlendirme. *Yüzüncü Yıl Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, (57), 143-156. <https://doi.org/10.53568/yyusbed.1135819>
- Çelik, T. (2021). *Risale-i Kudsiyye'de mental fiiller ve dizin* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Kastamonu Üniversitesi.
- Demyankov, V. Z. (1994). Kognitivnaya lingvistika kak raznovidnost interpretiruyuşçego podhoda. *Voprosı Yazıkoznaniya*, (4), 17-33.
- Divlekci, C. (2007). Dil düşünce ilişkisi bağlamında Cemil Meriç'in dil hassasiyeti. *Eskiyei*, 4, 105-111.
- Doğan, N. (2022). Türkçede iletişim fiilleri: Fiillerin sınıflandırılmasında hibrit yaklaşım. *Ordu Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Sosyal Bilimler Araştırmaları Dergisi*, 12(3), 2441-2466.

- Engin A. O., Calapoğlu, M., Gürbüzöğlu, S. (2008). Uzun süreli bellek ve öğrenme. *Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, 2, 251-262.
- Erarslan, M., ve Güner, G. (2021). Babürnâme'deki mental fiillerin yapı ve içerik bakımından sınıflandırılması. *Uluslararası Filoloji Bengü Dergisi*, 1(1), 17-66.
- Erdem, M. (2004). Türkmen Türkçesinde mental fiillerin “istem”e göre anlam değişimleri. *V. Uluslararası Türk Dili Kurultayı Bildirileri I* (s. 939-949). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Erdoğan, S. (2022). Türkiye’de “Derleme Sözlüğü” ile ilgili yapılan çalışmalar üzerine bir bibliyografya denemesi (1990-2021). *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (27), 211226. DOI: 10.29000/rumelide.1104192.
- Fakirullahoğlu, M. A. İ. (2016). *Kırgız Türkçesinde duygu fiilleri* [Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Fakirullahoğlu, M. A. İ. (2023a). Tarihî Kıpçak Türkçesinde biliş fiilleri üzerine inceleme. *RumeliDE Dil ve Edebiyat Araştırmaları Dergisi*, (33), 358-383. <https://doi.org/10.29000/rumelide.1285300>
- Fakirullahoğlu, M. A. İ. (2023b). Kazak Türkçesinde biliş fiillerinin sınıflandırılması ve yapı, köken bakımından incelenmesi. *Korkut Ata Türkiyat Araştırmaları Dergisi*, (10), 742-763. <https://doi.org/10.51531/korkutataturkiyat.1255314>
- Gazanfargizi, A., Isahanli, H. (2020). Dedikodu halkbilim türü müdür?. *Uluslararası Halkbilimi Araştırmaları Dergisi*, 3(5), 127-146.
- Gödelek, K. (2013). *Zihin Felsefesi*. Anadolu Üniversitesi.
- Gökmenoğlu, E. (2022). *Kutadgu Bilig’de duygu fiilleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Karabük Üniversitesi.
- Halliday, M. A. K. (2014). *Halliday’s introduction to functional grammar*. Routledge.
- Hatamova, S. (2022). *Azerbaycan Türkçesinde algı fiillerinin metaforlaşma yoluyla çokanlamlılaşması* [Yüksek lisans tezi]. Hacettepe Üniversitesi.

- Heintz, G. (1978), *Sprachliche Struktur und dichterische Einbildungskraft*. Beiträge zur linguistischen Poetik, München.
- Hirik, E. (2018). *Türkiye Türkçesinde mental fiiller*. Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü Yayınları.
- Hirik, E., ve Çolak, T. (2017). Türkçe mental fiillerde çok katmanlılık. *IV. Türk Dünyası Araştırmaları Sempozyumu Bildirileri*, 1, 261-268.
- Işık, U. (2024). Orhun Yazıtları'ndaki biliş fiillerinin istem verileri ışığında incelenmesi. *Dil Araştırmaları*, 34, 99-118.
- Johnson, C. N., & Wellman, H. M. (1980). Children's developing understanding of mental verbs: Remember, know, and guess. *Child Development*, 51(4), 1095-1102.
- Kadıhasanoğlu, D. (2012). Zihnin Sınırları. *Pipovka: Başkent Üniversitesi Fen-Edebiyat Fakültesi Psikoloji Bölümü, Eleştirel-Yaratıcı Düşünme ve Davranış Araştırmaları Laboratuvarı Bülteni*, 7(23), 15-19.
- Kamchybekova, K. (2010). *Kırgız Türkçesinde duyu fiilleri* [Doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Karabulut, N. & Daşdemir F. (2020). İmge, imgeleme ve imgeleme kavramları bağlamında sanat eserinin oluşumu. *EKEV Akademi Dergisi*, 24(82), 2031-2048.
- Karadağ, F. N. (2023). *Eski Anadolu Türkçesinde mental fiiller* [Yüksek lisans tezi]. Recep Tayyip Erdoğan Üniversitesi.
- Karahasanoğlu, Y. (2022). *Yakut (Saha) Türkçesinde duyu fiilleri* [Yüksek lisans tezi]. Pamukkale Üniversitesi.
- Karakuşçu, M. N. (1999). *Genel psikoloji ve normal davranışlar*. Çelik-Bağlan.
- Kasapoğlu Çengel, H. (2020). Türk kültüründe “akıl” ve “bilgi” üzerine öğütler: Balasagunlu Yûsuf'tan Semeyli Abay'a. *Milli Folklor*, 16(126), 184-197.

- Kılıçoğlu, A. (2021). *Türkiye Türkçesindeki duyu fiillerinin eşdizimliliği* [Yüksek lisans tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Kiklewicz, A. K. (2017). Russian mental verbs as a semantic class. *Journal of Formal and Literary Linguistics*, 73(3-4), 7-28. <https://doi.org/10.2298/JFI1704007K>
- Korkut, F. (2002). Lise öğrencilerinin problem çözme becerileri. *Hacettepe Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, (22), 177-184.
- Korucuk, M. (2019). Öğrenme ve biliş bağıntısı. *Uluslararası Sosyal ve Beşerî Bilimler Araştırma Dergisi*, 6(33), 417-426.
- Köknel, Ö. (2003). *Akıl ile düşünce gücü*. Altın Kitaplar Yayınevi.
- Küçükay, A. (2018). Karar vermenin psikolojisi. *Türkiye Adalet Akademisi Dergisi*, (35), 607-640.
- Levin, B. (1993). *English Verb Class and Alternations: A Preliminary Investigation*. Chicago: University of Chicago Press.
- Maslova, V. A. (2005). *Kognitivnaya lingvistika*. Tetra Systems.
- Moore, C., Furrow, D., Davidge, J., & Chiasson, L. (1992). Mental terms in mothers' and children's speech: Similarities and relationships. *Journal of Child Language*, 19, 617-631.
- Murçak, C. (2023). *Yaşar Kemal'in romanlarında mental fiiller* [Yüksek lisans tezi]. Ondokuz Mayıs Üniversitesi.
- Okay, Ş. D. (2022). *Hüseyin Nihal Atsız'ın Ruh Adam romanında mental fiillerin incelenmesi* [Yüksek lisans tezi]. Niğde Ömer Halis Demir Üniversitesi.
- Olson, D. R., Astington, J. W., & Harris, P. L. (2006). Introduction: Thinking about thinking: Language, theory of mind, and social development. In D. R. Olson & M. Cole (Eds.), *Technology, literacy, and the evolution of society*, pp. 251-263. Lawrence Erlbaum Associates.

- Özkan Kurt, F. (2020). *Batı Türkçesinde algı fiilleri* [Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi.
- Sakın, B., & Büyükbirer, S. (2021). Manipülatif dil üzerine eleştirel söylem analizi. *Anasay*, (16), 81-99. <https://doi.org/10.33404/anasay.917215>
- Sandalyeci, S. (2023). *Çağatay Türkçesinde mental fiiller: Ali Şir Nevâyî örneği* [Doktora tezi] Trakya Üniversitesi.
- Sarıkaya Levent, Y. (2023). Hatırlama ve unutma aracı olarak bellek mekanları. *Elektronik Sosyal Bilimler Dergisi*. 22(85), 328-339.
- Saussure, F. de. (1985). *Genel dilbilim dersleri* (B. Vardar, Çev.). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Seçkin, K. (2019). *Eski Türkçede mental fiiller* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Karadeniz Teknik Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Seçkin, K. (2020). *Eski Türkçe metinlerden örneklerle mental fiil teorisi*. Palet Yayınları.
- Seçkin, K. (2022). Derleme Sözlüğü'ne göre Türkiye Türkçesi ağızlarında “düşün-” fiili. *Motif Akademi Halkbilimi Dergisi*, 15(37), 334-346. <https://doi.org/10.12981/mahder.1001389>
- Shatz, M., Wellman, H. M., & Silber, S. (1983). The acquisition of mental verbs: A systematic investigation of the first reference to mental state. *Cognition*, 14(3), 301-321.
- Smith, E. E., & Kosslyn, S. M. (2017). *Bilişsel psikoloji: Zihin ve beyin* (M. Şahin, Ed. & Çev.). Nobel Akademik Yayıncılık.
- Solso, R. L., Maclin, M. K., & Maclin, O. H. (2019). *Bilişsel psikoloji* (A. A. Dinn, Çev.). Bilge Kültür Sanat.
- Soydan, S. (2020). Lisânü't- Tayr'da idrak fiilleri. *Atatürk Üniversitesi Edebiyat Fakültesi Dergisi*. (64), 1-20.

- Şahin, S. (2012a). Mental fiil kavramı ve Türkmen Türkçesinde mental fiiller. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 1(4), 45-62.
- Şahin, S.(2012b). *Türkmen Türkçesinde mental fiiller* [Doktora tezi]. Ankara Üniversitesi.
- Şaş, A. K. (2023). Türkiye’deki mental fiil çalışmaları üzerine bir bibliyografya denemesi. *Türk & İslam Dünyası Sosyal Araştırmalar Dergisi*, 10(36), 290-307.
- Şenlik, A. Ş. (2022). Hissediş/İdrâk fiillerinin cümle bağlamadaki sentaktik ve semantik vazifeleri üzerine. *Dil ve Edebiyat Araştırmaları*, (25), 17-39.
- Şuataman, Ö. & Kalafat, Ş. (2012). Dil-zihin işleyişinin dil üzerindeki olumsuz etkisi: İnternet örneği. *Sosyal ve Beşerî Bilimler Dergisi*, 4(2), 261-270.
- Talipoğlu, Ü. (2024). Kişilerarası iletişimde aldatma teorisinin bibliyometrik analizi. *Gümüşhane Üniversitesi İletişim Fakültesi Elektronik Dergisi*, 12(1), 621-645. <https://doi.org/10.19145/e-gifder.1425377>
- Taş, G. A. (2022). *Türkçede ağrının dili: Bilişsel dilbilimsel bir yaklaşım* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Dicle Üniversitesi.
- Türk Dil Kurumu. (2019). *Türkiye’de halk ağzından derleme sözlüğü* (6 cilt). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk Dil Kurumu. (2023). *Türkçe sözlük* (12. bs.). Türk Dil Kurumu Yayınları.
- Türk, N. E. (2025). *Aktif spor yapan ve yapmayan lise öğrencilerinde analitik düşünme düzeylerinin karşılaştırılması* [Yüksek lisans tezi]. Atatürk Üniversitesi.
- Türkdil, Y. (2013). *Anlam bilimi açısından Kazak Türkçesinde duyu fiilleri* [Yayımlanmamış yüksek lisans tezi]. Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi.
- Ulupınar S. (1997). *Hemşirelik eğitiminin öğrencilerin sorun çözme becerilerine etkisi* [Yayımlanmamış doktora tezi]. İstanbul Üniversitesi.

- Werfel, K. L., Lund, E., & Schuele, C. M. (2023). Use of mental state verbs by children with hearing loss and their typically hearing peers. *American Journal of Speech-Language Pathology*, 32(1), 123-136.
- Yaman, H. (2024). Derleme sözlüğü bağlamında Anadolu ağızlarında duygu fiilleri. *Uluslararası Dil, Edebiyat ve Kültür Araştırmaları Dergisi (UDEKAD)*, 7(3), 610-628. <https://doi.org/10.37999/udekad.1519541>
- Yaylagül, Ö. (2005). Türk runik harfli metinlerde mental fiiller. *Modern Türklük Araştırmaları Dergisi*, 2(1), 17-51.
- Yaylagül, Özen. (2015). *Göstergebilim ve Dilbilim*. Hece Yayınları.
- Yıldız, H. (2016). *Eski Uygurcada mental fiiller* [Yayımlanmamış doktora tezi]. Gazi Üniversitesi.
- Yıldız, H. (2018). Atebetü'l-Hakayık'ta algı fiilleri. *Karadeniz Araştırmaları*, 15(60), 163-181.
- Yıldız, H. (2019). Eski Uygurcada bellek fiilleri. *Türkbilig*, 37, 21-34.

EKLER

Ek 1: Derleme Sözlüğü'nde Biliş Fiilleri

Tablo 1.1: Derleme Sözlüğü'nde Biliş Fiilleri

	Biliş Fiili	Anlamı	Sınıfı	Kullanıldığı İller
1	aba atmak	Kendisini kurtarmak için suçu başkasına yüklemek.	Manipülasyon ve Yanıltma/ İftira	Ordu
2	aba gibi atmak	1. Büyük söz söylemek, mübalâğalı konuşmak. 2. Yüksekte atmak, büyük konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Uşak, Balıkesir, Çanakkale, Bursa, Kastamonu, Çankırı, Sinop
3	abak atmak	Oyunda gol atmak, sayı kazanmak, kama basmak.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Giresun
4	abamak (I)	1. Çirkin bir kızı veya kötü bir malı kandırma yoluyla birine yamamak. 2. İftira etmek.	1. Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma 2. Manipülasyon ve Yanıltma/ İftira	Isparta, Tokat Kütahya
5	abartmak (I)	1. Olduğundan fazla göstermek, büyütme, mübalâğa etmek. 2. Yalan söylemek, uydurmak.	İletişim/ Yalan	Afyonkarahisar, Isparta, Denizli, Aydın, Kütahya, Kocaeli, Çorum, Artvin, Sivas, Yozgat, Konya, Muğla, Çanakkale
6	abartmak (III)	Üstün gelmek, yenmek.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Rize
7	abırsızlıh élemek	Hayâsızlık etmek: Abırsızlıh éleme o sustu sen de sus.	Karar Verme/ Değer	Kars
8	abramak (I)	1. Becermek, hakkından gelmek, başarmak, üstesinden gelmek: Ali işini iyi abırıyor. 2. Bir şeye hâkim olmak.	Mücadele ve Rekabet/ Başarı ve Beceri	Kütahya, Sinop, Tokat, Ordu, Trabzon, Gümüşhane
9	abraştırmak	Paylaştırmak, üleştirmek: Şu meyveleri çocuklara abraştır.	Paylaşmak	Gümüşhane
10	acaplamak	Ayıplamak, kınamak.	Karar Verme/ Değer	Denizli, Aydın, Düzce, Bolu, Bartın, Zonguldak, Kastamonu, Tokat, Ordu, Bitlis, Kocaeli, Diyarbakır, Antalya
11	acıklamak (III)	Sırrını açıklamak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Manisa
12	adak etmek	1. Adamak, vadetmek. 2. Adağı yerine getirmek.	İletişim/ Yemin	Isparta, Burdur, Denizli, Manisa, Çankırı, Kars, Kilis, Gaziantep Maraş, Hatay
13	adalamak (I)	Münakaşa etmek, tartışmak.	İletişim/ Tartışma	Mersin
14	adımını tek atmak	Tedbirli davranmak.	Dikkat	Balıkesir
15	adını getirememek	Adını hatırlıyamamak.	Bellek/ Unutma	Eskişehir

16	adırmah	Bir yöne çekmek, çevirmek, fikrini çelmek.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Yozgat
17	adleştirmek	Ayırmak, çözmek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	Burdur
18	afaralamak	3. Bir şeyin irisini, ufağını ayırmak, seçmek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	Maraş
19	afatlamak	4. Birini, bir kimsenin aleyhine kışkırtmak, fitlemek.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Maraş
20	afkurmak	Saçma ve yersiz konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Balıkesir
21	aga çıkarmak	Temize çıkarmak.	Karar Verme/ Kabul	Tokat
22	aga çıkmak	Temize çıkmak.	Karar Verme/ Kabul	Tokat
23	agnatmak	Anlatmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Sakarya
24	ağdık ağdık konuşmak	Yüksek sesle, bağıra bağıra konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Balıkesir
25	ağıllanmah	Akıllanmak.	Bilme	Iğdır, Kars
26	ağılmak	Ünlenmek, anılmak, şöhret bulmak.	Şöhret ve Ün	Sivas
27	ağırlık bitirmek	Düğünden önce kız ve oğlan tarafı bir araya gelerek, yapılacak işler hakkında konuşmak, anlaşmaya varmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Burdur
28	ağıştırmak	Üstü kapalı anlatmak, hissettirmek, dolayısıyla duyurmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Ordu, Sivas, Amasya
29	ağız ağıza vémek	1. Karşılıklı konuşmak. 2. Gizlice fısıldaşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Afyonkarahisar
30	ağız ağıza vermek	Çene yarıştırmak: Kim seninle ağız ağıza verir.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Van
31	ağız bozmak	Kötü söz söylemek.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Afyonkarahisar
32	ağız eskitmek~ağız esgitmek	Boşuna çene yormak: Şu kadarlık işimizi görmedi, boşuna ağız eskittik.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Amasya, Ordu, Afyonkarahisar
33	ağız etmek	Gerçeği saklamak, samimi konuşmamak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Samsun, Kastamonu, Kayseri
34	ağız öğretmek	Akıl vermek.	Öğüt	Afyonkarahisar
35	ağız öğretmek	Öğüt vermek: Ona ağız öğreten var.	Öğüt	Aydın

36	ağız tadı vermek	İyi bir şey vaad etmek.	İletişim/ Yemin	Çorum
37	ağız vermek (I)	1.Akıl vermek, öğütlemek, kışkırtmak. 2.Söz vermek, vaatte bulunmak.	1. Öğüt 2. İletişim/ Yemin	Burdur, Eskişehir, Çankırı, Amasya, Trabzon, Gümüşhane, Erzincan, Elâzığ, Gaziantep, Sivas, Yozgat, Kayseri, Niğde, Konya, Antalya, Muğla, Nevşehir, İçel.
38	ağız yapmak	Köye, şehirden dönen bir kimse düzgün dille konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Artvin
39	ağızını yemek	İyisini kendine ayırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	Çankırı
40	ağızlıklamak	Doğru yolu göstermek.	Öğüt	Samsun
41	ağmak (III)	1. Delirmek.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Antalya
42	ağnaşdırmak	2. Açıkça anlatmak, açıklamak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Amasya
43	ağnaşılmak	Anlaşılmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Niğde
44	ağırt etmek	Bir kimsenin aleyhinde söz söylemek.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Muğla
45	ağızına deve tepmek	Bir tartışmada gereken karşılığı verememek, susmak: Ne susuyorsun? Ağızına devemi tepti?	Sessizlik	Trabzon
46	ağızını dutmak	Az konuşmak, sır saklamak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Afyonkarahisar
47	ağızını yaymak	Fazla ve gereksiz konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Elâzığ
48	ağıdarmak, ağıdarmak	5. Aramak, araştırmak, soruşturmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Denizli, Giresun, Kars, Diyarbakır, Sivas, Kerkük
49	ağıla anmak	Akla gelmek: Durup dururken ağılıma andı.	Bellek/ Hatırlama	Gümüşhane
50	ağıtarmak, ağıtarmak (I)	Yenmek.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Artvin
51	aka çıkarmak	Temize çıkarmak.	Karar Verme/ Kabul	Tokat
52	akıla dammak	1. Anımsamak, akla gelmek.	Bellek/ Hatırlama	Afyonkarahisar
53	akla almak, akla dakmak, akla goymak	Bir şeyi sabit fikir haline getirmek, karar vermek.	Karar Verme/ Karar	Niğde
54	akla dammak, akla damlamak	Akla gelmek, sezmek, tahmin etmek: Bu işin olmayacağı daha başında aklıma dammıştı.	Tahmin	Niğde

55	aklamak, āklamak	5. Terbiye etmek 6. Haklamak başarmak.	5. Karar Verme/ Değer 6. Mücadele ve Rekabet/ Başarı ve Beceri	Düzce, Bolu, Tokat
56	ala düşmek (II)	Tuzağa, hileye düşmek: Ahmet beni ala düşürdü.	Aldanma ve Yanılma	Isparta, Denizli, Ordu, Maraş, Sivas, Yozgat, Muğla
57	ala tutmak	Gözünü boyamak, hile yapmak, karışıklığa getirmek: Beni ala tuttun da yendin.	Manipülasyon ve Yanılma/ Aldatma ve Kandırma	Eskişehir
58	alaflamak (II)	1. Kışkırtmak: Ayıracağın yerde, kavgayı alaflıyorsun.	Manipülasyon ve Yanılma/ Kışkırtma	Burdur, Kütahya
59	alçalamak	Sindirmek, hakaret etmek, yenmek: Benim horoz seninkini alçaladı.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Burdur
60	alırmak	Kudurmak, delirmek.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Konya
61	alpımak	Saygı göstermek, hürmet etmek.	Karar Verme/ Değer	Amasya
62	alt teknesine irmek	Gizli tutulan bir işin aslını kurcalayıp öğrenmek.	Bilme	Niğde
63	altalamak	Yenmek, sindirmek: Sen onu altalıyamazsın.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Uşak, Isparta, Burdur, Denizli, Aydın, İzmir, Manisa, Kütahya, Kastamonu, Tokat, Artvin, Elâzığ, Kilis, Gaziantep, Maraş, Hatay, Sivas, Yozgat, Niğde, Konya, Mersin, Antalya, Muğla
64	altamak	Yenmek, mağlubetmek.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	İçel
65	alukdurmak	Söz vermek, inandırmak.	Manipülasyon ve Yanılma/ Kışkırtma	Kastamonu
66	andırmak (I)	Hatıra getirmek, hatırlamak, anmak: Karı koca arasına eski dostlarımızı andırırız.	Bellek/ Hatırlama	Manisa, Çorum
67	añğırdamak	Yersiz ve gereksiz konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Afyonkarahisar
68	angış etmek	Anmak, hatırlamak.	Bellek/ Hatırlama	Trabzon
69	angmak	Birinin arkasından konuşmak, lâfını etmek, anmak.	İletişim/ Dedikodu	Rize
70	anıklamak [anıqlamak]	Tereddüt etmek, karar verememek.	Karar Verme/ Kararsızlık	Denizli, Konya, Diyarbakır
71	añılmak	Şöhret bulmak, ünlenmek: Ahmet bey zenginlikte añıldı.	Şöhret ve Ün	Amasya
72	anışmak, añışmak	1. Birini anmak, birinin arkasından sözünü etmek: Şimdi seni anışıyorduk. 2. Konuşmak, söyleşmek, anlatmak: Çocuk ölmüş, demin adamlar añışıyordu.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Uşak, Isparta, Denizli, İzmir, Manisa, Kütahya, Eskişehir, Zonguldak, Trabzon, Antalya, Muğla

73	anıştırmak, aşıştırmak	Üstü kapalı anlatmak, sezdirmek, ihsas etmek.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Amasya, Tokat, Ordu, Giresun, Gümüşhane, Gaziantep, Sivas, Malatya, Maraş, Hatay, Adana, Konya, İçel, Isparta, Afyonkarahisar
74	anıtmak	Anlatabilmek, aklına koymak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Afyonkarahisar
75	ankmak	Anmak, hatırlamak.	Bellek/ Hatırlama	Trabzon
76	añlamak (II)	Anlamak, idrak etmek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Konya
77	anmak~añmak	1. Açıklamak, söylemek, anlatmak: Bu söylediğimi hiç kimseye anma sakın. 2. Akla gelmek: Añdığım başıma geldi. 3. Söz vermek, vaadetmek: Bu işi andım yapacağım.	1. İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma 2. Bilinç/ Bilinç Açıklığı 3. İletişim/ Yemin	Muğla, Denizli, Bilecik, Kastamonu, Çankırı, Amasya, İçel, Gümüşhane, Ankara
78	anna almak	Muhatap tutmak, karşısına alıp konuşmak: Ben seni annıma mı alırım hiç.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Niğde
79	annaçlamak, anneçlemek	Cevap vermek, karşı gelmek: Babanın karşısında annaçlama.	İletişim/ Cevap Verme	Antalya
80	annamak	Anlamak, kavramak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Afyonkarahisar, Ordu
81	añnaştırmak	Anlaştırmak, ima yolu ile anlatmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Kilis, Gaziantep
82	ansınmak, aşınmak	Söz söylemek isterken söyliyememek, tutulup kalmak.	Sessizlik	Muğla
83	anukumak	Bunamak.	Bellek/ Unutma	Kastamonu
84	apartmak (II)	1. Bir işin hakkından gelmek, becermek.	Mücadele ve Rekabet/ Başarı ve Beceri	Konya
85	apartmak (III)	Vaz geçirmek, caydırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Denizli
86	apartmak (IV)	Mübalâgalı konuşmak, mübalâğa etmek.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Eskişehir, Kastamonu, Tokat, Yozgat, Denizli
87	apramak	Üstesinden gelmek, becermek.	Mücadele ve Rekabet/ Başarı ve Beceri	Trabzon
88	araklaşmak	İyi, kötüyü ayırmak, ayıklamak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	Nevşehir

89	aralamak (II)	3. Güreşte veya döğüşte bir kaç kişiyi döğüş dışı bırakmak, haklarından gelmek.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Isparta, Denizli, Kastamonu, Samsun, Tokat, Gaziantep, Maraş, Sivas, Ankara, Niğde, Konya, Mersin, Muğla
90	aralatmak (III)	Soruşturmak, aralaştırmak: Sözlerin nereden çıktığını el altından aralattım.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Çorum
91	aranmak	Tahmin etmek.	Tahmin	Ankara
92	arılaştırmak	Ayıklamak, ayırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	Burdur
93	arınmak (I)	2. Sıyrılmak, kurtulmak, temize çıkmak: Şu mahkeme işinden bir arınsam, sana ne istersen alacağım. 3. İçini temizlemek, kötü huylardan kurtulmak: Ahmet babasının tesiri ile arındı.	2-3. Karar Verme/ Kabul	Uşak, Isparta, İzmir, Balıkesir, Bursa, Kütahya, Trabzon, Malatya, Hatay, Ankara, Niğde, Edirne, Kırklareli, Afyonkarahisar,
94	arkını gelmek	İtiraz etmek.	Karar Verme/ Kabul	Konya
95	arnaşmak (II)	Çekişmek, tartışmak.	İletişim/ Tartışma	Maraş
96	arsınmak	3. Üşenmek.	Tembellik	Maraş, Erzincan
97	artdırmak	Bir işe önem vermek.	Karar Verme/ Değer	Burdur
98	asartmak (II)	Saygı göstermek.	Karar Verme/ Değer	Maraş
99	aslına irmek	Kökünü öğrenmek.	Bilme	Niğde
100	aşağıdan söylemek	Tevazu ile konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Niğde
101	aşığ atmak	Yarışmak.	Mücadele ve Rekabet/ Yarış	Afyonkarahisar
102	aşınmak (I)	Üşenmek.	Tembellik	Antalya
103	aşırmak (III)	İşini görmek, becermek: Adam işini aşırda ya sen ona bak.	Mücadele ve Rekabet/ Başarı ve Beceri	Ordu
104	aşlamak (III)	Düşüncesini başkasına benimsetmek.	Manipölasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Ankara
105	aşşığı gürşunlamak	İşini yoluna koymak.	Yönetme	Niğde
106	aşşık atmak	Boy ölçüşmek.	Mücadele ve Rekabet/ Yarış	Niğde
107	atah getirmek	Bunamak.	Bellek/ Unutma	Niğde
108	ataş atmak	Kızıştırmak, kışkırtmak.	Manipölasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Afyonkarahisar
109	atbaşı çekmek	Çekinerek konuşmak, hatır için söz söylemek: Ben atbaşı çekmem doğruyu söylerim.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Niğde

110	ateş atmak	Yarışmak: Sen onunla ateş atamazsın.	Mücadele ve Rekabet/ Yarış	Van
111	atıb eğirmek	1. Birinin arkasından konuşmak.	İletişim/ Dedikodu	Afyonkarahisar
112	atıkmak	Ün kazanmak.	Şöhret ve Ün	Adana
113	atlaşmak	Ayırdetmek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	İzmir
114	atlatmak	Aklını kaybetmek.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Ordu, Trabzon
115	avdamak	Oyalamak, işgal etmek.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Konya
116	avhıdmak	Kandırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Adana
117	avır zıvır etmek	Kem küm etmek, anlamsız konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Afyonkarahisar
118	avıtmak	Avutmak, oyalamak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Afyonkarahisar
119	avkırtmak	Aldatmak, sezdirmemek, avlamak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Denizli, Aydın, Muğla
120	avkmak	Yenmek, mağlup etmek.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Afyonkarahisar
121	avramak	Kavramak, alışmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Trabzon
122	avsıtmak	Aldatmak, kandırmak, oyalamak, gafil avlamak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Afyonkarahisar, İzmir, İçel, Burdur, Aydın, Erzincan, Yozgat, Denizli, Sivas, Tokat
123	avsuhmak	Korkutmak, zayıf düşürmek, yenmek.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Sivas
124	avukmak (II)	Alışmak, dadanmak, göre göre, yapa yapa öğrenmek.	Bilme	Amasya, Ordu, Ankara
125	avukturmak	Aldatmak, kandırmak, oyalamak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	İzmir, Balıkesir, Çorum, Sivas, Konya, Ordu
126	avur zavur etmek	Tehditli söz söylemek, ileri geri, terbiyesizce konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Gaziantep, Amasya, Kilis, Bitlis
127	avurt etmek	1. Dedikodu yapmak birini arkasından kötülemek.	İletişim/ Dedikodu	Denizli, Çanakkale, Muğla
128	avutlamak	Oyalamak, meşgul etmek.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Çanakkale
129	avzıtmak	Oyalamak, aldatmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Kütahya
130	ayağa ip dakmak	Zemmetmek, ayıplamak.	Karar Verme/ Değer	Hatay
131	ayağın durmak	Saygı göstermek.	Değer	Isparta

132	ayağını almak	3. Günahını almak. 4. Aleyhinde konuşmak.	İletişim/ Dedikodu	Gaziantep, Antalya
133	ayağının tozuna bakmamak	Bilmediği konuda konuşmak, tartışmak.	İletişim/ Tartışma	Çankırı
134	ayağı tutmak	İlerde söylenecek bir söze zemin hazırlamak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Elâzığ
135	ayahlaşmak	Birden karar vermek.	Karar Verme/ Karar	Denizli
136	ayak bağlamak	Bir yere sık sık gitmeye alışmak.	Uyum ve Benzerlik	Tokat
137	ayak yapmak	1. Kandırmak: Yavaş yavaş kadının ayağını yapmış. 3. Bildiği halde bilmezmiş gibi konuşmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Niğde, İçel
138	ayalamak (III)	Oyalamak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Burdur
139	ayamak	7. Saygı göstermek saymak.	Karar Verme/ Değer	Kars
140	ayangacılık etmek	2. Hileli iş yapmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Antalya
141	ayânı çekmek	1. Arkasından konuşmak: İşi gücü köşe başına oturup onun bunun ayânı çekmektir.	İletişim/ Dedikodu	Afyonkarahisar
142	ayânı esirgemek	Üşenmek, tembellik etmek.	Tembellik	Afyonkarahisar
143	ayantalık yapmak	Tembellik yapmak.	Tembellik	Giresun
144	ayarlaşmak	Tembelleşmek.	Tembellik	Niğde
145	ayartmak	Uyarmak, ikaz etmek.	Öğüt	Ordu
146	aydamak (II)	Hikâye etmek, söylemek, anlamak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Manisa, Balıkesir, Çanakkale
147	aydeşmek	1. Tartışmada aksi cevap vermek, inatlaşmak	İletişim/ Cevap Verme	Uşak
148	aydınmak (I)	Şikayet etmek.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Kıbrıs
149	aydırmak	1. Yenmek: Kara koç, beyazı aydırdı. 2. Caydırmak, vaz geçirmek.	1. Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük 2. Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Manisa, Çanakkale
150	aydivermek, aydırmak	Söylemek, haber vermek, açıklamak, anlatmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Balıkesir, Çanakkale, Tekirdağ, Kerkük, Balıkesir, Edirne

151	ayıklamak (I)	Şaşmak, bilememek, şaşırmak, tereddüt etmek.	Karar Verme/ Kararsızlık	Trabzon
152	ayıklamak (II)	1. Bir meseleyi incelemek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Isparta,
153	ayıklamak	Ayılmak, uyanmak, aklını başına almak, intikal etmek.	Bilinç/ Bilinç Açıklığı	Denizli, Eskişehir, Çorum, Samsun, Amasya, Tokat, Ordu, Giresun, Tunceli, Kilis, Gaziantep, Maraş, Hatay, Sivas, Ankara, Niğde, Nevşehir, Konya, Adana, İçel, Van, Urfa, Gümüşhane
154	ayılmak	Düşünmek.	Düşünme	Trabzon
155	ayıltmak	Uyarmak, zihnini açmak.	Bilinç/ Bilinç Açıklığı	Artvin, Niğde, Konya
156	ayın beyin olmak (I)	Ayan beyan olmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Kütahya
157	ayın kuyun etmek	Ayıplamak: Şu öküzü 200 liraya aldım da beni ayın kuyun ettiler.	Karar Verme/ Değer	Hatay
158	ayın oyun etmek	1. Dalavere yapmak, aldatmak. 4. Yalan söylemek.	1. Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma 4. İletişim/ Yalan	Uşak, Aydın, Konya, Manisa
159	ayıpsamak	Ayıplamak.	Karar Verme/ Değer	Çorum, Tokat, Afyonkarahisar, Isparta
160	ayırseç etmek	Ayırmak, seçmek: Bizi ayırseç eldi.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	Kayseri
161	ayırtmak	Ayırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	Maraş
162	ayıtlamak	1. Ayıklamak, seçmek, temizlemek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	Afyonkarahisar, Isparta, Burdur, Denizli, İzmir, Manisa, Bursa, Eskişehir, Bolu, Zonguldak, Kastamonu, Çankırı, Çorum, Sinop, Samsun, Amasya, Tokat, Ordu, Giresun, Trabzon, Gümüşhane, Rize, Artvin, Erzurum, Erzincan, Bitlis, Kilis, Gaziantep, Maraş, Hatay, Sivas, Ankara, Nevşehir, Kırşehir, Niğde, Konya, Adana, Muğla, Kırklareli, Kars,
163	ayıtmak (I)~ayıtmak	1. Söylemek, anlatmak, nakletmek, konuşmak.	Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Afyonkarahisar, Aydın, Balıkesir, Burdur, Çanakkale, İçel

164	aykırı doykuru lâf etmek	Yersiz ve asılsız konuşmak.	İletişim/ Dedikodu	Denizli
165	aykırı gelmek	Karşı gelmek, itiraz etmek.	Karar Verme/ Kabul	Bursa, Zonguldak, Ankara
166	aykırlamak (I)	3. Yan çizmek, kaytarmak, caymak.	Karar Verme/ Karar	Isparta, Burdur, Antalya
167	aylandırmak (II)	Savsaklamak, geciktirmek.	Tembellik	Edirne
168	aymak	1. Anımsamak 2. Gözde canlandırmak.	Bellek/ Hatırlama	Irak
169	aynaştırmak	Çözmek, düzeltmek, halletmek, uyuşturmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Çözümleme	Burdur, Denizli
170	ayrıştırmak	Ayırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	Afyonkarahisar
171	aytarmak	Oyalamak, aldatmak, kandırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Gümüşhane
172	azaklamak	İz kaybettirmek, şaşırtmak: Candarmalar arkamdan geliyordu, onları azakladım.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Muğla
173	azdırmak~azdırmağ	1. Birisini, bir başkası aleyhine kışkırtmak. 2. Yoldan çıkartmak, şımartmak, yoldan çıkmak, sapıtmak: Ahmet efe benim oğlanı azdırmış.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Afyonkarahisar, Ankara, Isparta, Burdur, Denizli, Bursa, Uşak, Tekirdağ, Eskişehir, Amasya, Tokat, Ordu, Trabzon, Gümüşhane, Rize, Artvin, Iğdır, Kars, Diyarbakır, Kilis, Gaziantep, Hatay, Sivas, Yozgat, Nevşehir, Niğde, Konya, Mersin, Antalya, Muğla, Kerkük, Kıbrıs
174	aznaştırmak	Kavgayı alevlendirmek, kızıştırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Konya
175	bacak çekiştirmek	1. Dedikodu yapmak, birinin arkasından sözünü etmek.	İletişim/ Dedikodu	Zonguldak, Tokat, Ordu, Giresun, Erzincan, Konya, Aydın, Kütahya, Afyonkarahisar
176	bacak gibi atmak	Yüksekten konuşmak, palavra savurmak.	İletişim/ Dedikodu	Sakarya, Zonguldak
177	bacanmak	1. Gayret etmek, kuvvet sarfetmek: Şu işe bacanıver de bitsin. 2. Üşenmek: Çarşıya gitmeye bacandın mı?	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Afyonkarahisar, Adana
178	bacarmağ (bacarmak)	Başarmak, becermek.	Başarı ve Beceri	Iğdır, Kars
179	badala basmak (I)	Tuzağa düşmek, aldanmak.	Aldanma ve Yanılma	Çankırı, Kayseri, Niğde
180	badırdamak	2. Konuşmak, laf etmek, çene çalmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Balıkesir, Kütahya

181	badırdaşmak	1. Bir kaç kişi hafif sesle konuşmak, fısıldaşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Isparta
182	bağdaş kurmak	Daha zor gelmek.	Tembellik	Gaziantep
183	bağlamak (II) [bağmak]	1. Büyülemek, aldatmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Amasya. Tokat, Gümüşhane, Malatya, Yozgat, Niğde, Kıbrıs
184	bağrı badaş olmağ	Duyguları, düşünceleri bir olmak.	Uyum ve Benzerlik	Kars
185	bağrı kalkmak	4. Adam olmak, olgunlaşmak: Bağrı kalkmadan, bağırsağı kalkdı.	Bilme	Kütahya, Çankırı
186	bağrına daş basmak	Kendini zorlayarak büyük bir acıyı unutmaya çalışmak.	Sabır	Niğde
187	balcımamak	Kendine uygun görmemek: Sen herkesi balcımazsın.	Karar Verme/ Kabul	İçel
188	baldırı paçayı sığamak	İşe birden girmek, çaba göstermek.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Afyonkarahisar
189	bamak (IV)	İçinde bulunduğu mutluluğu bilememek.	Bilme	Afyonkarahisar
190	ban ban konuşmak	Yüksek sesle ve iddialı bir şekilde konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Bolu
191	bandıkmak (II)	Çok çalışmak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Afyonkarahisar
192	bangıldamak	Kalın sesle kaba kaba konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Afyonkarahisar
193	bangır bangır konuşmak	Yüksek sesle konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Muğla
194	bangilenmek	Budalalık yapmak dikkatsizlik etmek: Nedir bu yaptığın aklını başına al, bangilenme.	Dikkat	Edirne
195	banlamak, bañlamak	6. Gizlenmesi gereken, söylenmeyecek şeyi söyleyivermek.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Eskişehir
196	bap olmamak	Uygun olmamak: Sen hiçbir zaman bap değilsin ki herkesin gözüne batıyorsun.	Kabul	Tokat
197	barad êmek	Temize çıkmak.	Karar Verme/ İnanma	Afyonkarahisar
198	bârına daş basmak	Büyük acılara dayanabilmek, katlanmak.	Sabır	Afyonkarahisar
199	barışmak	2. Uyuşmak, anlaşmak.	Uyum ve Benzerlik	Denizli, İçel
200	basdığı goduğu yeri bilmemek	Ne yaptığını ne ettiğini bilmemek: Daha o beg gücüğ, basdığı goduğu yeri bilmeyo.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Burdur
201	basğı görmemek	İyi eğitilmemek.	Bilme	Afyonkarahisar, Yozgat
202	basmak (IV)	Oyunda yenmek.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Samsun
203	baş beşir etmek	Becermek: Bu işi de baş beşir edemedik doğrusu.	Mücadele ve Rekabet/ Başarı ve Beceri	Yozgat

204	baş etmek (I)	1. Bir işi bitirmek. 2. Başa çıkmak, gücü yetmek, hakkından gelmek, yenmek üstün gelmek: Sen onunla baş edemezsin. 3. Mücadele etmek.	1. Mücadele ve Rekabet/Başarı ve Beceri 2. Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük 3. Mücadele ve Rekabet/ Yarış	Isparta, Burdur, Denizli, Aydın, İzmir, Manisa, Kütahya, Eskişehir, Kocaeli, Bolu, Kastamonu, Çorum, Samsun, Amasya Tokat, Ordu, Trabzon, Rize, Malatya, Kilis, Gaziantep, Maraş, Hatay, Sivas, Ankara, Niğde, Nevşehir, Konya, Mersin İçel, Antalya, Muğla, Kırklareli, Tekirdağ, Kerkük, Balıkesir, Giresun, Kars, Artvin, Zonguldak, Gümüşhane, Afyonkarahisar
205	baş etmek (II)	Konuşmadan baş devinimi ile anlatmak: Baş eldim, gime diye ađnamadıñ.	Sessizlik	Afyonkarahisar
206	baş kesmek	Baş eğerek saygı göstermek.	Karar Verme/ Değer	Niğde
207	baş költürmek	Baş kaldırmak, itiraz etmek, isyan etmek.	Karar Verme/ İnanma	Konya
208	baş tapmak	Bir kimsenin aleyhinde konuşmak, dedikodusunu yapmak.	İletişim/ Dedikodu	Denizli
209	baş vurmak (III)	Akıl danışmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Rize
210	başa düşmek	Sezmek, farkına varmak, anlamak: Beni aldattı, başa düşmedim.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Artvin, Konya, Kars, Van
211	başa tapmak (II)~ başı tapmak	Anlamak, akıl erdirmek: Nasıl başa taptın mı?	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Kars, Yozgat
212	başaklamak (III)	Boşaltılan bir evi tekrar araştırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Kayseri
213	başarmak	Başarmak.	Mücadele ve Rekabet/ Başarı ve Beceri	Iğdır, Kars
214	başına değmek	Aklı başına gelmek.	Bilinç/ Bilinç Açıklığı	Afyonkarahisar
215	başına ekmek çağırma	Geçim için gereken çalışmayı yapmamak, tembel olmak.	Tembellik	Trabzon
216	başını bağlamak (II)	1. Dalavere ile bir malın değerinden daha düşük bir fiyata satılmasına sebep olmak. 4. Pazarlıkta uyuşmak.	Manipölasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Sivas, Yozgat, Balıkesir
217	başını bağlamak (III)	Bir iş için kesin karar vermek.	Karar Verme/ Karar	Çorum, Denizli
218	başka çıkmak	Çıraklık dönemini bitirip ustalık yetkisini kazanmak: Eskiden başka çıkmadan hiçbir zenaat sahibi ayrı dükkân açamazdı.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Niğde
219	başta gavak yılleri esmek	Toyca hülyalar beslemek, başında kavak yeli esmek.	İmgeleme	Niğde

220	batırdamak	Söylediği anlaşılmayacak derecede gürültülü konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	İçel
221	bavramak	Bir konuda yetişmek, uzman olmak.	Bilme	Kilis, Gaziantep
222	bavırmak	Bir işde veya daha çok o işin hile ve fesat taraflarında pişmek.	Bilme	Kilis, Gaziantep
223	bayan etmek	Anlatmak: Bana bu işi bayan et.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Artvin
224	bayınmak (II)	Tahammül etmek: Burası çok sıcak hiç bayınamıyorum.	Sabır	Rize
225	bayırmak	Kabul etmek, razı olmak: Babasının ölümünü duymamış ben de içim bayıvermedi söylemedim.	Karar Verme/ Kabul	Konya
226	baymak (II)	1. Aklı başına gelmek. 2. İnanmak, kanmak.	1. Bilinç/ Bilinç Açıklığı 2. Aldanma ve Yanılma	Afyonkarahisar
227	baymak (II)	Aldatmak, kandırmak, göz boyamak, manyetize etmek, tesir altında bırakmak.	Manipülasyon ve Yanılma/ Aldatma ve Kandırma	Isparta, Denizli, Kütahya, Bilecik, Eskişehir, Kastamonu, Çankırı, Çorum, Sinop, Amasya, Tokat, Ordu, Giresun, Niğde, Konya
228	baymak (IV)	1. Bir acıya tahammül etmek, katlanmak, dayanmak: Yarasına bakmaya özüm baymadı.	Sabır	Denizli, Eskişehir, Giresun, Kayseri, Niğde, Adana, İçel,
229	baymak (VI)	İnanmak, kanaat getirmek, tatmin olunmak: Dediklerine özüm baydı.	Karar Verme/ İnanma	İzmir, Manisa, Kütahya
230	bayırmak (II)	Yüksek sesle konuşmak, gürültü etmek: Kimdi o bayıryanlar?	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Isparta
231	bazarlığı bişirmek	Pazarlıkta anlaşmak.	Karar Verme/ Karar	Afyonkarahisar
232	becerlemek (II)	1. Kötü bir işin haktan gelmek.	Mücadele ve Rekabet/ Başarı ve Beceri	Bolu
233	becerlemek	Başarmak, becermek, güçlüğü yenmek.	Mücadele ve Rekabet/ Başarı ve Beceri	Afyonkarahisar, Kayseri, Ankara, Denizli
234	bedeleşmek	Tartışmak.	İletişim/ Tartışma	Ordu, Konya
235	bedlemek	2. Ayıplamak.	Karar Verme/ Değer	Erzurum
236	begilemek	Bilmezlikten gelmek, bilmiyor görünmek.	Bilme	İzmir
237	beğenmek	Uygun görmek.	Karar Verme/ Kabul	Manisa
238	bel vermek, bél vérmek (I)	2. Yardım etmeye söz vermek. 3. Bir işde büyük bir gayretle çalışmak: Çocuk hafızlığa iyi bel verdi.	2. İletişim/ Yemin 3. Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Burdur, İçel, Van

239	belevurt etmek	Ölçüp karşılaştırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Karşılaştırma	Artvin
240	belinmek (II)	Hayal etmek.	İmgeleme	Yozgat
241	belişmek, bélişmek	Bölüşmek, paylaşmak.	Paylaşmak	Niğde, Konya, Adana, İçel
242	bellemek (II)	Tanımak.	Bellek/ Hatırlama	Manisa
243	bellemek (III)	Karayıkımdan ders almak.	Bilme	Afyonkarahisar
244	bellemek (V)	Kararlaştırmak.	Karar Verme/ Karar	Mersin
245	bellemek (V) ~bellemek (VI)	Zannetmek, sanmak: Senmiydin gelen, başkası belledim.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Varsayım	Bolu, Malatya, Hatay, Sivas, Yozgat, Niğde, Gaziantep, Irak
246	bellemek (I)	Benimsemek: Benim bellendiğim tomruklardan alma sakın.	Uyum ve Benzerlik	Bolu
247	bellemek~ bellemek (III)	Öğrenmek.	Bilme	Ankara, Gaziantep
248	belleşmek	Tanışmak: Artık belleştik, bundan sonra daha çok ahabalık ederiz.	Bilme	İçel, Kayseri
249	belletmek (II)	Öğretmek.	Bilme	Kastamonu, İçel
250	bellilemek, béliilemek (I)	Bellemek, öğrenmek: Ahmet dersini iyi beliledi.	Bilme	Amasya, Gümüşhane, Antalya, Sivas
251	belurmek (II)	Açılmak, gelişmek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Çözümleme	Amasya
252	ben sen etmek	Tartışmak.	İletişim/ Tartışma	Burdur
253	beñ(ı)zedmek	Benzetmek.	Uyum ve Benzerlik	İçel
254	beñ(ı)zemek	Benzemek.	Uyum ve Benzerlik	İçel
255	bengildemek (II)	Boş yere konuşmak	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Burdur
256	berehlemek	Layık görmek, yaraştırmak.	Uyum ve Benzerlik	Elâzığ
257	beri bekmez etmek	Bir işi şöyle böyle, az çok düzene koymak.	Yönetme	Maraş
258	berinnemek	Uykuda kendi kendine konuşmak.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Ordu
259	beşirlemek	Başarmak, becermek.	Mücadele ve Rekabet/ Başarı ve Beceri	Tokat, Kilis, Gaziantep, Maraş, Hatay, Kocaeli, Gümüşhane, Muğla, Niğde, İçel, Sivas, Kayseri, Adana,
260	beşlik bozmak	Dereden tepeden konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Aydın

261	beteleşmek	Atışmak, birbirine çirkin sözler söylemek.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Niğde
262	betlemek	Birinin arkasından kötü söz söylemek.	İletişim/ Dedikodu	Isparta
263	betümbetmez konuşmak	Abuk sabuk, saçma sapan konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Bolu
264	beyabur etmek	Rezil etmek.	Karar Verme/ Değer	Artvin
265	Beyni gıcılanmak~beyni gijillenmek	1. Anlamak, sezmek. 2. Aklı karışmak, kuşkulanmak.	1. Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama 2. Bilinç/ Bilinç Kaybı	Afyonkarahisar, Kars
266	bıdıdaşmak	İki kişi konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Aydın, Afyonkarahisar
267	bıdır bıdır etmek	Mırıldanmak, anlaşılmayacak biçimde konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Nevşehir, Isparta, Ankara
268	bıdıramak	Konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Aydın
269	bıdıraşmak [bıdramak]	Konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Afyonkarahisar, Muğla
270	bıdırdamak	1. Kendi kendine konuşmak, mırıldanmak, homurdanmak, söylenmek, fısıldamak. 2. Çok ve yersiz söylemek, söylenmek. 3. İki kişi hafif sesle konuşmak.	1-3. İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma 2. İletişim/ Olumsuz Konuşma	Uşak, Isparta, Burdur, Denizli, Aydın, Balıkesir, Kütahya, Eskişehir, Bolu, Maraş, Sivas, Ankara, Niğde, Konya, İçel, Muğla, Tekirdağ, Kocaeli, Erzincan, Gümüşhane, Erzurum, Kırşehir, Elâzığ, Van, Hatay, Antalya, Ordu, Giresun
271	bıdırdanmak	Kendi kendine hafif sesle konuşmak, mırıldanmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Afyonkarahisar
272	bıdırdaşmak	Karşılıklı konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Ankara
273	bıgıdımak	Düşünmek.	Düşünme	Adana
274	bitlamak	Yerli yersiz durmadan konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Ankara
275	bızıkamak	3. Oyun bozanlık etmek, mızımak, caymak, caydırmak.	Karar Verme/ Karar	Balıkesir, İstanbul, Kırklareli, Ordu, Konya, Aydın
276	biçim almak	Uygun düşmek, yakışmak.	Uyum ve Benzerlik	Afyonkarahisar, Niğde

277	biçimine getirmek	1. Dengine getirmek, uygun düşürmek.	Uyum ve Benzerlik	Muğla
278	bilemek	Kışkırtmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Kayseri
279	bilişmek (I)	Öğrenmek.	Bilme	Konya
280	bilmezlenmek	Bilmez gibi görünmek.	Bilme	İzmir, İstanbul, Çorum, Kastamonu, Afyonkarahisar
281	binelemek [binelmek]	Yenmek.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Denizli
282	bir şeysinmemek	Önemsememek, aldırmmamak.	Karar Verme/ Değer	Afyonkarahisar
283	birlemek	Ayıklamak, seçmek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	Afyonkarahisar
284	boğaz geçmek (I)	Söz vermek.	İletişim/ Yemin	Çorum, Mersin, İçel
285	boğcalamak (I)	Çabalamak, bocalamak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Konya
286	boka basmak	Belâya çatmak, suç işlemek: Korkarım, bu oğlan bir boka basacak.	Aldanma ve Yanılma	Niğde
287	borcunu harcını bilmek	Hesaplı, dürüst olmak, ödeyemeyeceği borç altına girmemek.	Karar Verme/ Karar	Niğde
288	boş bulunmak	Uyanık olmamak, aymaz durumda avlanmak.	Dikkat	Afyonkarahisar
289	boy vermek	Felâkete dayanmak.	Sabır	Adana
290	boyalamak	1. Kandırmak, gözünü boyamak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Burdur
291	boyamak (I)	Ağır söz söylemek, aşağılamak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Bolu, Amasya, Ordu, Trabzon
292	boykutmak	Reddetmek, geri vermek.	Karar Verme/ Kabul	Adana
293	bozmancalık yapmak	Arayı bozmak, pazarlığı bozmak, sözden caymak, caydırmak.	Karar Verme/ Karar	Çorum, Amasya, Ordu
294	böcümek	Caymak, usanmak.	Karar Verme/ Karar	Tokat
295	bökmek	Çok kazanmak.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Kilis, Gaziantep
296	böleşmek (I)	Bölüşmek.	Paylaşmak	Samsun
297	bönlenmek	Bilmemek, bilmezden gelmek.	Bilme	Kütahya, Malatya, Balıkesir, Çorum
298	bönnemek	Kandırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Maraş, Niğde, Sivas
299	bucalamak	1. Çabalamak, kurtulmaya çalışmak. 2. Gayret etmek.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Ankara, Gümüşhane
300	buğsurmak	Az bulmak, küçük görmek.	Karar Verme/ Değer	Antalya

301	bulduncuk olmak (II)	Yiten, unutulmuş şey birden akla gelmek.	Bellek/ Hatırlama	İstanbul
302	burçuklamak	Misafiri ağırlamak için zahmete katlanmak, ikram etmek.	Sabır	İstanbul, Amasya
303	burgalamak	Araştırmak, karıştırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Balıkesir, Bolu
304	buruşturmak	Karşılaştırmak.	Karşılaştırma	Konya
305	buydurmak	Uygun getirmek (uydurmak kelimesiyle birlikte kullanılır): Hincilik (şimdilik) uydurup buydurmaya çalışıyorum amma, bu iş böylelikle yürümez.	Uyum ve Benzerlik	Niğde
306	buyuru gelmek	Buyurmak, emretmek.	İletişim/ Emir ve Buyruk	Mersin
307	büceklenmek	1. Oyalanmak, boş yere uğraşmak.	Tembellik	Denizli
308	bükdelemek	1. Kaçamaklı cevap vermek.	İletişim/ Cevap Verme	İçel, Konya, Sinop, Balıkesir
309	bükelemek (I)	1. Kurtulmak için çabalamak, kıvranmak, uğraşmak, didinmek. 2. Caymak	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Bursa, Kırklareli, Niğde, Bolu, Kırşehir, Tekirdağ
310	büktelemek	3. Atlatmak: Bana olan 100 lira borcunu ödeyecekti, bükteleyip duruyor.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Kastamonu
311	bükteletmek	Çabalatmak, kıvrandırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Bolu
312	bülmek	Bilmek.	Bilme	Kars
313	çağıldamak (I)	2. Öğüt verircesine ağır konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Bolu
314	cahlamak	Gayret göstermek.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Artvin
315	camsıtmak	Kandırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Sivas
316	cañıldamak	Bir toplulukta, birinin dediğini öteki duymayacak şekilde gürültülü konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Bolu, Ankara, Trabzon, Muğla
317	canını cebine koymak	Ölürcesine uğraşmak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Samsun
318	cantalaşmak	Canla başla çalışmak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Balıkesir
319	cap sıyırtmak (I)	1. Birinin arkasından konuşmak.	İletişim/ Dedikodu	Bolu

320	capcuklanmak	Hoppa hareket etmek, konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Çankırı
321	caraştırmak	Düzeltemek, yakıştırmak.	Uyum ve Benzerlik	Konya
322	carıl carıl konuşmak	Saygısızca gürültülü konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Çorum
323	cav saymak	Önem vermemek.	Karar Verme/ Değer	Konya
324	cavkmak	Bir şey elde etmek için çabalamak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Konya
325	cavramak (II)	Uğraşmak, didinmek, çabalamak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Amasya, Giresun, Trabzon, Rize, Gümüşhane, Artvin, Kırşehir, Erzurum, Erzincan, Sivas, Niğde
326	cavratmak (II)	Gayrete getirmek.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Artvin
327	cayfallamak	Caymak, dönmek.	Karar Verme/ Karar	İçel, Çankırı, Ordu
328	cehlenmek (II)	Dikkat etmek, gözünü açmak.	Dikkat	Balıkesir
329	celbecep olmak	Bir kimse yüzüzlük ederek bir şey elde etmeye çalışmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Gümüşhane
330	cengirdemek	2. Cansıkıcı söz söylemek.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Niğde
331	cenmek	Yenmek, alt etmek.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Konya
332	cerlemek (II)	Ters cevap vermek: Öyle cerleme kızım, ayıp.	İletişim/ Cevap Verme	Ordu
333	cevcevelenmek [cezinmek]	Oyalanmak, isteksiz isteksiz konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Gümüşhane, Ankara
334	cevramak [cevremek]	Gayret etmek, çalışmak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Artvin
335	cııldız etmek	Bir şeyi bilerek saklamak, aldatmak: Bizim parayı cııldız ettiler.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Maraş, Gaziantep
336	cıdamak (II)	Sabretmek.	Sabır	Isparta, İstanbul, Konya
337	cıfıtmak	Yalan söylemek.	İletişim/ Yalan	Aydın
338	cığalanmak	Uğraşmak, didinmek.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Erzurum
339	cığıldamak (II) [cığılđamak]	1. Çocuklar yüksek sesle hep bir ağızdan konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Bolu, İçel
340	cığışlamak (I)	Vazgeçmek, caymak.	Karar Verme/ Karar	Sivas

341	cığızlamak	2. Hile yapmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Sivas
342	cıllamak [cılımak]	1. Dönmek, vazgeçmek.	Karar Verme/ Karar	Denizli, Kırşehir, Niğde, Adana, Isparta, İzmir, Hatay, Sivas, İçel
343	cımbıldatmak (II)	Duyurmak, sezdirmek.	Tahmin	Amasya
344	cımsıtmamak	Belli etmemek.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Sivas
345	cıngır cıngır etmek	1. Gevezelik etmek. 2. Terbiyesizce söz söylemek.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Ordu
346	cırmak (VI)	Delirmek.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Kastamonu
347	cırtlamak (II)	Düşünmeden konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Burdur, Aydın, Kastamonu, Çorum
348	cıskımak	Caymak, vazgeçmek.	Karar Verme/ Karar	Ordu
349	cışmak	Vazgeçmek, dönmek.	Karar Verme/ Karar	Denizli, Tokat
350	cıvdırmak	2. Delirmek, çıldırmak.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Niğde
351	cıvıtmak (II)	2. Caymak, dönmek.	Karar Verme/ Karar	Ordu, Maraş
352	cızdırıvermek (II)	Yenmek (oyunda): Oyunda Hasan'ı cızdırıverdim.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Denizli
353	cızıdan çıkmak	Doğru yoldan çıkmak.	Aldanma ve Yanılma	Isparta, Eskişehir, Çorum, Amasya, Tokat, Ordu, Giresun, Bayburt, Gümüşhane, Artvin, Erzurum, Erzincan, Gaziantep, Maraş, Hatay, Sivas, Niğde, Antalya, Muğla, Çankırı, Samsun, Trabzon
354	cızıkmak (II)	Dönmek, caymak.	Karar Verme/ Karar	Balıkesir, Ordu, Bulgaristan, Gümüşhane
355	cızıkmak (V)	Yoldan çıkmak.	Aldanma ve Yanılma	Amasya
356	cızıktırmak (I)	Yazmak, karalamak.	İletişim/ Yazma	Denizli, Balıkesir, Samsun, Amasya, Gümüşhane, Niğde, Kerkük, Çorum, Kırklareli, Tokat
357	cızırdatmak (I)	Seri ve güzel yazı yazmak.	İletişim/ Yazma	Bolu
358	cızıtmak	Aklını kaçırmak, bozmak.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Isparta, Sivas
359	cızıya gelmek	Doğru yolu bulmak.	Öğüt	Niğde
360	cızmak (I)	2. Yazmak.	İletişim/ Yazma	Artvin
361	cızmak (II)	1. Caymak, dönmek	Karar Verme/ Karar	Denizli, Kastamonu, Giresun

362	cızzıktırmak	Yazmak.	İletişim/ Yazma	Düzce, Bolu, Konya, Adana, Karaman
363	cibertlemek	İncelemek, yeniden karıştırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Çankırı, Amasya
364	cicelemek	İncelemek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Giresun
365	cilaz etmek	Oyunda hile yapmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Adana
366	cilimak (II) [cilimah]	2. Dönmek, caymak.	Karar Verme/ Karar	Sinop
367	cimbıldamak (I)	Kavgayı kızıştırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Bolu
368	cini düşmek	2. Hiç durmaksızın uğraşmak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Niğde
369	cinnenmek (II)	Cin çarpmak, delirmek.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Maraş
370	cirim çevirmek (I)	1. Sınırlamak.	Yönetme	Burdur, İçel
371	civildemek	Tatlı sesle konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Maraş, Niğde, Hatay, Kayseri
372	civirmek [civirtmak]	Aldatmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Denizli
373	ciyaklamak (II)	Bağırarak konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Isparta
374	cizelenmek	Sıralanmak.	Karar Verme/ Karar	Niğde
375	conguldaşmak [conklaşmak]	Birkaç kişi bir araya gelerek gülüp konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Çanakkale, Eskişehir, Adana, Mersin, İçel, Denizli
376	cor etmek (II)	Konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Gaziantep
377	corlaşmak	1. Toplanıp konuşmak, tartışmak. 2. Karar vermek.	1. İletişim/ Tartışma 2. Karar Verme/ Karar	Isparta, Burdur, Çankırı, Maraş, Konya, İçel, Denizli, Sinop, Antalya
378	corlaşmak	Karşılıklı konuşmak, dertleşmek.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Burdur
379	cort etmek (II)	1. Palavra, yalandan vaad etmek.	İletişim/ Yalan	Gaziantep

380	coruk koşmak	Haklı haksız her şeye itiraz etmek.	Karar Verme/ Kabul	Sivas, Kırşehir
381	corul corul konuşmak	Çok konuşmak, gürültü yapmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Kastamonu
382	coşarmak (II) [coşartmak]	Bir şeyi abartarak anlatmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Giresun, Erzincan
383	cozmak [cozukmak]	Vazgeçmek, dönmek.	Karar Verme/ Karar	Düzce, Bolu, Niğde
384	cozutmak (IV)	Aklını kaçırmak.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Niğde, Konya
385	cozutmak (V)	Yoldan çıkmak.	Aldanma ve Yanıлма	Niğde
386	cödürmek (I)	1. Hakkı olmadan konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Bolu
387	cöttürdemek	Uğraşmak, oyalanmak.	Tembellik	Çorum
388	cuğutmak (I)	Dalgın düşünmek.	Düşünme	Eskişehir, Amasya
389	curcunmak	Durmadan çalışmak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Urfa
390	curruga çıkarmak	Aldatmak.	Manipölasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Konya
391	cutmak (II)	Dalmak, düşünmek.	Düşünme	Eskişehir
392	cuyuklamak	Kötü kötü düşünmek.	Düşünme	Ankara
393	cükgölleşmek	Gizli konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Iğdır, Kars
394	cükülemek	Oyalamak.	Manipölasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	İçel
395	çakallamak (II)	İşin iç yüzünü gizli olarak anlamak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Burdur
396	çakallamak	Düşlemek.	İmgeleme	Burdur
397	çakıřtıрмаğ	Mukayese etmek, yarıştırmak.	Uyum ve Benzerlik	Sivas
398	çakıştırmak (I)	1. İki kişiyi birbirine düşürmek.	Manipölasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Sivas
399	çakşaşmak	Bir şeye karar verememek.	Karar Verme/ Kararsızlık	Kilis, Gaziantep, Urfa
400	çalabımak	Uğraşmak, didinmek.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Bolu

401	çalaklamak (II)	Araştırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Bolu
402	çaldırmak (I)	Duymak, hissetmek.	Tahmin	Muğla
403	çaldırmak (II)	Benzemek, andırmak.	Uyum ve Benzerlik	Muğla, Manisa, Düzce, Bolu, İstanbul
404	çalınmak (I)	2. Deli olmak.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Gaziantep
405	çalıp atmak	Kısa zamanda gelişi güzel yazmak.	İletişim/ Yazma	Gaziantep
406	çallamak (I) [callamak]	Olayı görmeden, bilmeden sezmek.	Tahmin	Muğla
407	çalvurmak	Kinaye ile söz söylemek.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Çorum
408	çamalamak	Tahmin etmek.	Tahmin	Erzurum
409	çamdan gavuhtan konuşmak	Ordan burdan, anlamsız konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Gümüşhane
410	çamsıtmak (I)	1. Sezdirmek, duyurmak.	Tahmin	Eskişehir, Çankırı, Amasya, Sivas, Ankara, Kayseri, Niğde, Konya, Maraş, Adana, Mersin, İçel, Uşak, Urfa
411	çamsıtmak (II)	Meylettirmek.	Karar Verme/ Karar	Çankırı
412	çamsıtmak (III)	Doğru yoldan çevirmek.	Aldanma ve Yanılma	Bolu, Sinop, Ankara, Gaziantep, Niğde, Konya
413	çanıslamak	Şuurunu kaybetmek, bunamak.	Bellek/ Unutma	Rize
414	çapalamak (I)	Uğraşmak, didinmek.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Samsun, Ordu
415	çapılamak	İşi tam anlamak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Isparta
416	çarpan çalmak	Çabalamak, uğraşmak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Ordu
417	çarpınmak	Didinmek.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	İstanbul
418	çatırdamak	Sert ve dik sözler söylemek.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Niğde
419	çavmak (IV)	Benzemek.	Uyum ve Benzerlik	Hatay

420	çavzıkmak	Güçlüğü yenmek için oraya buraya koşturmak, bocaladığını gösteren davranışta bulunmak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Konya
421	çaylamak (II)	Düşünmek.	Düşünme	Tokat
422	çekincemede kalmak	Karar verememek.	Karar Verme/ Kararsızlık	Konya
423	çekişmek (I)	Masrafı paylaşmak: Dünkü şahrenin masrafını çekiştik.	Paylaşmak	Gaziantep
424	çelinmek (I)	1. Takılmak: Zihnim çelindi şimdi hiç ezberleyemiyorum.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Kırklareli
425	çellemek (III)	Caydırmak: Ben at alacağım beni çelleme.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Kastamonu, Niğde
426	çemillenmek	Kararlı olmak: Öyle bir çemillenip işe başladı ki anlatamam.	Karar Verme/ Karar	Elâzığ
427	çemkirmek (I)	Karşı gelmek, sert cevap vermek.	İletişim/ Cevap Verme	Afyonkarahisar, Uşak, Isparta, Burdur, Düzce, Aydın, Balıkesir, Kütahya, Eskişehir, Kocaeli, Bolu, Kastamonu, Çankırı, Çorum, Amasya, Tokat, Kars, Erzurum, Erzincan, Van, Diyarbakır, Elâzığ, Malatya, Gaziantep, Maraş, Hatay, Sivas, Yozgat, Ankara, Kırşehir, Kayseri, Nevşehir, Niğde, Konya, Adana, İçel
428	çemkirmek	1. Gereksiz ve yüksek sesle konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Denizli, Kütahya, Nevşehir
429	çeñçeñ etmek	Çok konuşmak: Yeter artık çeñçeñ edip durma, anladık.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Denizli, Balıkesir, Muğla
430	çendeleşmek	Tartışmak.	İletişim/ Tartışma	Kilis, Gaziantep
431	çenelemek (II)	Aldatmak, üzüntüsünü dindirmek için çocuğu oyalamak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Kayseri, Niğde
432	çeñilenmek	Çok konuşmak: Yeter artık çeñilendiğin kafamızı bile ağrıttın.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Denizli
433	çepellenmek	Azıcık yararlanmak (işten, olaydan).	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Hatay
434	çettirmek	Aldatmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	İstanbul
435	çezenmek~çezinmek	Oyalanmak, tembellik etmek.	Tembellik	Çorum, Konya, Zonguldak
436	çığırmak (II)	Bir kimse hakkında iyi konuşmamak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Samsun
437	çıkışmak [çıkışmağ]	Hesaplaşarak uzlaşmak.	Karar Verme/ Karar	Çankırı, Çorum, Tokat, Erzurum, Malatya, Kilis, Gaziantep, Maraş, Sivas, Kayseri, Niğde, Antalya

438	çıkamak	Oyunda kazanmak: Üç partide de o çıktı.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Trabzon
439	çinkışmak (I)	Tartışmak: Dilin yetmiyor, boşuna çinkışıyorsun.	İletişim/ Tartışma	Erzurum
440	çırlamak (III)	Kışkırtmak, isteklendirmek.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Denizli
441	çısmak	Susmak, pısmak.	Sessizlik	Bursa, Giresun
442	çıvdırmak (I)~çivdirmek (I)	Delirmek.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Isparta, Denizli, Aydın, İzmir, Manisa, Eskişehir, Çankırı, Çorum, Ordu, Ankara, Maraş, Niğde, Konya, Adana, Antalya, Gümüşhane, Kayseri
443	çızılmak	Sözünden dönmek.	Karar Verme/ Karar	Artvin
444	çiflemek	Karar verememek, tereddüt etmek.	Karar Verme/ Kararsızlık	Niğde
445	çinçilemek	Gizliden gizliye araştırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Ordu
446	çintermek	Bir işi özenerek, dikkatle yapmak.	Dikkat	Samsun, Amasya
447	çirtiklemek	Bir konu üzerinde tartışırken el kol hareketleri yaparak konuşmak: Adam çirtikliyor baksana.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Gaziantep
448	çirtmek (IV)	Yalan söylemek: Sen bunu çirttin.	İletişim/ Yalan	Gaziantep, Maraş
449	çivdirmek (II)	Kandırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Çanakkale
450	çiziye gelmek	Doğruyu kabul etmek, inattan vaz geçmek.	Karar Verme/ Kabul	Balıkesir
451	çoğdürmek	Seçmek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	İçel
452	çoralamak	Yaptığı suçu başkasına yüklemek.	Manipülasyon ve Yanıltma/ İftira	Afyonkarahisar
453	çoru dutmak	Deli olmak.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Isparta
454	çorup çakmak	Toplanıp bir araya gelerek konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Isparta
455	çoşarmak	Herhangi bir şeyi abartarak anlatmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Burdur, Ordu, Muğla
456	çoçelemek (II)	Oyalanmak, iş yapar görünmek.	Tembellik	Malatya, Sivas, Gümüşhane
457	çoçenlemek	Fazla iltifat etmek, yaltaklanmak.	Karar Verme/ Değer	Eskişehir
458	çöplenmek (III)	Az şeye kanaat etmek.	Karar Verme/ İnanma	İzmir
459	çözetmek	Teker teker sıralamak.	Karar Verme/ Karar	Eskişehir

460	çuğullamak (II)	2. Yeni bir şey bulmak, keşfetmek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Çözümleme	Kerkük
461	çuğullamak (III)	Büzülüp düşünmek.	Düşünme	Çorum
462	çürçünlemek (I)	Uyuklar vaziyette düşünmek.	Düşünme	Bolu
463	daban dabana olmak	Aksi cevap vermek, ters konuşmak.	İletişim/ Cevap Verme- Olumsuz Konuşma	Eskişehir
464	dabılanmak	1. Çabalamak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Muğla
465	dadınmağ [dadınmak]	Alışmak.	Uyum ve Benzerlik	Iğdır, Kars, Van
466	dadırmak (II)	Alıştırmak, dadandırmak.	Uyum ve Benzerlik	Isparta, Burdur, Eskişehir, Konya
467	dağanlamak	Ayıplamak.	Karar Verme/ Değer	Samsun
468	dağımlaşmak [damlaşmak]	Paylaşmak, bölüşmek	Paylaşmak	Edirne, Kırklareli
469	dakmamak	Önem vermemek, saymamak, aldirmamak	Karar Verme/ Değer	Afyonkarahisar, Isparta, Manisa, Eskişehir, Samsun, Amasya, Erzurum, Gaziantep, Hatay, Adana, Niğde, İçel, Tokat
470	dalab etmek (II) [dalap etmek]	Teşebbüs etmek, azim ve gayretle çalışmak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Amasya, Muğla, Burdur, Trabzon
471	dalanmak (II)	Araştırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Sivas
472	dalbızlamak	2. Çok çabalamak. 4. Oyalanmak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Balıkesir, Çankırı
473	dalcınmak (II)	1. Gayret etmek, çabalamak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Isparta, Tokat, Sivas, Kırşehir
474	dâlemek (II)	Tahmin etmek.	Tahmin	Kırşehir
475	dam dokuz dimek	Abuk sabuk konuşmak, ne dediğini bilmemek.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Niğde
476	dambırdamak	Kaba kaba konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Isparta
477	damcıtmak	Hissetmek.	Tahmin	Sivas
478	damlamak (I)	1. Akla gelmek, bir şeyi olmadan önce sezmek.	Tahmin	Samsun, Trabzon, Niğde

479	dammak (IV)	Akla gelmek, önceden hissetmek, sezmek, ummak.	Tahmin	Afyonkarahisar, Isparta, Kütahya, Eskişehir, Ordu, Giresun, Diyarbakır, Malatya, Gaziantep, Antakya, Hatay, Sivas, Yozgat, Niğde, Konya, Adana, İçel, Bayburt, Gümüşhane, Kars, Erzurum, Erzincan, Elâzığ, Sivas
480	dan çarpmak	İmalî söz söylemek.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Bilecik
481	danetmek	1. Düşünmek.	Düşünme	Konya
482	dangadan atmak	Düşünmeden, münasebetsiz söz söylemek.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Niğde
483	dangırdamak	1. Bağıra bağıra, yüksek sesle konuşmak. 2. Gevezelik yapmak. 3. Kalın ve çirkin sesle konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Afyonkarahisar, Uşak, Isparta, Burdur, Denizli, Aydın, Manisa, Eskişehir, Bolu, Çankırı, Çorum, Tokat, Ordu, Erzincan, Gaziantep, Sivas, Yozgat, Konya, Antalya, Muğla, Kırklareli, Tekirdağ, Samsun, Amasya, Kütahya, Kastamonu, Niğde, Sivas, Ankara
484	danışmah, danışmaḥ	Konuşmak, söylemek.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Bayburt, Iğdır, Kars
485	danışmak	1. Sormak, fikir almak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Isparta, Burdur, Denizli, Samsun, Artvin, Kars, Gaziantep, Malatya, Urfa, Hatay, Yozgat, Ankara, Kayseri, İçel, Bayburt, Niğde
486	danlamak, dañlamak (I)	2. Ayıplamak, kınamak.	Karar Verme/ Değer	Isparta, Denizli, Balıkesir, Kastamonu, Çorum, Amasya, Tokat, Giresun, Gümüşhane, Erzurum, Sivas, Ankara, Muğla, Zonguldak, Kastamonu, Çankırı, Sinop, Samsun, Amasya, Ordu, Kars, Eskişehir, Yozgat, Kayseri, Burdur, Gaziantep, Kırşehir, Niğde, Afyonkarahisar, Manisa, İstanbul, Diyarbakır
487	danmak, dañmak [danmaḥ]	3. Düşünmek.	Düşünme	Niğde
488	dapılamak (III)	Keşfetmek, meydana çıkarmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Çözümleme	Konya
489	dargalamak	Aralamak, düzene koymak.	Yönetme	Bolu

490	davcınmak	Araştırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Yozgat
491	davşuldamak	Çabalamak, emek sarfetmek: Davşuldayıp duruyor ama, eline bir şey geçmiyor.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Niğde
492	davuşlamak	Dedikodu etmek, arkadan laf etmek.	İletişim/ Dedikodu	Konya
493	dayanmah	Dayanmak, sabretmek.	Sabır	Elâzığ
494	debildemek	1. Çabalamak, uğraşmak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Burdur, Denizli, Manisa, Aydın, Düzce, Bolu, Kocaeli, İstanbul, Sakarya, Sivas, Niğde, İçel, Gaziantep, Adana, Konya, Isparta, Eskişehir, Muğla
495	dedirgenmek	Çok konuşmak: Çok dedirgenme git şuradan.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Burdur
496	deh düşmek~dehdüşmek	Dikkat etmek, farkına varmak, dikkatle bakmak.	Dikkat	İstanbul, Artvin, Kars, Erzurum, Bitlis, Trabzon, Kilis, Gaziantep
497	dehlemek (I)	2. Dikkat etmek. 3. Saymamak, önem vermemek.	2. Dikkat 3. Karar Verme/ Değer	Trabzon, Sivas, Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Balıkesir, Bursa, Eskişehir
498	dehlemek (II)	2. Kışkırtmak: Ne olacak işi gücü yok, orda barda birbiri üzerine adam dehleyip geziyor.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Çorum
499	dek tüşmek	2. Seçmek: O kalabalıkta Ahmet'i nasıl dek tüştü.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	Trabzon
500	dekker olmak	Bir işle meşgul olmak, bir şeye dikkat etmek.	Dikkat	Erzurum
501	deklemek (II)	Tahmin etmek: Bekleyebildin mi ya?	Tahmin	Konya
502	dekleşmek	Denkleşmek, yetişmek.	Uyum ve Benzerlik	Düzce, Bolu
503	deli debilden konuşmak	Delice konuşmak: Aman deli debilden konuşma.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Denizli
504	dellenmek	2. Delirmek.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Konya, Kayseri
505	deman etmek	1. Bir yeri geçici olarak yönetmek oradan faydalanmak: Bu köyü ben deman ettim.	Yönetme	Urfa
506	denezimek	Bir olay karşısında duraklamak, kararsızlık etmek.	Karar Verme/ Kararsızlık	Kütahya
507	denezirmek (I)	Bilmezlikten gelmek.	Bilme	Denizli
508	densinmek	Önem vermek, saygı göstermek.	Karar Verme/ Değer	Tokat, Maraş, Kayseri
509	depdemek	Laf olsun diye konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	İçel

510	derneşmek (I)	1. Toplu halde konuşmak, görüşmek.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Ordu
511	devinmek	3. Çabalamak, uğraşmak, didinmek.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Isparta, Çankırı, Çorum, Samsun, Amasya, Ordu, Sivas, Ankara, Niğde, Konya, İçel, Iğdır, Kars, Burdur, Eskişehir, Kırşehir
512	dıdıklamak	Bir şeyi gereğinden çok incelemek: Yeter artık dıdıklama.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Edirne
513	dığıldamak (I)	Konuşmak, kaynaşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Kastamonu
514	dıkrınmak	Söylemek istememek, sabretmek.	Sabır	Balıkesir
515	dımmak	Önem vermek.	Karar Verme/ Değer	Tokat
516	dındıklamak (II)	1. Bir şeyi gereğinden çok incelemek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Giresun
517	dındırmak	Önem vermek, üstünde durmak.	Karar Verme/ Değer	Erzurum
518	dıngıldamak, dıngıldamak (II)	Anlamak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Artvin
519	dıngırdamak	Sürekli olarak gerekli gereksiz konuşmak, söylenmek, mırıldanmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Afyonkarahisar, Burdur, Denizli, Balıkesir, Düzce, Bolu, Kastamonu, Konya, Amasya, Kırşehir, Ordu
520	dıngırdatmak (I) [dıngırdatmak]	1. Atlatmak, aldatmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Denizli
521	dıngırına takmamak	Önem vermemek.	Karar Verme/ Değer	Niğde
522	dınnak sürtmek	Kavgayı kızıştırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Niğde
523	dırıklaşmak [dırılaşmak]	Kadınlar karşı karşıya kötü söz söylemek, sövüşmek.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Bayburt, Kars
524	dırımlamak	Uyarmak.	Öğüt	Zonguldak
525	dırlamak (I)	Gereksiz ve çok konuşmak, gevezelik etmek.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Çankırı, Tokat, Ordu, Elâzığ, Malatya, Konya, Denizli, Hatay, Kırklareli, Niğde, Sivas, Kayseri
526	dırleşmek	2. Dedikodu yapmak.	İletişim/ Dedikodu	Denizli, Kayseri
527	dıvıldanmak	Küçük çocuk konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Mersin

528	dibecesine ermek	Sonunu almak, esasını öğrenmek.	Bilme	Denizli, Niğde
529	didiklemek (III)	Bir konuyu iyice incelemek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Kütahya, Niğde, Giresun
530	didişmek	Çalışmak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Kocaeli
531	diftiklenip durmak	Bir şey yaparken oyalanmak, zaman öldürmek.	Tembellik	Denizli
532	dil kapmak	Bir yerin yabancıısı olan kimse o yerin şivesini benimsemek.	Uyum ve Benzerlik	Düzce, Bolu
533	dilâlenmek	1. Üşenmek.	Tembellik	Gaziantep, Maraş
534	dili çalmak	Dili bir yerin şivesini ya da birisinin konuşmasını andırmak.	Uyum ve Benzerlik	Düzce, Bolu
535	dili çekmek	Söylemekten vaz geçmek.	Karar Verme/ Karar	Niğde
536	dilini çiğnemek	Bir şeyi söylemeğe başlamışken söylemekten vaz geçmek.	Karar Verme/ Karar	Çanakkale
537	dilkırmak	Kendi şivesini bırakıp İstanbul şivesiyle konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Çorum
538	dillemek (II)	1. Aleyhte bulunmak, kötülemek. 2. Bir şeyi diline dolayıp yaymak. 3. Bir kimsenin zenginliği, malı ve kendisi hakkında hasetle konuşmak: Görmemiş insanların yanında malımız dillendiğinden her şeyimizi kaybettik.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Kütahya, Eskişehir, Bolu, Çankırı, Çorum, Trabzon, Rize, Artvin, Sivas, Yozgat, Burdur, Çanakkale, Kocaeli, Kastamonu, Kayseri, Gümüşhane
539	dillenmek (I)	1. Cevap vermek, karşısındakine inat edercesine konuşmak. 2. Dile düşmek, dedikodusu yapılmak.	1. İletişim/ Cevap Verme 2. İletişim/ Dedikodu	Burdur, Amasya, Kerkük, Isparta, Düzce, Bolu, Niğde, Sivas, Edirne
540	dindirmek	Dayanmak, katlanmak.	Sabır	Kerkük
541	dingildemek (II)	Konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Sivas
542	dinmek (II)	1. Söylemek.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Muş
543	dinmek	2. Susmak.	Sessizlik	Manisa

544	dinneştirmek	Anlamaya alışmak.	Problem özme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Kırşehir
545	direşmek (I)	1. Dayanmak, sebat etmek.	Sabır	Isparta, Denizli, Manisa, Eskişehir, Niğde, Konya, Antalya, Kırklareli, Tekirdağ
546	dirkeşmek (IV)	Niyetlenmek.	Karar Verme/ Karar	İçel
547	divrinmek	Araştırmak.	Problem özme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Ankara
548	diyip gomat	Bir kaç kişi bir konuyu aralarında karara varmak üzere konuşmak, danışmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Niğde
549	diynek atlamak	Kötü alışkanlıklardan vaz geçmek için büyük yemin yapmak.	İletişim/ Yemin	Konya
550	dizginlemek	Eğitmek.	Bilme	Konya
551	diziye gelmek	İnattan vazgeçip doğruyu kabul etmek, yola gelmek.	Karar Verme/ Kabul	Denizli, Aydın, İzmir, Manisa
552	doğruklamak (II)	Söylenmesine başlanan bir sözü sonuna kadar anlatmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Kırklareli
553	dokmek (II)	Düşünmek.	Düşünme	İçel
554	dolandırmak	Devleti yönetmek.	Yönetme	Kars
555	doldurmak	Yalan sözler, dedikodu ile bir kimseyi bir başkası aleyhine kışkırtmak.	Manipölasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Kıbrıs
556	dondurmak (I)	1. Bir şey hakkında kesin olarak bir kanıya varmak. 2. Unutulan bir şeyi hatırlamak.	1. Karar Verme/ Karar 2. Bellek/ Hatırlama	Isparta, Denizli, Eskişehir, Ankara
557	doyla vurmak	Bir şey başarmak, ün kazanmak.	şöhret ve Ün	Bayburt, Kars
558	doz etmek	Sezmek, anlamak.	Problem özme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Bingöl
559	dölendirmek	3. Alıştırmak, rahat ve doğru yürümeyi öğretmek.	Yönetme	Niğde
560	dölenip döşenmek	1. Olgunlaşarak uslanmak.	Karar Verme/ Karar	Niğde
561	döleşmek (II)	1. Uyuşmak, anlaşmak.	Uyum ve Benzerlik	İçel
562	döletmek (I)	Düzeltmek, yoluna koymak.	Yönetme	Mersin
563	dönölmek	Uyum sağlamak, yakıştırmak.	Uyum ve Benzerlik	Isparta, Kastamonu
564	döröşmek	abalamak.	Gayret ve çaba	ankırı

565	döşenmek (II)	İsteğini etraflıca açıp anlatmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Niğde
566	dövmek	Çok faydalı bir fırsatı reddetmek.	Karar Verme/ Kabul	Niğde
567	dövmek (I)	Yenmek: Dün Çetinkaya'yı iki bir dövdüm.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Kıbrıs
568	dövünmek	1. Uğraşmak, didinmek, çabalamak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Niğde
569	döymek	Sabretmek, tahammül etmek, dayanmak.	Sabır	Çorum, Niğde, Yozgat, Konya, Aydın, Kerkük, Iğdır, Kars, İstanbul
570	duman atmak	4. Birine oyun etmek, aldatmak. 6. Üstün gelmek.	4. Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma 6. Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	İzmir
571	dunmak	Kederlenmek, düşünmek.	Düşünme	Kayseri
572	duragomak (I)	Sabretmek, bir olay karşısında soğukkanlı davranmak.	Sabır	Antalya
573	duralmak	2. Uslanmak, durgunlaşmak.	Karar Verme/ Karar	Niğde
574	durukmak (I)	1. Tereddüt etmek, karar verememek, duralamak. 2. Düşünceye dalmak. 4. Uslanmak 5. Konuşurken susuvermek.	1. Karar Verme/ Kararsızlık 2. Düşünme 4. Karar Verme/ Karar 5. Sessizlik	Isparta, Denizli, Düzce, Bolu, Amasya, Tokat, Gaziantep, Maraş, Sivas, İçel, Gümüşhane, Iğdır, Kars, Ordu, Adana, Trabzon, Bayburt, Niğde
575	durukturmak	1. Karar vermek. 2. Pazarlıkta anlaşamayan iki kişiyi uyuşturmak.	Karar Verme/ Karar	Çorum, İçel, Konya
576	duruşmak	1. Çalışmak, uğraşmak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Çankırı
577	duşgelmek	Tahmin etmek.	Tahmin	Adana
578	duşukturmak	1. Birbirine düşürmek.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Niğde
579	dutturmak	1. Uydurmak, benzetmek.	Uyum ve Benzerlik	Niğde
580	dutunmak	3. Kendini sevdirep itibar kazanmak.	Şöhret ve Ün	Isparta, Konya
581	dutup duravarmak	Hiç unutmamak, fikri sabit haline getirmek.	Bellek/ Akılda Tutma	Niğde
582	dutuz etmek	1. Oyalamak, meşgul etmek.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Konya
583	dük atmak	2. Başarmak 3. Bir kimseyi hile ile kandırmak, kazık atmak.	2. Mücadele ve Rekabet/ Başarı ve Beceri	Hatay

			3. Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	
584	dümük etmek	Oyalamak: Beni dümük etme işlerim var.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Kerkük
585	dümütmek (I)	Fırsatlardan faydalanarak, aldatarak iş becermek.	Mücadele ve Rekabet/ Başarı ve Beceri	Manisa
586	dünüp düşünmek	Etraflıca düşünmek: Dünüp düşündüm, başka çare bulamadım.	Düşünme	Niğde
587	dürtünmek (I)	1. Bir işte uğraşmak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Burdur
588	dürü düşürmek	Ekin biçen bir adam bir gidişte biçtiği sapları düzgün bir şekilde sıralamak.	Karar Verme/ Karar	Tokat
589	dürüşmek	Çalışmak, devamlı meşgul olmak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	İzmir, Nevşehir
590	dürütmek (I)	1. Karar vermek. 2. Aslı olmayan bir şeyi uydurmak, yalan söylemek.	1. Karar Verme/ Karar 2. İletişim/ Yalan	Isparta, Burdur, Denizli, İzmir, Manisa, Kütahya, Kastamonu, Konya, Antalya
591	düşünüp dünmek	Düşünüp taşınmak.	Düşünme	Mersin
592	düzen dutmak (I)	Geçinmek, uyuşmak.	Uyum ve Benzerlik	Niğde
593	düzlemek (II)	Hakaret etmek, rezil etmek.	Karar Verme/ Değer	Rize
594	düzmek (V)	Uydurmak: Bu sözü seň özüñnen düzörsen.	İletişim/ Yalan	Düzce, Bolu, Kırklareli
595	ebelek göbelek etmek	Saçma sapan konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Isparta
596	ebermek (II)	Başarmak, becermek, yapmak.	Mücadele ve Rekabet/ Başarı ve Beceri	Isparta, Denizli, Aydın, İzmir, Manisa
597	edişetmek	Benzetlemek, yansılamak.	Uyum ve Benzerlik	Trabzon, Elâzığ, Malatya
598	edişmek	1. Tartışmak, söz atışmak.	İletişim/ Tartışma	Çorum, Trabzon, Erzurum, Kayseri, Niğde, Muğla, İzmir, Sivas, Kayseri
599	efkelemek	Yenmek, kazanmak.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Irak
600	eftiklemek	5. Uğraşmak, çabalamak. 6. İncelemek, ince eleyip sık dokumak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Isparta, Konya, Niğde, İçel
601	eğüşmek	1. Herhangi bir işin yapılmasını birbirinden bekleyerek iki kişi iddialaşmak. 2. Yarışmak. 5. Bir işin yapılmasını emretmek. 6. Söz etmek.	1-5 İletişim/ Emir ve Buyruk 2. Mücadele ve Rekabet/ Yarış 6.İletişim/ Yemin	Isparta, Burdur, Balıkesir, Bolu, Zonguldak, Kastamonu, Çankırı, Gaziantep, Sivas, Niğde, Muğla,

602	eğiltmek	Kandırmak, inandırmak, kendi sözüne getirmek.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Denizli
603	eğirip sarmak	Boş durmamak, az çok kazanç sağlayan bir işle uğraşmak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Isparta
604	eğleşmek (II)	2. Oyalanmak.	Tembellik	Konya
605	ekelemek (I)	2. Aldatmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Denizli
606	ekelenmek (II)	Tam olgunlaşmak (insan için).	Bilme	Samsun
607	ekeleşmek (II)	1. Tecrübe, görgü sahibi olmak. 2. Bir işte usta olmak, pişkinleşmek.	Karar Verme/ Değer	Kastamonu, Çorum, Niğde, Kırşehir, Ordu, Amasya
608	ekleşmek	1. Birisiyle uğraşmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Nevşehir
609	eksepekse söylemek	İleri geri can sıkacak şekilde konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Gaziantep
610	eksiklenmek	Suçunu anlamak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Kütahya
611	eksilmek	Karakter ve onurundan birşeyler kaybetmek: Sana öyle dedik diye eksildin mi?	Karar Verme/ Değer	Rize
612	ékı ékı konuşmak	Küçük çocuklar büyükler gibi her şeye akıl erdirerek konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Çorum
613	ektilenmek	Ummak, beklemek.	Tahmin	Kayseri
614	el sallamak	Vaz geçmek, el çekmek.	Karar Verme/ Karar	Niğde
615	el yumak	2. Vazgeçmek.	Karar Verme/ Karar	Samsun
616	elbirlik etmek	İki tarafı anlaştırmak, uzlaştırmak.	Uyum ve Benzerlik	Adana
617	elçekmek	Vazgeçmek.	Karar Verme/ Karar	Kars
618	ele tutmak	Düzenbazlık yapmak, hile yapmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Ankara
619	elemek (I)	Sorulan şeye kaçamaklı cevap vermek, yanıltmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Kırşehir
620	eletmek olmak	Aşırı derecede çalışmak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Niğde
621	elikmek (III)	Bir yere gitmekten, bir iş yapmaktan üşenmek.	Tembellik	İçel
622	elini altına salmak	Bunamak.	Bellek/ Unutma	Niğde
623	elkit etmek	1. Bekletmek, savsaklamak.	Tembellik	Afyonkarahisar

624	elkol olmak	Gayrete düşmek.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Niğde
625	elleşmek (I)~elleşmeyh	3. Uğraşmak, çalışmak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Iğdır, Kars
626	elmini almak	İşin bilgisini edinerek kolaylığını öğrenmek.	Bilme	Kayseri
627	elmini almak	Meleke kesbetmek, iyice öğrenmek.	Bilme	Tunceli
628	élsinmek	Yadırgamamak, yakınlık göstermek.	Uyum ve Benzerlik	Amasya
629	emendirmek (II)	Boş yere ümitlendirmek, aldatmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Gümüşhane
630	emenmek (I)	1. Boş yere yorulmak, emek vermek, uğraşmak, didinmek. 2. Çok fazla emek vermek, çalışmak. 3. Gayret etmek.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Afyonkarahisar, Uşak, Burdur, Denizli, Kütahya, Eskişehir, Çankırı, Çorum, Samsun, Amasya, Tokat, Ordu, Sivas, Ankara, Niğde, Karaman, Konya, İçel, Yozgat
631	emenmek (III)	Dikkat etmek, özenmek.	Dikkat	Afyonkarahisar, Burdur, Kütahya, Ankara, Kayseri, Niğde, Adana
632	eminmek (I)	1. Yararlanmak, fayda sağlamak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Isparta, Denizli, Balıkesir, Eskişehir, Kastamonu, Sivas, Niğde, Konya, Muğla
633	emlemek	İşi yapabilmek, başarmak.	Mücadele ve Rekabet/ Başarı ve Beceri	Denizli
634	enatmak	Çok konuşmak, gevezelik etmek (kadınlar arasında).	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Artvin
635	endanlı durmak	Terbiyeli durmak.	Karar Verme/ Değer	Rize
636	endeklemek	İyice soruşturmak, ince eleyip sık dokumak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Düzce, Bolu
637	endelemek (I)	İyice soruşturmak, ince eleyip sık dokumak, incelemek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme- Araştırma ve İnceleme	Balıkesir, Bursa, Kocaeli, Gümüşhane
638	endikmek	5. Aklı başına gelmek, uyanmak.	Bilinç/ Bilinç Açıklığı	Çorum
639	enemek (II)	İyisini seçmek, ayırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	Afyonkarahisar, Balıkesir, Çankırı
640	enlemek (II)	1. Yorumlamak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Ankara

641	enlemek (IV)	2. Mektup yazmak.	İletişim/ Yazma	Niğde
642	enteştirmek	Araştırmak, incelemek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Zonguldak
643	epirmek (II)	Genizden konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Trabzon, İzmir
644	epleyip sepmek	Kırık dökük ve dağınık iş ya da şeyleri derli toplu hale getirmek, düzene koymak.	Yönetme	Niğde
645	ergörmek (II)	Lâyık görmek.	Uyum ve Benzerlik	Niğde
646	erikmek (I)	Anlamak, kavramak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Ordu
647	erinmek	Üşenmek, tembellik etmek	Tembellik	Afyonkarahisar, Isparta, Burdur, Denizli, Aydın, İzmir, Manisa, Balıkesir, Çanakkale, Eskişehir, Düzce, Bolu, Sakarya, İstanbul, Kastamonu, Çankırı, Çorum, Sinop, Samsun, Amasya, Tokat, Ordu, Giresun, Trabzon, Gümüşhane, Artvin, Bayburt, Iğdır, Kars, Erzurum, Erzincan, Bitlis, Muş, Hatay, Sivas, Ankara, Kırşehir, Kayseri, Nevşehir, Niğde, Konya, Adana, İçel, Antalya, Muğla, Tekirdağ, Yozgat
648	erişmek (I)	4. Tartışmak.	İletişim/ Tartışma	Adana
649	eriştirmek (I)	2. İki kişi arasındaki rekabeti artırmak, kızıştırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Tokat
650	ermek (II)	Becermek, her işin altından kalkmak.	Mücadele ve Rekabet/ Başarı ve Beceri	Isparta
651	erte beklemek	Dince kutsal sayılan gecelerde ibadet etmek.	Karar Verme/ İnanma	Konya
652	esenleşmek	Bir iki kişi dertleşmek, konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Isparta, Ordu
653	esenneşmek	Tartışarak konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Amasya
654	esgetşülmek	Hatırlanmak.	Bellek/ Hatırlama	Konya
655	esine tüşürmek	Anmak, hatırlamak.	Bellek/ Hatırlama	Konya
656	esiremek (I)	Sarhoş olmak.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Niğde
657	esirmek (I)	1. Azmak, kudurmak, delirmek.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Afyonkarahisar, Isparta, Aydın, İzmir, Balıkesir, Bursa, Eskişehir, Sakarya, İstanbul, Ordu, Gümüşhane,

				Artvin, Elâzığ, Sivas, Muğla, Edirne, Bolu, Ankara
658	esirmek (VII)	Sarhoş olmak.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Eskişehir, Bolu, Ankara
659	esirmek (VIII)	Bir söz ya da fikre fazlasıyla önem vermek.	Karar Verme/ Değer	Ankara
660	esirtmek (III)	Delirmek.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Ordu
661	eslemek	1. Aldırış etmek, önem vermek.	Karar Verme/ Değer	Bolu, İstanbul, Çorum, Trabzon, Bayburt, Gümüşhane, Hatay
662	eslememek	Aldırış etmemek, önem vermemek (Bazı yerlerde olumlu şekli kullanılmaz).	Karar Verme/ Değer	Çanakkale, Sivas
663	esremek [esiremek]	1. Delirmek. 2. Sarhoş olmak.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Eskişehir, Konya
664	estirmek (I)	3. Acele karar vermek. 4. Delirmek.	3. Karar Verme/ Karar 4. Bilinç/ Bilinç Kaybı	Artvin, Elâzığ, Isparta
665	eşirgenmek (II)	1. Can sıkıntısını gidermek için herhangi bir kimse ile dertleşmek, konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Afyonkarahisar, Isparta, Konya
666	eşirgenmek (III)	Oyalanmak	Tembellik	Isparta
667	eteğini çekmek	Günah sayılan işlerden vazgeçmek.	Karar Verme/ Karar	Niğde
668	ev olmak	Geçinmek, bağdaşmak, uyuşmak.	Uyum ve Benzerlik	Niğde
669	evdinmek	Oyalanmak, oyalanarak zaman geçirmek.	Tembellik	Niğde
670	evelem develem konuşmak	İleri geri konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Gümüşhane
671	evelemek	Oyalamak, alıkoymak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Burdur, Edirne
672	evemek (II)	Oyunda üstün gelmek, yenmek.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Malatya
673	evikleşmek	Gecikmek, oyalanmak.	Tembellik	Hatay
674	evişmek (I)	3. Çalışıp çabalamak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Muğla
675	evişmek (II)	2. Bir kaç kişi birbiriyle anlaşmak, uyuşmak: Bu adamlar birbirleriyle çok iyi eriştiler.	Uyum ve Benzerlik	Isparta
676	evitlemek	1. Ayıklamak, seçmek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	Eskişehir, Bolu, İstanbul, Çorum, Sinop, Ankara

677	evsinmek (I)	Isınmak, alışmak, evi gibi saymak, yabancılık çekmemek.	Uyum ve Benzerlik	Elâzığ, Malatya, Sivas, Ankara, Maraş, Muğla
678	evtiklemek (I)	Boş durmamak için herhangi bir şeyle uğraşmak, ufak tefek iş yapmak, oyalanmak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Konya, Mersin, Muğla, Niğde, Isparta, İçel
679	evurtlemek~evürtlemek	Bir şeyin iyilerini seçmek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	Sivas
680	evzelemek	1. El ile araştırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Afyonkarahisar, Isparta
681	evzinmek (II)	Saçma sapan konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Denizli
682	eydişmek	Ağız kavgası yapmak, tartışmak.	İletişim/ Tartışma	Kastamonu, Amasya
683	eyeşmek	2. Bir iş üzerinde tartışmak.	İletişim/ Tartışma	Burdur, Bolu, Sivas
684	eyeşmek	Yarışmak.	Mücadele ve Rekabet/ Yarış	Gaziantep
685	eyitmek (I)	Cevap vermek.	İletişim/ Cevap Verme	Balıkesir, Ankara
686	ezgertmek	1. Bir işi fazla dikkat ve özenle yapmak.	Dikkat	Bayburt, Gümüşhane, Erzincan
687	ezgilemek (II)	Bir işi inceden inceye düşünerek yapmak.	Düşünme	İzmir, Çorum
688	ezmek (II)	Bir konuyu ballandıra ballandıra anlatmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Niğde
689	faldırdamak (I)	Sersemlemek, akli karışmak.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Denizli
690	fallamak (I)	Kandırmak, aldatmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Sivas
691	fanmak (III)	Pişman olmak, aklını başına toplamak.	Bilinç/ Bilinç Açıklığı	Artvin
692	farçalmak	3. Söze önem vermemek, aldırış etmemek, sözü alaya almak.	Karar Verme/ Değer	Ankara
693	farımak (III)	2. Vazgeçmek, caymak. 3. Uslanmak, kötü huylarından vazgeçmek.	Karar Verme/ Karar	Sivas, Kıbrıs, Bursa, Niğde, Tokat
694	fasırdamak	Fısıltı halinde konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Niğde
695	feldirdemek (II)	Hiç durmadan konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Burdur
696	fellendirmek (I)	2. Kışkırtmak, bir kimsenin öfkesini artırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Trabzon
697	fendellemek	Fırsat bilmek.	Kışkırtma	Gümüşhane

698	fes olmak	Çok içki içip kendini kaybedecek şekilde sarhoş olmak.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Kıbrıs
699	fetletmek	Becermek, başarmak.	Mücadele ve Rekabet/ Başarı ve Beceri	Denizli
700	fırlaşmak (I)	Kimse işitmeyecek kadar sessiz konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Sivas
701	fırtık vermek	Aldatmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Ankara
702	fısıkolaşmak [fısdaşma]	Sessiz sessiz konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Burdur, Gümüşhane
703	fısınlamak (II)	Fısıldamak, sessiz konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Sivas
704	fişkırtmak [fişeklemek]	Kışkırtmak: Onu hep sen fişkırtıyoñ.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Balıkesir, Yozgat
705	fiştınmak	Vazgeçmek, boşlamak.	Karar Verme/ Karar	Muğla
706	fit fit etmek	Fısıltı halinde ve başkalarını kışkırtarak konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	İçel
707	fıttırmak	Delirmek.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Afyonkarahisar
708	fiğ kopmak	Sezmek, sezinlemek.	Tahmin	Isparta
709	fiğ vermek	Birine kötü öğüt vermek, fit vermek.	Öğüt	Ordu, Sivas
710	finoyur olmak	Delirmek, çıldırmak.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Bayburt, Kars
711	fisildemek	Fısıldamak, yavaş sesle konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Bolu, Niğde, Isparta, Burdur, Aydın
712	fişeklemek	Kışkırtmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Samsun, Ankara, Niğde, Adana, Burdur
713	fitdemek	Kışkırtmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Kars
714	forta atmak	Yalan söylemek, palavra atmak.	İletişim/ Yalan	Tunceli
715	gabala vermek	Ürünün gelirini paylaşmak koşuluyla tarlasını, bağını, toprağını işletmek için biriyle anlaşmak.	Karar Verme/ Karar	Gaziantep
716	gabil olmak	Kabul olmak.	Karar Verme/ Kabul	İçel
717	gadır gudur etmek	Anlaşılmayan sözler söylemek: Dili anlaşılmıyor gadır gudur edip duruyor.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Gümüşhane

718	gagıramak	Sinirli sinirli konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Giresun
719	gağşatmak (I)	3. Yenmek.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Çankırı
720	gağmağ	Yapılan iyiliği tekrar tekrar hatırlatmak.	Bilinç/ Bilinç Açıklığı	Gümüşhane
721	galam dikmek	Kederle düşünceye dalmak.	Düşünme	İzmir
722	gamalamak	Oyunda yenmek.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Yozgat
723	gamanmak (II)	2. Boyun eğmek.	Karar Verme/ Kabul	Ordu
724	gangallatmağ	Oyunda yenmek.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Yozgat
725	gañgıldamak (II)	2. Bunamak.	Bellek/ Unutma	Sivas
726	ganıkmak	Alışmak.	Uyum ve Benzerlik	Afyonkarahisar, Isparta, Denizli, İzmir, Bolu, Çankırı, Malatya, Ankara, Samsun, Aydın, Gümüşhane, Yozgat, Çanakkale, Çorum, Amasya, Ordu, Kayseri, Adana
727	ganmak (II)	İnanmak: Onun sözlerine ganma.	Karar Verme/ İnanma	Aydın, Kastamonu, Ankara
728	gannına girmek	Şüpheli olarak birinin üstüne suç atmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ İftira	Niğde
729	garaltıya söylemek	Hakkında kötü konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Bayburt, Kars
730	gararlamak	Kararlaştırmak.	Karar Verme/ Karar	Samsun
731	garavirlemek	Karar vermek, kararlaştırmak: Ben bu işi garavirledim.	Karar Verme/ Karar	Isparta
732	gargış vermek	Saygısızca cevap vermek	İletişim/ Cevap Verme	Elâzığ
733	garıhmak	Aklı karışmak.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Bayburt, Kars
734	gasılmak (II)	Bir kimsenin söylediği doğru çıkmamak, yanılmak: Gasıldın gördün mü?	Aldanma ve Yanılma	Konya
735	gasmak (II)	Aldatmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Isparta
736	gaşdarmak	Yönetmek, idare etmek.	Yönetme	Çorum, Amasya
737	gaştarmak (I)	Becerikli olmak, bir işi başarmak.	Mücadele ve Rekabet/ Başarı ve Beceri	Bursa, Kastamonu, Çorum, Ordu
738	gavıl kurmak	İki kişi bir karara varmak.	Karar Verme/ Karar	Afyonkarahisar, Burdur
739	gavranmak (I)	Çabalamak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Niğde
740	gavsıktırmak	Yoklamak, araştırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Manisa

741	gavzalamak (I)	Herhangi bir şeyin iyisini seçerek almak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	Ankara
742	gaydalanmak (I)	2. Delirmek, çıldırmak.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Elâzığ
743	gaydırmak	3. Yalan söylemek.	İletişim/ Yalan	Isparta
744	gayıl olmak	Razı olmak, yetinmek, kabul etmek.	Karar Verme/ Kabul	Isparta, İzmir, Niğde, Yozgat
745	gayil atmak	Kabul etmek, benimsemek.	Karar Verme/ Kabul	Gaziantep
746	gaynadannıh etmek	Kavgayı kızıştırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Gümüşhane
747	gaytarmak (II)	2. İşte oyalanmak, hile yapmak, tembellik yapmak.	Tembellik	Isparta, Denizli, Ordu, Yozgat, Kayseri, İzmir
748	gazı goz anlamak	Söylenen sözü yanlış anlamak: Gızım ben senin gimin gazıgoz annıyan takımından deyilim.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Gümüşhane
749	gazın etmek	Şikâyet etmek.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Bitlis
750	gazlamak (I)	Aldatmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Sivas, Adana
751	geciksenmek [geçiksimek]	1. Bir işi ağır yapıldı sanmak. 2. Bir olaydan, işten yararlanmak, çıkar sağlamak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Varsayım	Burdur, Çanakkale, Amasya, Muğla, Balıkesir
752	geçinmek	Bir olaydan, işten yararlanmak, çıkar sağlamak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Hatay
753	geçmek (I)	2. Bilincini yitirmek.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Amasya
754	geleci etmek	Konuşmak, dedikodu yapmak.	İletişim/ Dedikodu	Kastamonu, Erzincan, Tunceli, Kayseri
755	gelmek (II)	Uğraşmak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Ordu
756	geneşmek (I)	Danışmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Amasya, Bayburt, Kars, Ağrı
757	gerrehmek	İnanmak: Sen bu işin olajağına tamam gerrehsen.	Karar Verme/ İnanma	Bayburt, Kars
758	getgüt etmek	Yerli yersiz durmadan konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Giresun
759	getirememek	Anımsayamamak.	Bellek/ Unutma	Afyonkarahisar
760	gevel vermek	Söz vermek.	İletişim/ Yemin	Çankırı
761	gevil güvül etmek	Gereksiz yere, can sıkacak şekilde konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Afyonkarahisar
762	gevişmek (II)	Bir iş hakkında çok konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Konya

763	gevletmek	Bir şeyi bildiği halde bilmezlikten gelmek: Sen biliyorsun amma beni gevlediyorsun.	Bilme	Ankara, Konya
764	gıcık vermek	1. Kışkırtmak, tahrik etmek.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Elâzığ, Adana
765	gıcıklık yapmak	Sinire dokunacak hareket yapmak ve söz söylemek: Gıcıklık yapma dayağı yersin.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Adana, Mersin
766	gıcılı bükmek	Bir işi yapmaktan vazgeçmek: —Ne olmuş o işi Ahmet yapmak istemeyir mi? —Yoh ola yoh Ahmet o işten gıcılı büktü.	Karar Verme/ Karar	Gümüşhane
767	gıdaklamak	Huy edinmek, alışmak.	Uyum ve Benzerlik	Niğde
768	gıdakmak (I)	Adet edinmek, alışmak: Çocuğun durmadan boğazı düşüyor gıdaktı artık.	Uyum ve Benzerlik	Niğde, Kırşehir
769	gıglamak (II)	Değersiz, saçma sapan konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Niğde
770	gılımınnan anlamak	Durumundan anlamak: Senin gılımınnan annadım.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Bayburt, Kars
771	gıllamak (II)	2. Birinin hoşuna gitmeyecek şekilde konuşmak: Eee gıllayıp durma.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Amasya
772	gıllanmamak	Önem vermemek: Kim ne derse desin, herif hiç gıllanmıyor.	Karar Verme/ Değer	Isparta
773	gıllaslamak	Birine bir şeyi kurnazlık yoluyla kabul ettirmek, yutturmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Kıbrıs
774	gıllemek (II)	Önem vermek.	Karar Verme/ Değer	Ankara
775	gıllenmek (I)	2. Aldanmak.	Aldanma ve Yanılma	Isparta
776	gımçıtma (I)	Açıkça söylemeyip, dolaylı anlatmak: Bizim kızı isteyeceklerini gımçıttı.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Niğde
777	gınaklamak	Cevizin iyisini, kötüsünü ayıklamak, seçmek: Bu gece ceviz gınakladık köme dizdiler.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	Çorum
778	gınalamağ	Kafa yormak: Bugün senin gafañı kim gınaladı.	Düşünme	Yozgat
779	gınamak	1. Ayıplamak.	Karar Verme/ Değer	Afyonkarahisar, Isparta, Burdur, Denizli, Aydın, İzmir, Manisa, Balıkesir, Kütahya, Bilecik, Eskişehir, Kocaeli, Çorum, Samsun, Amasya, Ordu, Gümüşhane, Elâzığ, Maraş, Ankara, Kayseri, Niğde, Antalya, Muğla, Tekirdağ, Sivas, Malatya
780	gınaşmak	Akıl sormak.	Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Trabzon

781	gındırmak (I) [gacartmak]	Özendirmek, kışkırtmak, isteklendirmek, teşvik etmek.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Denizli, Çorum, Amasya, İçel
782	gınıkmak	4. Denemek, sınamak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Deneme ve Sınama	Balıkesir
783	gırçınlamak	Duraklamak, tereddüt etmek.	Karar Verme/ Kararsızlık	İçel, Adana
784	gırgır etmek	Çok konuşmak, gevezelik etmek.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Tokat, Ordu
785	gırışmak (I) [gırıtmak]	2. Uğraşmak, mücadele etmek: Girişin bakalım ne kazanacaksınız.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Adana
786	gırpmak (III)	Aldatmak, kandırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Ankara
787	gıtmet ermek	Bir işe akıl erdirememek: Bu işe aklım gıtmet eriyor.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Burdur
788	gıvşanmak	Bir şeyi telaşla araştırmak, çabalamak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Eskişehir
789	gıylamak	Baştan savmak, önem vermemek: Tarlayı gıyladı.	Karar Verme/ Değer	Muğla
790	gıyvat gırmak	Dedikodu yapmak: Gıyvat gıranın yeri cehennemdir.	İletişim/ Dedikodu	Bayburt, Kars
791	gızaflıh etmek	Hile yapmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Bayburt, Kars
792	gızgırtmak	Kavgayı kışkırtmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Isparta
793	gidişmek (II)	Yarışmak.	Mücadele ve Rekabet/ Yarış	Isparta
794	gildiremek (I)	Çok konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Niğde
795	gıylelemneg	Şikayet etmek.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Kerkük, Bayburt, Kars, Iğdır
796	gillenmek	Önem vermek.	Karar Verme/ Değer	Manisa
797	gizzeklemek	Kışkırtmak, üzerine saldırtmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Afyonkarahisar
798	goguldaşmak	Bir mesele üzerinde konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Bolu
799	goğu etmek	Dedikodu etmek, söz götürüp getirmek.	İletişim/ Dedikodu	Ankara
800	golçekmek	Yemin etmek, ant içmek.	İletişim/ Yemin	Kars

801	goncuklamak	Bir isteği kabul etmemek.	Karar Verme/ Kabul	Amasya
802	gorlaşmak (I)	Alışkanlık edinmek, alışmak.	Uyum ve Benzerlik	Uşak, Isparta, Denizli, İçel, Kırşehir, Kayseri
803	gorleştirmek	Alıştırmak.	Uyum ve Benzerlik	Denizli
804	göcünmek	Dayanamamak, katlanamamak.	Sabır	Kastamonu
805	gönüllemek	3. Gönülden geçirmek, düşünmek.	Düşünme	Balıkesir
806	götürmek	Dayanmak, tahammül etmek.	Sabır	Denizli
807	gövenmek	Bir şeyin olacağına kesin olarak inanmak.	Karar Verme/ İnanma	Sivas, Ankara
808	göymek	1. Katlanmak, beklemek, sabretmek.	Sabır	Giresun, Niğde
809	göynümek	Dayanamamak, katlanamamak.	Sabır	Isparta, Amasya
810	göyvermek	Bırakmak, koyvermek.	Karar Verme/ Karar	İzmir, Tokat, Sivas, Ankara
811	gözegirmek	Dikkatli olmak.	Dikkat	Ankara
812	gubuz atmak	Yalan söylemek, abartmak.	İletişim/ Yalan	Isparta, Denizli, Eskişehir, Kocaeli, Bolu, Kastamonu, Ordu, Kayseri, Konya, İçel, Muğla, Antalya
813	gudgud gudullamah	Kendi kendine konuşmak, homurdanmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Bayburt, Kars
814	gulağasmamak	Önemsememek, boşvermek.	Karar Verme/ Değer	Yozgat, Eskişehir, Ankara, Gaziantep
815	guldurdamak	Birisinin arkasından konuşmak, dedikodu etmek.	İletişim/ Dedikodu	Bolu
816	gulpunu bulmak	Bir işin yolunu, tutulacak yerini bulmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Çözümleme	Niğde
817	gumat etmek	Kışkırtmak, zorlamak.	Manipülasyon ve Yanılma/ Kışkırtma	Burdur
818	gurdanmak	Oyalanmak, uğraşmak.	Tembellik	Denizli, Konya
819	gücölemek (I)	İşini becermek.	Mücadele ve Rekabet/ Başarı ve Beceri	Adana
820	gümen etmek	Tahmin etmek.	Tahmin	İçel
821	gümrenmek	1. Homurdanmak, kendi kendine konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Sivas, Yozgat, Kayseri, Konya, İçel, Muğla
822	gümü gümü etmek	Kendi kendine konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Aydın
823	gümülemek (I)	2. Dedikodu yapmak, birinin arkasından konuşmak.	İletişim/ Dedikodu	Burdur
824	gümür gümür söyleşmek	Biriyle samimi ve güzel konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Konya

825	gümürdemek	1. Bağırarak. 2. Sinirli sinirli çok konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Kerkük
826	gümürdenmek [gümürdenmeğ]	1. Kendi kendine hafif sesle konuşmak, mırıldanmak. 2. Fısıldaşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Çorum, İçel, Kerkük
827	günilimek	Yabancılamak: Çocuk mektebi güniliyor.	Uyum ve Benzerlik	Ordu
828	gür gitmek	Anlayamamak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Ordu
829	gürlemek (I)	1. Anlatmak, söylemek.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Eskişehir, Adana
830	güşüm etmek	Düşünmek, merak etmek.	Düşünme	Adana
831	hacılamak	Üretmek, çoğaltmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Çözümleme	Bilecik
832	hadar almak	Olaylardan ders almak.	Bilme	Tokat, Ankara, Konya
833	hakitmek	Yapmak, becermek.	Mücadele ve Rekabet/ Başarı ve Beceri	Ankara
834	halamak (II)	Söylemek.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Yozgat
835	haldürmek	Saçma sapan konuşmak: Karşımda kaldırıp durma.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Denizli
836	halıslamak (I)	1. Hakkından gelmek, yenmek: Hasan pehlivan, Ali pehlivanı nasıl olsa halıslar.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Muğla
837	halkalamak	Sıralamak.	Karar Verme/ Karar	Amasya
838	hamazlamak (I)	Söz getirip götürmek, dedikodu etmek.	İletişim/ Dedikodu	Isparta, Maraş, Sivas, Balıkesir, Hatay
839	hampurlamak	2. Yutmak: Kinini hampurladı.	Sessizlik	Bursa
840	hant hant ötmek	Bağıra bağıra, kavga edercesine konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	İstanbul, Yozgat
841	hapalamak	Karıştırmak: Bu işi hapalama sonu fena çıkar.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Rize
842	hart çalmak (II)	Birinin arkasından düşmanca konuşmak.	İletişim/ Dedikodu	Bolu
843	hasbi geçmek	Susmak.	Sessizlik	Bursa
844	hasılanmak	Alışmak.	Uyum ve Benzerlik	Artvin
845	haşallaşmak	Tembelleşmek: Ağa gene haşallaştı.	Tembellik	Bayburt, Kars
846	hatalaşmak	Tartışmak.	İletişim/ Tartışma	İçel

847	hava vurmak	Yalan söylemek.	İletişim/ Yalan	Artvin
848	havarmak	1. Karşı gelmek, sert cevap vermek.	İletişim/ Cevap Verme	İzmir, Erzincan
849	havdarmak	Kötü söz söylemek.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Konya
850	havırmak	Bilincini kaybetmek: Komşu Mehmet hatırdı.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Isparta
851	hay vermek	2. Coşturmak, kışkırtmak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Adana
852	haya getirmek	Meram anlatmak, yola, yöneme koymak: Şu adamı bir haya getirecek yok mu?	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Niğde
853	hayhur söylemek	Gereksiz konuşmak: Eye vallahsen ele hayhuruya söylüyorsen.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Bayburt, Kars
854	hayıkmak	1. Çabuk anlamak. 2. Ayıkmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	İçel
855	hayinsememek	Önem vermemek.	Karar Verme/ Değer	Balıkesir, Ordu
856	haylamak (I)	Kışkırtmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Çorum, Amasya, Tokat, Artvin, Kars, Sivas, Kayseri, Niğde, Kırba
857	haylamak (VI)	1. Gözetmek, dikkat etmek: Bu çocuğu haylayıver. 4. Çaba göstermek.	1. Dikkat 4. Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Muğla, Samsun
858	haylamamak	1. Aldırış etmemek, hafif görmek, önem vermemek (olumsuz şeklinde kullanılır): O kadar ağır işin hiç birini haytamaz.	Karar Verme/ Değer	Kastamonu, Gaziantep, Kırklareli
859	haylanmak (II)	Haber almak.	Bilme	Kayseri
860	haymak (I)	Bunamak.	Bellek/ Unutma	Bitlis
861	heder almak	Örnek almak, ibret almak: Şuna bak da heder al.	Karar Verme/ Karar	Isparta, Niğde, Konya
862	heket vermek	Öykü anlatmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Malatya
863	heleşe etmek	1. Konuşmak: Ali Hasan'la heleşe ediyor.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Afyonkarahisar
864	hellemek (II)	2. Öğrenmek, bellek.	Bilme	Kayseri
865	hêpetere konuşmak	1. Yalan yanlış konuşmak. 2. Başkasına söz dokundurarak konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Bayburt, Kars
866	heng etmek	Oyun yapmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Denizli

867	henilemek	Dikkat etmek: O eşya kırılır getirirken henile.	Dikkat	Muğla
868	henkeşmek	Bir çeşit değnek oyununda yarışmak: Haydin henkeşelim.	Mücadele ve Rekabet/ Yarış	Konya
869	heplek demek	Aşık oyununda karşısındakini yenip ortaya konulan bütün aşıkları kazanmak.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Kütahya
870	herelemek	Ayıklamak, seçmek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	Samsun
871	hereltmek	Belli etmek, hissettirmek.	Tahmin	Afyonkarahisar
872	herge yıhmak	Sözünden, düşüncesinden dönmek: Kötülüğü attı da şimdi işi herge yıhdı, bahdiki zorbalık para etmeyir.	Karar Verme/ Karar	Gümüşhane
873	heseyhlemek	Abuk sabuk konuşmak: Eye sözünü tüşün söyle, heseyhleyif durma.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Bayburt, Kars
874	heslemek	Dolandırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Kars
875	hesse gapmak	Ders almak.	Bilme	Niğde
876	héyallamak	Sezmek, fark etmek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Isparta, Manisa
877	heyket etmek	Konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Afyonkarahisar
878	heyket vermek	Haber vermek.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Kayseri
879	hıdıksınmak [hıdakmak]	Alışmak, huy edinmek.	Uyum ve Benzerlik	Kayseri, Adana
880	hıllıklamak [hıllıklanmak]	Şüphe etmek, sezmek.	Tahmin	Mersin, İçel
881	hımırdamak	Alçak sesle konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Bolu
882	hımiklemek [himihlemek]	Genizden konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Elâzığ, Malatya
883	hındıkmak	Ummak.	Tahmin	Niğde
884	hınılamak [hını etmek]	1. Azarlamak. 2. Genizden konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Konya, Yozgat
885	hırıflamak	Bunamak.	Bellek/ Unutma	Diyarbakır
886	hırtlamak (II)	1. Bir işi zorlukla çözmek, yapmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Çözümleme	Konya
887	hişdınmak	1. Boş vermek, önem vermemek, aldırmmamak.	Karar Verme/ Değer	Çanakkale, Uşak, Kütahya, Adana, Aydın, Çorum, Bolu

888	hışkırtmak	Kışkırtmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Zonguldak
889	hıştanmak	Susmak.	Sessizlik	Bilecik
890	hıştınmak [hiştme]	2. Ses çıkarmamak, uslu durmak. 6. Önem vermek.	2. Sessizlik 6. Karar Verme/ Değer	Isparta, Denizli, Çanakkale, Eskişehir, Kocaeli, Adana, Muğla, Bulgaristan, Düzce, Bolu, Afyonkarahisar, Kayseri, Konya
891	hıvgamak (II)	Kışkırtmak, ayartmak, özendirmek.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Sivas
892	hiyallamak	1. Hissetmek, sezmek. 2. Farkına varmak: Ali bu işi hiyalladı gibi geliyor. 3. Hayal görmek.	1. Tahmin 2. Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama 3. İmgeleme	Amasya, Burdur, Denizli, Muğla, Yozgat
893	hilli mangır etmek	Gülünç etmek, rezil etmek: Kızını hilli mangır etti.	Karar Verme/ Değer	Manisa
894	hilliklemek	Çabalamak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Urfa
895	hiriflemek	Bunamak, belleği zayıflamak.	Bellek/ Unutma	Hatay
896	hitleşmek	Tartışmak, uğraşmak.	İletişim/ Tartışma	Ordu, Ankara
897	hiyallamak	1. Gizli bir işi ortaya çıkarmak, bir işi sezmek. 4. Anımsamak, hatırlamak: Söyler söylemez hiyalladı.	1. Tahmin 4. Bellek/ Hatırlama	Denizli, Uşak, Burdur
898	hiyallamak	Sınamak, denemek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Deneme ve Sınama	Uşak
899	hiyam etmek	Sanmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Varsayım	Kütahya
900	hiyiklemek (I)	Belgilemek, saptamak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Çözümleme	Urfa
901	horta atmak	1. Konuşmak, abartarak konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Balıkesir, Kocaeli, Zonguldak
902	hoşamadiya tutmak	1. Tatlı tatlı konuşup aldatmaya çalışmak, kandırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Bayburt, Kars
903	hotaklamak	1. Azarlamak. 2. Birine batacak söz söylemek, iğnelemek.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Ordu
904	hoytuklamak (II)	Hile tasarlamak, hile yapmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	İçel

905	hökünmek	1. Konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Antalya
906	hörül olmak	Çok sarhoş olmak.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Kastamonu
907	hösmek	Susmak.	Sessizlik	Diyarbakır, Gaziantep, Hatay, Bitlis, Malatya, Maraş, Adana, Kerkük
908	höşmek (II)	Benzetmek, karşılaştırmak: Höşmek gibi olmasın gadıncamızın şurasında ganser varmış.	Uyum ve Benzerlik	Niğde
909	höşmeklendirmek	Bir şeyi, bir olayı benzetiş yoluyla canlandırarak anlatmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Niğde
910	höykürmek	1. Heyecanlı heyecanlı ve bağırarak konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Kastamonu
911	hucusıma ketmek	Serseriliğe yönelmek.	Karar Verme/ Karar	Konya
912	huruşdu huruşdu konuşmak	İğneli konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Kars
913	hus olmak	Susmak.	Sessizlik	Malatya, Osmaniye, Adana, Kıbrıs
914	hutmak	Direndiği şeyde yenmek, kazanmak.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Gümüşhane
915	huysukmak	2. Kötü huy edinmek.	Uyum ve Benzerlik	Afyonkarahisar, Isparta, Burdur, Denizli, İzmir, Eskişehir, Bolu, Amasya, Tokat, Ordu, Sivas, Antalya, Muğla, Çorum, Samsun
916	huysukturmak [huysutmak]	Huylandırmak, huy edindirmek.	Uyum ve Benzerlik	Denizli, Balıkesir, Bolu, Eskişehir, Giresun, Sivas, Niğde, Kastamonu
917	hüşhüşlemek	Aldatmak, avutmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Denizli
918	ıbdınmak	Kötü huy edinmek.	Uyum ve Benzerlik	Kayseri
919	ıgeşmek	Gereksiz, sudan nedenle tartışmak.	İletişim/ Tartışma	Giresun
920	ıgeşmek	Yarışmak.	Mücadele ve Rekabet/ Yarış	Sivas, Kayseri
921	ığna etmek	İnandırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Gümüşhane
922	ıgırıpını bulmak	Yapılacak bir işin tam zamanını, sırasını bilmek, kolayını bulmak.	Bilme	Trabzon
923	ıhmak (II)	Anlaşmak, uyusmak.	Uyum ve Benzerlik	Sivas, Konya
924	ıkılamak (II)	1. Söz vermek: Geçen günkü işe Ahmet ıkıladı.	İletişim/ Yemin	Konya

925	ıkınmak	3. Kanmak.	Aldanma ve Yanılma	Maraş, Adana
926	ıkırcıklamak	Şüpheli, belirsiz söz söylemek.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Aydın, Balıkesir, Çanakkale, Muğla
927	ıkışmak (I)	3. Çabalamak, zorlanmak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Afyonkarahisar, Konya, Kayseri
928	ıkışmak (II)	Tartışmak, dalaşmak.	İletişim/ Tartışma	Balıkesir
929	ılgalamak	Damarına basmak, kıskırtmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kıskırtma	Samsun
930	ılgartmak	Kavgayı kıskırtmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kıskırtma	Çankırı, Ordu
931	ımakmak	Önem vermemek.	Karar Verme/ Değer	Ankara
932	ımır yamur etmek	Sözleri ağızda geveleyerek konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Çanakkale
933	ınıkmak	2. Alışmak, huy edinmek.	Uyum ve Benzerlik	Konya
934	ıraksanmak	Uzak sanmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Varsayım	Denizli, Çanakkale, Muğla, Aydın, Sivas, Çorum, Niğde, Mersin
935	ırdımak	Bilincini kaybetmek.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Balıkesir
936	ırgatmak	2. Kıskırtmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kıskırtma	Isparta, Samsun
937	ırgetmek	Adamak, söz vermek: Bu işten hayırlısı ile kurt ulursam Hamdi Babaya bir kurban ırgettim.	İletişim/ Yemin	Eskişehir
938	ışınmamak	Önemsememek, aldırış etmemek: Hasan yanımdan geçerken ışınmadı bile.	Karar Verme/ Değer	Afyonkarahisar
939	ışıtmak	Anımsatmak, sezdirmek.	Tahmin	Uşak
940	ıştınmak	Konuşmak, gürültü yapmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Kırklareli
941	ıştınnamak	Sesini çıkarmamak.	Sessizlik	Tekirdağ
942	ıvgalamak	Kıskırtmak, ayartmak, özendirmek.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kıskırtma	Isparta, Denizli, Konya, Antalya
943	ıvırıp kıvırmak	Nazlanıp aldatmaya çalışmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Manisa
944	ızınsımak	Azımsamak.	Karar Verme/ Değer	Niğde
945	ızlama gelmek	Yola gelmek: O kadar söyledim bir türlü ızlama gelmedi.	Aldanma ve Yanılma	Konya
946	ıbanmağ	Oyalanmak.	Tembellik	Kerkük

947	ibilemek (I)	1. Anısmak. 2. Düşünmek.	1. Bellek/ Hatırlama 2. Düşünme	Konya, Kayseri
948	iblemek (II)	Önem vermek, saymak.	Karar Verme/ Değer	İzmir
949	içeri tutmak	Bir işte başkasını aldatıp, zarar ettirmek.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Trabzon
950	idilmek	Tanımlamak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Trabzon
951	idişmek	Tartışmak.	İletişim/ Tartışma	Nevşehir
952	ifitlemek	Seçmek: Armudun iyisini ifitleme.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	Eskişehir, Kastamonu, Çorum, Ankara
953	iflemek	Delirmek.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Kars
954	iğesmek	2. Tartışmak, münakaşa etmek.	İletişim/ Tartışma	Giresun
955	iğne değiştirmek	İki lohusa karşılaşınca boş inanca göre tedbir almak.	Dikkat	Isparta
956	ikicilik çıkarmak	Taraflar arasında ayrılık yaratmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Malatya
957	ikilemek (II)	Taraflardan hangisini tutacağına kararsız olmak.	Karar Verme/ Kararsızlık	İstanbul, Artvin, Kırklareli
958	iktileşmek	2. Kurnazlaşmak: Osman da iktileşti.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Niğde
959	ildelemek	Bir şeyin gerçeğini öğrenmeye çalışmak, kurcalamak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Kayseri
960	ileştirmek	Paylaştırmak.	Paylaşmak	Ankara
961	ilezirlemek	Birini utanılacak, güç duruma düşürmek, rezil etmek.	Karar Verme/ Değer	Eskişehir
962	ilimek	Araştırmak, aramak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Yozgat
963	ilmek (I)	4. İltifat etmek.	Karar Verme/ Değer	Isparta
964	imi dimi bilmek	Bir şeyin en ince noktasına kadar bilmek: Ona söyleme, o imini dimini bilir.	Bilme	Trabzon
965	inam etmek	İnanmak: Hocaların sözüne inam etme, doktora göster.	Karar Verme/ İnanma	Niğde, Konya
966	incilemek	İncelemek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Aydın
967	inemek (II)	Ürünün iyisini tohumluk için ayırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	İzmir, Balıkesir
968	inetmek (II)	Oynamayı kabul etmek: Bn sefer inetmem çünkü mızıkçılık ettin.	Karar Verme/ Kabul	Elâzığ

969	inezelemek	Oyalamak, geciktirmek: Beni inezeledi.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Denizli
970	inezmek	Sanmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Varsayım	Afyonkarahisar
971	ingastan yapmak	Bilerek, yalandan yapmak.	İletişim/ Yalan	Aydın
972	innelemek	Dokunaklı söz söylemek.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Niğde
973	insalkıya vurmak	Oyalamak, geciktirmek.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Çorum
974	ir görmek	Uygun görmek.	Karar Verme/ Kabul	Niğde
975	irdelemek (I)~irdelemek	1. Bir şeyin üzerine fazlaca düşmek, incelemek, araştırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Denizli, Balıkesir, Samsun, Kars, Amasya, Giresun, Trabzon, Gümüşhane, Sivas, Ankara, Zonguldak, Nevşehir
976	irdelemek (II)	Seçmek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	Giresun
977	irdelemeyh	2. Dedikodu yapmak: Bu işi beğenmezsen beğenme daha ne irdeliyersen.	İletişim/ Dedikodu	Bayburt, Kars
978	irdemek	6. Araştırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Giresun
979	irenk etmek (I)	2. Aldatmak, hile yapmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Konya, İçel
980	irenk etmek (II)	Anıştırmak, dolayısıyla anlatmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Denizli
981	irilemek (I)	1. Kavun, karpuz, portakal vb. şeylerin irisini seçmek, ayırmak. 3. Davarın beslenmişini, iyisini seçmek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	Isparta, Denizli, Kütahya, Gümüşhane, Sivas, Konya, İçel, Muğla, Burdur, Niğde
982	irkilmek (II)	Düşünmek.	Düşünme	İzmir
983	irtişmek	Yaşına göre ileri zekâlı olmak.	Bilinç/ Bilinç Açıklığı	Niğde
984	istifil olmak	Anlaşmak, hesaplaşmak, yüzleşmek.	Uyum ve Benzerlik	Ankara, Kayseri, Niğde, Kıbrıs
985	işgillenmek (I)	Hatırlamak.	Bellek/ Hatırlama	Osmaniye, Konya
986	işgillenmek (II)	Sürekli bir şeyle uğraşmak, oyalanmak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Giresun

987	işlenmek	Boş duramamak, bir şeylerle uğraşmak: Taze işlen ip duruyor.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Balıkesir
988	itişmek	2. Yarışmak, rekabet etmek.	Mücadele ve Rekabet/ Yarış	Ankara, Mersin, Muğla
989	itizi oynatmak	Hile yapmak, birine oyun oynamak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Samsun
990	itlemek	1. Kışkırtmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Kastamonu, Çorum, Gümüşhane
991	ivdiklemek	İnceden inceye araştırmak, soruşturmak, incelemek.	Araştırma ve İnceleme	Denizli, Düzce, Bolu, Giresun, Kırşehir, Kayseri, Ankara, Gümüşhane
992	ivirt ivirt etmek	İnceden inceye araştırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Adana
993	ivirtlemek (II)	İsteklendirmek, özendirmek, kışkırtmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Balıkesir
994	ivitlemek	1. Ayırmak, seçmek, ayıklamak. 2. Aramak, araştırmak. 4. Öğüt vermek.	1. Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme 2. Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme 4. Öğüt	Balıkesir, Eskişehir, Kastamonu, Çorum, Samsun, Amasya, Yozgat, Ankara, Niğde, Adana, Bursa, Maraş, Kırşehir, Kayseri
995	iyaşmak	Yarışmak: Bahçe yapmakta bunlar birbirleriyle iyaşılar.	Mücadele ve Rekabet/ Yarış	Osmaniye, Adana
996	ieşmek	1. Yarışmak. 2. Tartışmak. 3. Yapılması istenilen bir işi, duymamazlığa, anlamamazlığa gelmek.	1. Mücadele ve Rekabet/ Yarış 2. İletişim/ Tartışma 3. Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Maraş, Yozgat, Osmaniye, Adana, Artvin, Sinop, Sivas
997	izleştirmek	Araştırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Konya
998	kabak doğramak	Yalan söylemek, abartmak.	İletişim/ Yemin	Kıbrıs
999	kabartmak	1. Coşturmak, kışkırtmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Isparta, Denizli, Ordu, Eskişehir, Sivas, Niğde, Kıbrıs, Edirne
1000	kâbetmek	Konuşmak, söylemek: Çocuk kâbetmeğe daha başlamadı.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Kars
1001	kadanmak (I)	1. Dayanmak, direnmek.	Sabır	Amasya

1002	kağıldaşmak	Gürültü yapmak, sesli konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Çorum
1003	kağlamak (II)	Birinin arkasından konuşmak.	İletişim/ Dedikodu	Kayseri, Konya
1004	kahalamak	Ters cevap vermek, karşı gelmek	İletişim/ Cevap Verme	İçel
1005	kahirsenmek	Üzüntüsünü anlatmak: Bizim kız dün çıka geldi, kahirsendik ağladı.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Çorum, Bulgaristan
1006	kakınmak	1. Uğraşmak, didinmek.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Sinop
1007	kakışmag	1. Dedikodu etmek: İki gelin durmadan kakışıyor.	İletişim/ Dedikodu	Burdur
1008	kaldır etmek	Kışkırtmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	İsparta
1009	kalle çekmek	Gelirini, bütçesini yoklamak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Niğde
1010	kalvermek	Salmak, koyvermek.	Karar Verme	Edirne
1011	kamalamak	Oyunda yenmek.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Samsun
1012	kamamak (III)	1. Birini eleştirmek.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Ordu, Giresun
1013	kamandırmak	Kandırmak, inandırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Edirne
1014	kamartmak	Kavgayı kızıştırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Tekirdağ
1015	kamınazlamak	Dedikodu yapmak.	İletişim/ Dedikodu	Afyonkarahisar
1016	kamış koymak	Kapalı söz söylemek, dokundurmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Kırklareli
1017	kanaralamak (II)	Abartarak konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Maraş
1018	kangıldamak	Bunamak.	Bellek/ Unutma	Sivas
1019	kanıktırmak	1. Alıştırmak.	Uyum ve Benzerlik	Burdur, Sivas, Adana
1020	kanırmak (II)	Bir şeyi benimsemek, kendinin olduğunu ileri sürmek: Seniha elmaları kanırdı.	Uyum ve Benzerlik	Aydın
1021	kanışmak (II)	1. Pazarlıkta uyuşmak, anlaşmak.	Paylaşmak	Burdur, Tekirdağ
1022	kanlaşmak	Ortak malları anlaşarak paylaşmak.	Paylaşmak	Çankırı
1023	kantarlamak	1. Denemek, sınamak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Deneme ve Sınama	İsparta, Burdur, Denizli, İzmir, Kocaeli, Düzce, Bolu

1024	kantin atmak	1. Yalan söylemek, aldatmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Isparta, Denizli, Manisa, Eskişehir, Trabzon, Muğla
1025	kapınmak (II)	Uymak, benzemek: Sen onlara kapınma.	Uyum ve Benzerlik	Maraş
1026	kapınmak	2. Çabalamak, uğraşmak. 6. Aldanmak	Aldanma ve Yanılma	Niğde, Artvin, Edirne
1027	kara yapmak	1. Düzen, hile yapmak. 2. Suçunu başkasına atmak.	1. Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma 2. Manipülasyon ve Yanıltma/ İftira	Burdur
1028	karaçalmak	İftira etmek, kara sürmek.	Manipülasyon ve Yanıltma/ İftira	Niğde, İçel
1029	karaçlamak	Suç atmak, karalamak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ İftira	Konya
1030	karamak (I)	1. Birisinin arkasından kötü konuşmak, kötülemek.	İletişim/ Dedikodu	Isparta, Çanakkale, İstanbul, Çorum, Amasya, Tokat, Gaziantep, Maraş, Sivas, Yozgat, Kırşehir, Kayseri, Nevşehir, Konya, Osmaniye, Adana, İçel, Eskişehir
1031	karavillemek	1. Gizlice araştırıp öğrenmek. 2. Tasarlamak, oranlamak.	1. Bilme 2. Uyum ve Benzerlik	Isparta, Denizli, Konya, İçel, Muğla
1032	karçunlanmak	Emretmek.	İletişim/ Emir ve Buyruk	Ordu
1033	karemet etmek	Kara çalmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ İftira	Gaziantep, Sivas, Yozgat, Adana
1034	kareramak	Okunan bir yazıyı ya da bir olayı tam olarak anlamak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Gaziantep
1035	kargış vermek	Karşılık vermek.	İletişim/ Cevap Verme	Elâzığ
1036	karmak (VII)	2. Birisinin arkasından kötü konuşmak.	İletişim/ Dedikodu	Kilis, Gaziantep, Sivas
1037	karnına yazmak	Mimlemek.	Karar Verme/ Değer	Ankara
1038	karpızlamak	Birini övücü sözler söylemek.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	İçel
1039	karşı karşı söylemek	Karşısındakini kızdıracak söz söylemek.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Sivas
1040	kartanlamak	Yoldan çıkmak, davranışlarında şaşmak.	Aldanma ve Yanılma	Samsun
1041	kasarlanmak (I)	2. Soğukkanlı olmak, dayanmak.	Sabır	Gaziantep
1042	kasavan atmak	Abartarak, yüksekten atarak konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	İçel

1043	kasıtmak	Söylenen sözü anlamamak, aldrış etmemek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Konya
1044	kasmak (II)	Kandırmak, aldatmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Çorum, Yozgat
1045	kaşarmak	Az konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Kayseri
1046	kaşdarmak	Becermek, bir işi yapmak, başarmak.	Mücadele ve Rekabet/ Başarı ve Beceri	Kastamonu, Tokat, Samsun
1047	katı pek söylemek	Kuvvetle uyarmak, tenbih etmek.	Öğüt	Aydın, İzmir, Muğla
1048	katıklamak (I)	2. Dayanmak, sabretmek.	Sabır	Rize
1049	kavaksınmak	Kulak vermek, önemsemek.	Dikkat	İçel
1050	kavranmak	4. Anlamaya çalışmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	İçel
1051	kavraşmak	Tartışmak.	İletişim/ Tartışma	Afyonkarahisar, Muğla
1052	kavsaklamak	Anlamak, farkına varmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Manisa
1053	kavşahmak	Dedikodu etmek, söz götürmek.	İletişim/ Dedikodu	Denizli
1054	kavşarmak	İki kişiyi birbirine düşürmek: Sen o gün Ali'yi benimle kavşardın kavga çıktı.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Eskişehir
1055	kavuza çekmek	Oyunda yenmek, kazanmak.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Adana
1056	kaydelemek	1. Kendine özen göstermek.	Dikkat	Çorum
1057	kayışa getirmek	Kandırmak, aldatmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Kıbrıs
1058	kaynaşmak	Konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Samsun
1059	kazıl kıvratmak	İyi, kazançlı iş yapmak, becermek.	Mücadele ve Rekabet/ Başarı ve Beceri	Denizli
1060	kazımak	Önem vermek, önemsemek: Yanına gittim de beni hiç kazımadı.	Karar Verme/ Değer	Konya
1061	kazlamak (I)	Aldatmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Afyonkarahisar, Gaziantep, Sivas
1062	kazlanmak	Aldatılmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Gaziantep
1063	kefeleşmek	3. Ayaküstü konuşmak, özel olarak görüşmek.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Konya, İçel

1064	kefeze etmek	Çok konuşmak, baş şişirmek.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Artvin
1065	kefileşmek	Konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Konya
1066	keflemek (IV)	Birisini dövmek için ant içmek: Hamza seni kefliyor ayağını denk al.	İletişim/ Yemin	Sivas
1067	keherlenmek	İş yapmaya üşenmek.	Tembellik	Bursa
1068	kelle çekmek	Biçilmiş buğday destelerinden tohum için iyi başakları seçmek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	Amasya
1069	kemçirmek (I)	2. Sert ve kötü konuşmak. 3. Söylediği belli olmadan karşılık vermek, homurdanmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Niğde, Antalya
1070	kenaz etmek	Sanmak, ummak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Varsayım	Adana
1071	kenneşmek	2. Danışmak, konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	İstanbul
1072	kepsap etmek	Tembellik etmek.	Tembellik	Samsun
1073	keptirmek	Oyunda yenmek, batmasına neden olmak.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Adana
1074	kepür küpür konuşmak	Ne konuştuğunu bilmemek, saçmalamak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Sivas
1075	keramet etmek	Yetinmek.	Karar Verme/ Kabul	Isparta
1076	kerçlemek	2. Zıddına söz söylemek.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Bolu
1077	kerifsinmek	Savsaklamak.	Tembellik	Kastamonu
1078	kertmek (II)	1. Kendine yontmak, çıkarını düşünmek.	Düşünme	Maraş
1079	kesene kesmek	Mal sahiplerinin vereceği bekçi ücretini kararlaştırmak: Yarın bağların kesenesi kesilecek.	Karar Verme/ Karar	Çankırı
1080	kesserlemek (I)	Uydurmak.	İletişim/ Yemin	İzmir
1081	kesimlemek	Oranlamak, tahmin etmek.	Tahmin	Çanakkale, Amasya, Niğde
1082	kesişmek	Pazarlıkta anlaşmak, uyuşmak.	Karar Verme/ Karar	Kastamonu, Sakarya, Amasya, Giresun, Kayseri, Niğde
1083	kesmek	Öykünmek.	Uyum ve Benzerlik	Isparta
1084	keşlenmek (I)	1. Anlamsız, saçma sapan konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Niğde
1085	ket küt etmek	Korkutucu söz söylemek, çok konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Niğde
1086	keviklenmek	Birinden yararlanmak için onu tutar görünmek.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Kayseri

1087	keviksinmek	Ufak ve değersiz şeylere önem vermek.	Karar Verme/ Değer	Kırklareli
1088	kevşetmek	Oranlamak, kestirmek.	Tahmin	İçel
1089	kıcık vermek	1. Dedikodu yapıp iki kişiyi birbirine düşürmek, kışkırtmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Maraş, Konya, Mersin, Muğla, Artvin, Sivas, Urfa, Niğde, Çankırı
1090	kıcırganmak	İlgi göstermemek, önemsememek.	Karar Verme/ Değer	Çankırı
1091	kıcırı bükme (II)	İşten vaz geçmek.	Karar Verme/ Karar	Niğde
1092	kıdırmak (II)	1. Kız aramak, araştırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Kastamonu
1093	kığırma (IV)	Yiğitlik göstermek, yenmek.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Manisa
1094	kığışdamak (II)	Yerli yersiz konuşmak: Soğan kabuğundan kaynana olsa kığıştar.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Niğde, Kastamonu
1095	kılınmak (I)	3. Yapılan işe dikkat etmek: Herkes yapacağı işin iyi olmasına kınılmalı.	Dikkat	Artvin
1096	kılınmak (II)	1. Yaltaklanmak, boyun eğmek.	Karar Verme/ Kabul	Burdur, İstanbul, Çorum, Samsun, Amasya, Trabzon, Artvin, Gaziantep, Maraş, Sivas, Kayseri, Adana, Mersin, Kırşehir
1097	killensinmemek	İnsan yerine koymamak, önem vermemek.	Karar Verme/ Değer	Kütahya
1098	kımçıtma	Uyarmak, sezdirmek.	Tahmin	Niğde
1099	kınamak [kınamağ]	Ayıplamak.	Karar Verme/ Değer	Afyonkarahisar, Isparta, Burdur, Denizli, Aydın, İzmir, Manisa, Balıkesir, Kütahya, Eskişehir, Düzce, Bolu, Kastamonu, Çankırı, Çorum, Sinop, Amasya, Tokat, Trabzon, Rize, Artvin, Erzincan, Van, Bitlis, Diyarbakır, Malatya, Gaziantep, Hatay, Maraş, Sivas, Yozgat, Ankara, Kayseri, Niğde, Konya, Adana, Mersin, Antalya, Muğla, Edirne, Kerkük
1100	kıncıfma (II)	Üşenmek.	Tembellik	Maraş
1101	kındırmak (II)	1. Kandırmak, inandırmak. 2. Kışkırtmak: Ahmet'i kındıranlar var.	1. Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma 2. Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Bilecik, Bolu, Niğde, Trabzon, Edirne

1102	kındışlamak	Çok incelemek: Çok kındışlayan ya kele düşer ya köre.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Sinop
1103	kınıkmak (I) [kânıhmak]	3. Benimsemek: Durmuş bu öküzü kınıktı. 4. Bilmediğini iyice öğrenmek. 6. Alışmak: Önceleri bal yiyemiyordum, şimdi kınıktım.	1-6. Uyum ve Benzerlik 4.Bilme	Samsun, Sivas, Çanakkale, Amasya, Balıkesir, Hatay, Artvin
1104	kınıtmak (II)	Bir şeyi, bilgiyi olduğu gibi ansımak, ezberlemek.	Bellek/ Akılda Tutma	İzmir
1105	kınmak (III)	Aldanmak.	Aldanma ve Yanılma	Kırşehir
1106	kıpçıtma	2. Yalan söylemek.	İletişim/ Yemin	Çorum
1107	kırçalatmak	Kinayeli söz söylemek.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Aydın
1108	kırıklanmak (I)	2. Çıkarı için boyun eğmek.	Karar Verme/ Kabul	Denizli, Çankırı, Gaziantep, Sivas, Muğla, Aydın, Isparta
1109	kırıtmak (I)	5. Başı yere eğerek düşünmek.	Düşünme	Sivas
1110	kırlanmak	Çok konuşmak, gevezelik etmek.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Çorum
1111	kırmacını almak [kırmağ]	Yenmek: Bir adam hep kırmacımızı aldı.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	İçel
1112	kırpışmak (III)	Çevresindekilerle sürekli tartışmak: Ahmet kırpışmadan duramaz.	İletişim/ Tartışma	Çankırı
1113	kıskıslamak	Kışkırtmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Kars, Muğla
1114	kıtmak	Çocuklar oyunda birbirini yenmek, ütmek.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Konya
1115	kıtır atmak	Yalan söylemek.	İletişim/ Yemin	Kocaeli, Düzce, Bolu, Kırşehir, Niğde, Elâzığ
1116	kıvlamak (I)	Kışkırtmak, isteklendirmek.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Kayseri
1117	kıyıcığından geçmek	Görüp geçirmek: Böyle olduğumuza bakma, biz de bolluk içinde yaşamanın kıyıcığından geçtik.	Bilme	Niğde
1118	kıypışmak	Kıskançlık nedeniyle birisiyle yarışmak, boy ölçüşmek.	Mücadele ve Rekabet/ Yarış	Balıkesir
1119	kızırkanmak	Yalandan nedenlerle işten kaçmak, savsaklamak.	Tembellik	Balıkesir, Gaziantep
1120	kızıştırmak	Fit sokmak: Onu Hasan kızıştırmış.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Zonguldak
1121	kıflıyebilmek	Bir işin altından kalkmak, başarmak: Hasannañ güleşmeyi kıflıyebilersen mi?	Mücadele ve Rekabet/ Başarı ve Beceri	Kars
1122	kirinmek (I)	Kendine verilen işi başkalarına gördürmek için tembellik etmek, üşenmek: Kirinme, kalk git de gel.	Tembellik	Amasya, Ordu

1123	kirvelemek	Söyleşmek, konuşmak: Ali ile Hasan odada kirveleşiyorlar.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Nevşehir
1124	kişiflemek (III)	Birini kötölemek, suçlamak, çekiştirmek.	Manipülasyon ve Yanılma/ İftira	Adana
1125	kişkirtmek~ kişgirtmek	Kışkırtmak, saldırtmak.	Manipülasyon ve Yanılma/ Kışkırtma	Aydın, Eskişehir, Samsun, Gaziantep, Maraş, Hatay, Sivas, Niğde, Muğla, İçel, Çorum, Ordu, Giresun, Trabzon, Rize, Artvin, Malatya, Afyonkarahisar, Isparta, Manisa, Antalya, Tokat
1126	kodak atmak	Oyunda yenmek.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Samsun
1127	kof atmak	Yalan söylemek, abartmak.	İletişim/ Yemin	Çorum
1128	koğlamak	Arkadan çekiştirmek, dedikodu etmek.	İletişim/ Dedikodu	Denizli, Çorum, Amasya, Çankırı, Gümüşhane, Sivas, Ankara, Niğde, Adana, Kırıkkale, Muğla, Isparta, Gaziantep, Tekirdağ, Manisa, Balıkesir, Mersin, Bilecik, Eskişehir, Trabzon, Maraş, Uşak, Afyonkarahisar, Burdur, Aydın, İzmir
1129	kokozlanmak	Kurnazlık düşünmek: Ne kokozlanıyorsun moruk?	Düşünme	Manisa
1130	kolkırmağ	Dolandırıcılık yapmak, düzmecilik yapmak.	Manipülasyon ve Yanılma/ Aldatma ve Kandırma	Kerkük
1131	koltuklamak	2. Kışkırtmak, fit vermek, desteklemek: Ahmet'i arkadaşları koltuklayıvermişler o da öğretmeniyile kavga etmiş.	Manipülasyon ve Yanılma/ Kışkırtma	Manisa
1132	kom edivermek	Kışkırtıvermek, ayaklandırmak.	Manipülasyon ve Yanılma/ Kışkırtma	İçel
1133	komsilamak	Birinin arkasından konuşmak, çekiştirmek.	İletişim/ Dedikodu	Rize
1134	kort basmak (II)	Tembellik etmek (mecazî anlamda).	Tembellik	Muğla
1135	koşaştırmak	Kavga edenleri kışkırtmak, kavgayı kızıştırmak: Sen de bu döğüşenleri ayıracağına boyuna koşaştırıyorsun.	Manipülasyon ve Yanılma/ Kışkırtma	Giresun
1136	koşulmak (II)	Bir işe önyak olmak, önderlik etmek.	Yönetme	Amasya
1137	koşulmak	2. Yarışmak.	Mücadele ve Rekabet/ Yarış	Hatay
1138	koşuntuya gitmek	Uyuntuluk etmek, bilinçsizce davranmak.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Niğde

1139	kotarmak (II)	1. Bir işi bitirmek, başarmak.	Mücadele ve Rekabet/ Başarı ve Beceri	Burdur, İzmir, Manisa, İstanbul, Sinop, Samsun, Amasya, Tokat, Sivas, Kırklareli
1140	kotarmak (IV)	Konuşmak, söylemek: Adam oldu da laf kotarıyor.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Diyarbakır
1141	kovuşturmak	2. Kendi işiyle uğraşmak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Ordu
1142	koyalmak (II)	2. Durulmak, uslanmak.	Karar Verme/ Karar	Niğde
1143	kozaklamak	Saçmalamak, saçma sapan konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Niğde
1144	köçürmek (II)	Kendi yazısına bir makaleden bölümler almak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Çözümleme	Trabzon
1145	kökür olmak	Ezilmek, uğraşmak, didinmek.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Kars
1146	köntöy köntöy söylemek	Ters ters söylenmek, aksi konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Kars
1147	körelemek (I)	Yenmek, kötü duruma getirmek.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Burdur
1148	körüktürmek [körük virmek]	1. Bir kimseyi başka birinin kötülüğü için kışkırtmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Sivas, Niğde
1149	kubaşmak	3. Paylaşmak, bölüşmek.	Paylaşmak	Çorum
1150	kubeşmek	İş işlerken yarışmak (kadınlarda).	Mücadele ve Rekabet/ Yarış	Afyonkarahisar
1151	kubuduk atmak	Yalan söylemek, övünmek.	İletişim/ Yemin	Isparta, Konya, Adana
1152	kubuz atmak	Yalan söylemek.	İletişim/ Yemin	Rize, Antalya, Kocaeli
1153	kuduldamak	Birkaç kişi bir arada az sesle konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Manisa
1154	kumat etmek	Emretmek.	İletişim/ Emir ve Buyruk	Denizli
1155	kumatlamak	Ayaklandırmak, uyarmak.	Öğüt	Afyonkarahisar
1156	kurcanmak	2. Çabalamak, uğraşmak: Bağda biraz kurcandım.	Gayret ve Çaba	Denizli, Muğla, Çorum
1157	kurdanmak [kurdamak]	3. Oyalanmak, uğraşmak, az çalışmak.	Tembellik	Çorum, Sivas, Niğde, Konya, Mersin
1158	kurşamak	Aldatmak, kandırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	İstanbul

1159	kurtlanmak	Çabalamak, debelenmek.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Kars
1160	kuskunu kopmak (I)	Bir işi bitirmek için çok emek vermek, güçlükle başarmak.	Mücadele ve Rekabet/ Başarı ve Beceri	Düzce, Bolu
1161	kuş kayınmak	Akılsızlık etmek.	Düşünme	Gümüşhane
1162	kuşkuş etmek (II)	Çok istemek, dayanamamak.	Sabır	Gaziantep
1163	kuyruğu tava sapına dönmek	Uslanmak.	Karar Verme/ Karar	Niğde
1164	kücülemek (II)	Başarmak: İş kücülermeli.	Mücadele ve Rekabet/ Başarı ve Beceri	Adana
1165	küçüksünmek	Küçük görmek, küçümsemek.	Karar Verme/ Değer	Düzce, Bolu
1166	külküpur olmak	Bir düşünce ya da birinin uğruna kendini yok edercesine çabalamak, kul köle olmak: Onu yetiştireceğim diye külküpur oldun.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Niğde
1167	küllemek	1. Göz boyamak, aldatmak: Gözümü külleme, anlamaz değilim.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Rize
1168	küvermek	Bırakmak, koyvermek.	Karar Verme/ Karar	İzmir, Bilecik
1169	küvlemek [küv vermek]	Birini başkasına karşı kıskırtmak, fitlemek.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kıskırtma	Sivas
1170	küymek (I)	3. Sessiz olmak.	Sessizlik	Samsun
1171	laf atmak	Yalan söylemek.	İletişim/ Yemin	Gaziantep
1172	laflanmak [laflaşmak]	Konuşmak, dertleşmek.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Samsun
1173	lahırdamağ	Konuşmak: Boş bardak gibi ne lahırdayıp duruyon.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Yozgat
1174	lakırdamak	2. Gereksiz konuşmak.	İletişim / Olumsuz Konuşma	Denizli
1175	laklak çalmak [laklakı çalmak]	Dedikodu etmek.	İletişim/ Dedikodu	Denizli, Niğde, Kerkük
1176	laline yaramak	İşine gelmek: Laline yararsa al.	Uyum ve Benzerlik	Niğde
1177	lañ lañ atmak	Yetkisi olmadan konuşmak, yüksekten atmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Niğde
1178	langırdamak	1. Gevezelik etmek. 2. Bağırarak konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Kayseri, Kırklareli, Kocaeli, Niğde
1179	lap lap konuşmak	Büyük konuşmak, bilgiçlik taslayarak konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Van

1180	laşka geçmek	Aldırış etmemek, dikkat etmemek.	Dikkat	Trabzon
1181	lipik atmak	Oyunda sayı üstünlüğü kazanmak.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Gümüşhane
1182	lom lom atmak (I)	Sözünü bilmeden, yerli yersiz konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Gaziantep
1183	lombadak inmek	Damdan düşercesine söz söylemek.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Isparta
1184	lombak basmak	Oyunda yenmek, kama basmak.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Samsun
1185	lomburdak atıvermek	Düşündüğünü çekinmeden söyleyivermek.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Denizli
1186	löklemek	Aldatmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Tokat
1187	madik atmak	Aldatmak, kandırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Tokat
1188	mafdan geçinmek	Para ve emek vermeden yararlanmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Gümüşhane
1189	mağramak	Önem vermemek.	Karar Verme/ Değer	Sivas
1190	mağsimek	Değer vermek, önem vermek, önemli saymak.	Karar Verme/ Değer	Kırşehir, Nevşehir, Kastamonu, Eskişehir, Tokat, Amasya, Ordu, Çankırı, Sivas, Ankara, Erzincan, Mersin, Yozgat, Kayseri
1191	mahalsinmek	2. Gerçek sanmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Varsayım	Eskişehir
1192	malak atmak	Oyunda sayı kazanmak, kama yapmak.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Muğla
1193	malaklamak (IV)	2. Çabalamak, uğraşmak, didinmek.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Denizli
1194	malaklamak	Oyunda yenmek: Teneffüste Gülsüm'ü malakladım.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Muğla
1195	malımsımak~ malsınmak	Başkasının malını benimsemek.	Uyum ve Benzerlik	Niğde, Gaziantep
1196	mangıramak	1. Yüksek sesle konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Mersin
1197	mapsınmamak [mâsumamak]	Adam yerine koymamak, önem vermemek.	Karar Verme/ Değer	Kayseri, Ordu
1198	mâsimek	Değer vermek, önem vermek, saymak.	Karar Verme/ Değer	Kayseri
1199	maskallamak (I)	2. Bir işi çok incelemek, bir şeyin üzerine varmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Trabzon

1200	mastır olmak	Sarhoş olmak.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Amasya
1201	meta atmak	Savsaklamak, gerektiği kadar önem vermemek.	Tembellik	Bolu
1202	matıflamak~ matuflamak	Bunamak.	Bellek/ Unutma	İstanbul, Isparta, Ankara, Konya
1203	may may etmek	Paylaşmak, kapışmak.	Paylaşmak	Denizli
1204	maymak	Çaymak.	Karar Verme/ Karar	Bursa
1205	maymalamak	Kararsızlığa düşmek, afallamak.	Karar Verme/ Kararsızlık	Bilecik
1206	mecelleşmek	Ağız kavgası yapmak, tartışmak.	İletişim/ Tartışma	Bolu, Kastamonu
1207	mecelleşmek	Uğraşmak, didinmek.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Muğla
1208	meçe getirmek	Yoluna koymak: Bu işi meçe getirinceye kadar neler çektim.	Yönetme	Bayburt, Gümüşhane
1209	mehel görmek	Yaraşır, uygun görmek.	Uyum ve Benzerlik	Isparta, İzmir, Eskişehir
1210	mehelimsemek	Benimsemek: Ali işi mehelimsiyerek yapar.	Bilme	Tokat
1211	mehersimek [mehesimek]	Önem vermek.	Karar Verme/ Değer	Kastamonu, Çorum
1212	mehesimek	Ummak, beklemek: Ondan eyle şey mehesimezdük.	Tahmin	Gümüşhane
1213	mekir mekir mekletmek	Sürekli çabalatmak, koşturmak: Bu çocuk beni bugün mekir mekir mekletti.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Burdur
1214	mêsimemek [meğersimemek]	Önemsememek.	Karar Verme/ Değer	İçel, Çankırı
1215	mesmiye almak	Önem vermek.	Karar Verme/ Değer	Yozgat
1216	metini dürmek	Birisini yenmek, ününü kaybettirmek.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Denizli
1217	metletmek	Hasmını yenmek.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Burdur
1218	mevikleşmek	Danışmak, bir konu üstünde birkaç kişi birlikte karar vermek.	Karar Verme/ Karar	Mersin, İçel
1219	mıh dememek	Hiç söz söylememek.	Sessizlik	Denizli
1220	mıngıllamak	Burundan konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Kars
1221	mınmın etmek	Bir sözü yarım yamalak ve alçak sesle anlatmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Erzincan
1222	mırığı düşmek	Gururunu, saygınlığını, gücünü kaybetmek.	Karar Verme/ Değer	Sivas
1223	mırın gırın etmek	Kararsızlık, isteksizlik göstermek.	Karar Verme/ Kararsızlık	İzmir, Trabzon, Erzincan, Muğla

1224	mırın kırın etmek	İleri geri konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Kocaeli
1225	mırlaşmak [mırlaşmağ]	1. Tartışmak, ağız kavgası etmek.	İletişim/ Tartışma	Aydın, Sivas, Gümüşhane
1226	mırt mırt etmek	2. Yarım yamalak anlatmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Denizli
1227	mısmıllamak	Temize çıkarmak.	Karar Verme/ Kabul	Kastamonu
1228	mıt mıt etmek	Alçak sesle konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Amasya
1229	mıymak	Caymak	Karar Verme/ Karar	Adana
1230	moşörülüşmak	Bir kaç kişi, gizli konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Ordu
1231	muhat olmak	Dikkat etmek, bakmak, gözetmek.	Dikkat	Düzce, Bolu, Çorum, Bayburt, Kars, Ankara, Niğde, Kırşehir, Tokat
1232	munamak	Bunamak.	Bellek/ Unutma	Uşak
1233	musturluk etmek	1. Bilmezlikten gelmek. 2. Kandırır biçimde konuşmak, ağız yapmak.	1. Bilme 2. Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Sivas, Amasya
1234	muştalamak (II)	Zarar gelici söz söylemek.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Muğla
1235	muşulamak [muşlamak]	1. Homurdanmak, karnından konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Afyonkarahisar, Trabzon
1236	mut olmak	Sonunda bir şeyi kabul etmek: Döndüm dolaştım yine buna mut oldum değil mi?	Karar Verme/ Kabul	Sivas
1237	müte atmak	Önem vermemek, dinlememek: Hasan hocanın bu lafını müte atma.	Karar Verme/ Değer	Bolu
1238	natıflamak	Bunamak.	Bellek/ Unutma	İçel
1239	nızarmak	Caymak.	Karar Verme/ Karar	Ankara
1240	nodullamak (II)	Uyarmak, hatırlatmak.	Bilinç/ Bilinç Açıklığı	Kocaeli, Zonguldak, Samsun, Amasya, Kırklareli
1241	nodullamak	Aklını başına getirmek, uyarmak	Bilinç/ Bilinç Açıklığı	Çorum, Yozgat
1242	obartmak (I)	2. Yalan söylemek.	İletişim/ Yemin	Muğla
1243	ocak saymak	Bir şeyi tabu saymak.	Karar Verme/ Değer	Maraş
1244	ocalamak bucalamak	Kararsızlık etmek.	Karar Verme/ Kararsızlık	Gaziantep

1245	ocuşlamak	Tutmak, benimsemek, desteklemek.	Uyum ve Benzerlik	Kerkük
1246	oğuşmak	Yarışmak.	Mücadele ve Rekabet/ Yarış	Burdur
1247	oğşamak (I)	Benzemek, andırmak.	Uyum ve Benzerlik	Maraş, Çorum, Artvin
1248	oğşatmak	Benzetmek, yansılamak.	Uyum ve Benzerlik	İzmir
1249	oğumak	2. Öğrenim yapmak.	Bilme	Kars
1250	oka yatmak (I)	Verilen sözü yerine getirmemek.	İletişim/ Yemin	Amasya
1251	okşamak	Benzemek.	Uyum ve Benzerlik	Çorum, Yozgat, Kayseri
1252	okuşmak	1. Birbirine üstün gelmeye çalışmak, çarpışmak. 2. Öğrenciler birbirleriyle okuma yazma yarışması yapmak.	1. Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük 2. Mücadele ve Rekabet/ Yarış	Sakarya, Denizli, Kayseri
1253	olçumlanmak	2. Anlar görünerek her işle uğraşmak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Niğde, Konya
1254	onamak (II)	Üstün tutmak, yeğlemek.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	İzmir
1255	onarmak (III)	Bir işi özenle yapmak, başarmak.	Mücadele ve Rekabet/ Başarı ve Beceri	Burdur, Bilecik, Niğde
1256	oñdurmak	1. Yetiştirmek, olgunlaştırmak.	Bilme	Çorum
1257	onurmak	Başarmak.	Mücadele ve Rekabet/ Başarı ve Beceri	Bursa
1258	oranlamak	Düşüncesizce davranmak.	Düşünme	Konya
1259	orsa porsa vurmak	Savsaklamak.	Tembellik	Niğde
1260	ortaya söylemek	Bir kimseyi belirtmeden genel olarak konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Niğde
1261	osmak (I)	1. Karşılaştırmak: Herkesi kendine osma, aldanırsın. 2. Sanmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ 1. Karşılaştırma 2. Varsayım	Ankara, Giresun
1262	osmak	Saymak, önem vermek.	Karar Verme/ Değer	Gümüşhane
1263	osmamak	Önem vermemek, aldırmamak.	Karar Verme/ Değer	Giresun
1264	oşamak~oşamak	Benzemek.	Uyum ve Benzerlik	Konya, İçel
1265	oşartmak	2. Kızıştırmak: Ali, o kadar oşartma kavgaya başlayacaklar.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Ankara

1266	oşatmak	Benzetmek.	Uyum ve Benzerlik	Konya
1267	otlatmak	Aldatmak, yalan söylemek.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Aydın
1268	oturum etmek	Bir iş için toplanıp konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Kars
1269	oturuşturmak	Yatıştırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Yatıştırma	Muğla
1270	oylanmak [oylamak]	2. Düşünmek, geçmiş bir olayı anımsamak.	Bellek/ Hatırlama	Aydın, Eskişehir, Adana
1271	oymak (I)	Söze karşılık vermek, yanıtlamak.	İletişim/ Cevap Verme	Muğla
1272	oytarmak	Aldatmak, oyalamak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Gümüşhane
1273	ozmak (II)	Öne geçmek, yarışı kazanmak.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	İstanbul, Tokat, Tekirdağ
1274	öçberlemek	İsteklendirmek, kıskırtmak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Sivas
1275	öçeşmek	4. Karşılıklı birbirini aldatmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Kütahya
1276	öcüne galebe gelmek	Anlaşmaya varmak, kavgadan caymak.	Karar Verme/ Karar	Bursa
1277	öğ vermek	1. Akıl vermek, akıl öğretmek. 2. Fit vermek, kıskırtmak.	1. Bilme 2. Manipülasyon ve Yanıltma/ Kıskırtma	Sivas, İçel
1278	öğermek	Överek, değer vererek genişçe anlatmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Ankara
1279	öğrenmek	Bir şeye alışmak, bir şeyi alışkanlık durumuna getirmek: Sigarayı öğrenmişim, terkedemem.	Uyum ve Benzerlik	Gaziantep, Maraş, Adana
1280	öğretlemek	Fitlemek, kıskırtmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kıskırtma	İçel
1281	öğüdleme	Kandırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Samsun
1282	öğürleştirmek (I)	Alıştırmak.	Uyum ve Benzerlik	Denizli
1283	öğürtlemek (I)	Ayırmak, Ayıklamak, seçmek, temizlemek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	Çanakkale, Sivas, İzmir

1284	öğürtlemek (II)	Başkasını kendi fikirlerine inandırmaya çalışmak, inandırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Ordu
1285	öğürtmek (I)	Yarış yapmak.	Mücadele ve Rekabet/ Yarış	Çanakkale
1286	öğürtmek (III)	Aldatmak, kandırmak, ayartmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	İçel
1287	öğütlemek	Birisini kandırıp bir başkasına karşı kışkırtmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Afyonkarahisar, Isparta, Denizli, Amasya, Ordu, Elâzığ, Yozgat, Edirne
1288	ökmek	Benzetmek.	Uyum ve Benzerlik	Çorum
1289	öksemek (II)	Bir işin üstüne çok düşmek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Muğla
1290	ökünmek	2. Öykü anlatmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Kütahya, Muğla, Denizli, Aydın, Samsun, Ordu, Giresun, Maraş, Kayseri, Adana, Isparta, Burdur, Amasya, Sivas, Yozgat, Ankara, Kırşehir, Niğde, Mersin, Muğla
1291	ölçermek (I)~ölçermek (II)	1. Bir konu ya da iş için düşüncelerini söyleyerek yol göstermek. 2. Kışkırtmak, ayaklandırmak, ara bozmak.	1. Bilme 2. Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Burdur, Denizli, Aydın, Gaziantep, Ankara, Mersin, Muğla, Manisa, Maraş, Isparta
1292	ölçermek (V)	Benzetmek.	Uyum ve Benzerlik	Kayseri
1293	ölçmek	Benzetmek, karşılaştırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Karşılaştırma	Niğde
1294	ölçümlemek	Tasarlamak.	Düşünme	Isparta
1295	ölçünmek (I)	1. Karşılaştırmak. 3. Yarışmak, karşısındakiyle aynı düzeyde olmak istemek.	1. Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Karşılaştırma 3. Mücadele ve Rekabet/ Yarış	Eskişehir, Samsun, Çanakkale, Kars
1296	ölçünmek	Kıyaslanmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Karşılaştırma	Çorum
1297	ölçüp dökmek	Bir şeyi inceden inceye düşünmek, ölçüp biçmek.	Düşünme	Gaziantep
1298	öleşmek (I)	Paylaşmak.	Paylaşmak	Burdur, Denizli, Aydın, İzmir, Manisa, Balıkesir, Çanakkale, Kütahya, Bilecik, Sakarya, Sinop, Ankara, Kırklareli, Tekirdağ
1299	öleştirmek	Paylaştırmak, bölüştürmek.	Paylaşmak	Aydın, İzmir, Balıkesir, Çanakkale, Sivas, Muğla

1300	ön veremeyh	Anlayış göstermek, hoş görmek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Bayburt, Kars
1301	öne geçmek	1. İleri gitmek, üstün gelmek.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Niğde
1302	öntermek	İsteklendirmek, kıskırtmak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Tekirdağ
1303	önünü bırakıp sonunu saymak	Geleceğinin kötü olasılığını düşünmek.	Düşünme	Afyonkarahisar
1304	örcelelemek	İnceden inceye sormak, kurcalamak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Samsun, Nevşehir
1305	örceleşmek (I)	Kavga eder gibi tartışmak.	İletişim/ Tartışma	Isparta, Çankırı, Çorum, Sivas
1306	örceşmek~örceşmek (I)	Bir konu üzerinde tartışmak.	İletişim/ Tartışma	Niğde, Muğla
1307	örelemek (III)	Dolambaçlı, anlamsız ve yersiz konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	İçel
1308	örgelemek	Öğrenmek.	Bilme	Gümüşhane, Iğdır, Kars
1309	örgetmek	Öğretmek.	Bilme	Elâzığ
1310	örkelemek	Aklına koymak.	Karar Verme/ Karar	Elâzığ
1311	örkünmek	Öykünmek.	Uyum ve Benzerlik	Muğla
1312	örthars etmek	Uygun düşürüp, yakıştırmak.	Uyum ve Benzerlik	Samsun
1313	örtlemek (I)	Bir şeyin iyisini kötüsünü ayırmak, seçmek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	Bursa
1314	örtlemek (II)	Birisine kötülük öğretmek.	Bilme	Giresun
1315	örülmek (IV)	2. Öfkeli öfkeli ve üsteleyerek konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Çorum
1316	öskes olmak	Becermek, başarmak: Öskes olup yapamadım bu işi.	Mücadele ve Rekabet/ Başarı ve Beceri	Muğla
1317	ösmek (II)~öşmek (II)	Benzetmek, karşılaştırmak: Öşmek gibi olmasın şurasında bir yara çıkmış.	Uyum ve Benzerlik	Niğde, Ordu
1318	ötlemek	Öğüt vermek.	Öğüt	Ankara
1319	ötlemek	Ayıklamak, seçmek	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	Isparta
1320	ötmek (III)	1. Konuşmak, sözünü etmek. 2. Alaycı bir dille konuşmak.	İletişim / Olumsuz Konuşma	Trabzon, Burdur
1321	ötmek (VI)	Oyunda kazanarak karşısındakinin elinde olanı almak.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Trabzon, Kars, Muğla

1322	ötünmek	Yalvarmak, dilemek.	Karar Verme/ İnanma	İstanbul
1323	övetlemek (I)	2. Akıl vermek.	Bilme	Giresun
1324	övüklemek	Ayırmak, seçmek.	Ayırt Etme	Kıbrıs
1325	öymek	Karşılaştırmak, örneksemek.	Uyum ve Benzerlik	Denizli
1326	öykünmek (I)	2. Anlatmak, söylemek.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Burdur, Denizli
1327	öykünmek (II)	Yarışmak.	Mücadele ve Rekabet/ Yarış	Konya
1328	öyüklemek (I)	Gizlice fısıldayıp kışkırtmak, isteklendirmek.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Isparta
1329	öyüklemek	Seçmek, ayırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	Kıbrıs
1330	özelenmek	1. Çabalamak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Kars
1331	özemek (I)	1. Savsaklamak, uzatmak: Şu işi özemedi yap.	Tembellik	Çorum
1332	özür yazır etmek	Sözde neden aramak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Adana
1333	padırlaşmak	Anlaşılmayacak gibi konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	İzmir
1334	paldırdamak (I)	Yüksek sesle ve hızlı hızlı konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Denizli, Manisa
1335	pansılamak	Yinelemek, benzetmek.	Uyum ve Benzerlik	Kayseri
1336	parmaslamak	El yordamıyla araştırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Yozgat, Bitlis
1337	parpullamak (III)	Yenmek, alt etmek: Ahmet düşmanı parpulladı.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Edirne, Artvin
1338	partal atmak [partal atmağ]	Abartılı konuşmak, yalan söylemek.	İletişim/ Yemin	Kayseri, Gümüşhane
1339	partoylamağ (I)	Sözünü bilmeden konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Kars
1340	partutuş olmağ, partutuş olmak	Çevresinde dört dönmek, önem vermek, saygı göstermek.	Karar Verme/ Değer	Kayseri, Adana
1341	pasaroflamak	Söylediğini bilmemek, bunamak.	Bellek/ Unutma	Denizli

1342	pasaruklamak	Bunamak.	Bellek/ Unutma	Muğla
1343	patıramak (I)	Yabancı dil konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Denizli
1344	patırdamak (I)	1. Anlaşılmayacak biçimde konuşmak, kendi kendine söylenmek.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Isparta, Denizli, İzmir, Manisa, Eskişehir, Kocaeli, Ordu, Niğde, Antalya, Kırklareli, Sivas, Burdur, Konya
1345	patırdaşmak (I)	1. Yabancı dille konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Burdur, Isparta, Denizli, Aydın, Manisa, Eskişehir, Niğde, Mersin, Antalya, Balıkesir, Muğla
1346	payalamak	Önem vermek, değerlendirmek.	Karar Verme/ Değer	İçel
1347	payınsamak [paysımak]	Karşısındakine gücü yeteceğine inanmak, hiçe saymak, önemsememek.	Karar Verme/ Değer	Çorum, Kayseri
1348	payınsamak	Bir kimseden çekinmek, saymak, önem vermek.	Karar Verme/ Değer	Kastamonu, Çankırı, Samsun, Amasya, Tokat, Sivas, Ankara
1349	payınsımamak [payımsamamak]	Hiçe saymak, aldırış etmemek, önem vermemek.	Karar Verme/ Değer	Ordu, Sivas, Samsun
1350	payınsınmak [paysınmak]	Hiçe sayılmaya boyun eğmek: Oğlu babasını payınsımış; babası da oğluna karşı payınsınmış.	Karar Verme/ Kabul	Çorum, Kastamonu
1351	paykam etmek [paypacak etmek]	Yağmalamak, kapışmak, bölüşmek: Buldukları altınları paykam etmişler.	Paylaşmak	Denizli, Samsun
1352	paysallamak	Caydırmak: Koyunları üçer liraya satacaktım, filan adam paysalladı.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Afyonkarahisar
1353	paysımak [paysamak]	Önem vermek, değer vermek.	Karar Verme/ Değer	Çankırı, Maraş, Kastamonu
1354	paysınmak (III)	1. Küçümsemek.	Karar Verme/ Değer	Kastamonu, Sivas
1355	paysınmamak	Önem vermemek, saymamak: Oğlan çok başıboş büyüdü, beni hiç pay sınıyor.	Karar Verme/ Değer	Kastamonu
1356	pehle kurmak	Birisini kendine yaşıtlı bilmek.	Uyum ve Benzerlik	Urfa
1357	pehle vurmağ	2. Yarışmak.	Mücadele ve Rekabet/ Yarış	Kerkük
1358	pekitmek (II)	1. Sınırlandırmak, önünü almak (mecaz).	Yönetme	Kırklareli
1359	peldirmek	Paylaştırmak, bölüştürmek.	Paylaşmak	Nevşehir
1360	pelesenk dönmek	Çok çalışma nedeniyle düşünceleri altüst olmak, bilinçsizleşmek.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Niğde
1361	pelevürt etmek	Paylaşmak, bölüşmek.	Paylaşmak	Gümüşhane
1362	peleşmek	Pay etmek, bölüşmek.	Paylaşmak	Adana
1363	pepelemek (II)	Birbirini tutmayan sözler söylemek.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Amasya
1364	perikmek (II)	1. Yadırgamak.	Uyum ve Benzerlik	Sivas

1365	persenk attırmak	Uğraştırmak, oyalamak: Bu tilki akşama kadar bizi persenk attırdı.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Muğla
1366	pertelemek	1. Gereksiz söz söylemek. 2. Söylenmemesi gerekli bir sırrı bilmeden söylemek.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Mersin
1367	peserlemek	Yatıştırmak: Ahmet fazla telaşlı peserlemek lazım.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Yatıştırma	Diyarbakır
1368	peseslemek	2. Öfkesini yatıştırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Yatıştırma	Kars
1369	peş getürmek	Uygun biçimde karşılık vermek (söz için).	İletişim/ Cevap Verme	Gümüşhane
1370	pévent etmek (II)	Araştırmak, yoklamak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Bitlis
1371	pırnımak (II)	Gizli bir işi, bir konuyu anlamak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Adana
1372	pydırmak (I)	Deli olmak, aklını kaçırmak.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	İstanbul
1373	piciktirmek	Kuşkulandırmak, kuşkulandırarak caydırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Amasya
1374	piçileşmek	Gizli konuşmak, fiskos etmek.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Nevşehir
1375	pirinçlemek	İstanbul ağzıyla konuşmak: Nekadar pirinçliyor.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Denizli
1376	pisilemek	1. Hafif sesle konuşmak, fısıldamak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Maraş, Kayseri
1377	pişilemek [pişovlamak]	Birine çok değer vermek, pohpohlamak.	Karar Verme/ Değer	Samsun
1378	piye etmek	Oyunda kandırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Gümüşhane
1379	pocutmak	Bir kimseyi herhangi bir şeyden soğutmak, vazgeçirmek.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Sivas
1380	pontmak	1. Caymak, sözünden dönmek.	Karar Verme/ Karar	Mersin
1381	ponutaya düşürmek [potunaya düşürmek]	Yerine ve zamanına uygun getirip yenmek, güç duruma düşürmek.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	İçel
1382	poydurmak	1. Caydırmak, döndürmek.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Ordu
1383	poymak	1. Caymak, dönmek: Ben bu işten poydum.	Karar Verme/ Karar	Ordu

1384	pöleşmek	Paylaşmak.	Paylaşmak	İçel
1385	pöselemek	Yenmek, yıkmak: Ahmet pehlivan hasmını pöseledi.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Muğla
1386	pusarmak (II)	2. Zihin yorgunluğu nedeniyle dalgın olmak.	Dikkat	Giresun
1387	pusmak	2. Susmak.	Sessizlik	Isparta, Malatya, İçel
1388	püskül olmak	Çok içip kendini kaybedecek denli sarhoş olmak.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Kıbrıs
1389	ruyalanmak	Cinsel düş görmek.	İmgeleme	Trabzon
1390	sadalamak (II)	Görmeyi çok istediği kimsenin birdenbire adını anmak.	Bellek/ Hatırlama	Afyonkarahisar
1391	sadalamak (II)	1. Kararsızlık göstermek. 2. Oyalamak, ağırdan almak.	1. Karar Verme/ Kararsızlık 2. Tembellik	Isparta, Balıkesir, Ankara
1392	sadılmak (I)	1. Duraksamak, kararsızlık göstermek: Ne sadılayıp duruyorsun, ne söyleyeceksen söyleyiver. 2. İncelemek, araştırmak. 3. İmgelemek, gözönüne getirmek.	1. Karar Verme/ Kararsızlık 2. Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme 3. İmgeleme	Kütahya, Amasya, İstanbul
1393	sadremeki konuşmak	Bilinçsiz, tutarsız konuşmak: Hasta ahşama varmaz; gendini bilmiyo, sadremeki konuşuyo.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Çorum
1394	sağlamak (IV)	Bitirmek, sona erdirmek, başarılı olmak.	Mücadele ve Rekabet/ Başarı ve Beceri	Hatay
1395	sak durmak	Uyanık durmak, tetikte bulunmak.	Dikkat	Eskişehir, Burdur, Çankırı, Çorum, Sivas, Kayseri, Niğde, İçel, Yozgat, Muğla
1396	sak tutmak	Uyanık durmak.	Dikkat	Tokat
1397	sakırdaşmak	Konuşmak, çene çalmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	İçel
1398	salığını almak	Bilgi almak.	Bilme	Artvin
1399	salık almak	Bilgi almak.	Bilme	Kars, Artvin
1400	salıklamak~ salıklamak (II)	Bildirmek, bilgi vermek.	Bilme	Çorum, Samsun, Sivas
1401	salıklamak (I)	1. Bir kavramı bütün öğeleri ile anlatmak, birşeyi özel ve temel niteliklerini sayarak tanıtmak, tanımlamak. 2. Yol göstermek.	Bilme	Samsun, Ordu, Van, Urfa, Gaziantep, Maraş
1402	salıklanmak	Bir şeyin nerede olduğunu sorup soruşturmak, gizlice aranmak, araştırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Eskişehir, Gaziantep, Ankara
1403	salıklaşmak (I)	1. Sözleşmek, karar vermek: Yarın köye gitmek için salıklaştınız mı? 2. Soruşturmak: Ankara'ya otobüs olup olmadığını salıklaşiver.	1. Karar Verme/ Karar 2. Problem Çözme ve Akıl Yürütme/	Isparta, Ankara

			Araştırma ve İnceleme	
1404	sallaşıktaki galmak	Gecikmek, kararsızlık yüzünden sürüncemede kalmak.	Karar Verme/ Kararsızlık	Niğde
1405	sallaşmak (I)	Uzun uzadıya uğraşmak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Samsun, Artvin, Edirne
1406	samahlaşmak	Çekişmek, tartışmak: Çocuklar niçin birbirinizle samahlaşıp duruyorsunuz?	İletişim/ Tartışma	Balıkesir
1407	samırdamak	2. Anlamsız konuşmak, saçmalamak. 3. Çok konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Isparta, Denizli, Kastamonu, Ordu, Sivas
1408	san etmek	Aldırmak, önem vermek.	Karar Verme/ Değer	Konya
1409	saçmak	1. Tasarlamak, içinden geçirmek.	Düşünme	Erzurum
1410	sankabak olmak	Başı şişmek, anlayışı azalmak: Kalabalıkta başım sankabak oldu.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Denizli
1411	sap saman söylemek	Anlamsız konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Kars
1412	sapanlamak	1. Saçma konuşmak, saçmalamak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Denizli, Kütahya
1413	sapha vurmak	Birini dolandırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Kars, Sivas
1414	sapırdamak	Kendi kendine konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Burdur
1415	sapramak	Abuk sabuk, saçma konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	İstanbul, Hatay, Kayseri
1416	savannamak	İki kişi gizli konuşmak için yanlarında bulunan üçüncü kişiyi başlarından savmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Konya
1417	savlamak	Başından savuşturmak, atlatmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Afyonkarahisar
1418	savsaklamak	İşi ağır almak, geciktirmek, oyalamak.	Tembellik	Isparta, Denizli, Aydın, İzmir, Kocaeli, Sakarya, Kastamonu, Samsun, Amasya, Giresun, Trabzon, Rize, Hatay, Sivas, Kırşehir, Kayseri, Niğde, Konya, Adana, Antalya, Muğla, Edirne, Kırklareli, Afyonkarahisar, Bursa, Eskişehir, Burdur, Balıkesir, Gümüşhane, Kars, Malatya
1419	sayıklaştırmak	Araştırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Çankırı
1420	sayınsamak	1. Hor görmek, küçümsemek, azımsamak.	Karar Verme/ Değer	Isparta, Balıkesir, Bilecik

1421	sayınsamak	Saygı göstermek.	Karar Verme/ Değer	Isparta, Balıkesir, Bilecik
1422	saylamak (II)	3. Seçmek, ayırmak.	Karar Verme/ Kabul	İzmir, Konya, Edirne
1423	saylamak	1. Söz dinlemek, boyun eğmek.	Karar Verme/ Kabul	Aydın
1424	saylanmak	Soruşturmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Eskişehir
1425	saysınmak	Tanımak, saymak.	Karar Verme/ Değer	Afyonkarahisar, Denizli, Kütahya, Niğde, Konya, Kırklareli, İstanbul, Amasya, Isparta, Kastamonu, Antalya, İçel, Muğla
1426	sebelemek (I)	Çabalamak, çırpınmak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Niğde
1427	sefitmek	Bunamak.	Bellek/ Unutma	Giresun
1428	seldir seldir söylemek	Anlamsız, saçma sapan konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Kars
1429	seleşmek	Konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Kerkük
1430	sélmek	Yararlanmak: Benim yokluğumdan seldi.	Manipülasyon ve Yaniltma/ Kışkırtma	Yozgat
1431	semelenmek	Anlamazlıktan gelmek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Bolu, Kastamonu, Artvin, Sivas
1432	sepleştirmek	Bölüp dağıtmak, paylaşmak.	Paylaşmak	Denizli
1433	sérbolmak	Bunamak.	Bellek/ Unutma	Konya
1434	sesetmeğ	Ses çıkarmak, konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Kerkük
1435	sesirgenmek	1. Sezmek, düşünmek: Sobanın yanından çekilmeyi sesirgenmiyorsun.	Düşünme	Artvin, Edirne
1436	seslemek	1. Yüksek sesle konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Çorum
1437	sesmek (I)	Susmak.	Sessizlik	Yozgat
1438	sezeklemek	Anlamak, bilmek istemek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Niğde
1439	sezgün olmak	Sezer gibi olmak.	Tahmin	Gümüşhane
1440	sezinlemek [sezirgenmek]	Sezer gibi olmak.	Tahmin	Niğde, Düzce, Edirne

1441	sezirgendirmek	Duyurmak, sezdirmek.	Tahmin	Edirne
1442	sıktığım un itmek	Bir işi başarmak.	Mücadele ve Rekabet/ Başarı ve Beceri	Niğde
1443	sınamağ	Denemek, sınamak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Deneme ve Sınama	Iğdır, Kars
1444	sınamak	Tanımak.	Bellek/ Hatırlama	Uşak
1445	sınaşmak (I)	1. Alışmak: Çocuk mektebe sınaştı. 3. Tanışmak, dost olmak.	Uyum ve Benzerlik	Balıkesir, Bursa, İstanbul, Bilecik, Eskişehir, Edirne, Kırklareli, Tekirdağ, Çanakkale, Afyonkarahisar, Denizli, Kütahya, Kocaeli
1446	sınaşmak	Birbirini denemek, karşılaşmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Deneme ve Sınama	Çorum
1447	sınaştırmak	Alıştırmak.	Uyum ve Benzerlik	Edirne, Kırklareli
1448	sındırmak (I)	3. Yenmek.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Bitlis
1449	sınıkmak	Susup kalmak	Sessizlik	Manisa
1450	sınmak (V)	2. Alışmak, uymak.	Uyum ve Benzerlik	Isparta
1451	sıpıtmak (II)	Aklını kaçırmak, sapıtmak.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Kocaeli, Samsun
1452	sıpıtmak (III)	Önem vermemek.	Karar Verme/ Değer	Ankara
1453	sırcıncımak (II)	Hasta acıya dayanmak.	Sabır	Niğde, Antalya, İçel
1454	sırpaşmak [sırınmak]	1. Dayanmak, katlanmak.	Sabır	İçel, Niğde
1455	sırsılmak	1. Bir işi bitirmek için sonuna dek uğraşmak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Nevşehir
1456	sırt sürmek	Çalışmamak, tembellik etmek.	Tembellik	Sivas
1457	sibe sürmek	Sözünde direnmek, uğraşmak, iddialaşmak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Ordu
1458	siftimek	2. Aralarından iyilerini seçmek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	Niğde
1459	siğışmek	Isınmak, alışmak, benimsemek.	Uyum ve Benzerlik	İzmir, Isparta
1460	sinciye vurmak	Detaylı, iyice düşünmek.	Düşünme	Elâzığ

1461	sinç etmek	1. Araştırmak, sormak. 2. Dikkat etmek.	1. Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme 2. Dikkat	Kerkük
1462	sinçetmek	Öğrenmek, bellemek, ezberlemek.	Bellek/ Akılda Tutma	İçel
1463	sinçilemek	Sözle ya da yazı ile birini kovulamak, jurnal etmek.	İletişim/ Dedikodu	Ordu
1464	sindirmek (I)	2. Yakıştırmak: Ne giyinse sindirir.	Uyum ve Benzerlik	Niğde
1465	sineklenmek (I)	1. Oyalanmak, tembellik etmek.	Tembellik	Denizli, Niğde, Konya, Muğla, Kırklareli
1466	sinirmek (II)	2. Yaptığı kötülüğü unutturmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Isparta
1467	sinirmek	2. İçine sindirmek, hora geçirmek.	Uyum ve Benzerlik	Denizli
1468	sinişmek (I)	Akla yatmak.	Aldanma ve Yanılma	Niğde
1469	sinmek	1. Uygun düşmek, yakışmak. 2. Alışmak.	Uyum ve Benzerlik	Çorum, Afyonkarahisar, Hatay, Kırşehir, Niğde, Konya, İçel
1470	sivtinmek (II)	Üşenmek.	Tembellik	Nevşehir
1471	soğmak (I)	Yenmek, ütmek.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Kars
1472	soğrınmak	Dalmak, düşünmek.	Düşünme	Giresun
1473	sölemek [sövmek]	Söylemek, konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Ankara, Bolu
1474	sonunu getirmek	1. İyi sonuçlandırmak, başarı ile bitirmek. 2. Sonradan gelişip ilerlemek.	Mücadele ve Rekabet/ Başarı ve Beceri	Niğde
1475	soruşmağ	Sormak: Soruşdum haber alamadım.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Gümüşhane, Iğdır, Kars
1476	soruşmağ, soruşmak (II)	Soruşturmak, araştırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Kars
1477	soylamak	Soyunu araştırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Çorum
1478	söğumek	Aşağılayıcı söz söylemek, sövmek.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	İçel, Kastamonu, Giresun

1479	sökmek (II)	Güçlüğü yenmek, başarmak: Çocuk okumayı sökdü.	Mücadele ve Rekabet/ Başarı ve Beceri	Niğde, İçel
1480	söleşmek	Konuşmak: Şu adamlar ne söleşiyorlar?	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Tokat, Hatay, Isparta
1481	sösmek	Susmak, sesini kesmek.	Sessizlik	Niğde
1482	söykenmek (II)	Birine yüklenmek, çatmak, suçlamak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ İftira	Bursa, Samsun
1483	söz açılmak	Anlatılmak istenen konu üstünde konuşulmaya başlamak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Niğde
1484	söz altında galmamak	Aşağılayıcı söze karşılık vermek, kendini savunmak.	İletişim/ Cevap Verme	Niğde
1485	söze dalmak	Söze başlamak, konuşmaya girişmek.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Çanakkale
1486	söze yatmak	Öğüdü benimsemek.	Uyum ve Benzerlik	Samsun
1487	suç basırmak	Suç saklamak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Sinop
1488	suğmak	1. Sessizce içine kapanmak, sinmek. 2. Fırsat kollamak için sessizce durmak.	Sessizlik	Amasya, Nevşehir, Niğde, İçel
1489	sulumeme vermek	Oyalamak: İşimiz bitinceye kadar Ahmet'e biraz sulumeme ver.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Niğde
1490	surmak	Yere bakarak susmak: Büyüklerin karşısında surmak iyi bir huydur.	Sessizlik	Sivas
1491	sus görünmek	Sessiz, suskun durmak.	Sessizlik	Gümüşhane
1492	susurmak	Susmak	Sessizlik	İçel
1493	suvmak	Suskun durmak, yere bakmak.	Sessizlik	Amasya
1494	suyu kesik değirmene dönmek	Gürültü patırtı kesilmek, sessizlik olmak.	Sessizlik	Niğde
1495	sümenlenmek	Tembelleşmek.	Tembellik	Kütahya
1496	sümeşmek (I)	Tembelleşmek.	Tembellik	Kırşehir, Antalya
1497	sümsüklemek (I)	Oyalamak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Manisa
1498	sürtmek (I)	Söylemek, anlatmak: Sana bir mesele sürtmüştüm, hatırlıyor musun?	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Denizli, Manisa, Isparta, Aydın, Muğla, Balıkesir
1499	sürüşmek	3. Karşılaşmak, yarışmak.	Mücadele ve Rekabet/ Yarış	Samsun, Amasya
1500	süyemek (IV)	Sözü geçer, değerli olmak.	Karar Verme/ Değer	Amasya

1501	şakımak (III)	Çok konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Yozgat, Kırklareli
1502	şakımak (VII)	Çok okumak, bilgili olmak.	Bilme	Niğde
1503	şakıtmak (II)	İyi, parlak, başarılı iş yapmak: Hangi yaptığın işi şakıttıñ?	Mücadele ve Rekabet/ Başarı ve Beceri	Niğde
1504	şakıtmak (III)	Bilgisiyle çevresini aydınlatmak.	Bilme	Niğde
1505	şamlamak	Aldatmak, gönlünü yapmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Erzurum
1506	şan virmek	Adı sanı yayılmak, ünlenmek.	Karar Verme/ Değer	Niğde
1507	şanına düşmek	Yakışmak: Bu iş senin şanına düşmez.	Uyum ve Benzerlik	Niğde
1508	şapat düşmek (II)	Bir şeyden bilgisi olmamak.	Bilme	Kars
1509	şataf vermek	Kışkırtmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Elâzığ
1510	şataflamak (IV)	Kışkırtmak, ayartmaya çalışmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Niğde
1511	şavullamak	Göz gezdirmek, araştırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Trabzon, Sivas
1512	şavurlamak (II)	Araştırmak, öğrenmeye çalışmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Sivas
1513	şaylandırmak	1. Abartmak, ballandırarak anlatmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Çankırı
1514	şebel atmak	Birine kara çalmak, suç atmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ İftira	Çorum, Kastamonu, Çankırı, Kırşehir, Ankara
1515	şeleklemek	Suçu başkasına yüklemek, suç atmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ İftira	Sivas, Yozgat
1516	şer atmağ	Birine suç atmak, kara çalmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ İftira	Gümüşhane
1517	şeytanları havlamak	Öfkesini yenmek.	Yönetme	Niğde
1518	şırıldamak	Utanmaksızın bağırıp çağırmak, aşağılayıcı sözler söylemek.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Kerkük
1519	şıvgarlamak (II)	Özendirmek, kışkırtmak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Kastamonu
1520	şiflemek	3. Ayıklamak, iyisini seçmek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	Niğde

1521	şirbitmek	Düşüncesini etkileyerek isteklendirmek, aklını çelmek.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Urfa, Gaziantep
1522	şışirmek (II)	Öğmek, değerinden çok yüceltmek.	Karar Verme/ Değer	Trabzon, Kars, Niğde, Muğla
1523	şitendirmek	Kışkırtmak, ilgisini arttırmak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Kars
1524	şivşirmek (I)	Kışkırtmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Denizli, Bursa, Kütahya, Bilecik, Eskişehir, Kocaeli, Konya
1525	şivşirtmek (I)	Göz kulak olmak, dikkat kesilmek.	Dikkat	Isparta
1526	şivşirtmek (II)	Gereksiz konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Denizli
1527	şivşürtmek	Kötülük yapması için birini kışkırtmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Gümüşhane
1528	şor çıkarmak	Dedikodu yapmak.	İletişim/ Dedikodu	Kayseri
1529	şor vermek	Konuşmak, anlatmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Maraş, Kayseri
1530	şoretmek	Toplanıp konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Maraş
1531	şorlaşmak	Konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Kayseri
1532	şurra yeritmek	İstedğini yapmak, inadını yerine getirmek ya da yapacağına kendi kendine söz vermek.	İletişim/ Yemin	Gümüşhane
1533	şuullanmak	Uğraşmak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Isparta
1534	takılaşmak	2. Konuşmak. 3. Tartışmak.	2. İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma 3. İletişim/ Tartışma	Antalya, Isparta, Konya, İçel
1535	taklaştırmak	İki kişiyi birbirine düşürmek.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Düzce, Bolu
1536	taktaka yapmak	Araştırmak, soruşturmak: İşini görmek için taktaka yapayım.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Kütahya
1537	taktakılamak	Oranlamak, kestirmek.	Tahmin	Çanakkale

1538	taktaraş etmek	Altüst etmek, her yanı araştırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Balıkesir
1539	talatmak (II)	Yarım yamalak öğretmek.	Bilme	Ankara
1540	talpınmak	Çabalamak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Manisa
1541	tamılamak	Anlamak: Şu çocuk döveceğimi tamıladı.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Kayseri
1542	tammak (I)	2. İçine doğmak, bilmek.	Bilme	İçel
1543	tanılamak	Havadan sudan konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Çorum
1544	tanımak	1. Dikkat etmek: Çocuğu tanı, kuyuya kaçmasın. 2. Denemek: Şu adamın çalışmasını tanıyalım.	1. Dikkat 2. Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Deneme ve Sınama	Isparta, Burdur, Denizli, Aydın, Manisa, Artvin, Konya, Mersin, İçel, Antalya, Kırklareli, İzmir
1545	tanış çıkmak	Bildik çıkmak, tanıdık çıkmak.	Bellek/ Hatırlama	Niğde
1546	tankuş olmak	Kafası karışmak, sersemlemek: Herbiriniz bir şey söylüyor, adamı tankuşa dönderdiniz.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Amasya
1547	tanlamak	1. Kınamak, ayıplamak. 2. Aldatmak. 3. Güç durumda olduğunu anlamak, akli başına gelmek.	1. Karar Verme/ Değer 2. Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma 3. Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Çankırı, Sivas, Ankara, Konya, İçel, Muğla, Denizli, Maraş
1548	tañtañ itmek	Gereksiz ve yüksek sesle konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Niğde
1549	tapıştırmak	1. Araştırmak: Oraya ne gibi şeyler sevkedileceğini tapıştırmaktayım.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	İzmir, Bursa
1550	taplamak (I)	1. Saptamak: Yerini iyi tapladın mı? 2. Kestirmek: İyi taplamışım, dediğim çıktı. 3. Bir işin olabileceğine inanmak, akli yatmak: Nihayet bu işi yapacağına akli tapladı.	1. Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Çözümleme 2. Tahmin 3. Karar Verme/ İnanma	Kayseri, Maraş, Ankara, Adana, Mersin, Yozgat, Niğde
1551	taplatmak	Benimsetmek, inandırmak: Ona toplatacağım ki bu tarlayı benden başkası süremez.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Yozgat
1552	tappılamak	Tehlikeyi daha önceden sezmek: Yüreğim tappıladı.	Tahmin	Niğde
1553	tapşırmaq (II)	Tanıştırmak: Sizi Ali Beye tapşırayım.	Bilmek	Tekirdağ
1554	tapşırmaq (IV)	2. Uyararak. 3. Bildirmek.	2. Öğüt 3. Bilme	Kars, Ankara

1555	taraşlamak (II)	Altüst etmek, araştırmak, karıştırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	İzmir, Manisa, Balıkesir, Çanakkale, Kırklareli, Tekirdağ
1556	taraştırmak	Araştırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	İçel
1557	tasarlamak (II)	Öğüt vermek.	Öğüt	Isparta
1558	tasatmak	2. Önemsemek, dikkate almak.	Dikkat	İçel
1559	tasımlamak (II)	Ölçmek biçmek, tasarlamak.	Düşünme	İzmir, Bolu, Samsun, Niğde, Balıkesir, Ordu
1560	taslamak (I)~taslamak (II)	Yapılacak bir işi aklından geçirmek, tasarlamak.	Düşünme	Mersin, Kırklareli, Kayseri
1561	taslamak (IV)	Yakıştırmak.	Uyum ve Benzerlik	Kütahya
1562	taşyatırlanmak	Bir şey incelenerek sonucu anlaşılmak: Gezmeye gittikleri taşyatırlandı.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Çorum
1563	tatlaşmak	Tartışmak.	İletişim/ Tartışma	Osmaniye, Adana
1564	tav atmak	Abartılı konuşmak, genellikle kendini övmek.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Zonguldak, Isparta, Muğla
1565	tav etmek	2. Kandırmak, inandırmak.	Manipölasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Bursa, Çorum
1566	tav olmak (I)	Uygun bulmak.	Karar Verme/ Kabul	Isparta, Aydın, Manisa, Bursa, Çankırı, Çorum, Amasya, Sivas, Tokat, Antalya
1567	tav tav olmak (I)	Bir kimsenin düşünce ve davranışları zaman zaman değişmek.	Karar Verme/ Kararsızlık	Burdur, Diyarbakır
1568	tav vermek (I)	Kışkırtmak.	Manipölasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Çorum
1569	tava gelmek	Kanmak, yola gelmek, yumuşamak.	Aldanma ve Yanılma	Yozgat, Ankara, Kars, Isparta, Burdur, Denizli, Rize, Balıkesir, Çanakkale, Bursa, Eskişehir, Kocaeli, Sakarya, Çankırı, Samsun, Giresun, Artvin, Gaziantep, Sivas, Niğde, Konya, İçel, Kırklareli
1570	tavlamak (II)	2. Bir kimseyi kavgaya zorlamak, kışkırtmak.	Manipölasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Samsun
1571	taysınmak	1. Saymak, önem vermek, değer vermek: O adamı kimse taysınmıyor.	Karar Verme/ Değer	İstanbul, Gaziantep, Maraş, Hatay, Kayseri, Nevşehir, Niğde
1572	taysınmamak~ taysınnamak	Küçümsemek, önemsememek.	Karar Verme/ Değer	Niğde, Kastamonu

1573	tazece konuşmak	Az önce konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Manisa
1574	tecemek [tecimek]	3. Yönetmek, çekip çevirmek.	Yönetme	Çankırı
1575	tecermek	Becermek.	Mücadele ve Rekabet/ Başarı ve Beceri	Yozgat
1576	tefil düzmek	Suçunu gizlemek için sözde nedenler uydurmak.	İletişim/ Yemin	Muğla
1577	tegellemek (I)	Göz önüne, akla getirmeye çalışmak.	Düşünme	Gümüşhane
1578	tegellemek (II)	Birinin aklını karıştırmak.	Manipülasyon ve Yaniltma/ Aldatma ve Kandırma	Gümüşhane
1579	teh düşmek	Dikkat etmek.	Dikkat	Hatay
1580	tehlemek (I)	2. Dikkat etmek. 3. Her an uyanık durmak.	Dikkat	İzmir, Bilecik, Kocaeli, Çorum, Samsun, Konya, İçel, Adana, Antalya, Giresun, Gümüşhane, Rize, Malatya, Maraş, Hatay
1581	tehlemek (III)	Tanımak.	Bellek/ Hatırlama	İçel, Antalya
1582	tek düşmek	Dikkat etmek, sezmek.	Dikkat	Trabzon, Kıbrıs
1583	tekleyip çiflemek	Mızımlık etmek, karar vermekte güçlük çekmek.	Karar Verme/ Kararsızlık	Niğde
1584	teksermek	Uygun görmek.	Karar Verme/ Kabul	Isparta, Mersin
1585	tesksermek	2. Uygun görmek, yerinde görmek: Suna'yı bana teksermişler.	Uyum ve Benzerlik	İzmir, Sivas
1586	tellemek (I)	1. Bir kimseyi saymak, önemsemek. 2. Ağır söz söylemek, aşağılamak.	Karar Verme/ Değer	Elâzığ, Kırklareli
1587	tengeltos getirmek	Tepetaklak getirmek, yenmek.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Muğla
1588	tenmek [tengimek]	3. Yenmek, üstün gelmek.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Amasya, Nevşehir, Yozgat
1589	tensememeğ	Aldırış etmemek, önemsememek.	Karar Verme/ Değer	Kerkük
1590	tentenilmek	Bunamak.	Bellek/ Unutma	İçel, Sivas, Mersin
1591	tepsemek (II)	Uzlaşmak, anlaşmak, barışmak.	Uyum ve Benzerlik	Isparta, Kütahya, Çorum, Ordu, Adana
1592	tepsetmek	Bir kavgayı, atışmayı uzlaştırmak, yatıştırmak, tarafları barıştırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Yatıştırma	Isparta, Denizli, Eskişehir, Kastamonu, Sinop, Trabzon, Sivas, Kırşehir, Konya, Çankırı, Niğde, Bitlis, Van, Çorum

1593	tepsitmek (II)	Çirkin söz söylemek, sövmek.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Niğde
1594	teraşa tutmak	Boş sözlerle birini oyalamak, lafa tutmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Rize
1595	terbiyeden tezilmek	Yolunu şaşırarak, terbiyesizlik yapmak.	Aldanma ve Yanılma	Eskişehir, Kırşehir
1596	teretmek	Türetmek, yetiştirmek.	Bilme	Trabzon
1597	terkimleşmek [terkin vermek]	Biriyle belli bir yer ve zamanda buluşmak için anlaşmak, sözleşmek.	Karar Verme/ Karar	Amasya, Isparta
1598	terpetmeğ	Kışkırtmak, coşturmak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Kerkük
1599	teskellemek	Yakıştırmak, yaraştırmak, denk görmek.	Uyum ve Benzerlik	Gaziantep
1600	teşmiyetçi olmak	İş yapanların, çalışanların başında durmak, yönetmek.	Yönetme	Ankara
1601	tıkıramak	Görüşmek, konuşmak: Gel de seninle o mesele hakkında iki tıkırayıverelim.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Aydın
1602	tıngırdamak (I)	1. Boş yere, gereksiz konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Manisa, Düzce, Bolu
1603	tınlamamak	Aldırış etmemek, önemsememek, ilgilenmemek.	Karar Verme/ Değer	Manisa, Düzce, Bolu, Ankara, Burdur, Uşak
1604	tınmak (II)	Anlamak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Manisa, Çorum
1605	tınmak (III)	Susmak.	Sessizlik	Tokat
1606	tırım tırım etmek	1. Köşeyi bucağı inceden inceye araştırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Düzce, Bolu
1607	tırısı gitmek	Bir şey bilinmeyen durumda olmak.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Ankara
1608	tırtıklamak (I)	1. Kumarda az az kazanmak.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Kastamonu, Samsun, Tokat, Elâzığ, Gaziantep, Sivas, Niğde
1609	tızıktırmak	Kışkırtmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Balıkesir
1610	tivermek (II)	Söylemek, anlatmak.	Açıklama, Bildirme ve Konuşma	İstanbul
1611	tiz etmek	3. Oyalamak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Irak
1612	todarmak	Ansımak.	Bellek/ Hatırlama	Adana

1613	tofur etmek	Aile içinde birisi gelir ve kazancın bir bölümünü diğerlerinden gizli olarak ayırmak, biriktirmek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	Sivas, Kayseri
1614	toğtaşmak [tohtaşmağ]	Çevreye, işe alışmak, uymak.	Uyum ve Benzerlik	Rize
1615	tohafsinmak	Yabansımak, tuhafına gitmek.	Uyum ve Benzerlik	Maraş
1616	tohdamağ	Akıllanmak, kendini bulmak.	Bilme	Kars
1617	tokuldaşmak [tokalak etmek]	1. Konuşmak, yarenlik etmek. 2. Birini kandırmak, inandırmak için konuşmak. 3. Gizli konuşmak	1. İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma 2-3. İletişim/ Olumsuz Konuşma	Isparta, Niğde, Giresun
1618	tokuldaşmak	Söyleşmek, konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Niğde
1619	tolandırmak	Aldatmak, dolandırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	İzmir, İstanbul
1620	toplaştırmak	Toplayıp düzene koymak.	Yönetme	Malatya
1621	tora çekmek	Aldatmak, pusuya düşürmek.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Van, Sivas
1622	torukturmak	Kararlaştırmak.	Karar Verme/ Karar	Çorum
1623	toslamak (I)	Karşısındakine yersiz ve dokunacak söz söylemek, pot kırmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Bursa
1624	toylamak (I)	2. Kandırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Samsun, Kars, Gaziantep
1625	töhmelemek (II)	Suçlamak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ İftira	Rize
1626	tök konuşmak	Ters, kırıcı konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Nevşehir
1627	töslemek (I)	2. Birinin kötü davranışına engel olmak, inandırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Adana, İçel
1628	tuğ dikmek	1. Üstün gelmek.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Niğde
1629	turuşmak	3. Uğraşmak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	İstanbul
1630	tusmak	2. Anlamak, sezmek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Kırklareli
1631	tuş görmek	Düş görmek.	İngeleme	Bayburt, Kars
1632	tutsak etmek	Engel olmak, alıkoymak oyalamak: Sen beni bu işle tutsak ettin.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Çanakkale, Amasya, Muğla, Edirne

1633	tutturmak (II)	Sezdirmek.	Tahmin	İzmir
1634	tutuşlamak (I)	1. Yalancı tanıklık yaptırmak. 2. İki kişinin arasını açmak, birbirine karşı kışkırtmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Ordu, Çorum
1635	tuylumlamak	Oranlamak, kestirmek.	Tahmin	Kastamonu
1636	tuyumlamak	Ezberlemek.	Bellek/ Akılda Tutma	Çorum
1637	tülemek (II)	2. Kumarda yenmek.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Sivas
1638	tülemek (III)	Bir şeyi sona erdirmek.	Mücadele ve Rekabet/ Başarı ve Beceri	Sivas
1639	tülemek (IV)	Bir işin hilesini, kolayım öğrenmek, ustalaşmak.	Bilme	Isparta, Ankara
1640	tületmek	Kumarda yenmek, parasının tümünü almak.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Konya
1641	tümtüzlenmek	Bir şey yapmayı tasarlamak, düşünmek: Şehre gitmeye tümtüzlendim fakat olmadı.	Düşünme	Gaziantep
1642	tüngülemek (II)	1. Yanılmak.	Aldanma ve Yanılma	Uşak
1643	türetmek	Uydurmak: Bu söylediklerinin hepsi yalandır, türetilip türetilip söylüyor.	İletişim/ Yemin	Niğde
1644	türküsünü çağırarak	Birine hoşlanacağı sözler söylemek, dalkavukluk yapmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Niğde
1645	tüşünmek	Düşünmek.	Düşünme	Kars
1646	tüyü düzmek	Yoksulluktan, darlıktan kurtulmak, işini düzene koymak.	Yönetme	Niğde
1647	ubandırmak	Oyalamak, vakit geçirtmek: Beni ubandırma.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Kars
1648	ucaltmak	Yüceltmek.	Karar Verme/ Değer	Maraş
1649	ucarmak	Başarmak.	Mücadele ve Rekabet/ Başarı ve Beceri	Kırşehir
1650	uclandırmak (I)	Saklı tutulmuş bir olayı açıklığa kavuşturmak, yiten bir nesnenin izini bulmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Artvin
1651	uclanmak (II)	Yalan, düzenle birinden çıkar sağlamak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Çorum, Aydın
1652	uçlanmak	Yararlanmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Isparta, Manisa, Kütahya, Kocaeli, Sakarya, Çankırı, Niğde, Adana, İçel
1653	uçurmak (II)	1. Uydurmak, söz çıkarmak.	İletişim/ Yemin	Samsun
1654	ufatmak	Abartmak, yalan söylemek.	İletişim/ Yemin	Kayseri

1655	uğruna düşmek	Yoldan çıkarmak, kandırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Niğde
1656	uğruna gitmek	İçgüdüyle davranmak.	Tahmin	Muğla
1657	uğumlanmak	Kanmak.	Aldanma ve Yanılma	Denizli, Kütahya
1658	uğursamak	Uğur saymak, uğurlu olduğunu sanmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Varsayım	Niğde
1659	uğuşmak (II)	Yarışmak.	Mücadele ve Rekabet/ Yarış	Burdur
1660	ukrulmak	Bir işi yapmaya niyetlenip, caymak.	Karar Verme/ Karar	Düzce, Bolu
1661	ulamlatmak	Başkasının malını parasını yemek, yutmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Kars
1662	uluğlamak	Saygı göstermek.	Karar Verme/ Değer	Konya
1663	ummak	Sanmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Varsayım	İzmir
1664	umsuluğ olmağ [umunmağ]	Ummak, beklemek.	Tahmin	Kayseri
1665	umarsamak	Önemsemek, değer vermek.	Karar Verme/ Değer	Artvin
1666	unamak (I)	Saymak, değer vermek, önem vermek.	Karar Verme/ Değer	Bolu, Çanakkale, Yalova, İstanbul, Kırklareli, Edirne
1667	unamak (II)	Anlamak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Kars
1668	unamak (II)	Onaylamak.	Karar Verme/ Kabul	Tokat
1669	uranlamak	Oranlamak, karşılaştırmak, kestirmek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Karşılaştırma	Ordu, Kırşehir, Edirne
1670	urundulamak	Ayıklamak, seçmek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	Çanakkale, Amasya
1671	usbahası olmak	Bir durumdan, bir olaydan deney sahibi olmak, aklı başına gelmek.	Bilinç/ Bilinç Açıklığı	Elâzığ
1672	uslanmak	Büyümek, eğitilmiş olmak.	Bilme	Giresun
1673	usmak (I)	Ölçmek, karşılaştırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Karşılaştırma	Samsun, Amasya, Tokat
1674	usmak (IV)	Akıl etmek.	Düşünme	Ordu, Amasya
1675	usmak (V)	Ummak: Ben, beş on kuruş daha usuyordum.	Tahmin	Denizli

1676	usmak	Susmak.	Sessizlik	Denizli, Sivas, İçel, Muğla, Bulgaristan
1677	uspayı vermek	Ölçülü davranma dersi, eğitimi vermek.	Bilme	Eskişehir, Gaziantep, Denizli, Niğde
1678	ustuful olmak	Uyuşmak, anlaşmak: Kendi kendilerine ustuful olsunlar.	Uyum ve Benzerlik	Mardin, Urfa, Gaziantep, Maraş
1679	uyandırmak~uyandır- mak (I)	Aklını başına getirmek, uyarmak.	Bilinç/ Bilinç Açıklığı	Sinop, Kars
1680	uyarmak	1. Öğüt, eğitimle yola getirmeye çalışmak.	Öğüt	Isparta, Denizli, İzmir, Manisa, Bursa, Bolu, Sakarya, Eskişehir, Samsun, Ordu, Artvin, Elâzığ, Malatya, Adıyaman, Gaziantep, Maraş, Sivas, Niğde, Konya
1681	uydurmak (II)	Benzetmek.	Uyum ve Benzerlik	İçel
1682	uykuya vermek	Uyutmak, aldatmak, başından atmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Kars
1683	uylaşmak (I)	Uzlaşmak, anlaşmak.	Karar Verme/ Karar	Afyonkarahisar, Isparta, Burdur, Denizli, Manisa, Balıkesir, Bursa, Kütahya, Bilecik, Eskişehir, Kocaeli, Bolu, Sakarya, Çankırı, Çorum, Samsun, Amasya, Giresun, Rize, Artvin, Erzincan, Van, Elâzığ, Gaziantep, Maraş, Hatay, Sivas, Yozgat, Ankara, Nevşehir, Kayseri, Niğde, Antalya, Muğla, Konya, İçel, Ordu, Aydın, Gümüşhane, Kars
1684	uylaştırmak	Uzlaştırmak, anlaştırmak.	Karar Verme/ Karar	Isparta, Denizli, Manisa, Balıkesir, Eskişehir, Kocaeli, Bolu, Sakarya, Kastamonu, Çankırı, Çorum, Samsun, Amasya, Rize, Gaziantep, Hatay, Sivas, Niğde, Aydın, Balıkesir, Ordu, Artvin, Bayburt, Kars, Ankara
1685	uyup ulaşmak	Öfkeyle saldırdığı kişiyi yenmek.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Çanakkale
1686	uyutmak (I)~ uyutmak (II)	1. Unutturmak. 2. Aldatmak, kandırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Manisa, Sivas, Bursa
1687	uzlanmak	Başarmak, üstesinden gelmek.	Mücadele ve Rekabet/ Başarı ve Beceri	Yozgat
1688	üçlemek (II)	Üçtaş oyununda, taşları aynı çizgi üstündeki köşelere koyup, oyunu kazanmak.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Niğde
1689	üğür olmak (II)	Alışmak, kaynaşmak, anlaşmak.	Uyum ve Benzerlik	Balıkesir, Sivas

1690	üğütlemek	Seçmek, iyisini ayırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	Afyonkarahisar, Eskişehir, Konya, İçel, Antalya, Balıkesir, Sivas, Niğde, Kütahya, Isparta, İzmir
1691	üğütlemek (II)	2. Öğütlemek.	Öğüt	Aydın, Çorum, Niğde
1692	üğütlemek (IV)	Birbiri ardınca, ara vermeden konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Niğde
1693	üleşmek	Paylaşmak.	Paylaşmak	Uşak, Afyonkarahisar, Isparta, Burdur, Denizli, Aydın, İzmir, Manisa, Balıkesir, Çanakkale, Bursa, Eskişehir, Bolu, Sakarya, Zonguldak, Kastamonu, Çankırı, Çorum, Sinop, Samsun, Amasya, Sivas, Ankara, Kırşehir, Niğde, Konya, Adana, İçel, Antalya, Muğla, Kırklareli, Tekirdağ, Tokat, Gümüşhane, Gaziantep
1694	üleştirmek	Paylaştırmak, bölüştürmek.	Paylaşmak	Isparta, Balıkesir, Kütahya, Tokat, Kastamonu, İçel, Burdur, Denizli, Aydın, İzmir, Manisa, Çanakkale, Bilecik, Eskişehir, Bolu, Sakarya, Çankırı, Samsun, Giresun, Sivas, Ankara, Niğde, Konya, Muğla, Kırklareli
1695	ündiçmek	Öğüt vermek.	Öğüt	İstanbul
1696	ünlemek (III)	Gözünü boyamak, aldatmak, şaşırtmak: Ahmet'in gözünü öyle bir imledim ki, sorma.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Rize
1697	ünlüğe getirmek [ülviye getirmek]	Yapmak, yaratmak, ortaya çıkarmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Çözümleme	Kayseri
1698	ününü almak	Adı, gerektiği kadar yayılıp, iyiden iyiye tanınmış olmak.	Şöhret ve Ün	Niğde
1699	ürendelemek	1. Seçmek. 2. Açığa çıkarmak için incelemek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme 1. Ayırt etme 2. Araştırma ve İnceleme	Çorum, Çankırı
1700	ürenmek	Öğrenmek.	Bilme	Konya
1701	üretmek (III)	Öğretmek.	Bilme	Konya
1702	ürmek (I)	3. Konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Uşak
1703	ürüklemek (III)	İrilerini seçmek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	Samsun, Gaziantep
1704	üründülemek	Seçmek, ayıklamak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	Isparta, Düzce, Bolu, Amasya, Nevşehir, Niğde

1705	ürütmek	2. Birini kötü konuşturmak, sövmeye kışkırtmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Gaziantep, Bayburt, Kars
1706	ürya yaymak	Görülen düşü yorumlamak, anlam vermek.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Afyonkarahisar
1707	üste atmak	Yüklemek (suç için).	Manipülasyon ve Yanıltma/ İftira	Niğde
1708	üste gelmek	Yenmek, altalamak.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Niğde
1709	üstünden çıkmak	Suçunu birine atıp kendini temize çıkarmak.	Karar Verme/ Kabul	Kıbrıs
1710	üstüne gitmek	Suç atmak, suç yüklemek.	Kışkırtma	Isparta
1711	üstüne malitmek	Önemsemek, benimsemek: Üstüne mal ittiği yok ki!	Uyum ve Benzerlik	Niğde
1712	üta olmak	Alışmak, tutulmak: Ahmet rakıya üta olmuş.	Uyum ve Benzerlik	Kırşehir
1713	ütlemek [ütelmek]	Ayıklamak, seçmek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	Isparta, Ankara, İçel, Antalya, Çankırı
1714	ütlemek	Ayırmak, seçmek	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	İçel
1715	ütmek (I)	Oyunda, kumarda kazanmak.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Isparta, Burdur, Denizli, Aydın, İzmir, Manisa, Bursa, Kütahya, Bilecik, Eskişehir, Bolu, Kastamonu, Çankırı, Sinop, Samsun, Ordu, Giresun, Sivas, Yozgat, Kayseri, Nevşehir, Niğde, Konya, Adana, İçel, Antalya, Muğla, Kırklareli, Ankara, Erzincan, Elâzığ, Malatya, Gaziantep, Urfa, Maraş, Amasya, Bulgaristan, Uşak, Tokat, Gümüşhane
1716	ütüzlenmek	Yapmak istenmeyen işi unutturmak için zaman geçirmek, oyalanmak.	Tembellik	Sivas
1717	üvütmek	2. Seçmek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	Sivas
1718	üykülmek	2. Öykünmek.	Uyum ve Benzerlik	Düzce, Bolu, Tokat
1719	üzdürüvermek	Gönlünü yapmak, kandırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Balıkesir
1720	üzünmek	Hile yapmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Tekirdağ
1721	vacırdamak	Vicir vicir konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Niğde

1722	vadırdamak [vağıldamak]	Gevezelik etmek, hoşla gitmeyen biçimde gürültülü konuşmak: Vadırdadı vadırdadı gitti. Ben gulak bile virmedim.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Niğde, Burdur, Denizli
1723	vanağzı vermek	Aldatmak, kandırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Sivas
1724	varmak (II)	1. İyice anlamak: Aklım varmadı.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Niğde
1725	vazgelmek	Vazgeçmek.	Karar Verme/ Karar	Gümüşhane
1726	vazvazlamak	Yaşlanmak, usunda yitme olmak.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Konya
1727	vazırdamak	1. Anlamsız, yersiz konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Isparta, Amasya, Sivas, Yozgat, Niğde, Ordu
1728	vıcmak~vıcimağ	Oyunbozanlık etmek, caymak.	Karar Verme/ Karar	Çankırı, Amasya, Sivas, Ankara, İzmir, Çorum
1729	vidildemek	Geveze çocuk, durmaksızın, ince bir sesle baş ağrıtana dek konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Düzce, Bolu
1730	vidlemek	Birine karşı kışkırtmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Giresun
1731	vuruşturmak	2. Karşılaştırıp, ölçüştürmek: Vuruşturalım bakalım, hangimizin saati daha güzel.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Karşılaştırma	Niğde, Samsun
1732	yabana atmak	Önem vermemek.	Karar Verme/ Değer	Aydın, Niğde, Kırıs
1733	yabancılamak [yabansamak]	Yabancı tutmak, yabancı saymak.	Uyum ve Benzerlik	Kastamonu
1734	yada düşmeyh	Akla gelmek, ansımak.	Bellek/ Hatırlama	Iğdır, Kars
1735	yada kalmak	Yabancı kalmak.	Uyum ve Benzerlik	Niğde
1736	yadırgamak, yadırgamak	Alışmamak, yabancılık çekmek.	Uyum ve Benzerlik	Manisa, Çorum, Yozgat, Ankara, Kırşehir
1737	yadırgamağ, yadırgamak	3. Gönülden çıkarmak, unutmak.	Bellek/ Unutma	Iğdır, Kars
1738	yad olmak	1. Unutulmak.	Bellek/ Unutma	Eskişehir, Sivas, Kırşehir
1739	yağalmak	Yanılmak, kandırılmak: Senin sözlerin beni yağalttı; yoksa o tarlayı satmazdım.	Aldanma ve Yanılma	Erzincan
1740	yağan etmek	Üstüne suç atmak (birinin).	Manipülasyon ve Yanıltma/ İftira	Gümüşhane
1741	yağnıktırmak	Şaşırtmak, kandırmak, aldatmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Afyonkarahisar
1742	yağşalamak	1. Çok konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Ankara
1743	yağşırmak (I)	Yakıştırmak, uygun görmek.	Uyum ve Benzerlik	Burdur, Denizli, Aydın, İzmir, Manisa

1744	yakaşmak	Yakışmak.	Uyum ve Benzerlik	Düzce, Bolu
1745	yakmak (IV)	Oyunda yenmek, oyun dışı yapmak.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Trabzon
1746	yalan atmak	Yalan söylemek.	İletişim/ Yemin	Çanakkale
1747	yalandırmak	Aldatmak, kandırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Isparta, Muğla, Balıkesir, Çanakkale, Eskişehir, Kocaeli, Bolu, Sakarya, Sivas, Nevşehir, Niğde, Konya, İçel, Kırklareli, Tekirdağ, Kırıs
1748	yalansığmak	1. Yalan söylemek.	İletişim/ Yemin	Bilecik, Eskişehir, Sakarya, Bolu
1749	yaldanmak	Aldanmak.	Aldanma ve Yanılma	Maraş
1750	yaldatmak	Kandırmak	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Düzce, Bolu, Artvin, Bitlis
1751	yâlıkara çalmak	1. İftira etmek.	Manipülasyon ve Yanıltma/ İftira	Gaziantep
1752	yalpalamak	Kararsız davranmak.	Karar Verme/ Kararsızlık	Niğde
1753	yamaca çıkmak	Karşı çıkmak, karşılamak.	Karar Verme/ Kabul	Çorum
1754	yamamak	Üstüne suç atmak (birinin).	Manipülasyon ve Yanıltma/ İftira	Gümüşhane
1755	yamdınmak (IV)	Ardından konuşmak, atıp tutmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Denizli
1756	yamışmak (II)	1. Sözünde durmamak. 2. Yalan söylemek.	1. İletişim/ Yemin 2. İletişim/ Yalan	Isparta, Konya
1757	yamraşmak (I)	Yan gelip yatmak, tembellik yapmak, işi savsaklamak.	Tembellik	Amasya, Niğde
1758	yan yatmak (I)	Karşı çıkmak.	Karar Verme/ Kabul	Niğde
1759	yan yatmak (II)	Boy ölçüşmek.	Yarış	Niğde
1760	yañalmak	Aldanmak, yanılmak	Aldanma ve Yanılma	Kars, Yozgat
1761	yanaşlamak	Öykünmek.	Uyum ve Benzerlik	Samsun
1762	yañılmağ, yañılmak	Yanılmak.	Aldanma ve Yanılma	Kars, Gaziantep
1763	yangırdatmak	Yüksek sesle okumak, konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Bilecik
1764	yañılaşmak	Tartışmak.	İletişim/ Tartışma	Burdur
1765	yanişlamak (III)	1. Yanıltmak. 2. Yanlışını çıkarmak. 4. Yanılmak.	1. Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Çorum

			2. Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Çözümleme 4. Aldanma ve Yanılma	
1766	yañılış gayışdamah	Bilir bilmez, yersiz konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Bayburt, Kars
1767	yañşaklanmak	Danışmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Sakarya
1768	yañılamak	Benzetmeye çalışmak, öykünmek.	Uyum ve Benzerlik	Bayburt, Kars
1769	yañırmak	Kırılan bir şeyin yerine başka birini yakıştırmak, benzetmek.	Uyum ve Benzerlik	İzmir, Manisa
1770	yanukturmak	İyilikle, tatlılıkla alıştırmak.	Uyum ve Benzerlik	Urfa
1771	yapındırmak	Benzetmek, uyum sağlamak: Bu elbiseyi o kadar yapındıramayacak.	Uyum ve Benzerlik	İsparta
1772	yapındırmak (I)	2. İşi, olur duruma getirebilmek, becermek: Bu işi, sonunda yapındırabilirdi.	Mücadele ve Rekabet/ Başarı ve Beceri	Bursa, Bolu, Ordu
1773	yapındırmak (II)	Yavaş yavaş alıştırmak.	Uyum ve Benzerlik	Sivas
1774	yapınmak (III)	Alışmak.	Uyum ve Benzerlik	İzmir, Bolu, Sivas
1775	yapmak yasamak	Yapıp, düzenlemek.	Yönetme	Düzce, Bolu
1776	yaratan konuşmak	Anlamsız konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Bursa
1777	yardırmak (II)	Delikanlılar, öteden beriden konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Kırklareli
1778	yargısını yarmak	Birinin karşısında, başkasından yana konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	İçel
1779	yarılgamak	Yargılamak.	Karar Verme/ Karar	İsparta
1780	yarış koymak	Yarış yapmak.	Mücadele ve Rekabet/ Yarış	Kars
1781	yarışık vermek	Dedikodu etmek: Çok yarışık vermeyin, herkesi birbirine katacaksınız.	İletişim/ Dedikodu	Konya
1782	yarışmak (II)	Eşitçe bölüşmek: Bütün elmayı yarışırdık, yarım elmayı bölüşürdük.	Paylaşmak	Niğde
1783	yarıştırmak (II)	1. Arkasından konuşmak. 2. Söz yetiştirmek, tartışmak.	İletişim/ Dedikodu	Sivas, Konya, Niğde
1784	yarmak (II)	Uğraşmak, emek vermek.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	İçel

1785	yarmak (V)	Ardından konuşmak.	İletişim/ Dedikodu	Ordu
1786	yasamak (II)	Yenmek.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	İzmir
1787	yaşamamak	Tasarlamak, akıldan geçirmek.	İmgeleme	Kayseri
1788	yaşanlamak (I)	1. Bir işi yapmayı tasarlayıp, olanak gözetmek.	Karar Verme/ Karar	Burdur, Manisa, Kütahya, Eskişehir, Gaziantep, Ankara, Edirne, Isparta, Balıkesir, Muğla
1789	yaşanlamak (II)	1. Kestirmek, öngörmek. 2. Saptamak. 3. Öğrenmek: Olduğu yeri yaşanladım. 4. Sezmek.	1-4. Tahmin 2. Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Çözümleme 3. Bilme	Manisa, Sivas, Edirne, Adana, Malatya, Burdur, Ordu, İçel, Isparta
1790	yasılmak	2. Boyun eğmek.	Karar Verme/ Kabul	Afyonkarahisar
1791	yasmak (I) [yastırmak]	3. Yatıştırmak: Hasan o işe çok hiddetlenmiş, cinayet çıkacaktı, bereket versin yasdık.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Yatıştırma	Aydın, İzmir, Muğla, Balıkesir
1792	yasmak (II)	Düzen kurmak, düzene koymak.	Yönetme	Manisa, Mersin, İçel
1793	yâşanmak	Konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Muğla
1794	yâşırmak (I)	1. Söz uydurmak.	İletişim/ Yemin	Denizli, Aydın, İzmir
1795	yâşırmak	Uygun görmek.	Karar Verme/ Kabul	Aydın
1796	yâşmak tutmak	Gelin, kocasının yakın akrabaları yanında fısıltıyla konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Samsun, Amasya
1797	yatıştırmak	Yatıştırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Yatıştırma	Gümüşhane
1798	yavan danışmak~ yavan konuşmak	Anlamsız, yersiz konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Iğdır, Kars, Isparta, Çorum, Tokat, Muğla
1799	yavıncılamak	1. Ezilip büzülerek, yalvarıcı bir tavırla durumunu anlatmak. 3. Caymak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Afyonkarahisar, Eskişehir, Malatya, Gaziantep, Kırşehir, Niğde, Samsun, Giresun, Yozgat, Denizli, Tokat, Gümüşhane, Sivas, Kayseri, Erzincan, Maraş, Adana, Bolu
1800	yavıslamak	Öykünmek.	Uyum ve Benzerlik	Trabzon
1801	yavta etmek	Bölüşmek.	Paylaşmak	Isparta
1802	yayınmak (II)	2. Caymak.	Karar Verme	Eskişehir
1803	yaynıkmak (I)	1. Dikkat dağılmak.	Dikkat	Isparta, Denizli
1804	yaynıktırmak (II)	1. Birinin dikkatini dağıtmak, ilgisini başka yere çekmek.	Dikkat	Isparta, Konya
1805	yayşanmak	Anlamsız konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Aydın

1806	yazılmak (IV)	Alışmak.	Uyum ve Benzerlik	Zonguldak
1807	yedmek (I)	2. Yönetmek.	Yönetme	Niğde
1808	yeğınlemek (II)	Küçümsemek.	Karar Verme/ Değer	Kastamonu
1809	yeğlemek (II)	Kışkırtmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Isparta
1810	yek vermek	Arka olmak, akıl öğretmek, yol göstermek.	Bilme	Ordu, Giresun
1811	yel almak (II)	1. Uzaktan sezmek. 2. Anlam çıkarmak, işkillenmek.	Tahmin	Burdur, Adana, İçel, Maraş
1812	yelgirdemek	1. Delirmek	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Afyonkarahisar
1813	yelkeni bırakmak [yelkeni suya bırakmak]	Caymak, yapılan işi bırakmak.	Karar Verme/ Karar	İzmir, Çorum, Sivas
1814	yellemek (III)	1. İsteklendirmek, özendirmek. 2. Kışkırtmak.	1. Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba 2. Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	İzmir, Amasya, Tokat, Rize, Sivas, Eskişehir, Çankırı, Çorum, Kırşehir, Yozgat, Ankara, Gaziantep, Kayseri, Malatya
1815	yellemek	Kandırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Çorum
1816	yeltesine girmek	Aklını çelmek, kandırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Bolu
1817	yemeni çakmak	Delikanlı, babasına evlenmek istediğini anlatmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Kütahya
1818	yemin çekmek	Yemin etmek.	İletişim/ Yemin	İçel
1819	yemlemek	Yedirip içirerek dileğini yaptırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Isparta
1820	yemsinmek	1. Yemle, yiyeceklerle aldanmak.	Aldanma ve Yanılma	Sivas
1821	yencilmek (II)	Değer vermek, saygı göstermek.	Karar Verme/ Değer	Afyonkarahisar
1822	yenişmek (II)	Ardından konuşmak.	İletişim/ Dedikodu	Kırklareli
1823	yenişmek, yeñişmek (I)	1. Yarışmak (güreşte). 2. Güreşte yenmek.	1. Mücadele ve Rekabet/ Yarış 2. Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Isparta, Manisa, Kütahya, Eskişehir, Kastamonu, Çankırı, Çorum, Amasya, Giresun, Trabzon, Sivas, Ankara, Konya, İçel
1824	yenkmek	Kazanmak, yenmek.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Trabzon, Rize, Artvin, Diyarbakır

1825	yensemek	Aşağılamak, ezmek, yenmek.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Balıkesir, Bursa, Eskişehir, Edirne, Burdur, Bayburt, Gümüşhane, Kırklareli
1826	yermek (II)	Seçmek, ayırdetmek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	İçel, Muğla
1827	yetiğine varmak	Farkına varmak, aslını anlamak: İşin sonradan yetiğine vardım.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Erzurum
1828	yetik olmak	Anlamak, bilmek, aslını öğrenmiş olmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Kars, Artvin
1829	yetinmek	Yeter görmek.	Karar Verme/ Kabul	Isparta, Sakarya
1830	yıkmak (I)	Güreşte, oyunda yenmek.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Niğde, İçel
1831	yılçalmak	Olgunlaşmak, bilgi, deney sahibi olmak.	Bilme	Çorum
1832	yıldırma (I)	Üstün gelerek caydırmak, kaçırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Denizli, Çankırı, Çorum, Ankara
1833	yiltmek (II)	Kışkırtmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Niğde
1834	yinmek, yiñmek	Yenmek, üstün gelmek.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Niğde, İçel
1835	yir itmek (I)	İz bırakmak.	Bellek/ Akılda Tutma	Niğde
1836	yirine gomat	2. Saymak, değer vermek: Onu da mı adam yirine gomuşlar?	Karar Verme/ Değer	Niğde
1837	yitişmek	2. Tartışmak.	İletişim/ Tartışma	Gümüşhane
1838	yoklamak	Araştırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Ankara
1839	yoklaştırmak	Yoklamak, araştırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	İçel
1840	yol dutturmak	Kendince bir yöntem uygulamak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Çözümleme	Niğde
1841	yola gitmek	Geçinmek, anlaşılmak.	Karar Verme/ Karar	Kars
1842	yola yatırmak	Uslandırıp uysallaştırmak, inadinı kırmak.	Uyum ve Benzerlik	Niğde
1843	yola yatmak	Yola gelmek, uysallaşmak, alışmak.	Uyum ve Benzerlik	Niğde
1844	yolazmak	Yolunu şaşırma, kötü yola gitmek.	Aldanma ve Yanılma	Çorum
1845	yollu olmağ	Geleneklere uygun davranmak.	Karar Verme/ Değer	Gümüşhane

1846	yollu olmağ	Anlayış göstermek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Gümüşhane
1847	yolmak (II)	Parasını çekmek, ütmek.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Sivas, Niğde
1848	yolunu paklamak	Suçlu kişi, bir armağan ya da şölen vererek suçunu unutturmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Çorum
1849	yomlamak (I)	Sanmak, oranlamak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Varsayım	İçel
1850	yomlamak (II)	Uygun görmek: İraz kızı Ali'ye yomluyorduk.	Uyum ve Benzerlik	İçel
1851	yomutmak	Yenmek.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Ordu
1852	yon görmek	Uygun görmek, yakıştırmak.	Uyum ve Benzerlik	Bitlis
1853	yonalmak~yonelmek	Yönelmek.	Karar Verme/ Karar	Artvin, Gaziantep
1854	yoranlamak	Tasarlamak, ölçüp biçmek, kestirmek.	Düşünme	Çanakkale, Bilecik, Bulgaristan
1855	yordamlamak (II)	Uygun bularak kararlaştırmak, düzenlemek, yoluna koymak: Biz Veli'nin evlenme işini yordamladık.	Yönetme	Isparta
1856	yordumak	Evlenmekten caydırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/	Kastamonu
1857	yordurmağ, yordurmak (II)	Arkasından kötü konuşmak.	İletişim/ Dedikodu	Kastamonu
1858	yordurmağ, yordurmak (I)	Açıklamak, yorumlamak (düş için).	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Isparta, Burdur, Denizli, Manisa, Samsun, Artvin, Erzurum, Niğde, Konya, İçel
1859	yormak	Yorumlamak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Kars, Yozgat, İçel
1860	yoruşturmak	Acele yorumlamak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Kayseri
1861	yosmak (I)	1. Karşılaştırmak, benzetmek: Beni kendine yosma!	Uyum ve Benzerlik	Isparta, Bilecik, Eskişehir, Bolu, Ankara, Niğde, Konya, İçel, Muğla
1862	yosnatmak	Yanıltmak, yanlış bilgi vermek: Ben okula gidiyordum, gezmeğe gidiyor diye yosnattılar.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Antalya
1863	yoşumak [yoşulmak]	4. Uslanmak, durulmak.	Karar Verme/ Karar	Düzce, Bolu
1864	yoşutmak	Caydırmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Konya, Muğla

1865	yoymak	1. Yorumlamak, açıklamak 2. Başka anlam vermek; sözü, davranışı amacı dışında yorumlamak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Isparta, Manisa, Eskişehir, Bolu, Çorum, Giresun, Gaziantep, Maraş, Yozgat, Ankara, Kırşehir, Konya
1866	yoz ürümek	Yersiz, boş konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Afyonkarahisar
1867	yozdurmak (II)	1. Bir işten, bir şeyden caydırmak. 2. Oyalamak.	1. Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma 2. Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Manisa, Mersin, Iğdır, Kars
1868	yozmak (II)	1. İsteğinden caymak, bir şeyden soğumak.	Karar Verme/ Karar	Denizli, Aydın, İzmir, Manisa, Çankırı, Niğde, İçel, Antalya, Muğla, Kütahya, Eskişehir
1869	yozmanmak	Sözü yutkunmak, söylemek isteyip söyleyememek: Yozmandım yozmandım söyleyemedim.	Sessizlik	Malatya
1870	yozukturmak	Ürkütüp caydırmak, ayırmak, soğutmak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Isparta, Denizli, Balıkesir, Kütahya, Niğde, Edirne, Kırklareli, İstanbul
1871	yön görmek	Uygun görmek.	Karar Verme/ Kabul	Sivas
1872	yöne getirmek	2. Eğitmek, huyunu düzeltmek.	Bilme	Niğde
1873	yöntermek (I)	Betimlemek, anlatmak, öğretmek.	Bilme	Denizli, İzmir, Bolu
1874	yöntermek (III)	Özendirmek, kışkırtmak.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	İstanbul
1875	yörekleşmek	Alışmak.	Uyum ve Benzerlik	Isparta
1876	yörenmek (I)	Uğraşmak, didinmek.	Mücadele ve Rekabet/ Gayret ve Çaba	Konya, İçel
1877	yörütme (I)	Yapmak, yerine getirmek: Hükümünü yörüdüyor.	İletişim/ Yemin	Niğde
1878	yuhu görmeyh	Düş görmek.	İmgeleme	Iğdır, Kars
1879	yumuş ağızından akmak	Çok iş buyurmak.	İletişim/ Emir ve Buyruk	Adana
1880	yumuş buyurmak	İş buyurmak.	İletişim/ Emir ve Buyruk	Tokat, Hatay, Sivas, Yozgat, Niğde, Konya
1881	yumuş dutmağ	Buyruğu yerine getirmek, verilen işi yapmak.	İletişim/ Yemin	Kayseri
1882	yumuşturmak (II)	Sindirmek, yıkmak, hakkından gelmek.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Düzce, Bolu
1883	yutmak	Oyunda kazanmak.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Manisa, Kars, Antakya, Hatay

1884	yuvarlanmak	Tanrı buyruklarını yerine getirmek, ona inanmak: Sen Allah'ın yolunda yuvarlanmaya bak!	Karar Verme/ İnanma	Niğde
1885	yüksünmek (I)	Yüksünmek, işten kaçmak.	Tembellik	Çorum, Niğde, Konya
1886	yükünmek	1. Öykünmek. 2. Umarsız kalıp kabul etmek, baş eğmek. 3. Yüksünmek.	1. Uyum ve Benzerlik 2. Karar Verme/ Kabul 3. Tembellik	Adana, Antalya
1887	yür etmek	Konuşmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Kayseri
1888	yüreği döymek	Yüreği dayanmak.	Sabır	Niğde
1889	yüremek	Yadırgamak.	Uyum ve Benzerlik	Konya
1890	yütmek	Oyunda, kumarda kazanmak.	Mücadele ve Rekabet/ Üstünlük	Ankara, Zonguldak, Kırıs
1891	yüz dutmak	Yönelmek, bir değişikliğin başlangıcında olmak.	Karar Verme/ Karar	Niğde
1892	yüz itmek	Birbirine eklenecek iki şeyi düzenleyip uygulamak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Çözümleme	Niğde
1893	yüzbar olmak	1. Yüzleşmek, yüz yüze gelip hesaplaşmak, anlaşmak.	Karar Verme/ Karar	Kütahya, Eskişehir, Trabzon, Gümüşhane, Kars, Erzincan, Van, Diyarbakır, Urfa, Artvin
1894	yüze gelmek	Kafa tutmak, karşılık vermek.	Karar Verme/ Kabul	Samsun, Amasya, Erzincan, Niğde
1895	yüzlemek (I)	İyilerini seçip ayırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Ayırt Etme	Niğde
1896	yüzlemek (IV)	1. Yüzleştirmek, iki kişiyi yüz yüze getirerek bir sözün doğruluğunu, söylenip söylenmediğini araştırmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Araştırma ve İnceleme	Bolu, Çorum
1897	zağma sıyırtmak	1. Abartılı, çalımlı konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Kars
1898	zambuldamak	Yüksek sesle, gürültülü konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Antalya
1899	zamzaklanmak	Saçma sapan konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Çankırı
1900	zanaka etmek	1. Bir şeyi aklına takmak, hep ondan söz etmek.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Isparta
1901	zanıtmak	Anlatmak, duyurmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Çorum, Eskişehir

1902	zanmak	Sanmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Varsayım	Kars
1903	zapırdamak (II)	Aşırı saygı göstermek.	Karar Verme/ Değer	Niğde
1904	zart atmak~zarta atmak (I)	Abartarak kendini övmek, abartılı konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Çankırı, Çorum, Sinop, Artvin, Sivas, Eskişehir, Kastamonu, Amasya, Ordu, Ankara, Niğde
1905	zavzaklamak (II)	Boşuna oyalamak.	Manipülasyon ve Yanıltma/ Aldatma ve Kandırma	Kastamonu
1906	zebelemek	Aklı dağılmak, sersemlemek.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Giresun
1907	zehin yormak	Bir konu üstünde uzun boylu düşünmek.	Düşünme	Niğde
1908	zehinde dutmak	Öğrendiğini unutmamak.	Bellek/ Akılda Tutma	Niğde
1909	zehinde galmak	Bellenen şey unutulmamak.	Bellek/ Akılda Tutma	Niğde
1910	zehinden geçirmek	Bir an düşünmek.	Düşünme	Niğde
1911	zehirini dökmek	Dertlerini anlatmak.	İletişim/ Açıklama, Bildirme ve Konuşma	Niğde
1912	zehne girmek	Öğrenmek.	Bilme	Niğde
1913	zehne gormak	Söyleneni aklında tutmak, unutmamak.	Bellek/ Akılda Tutma	Niğde
1914	zehne sığmak	Kavranılır, anlaşılır durumda olmak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Niğde
1915	zehni açılmak	Kavrayışı gelişmek.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Niğde
1916	zehni almak	Anlayıp kavramak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Anlama	Niğde
1917	zehni dakılmak	Bir şey üstünde durmak, düşünmek.	Düşünme	Niğde
1918	zehni dırmalamak	Aşırı kaygı uyandırmak, düşünmeye zorlamak.	Düşünme	Niğde
1919	zehni saplanmak	Bir konu üstünde sürekli düşünmek.	Düşünme	Niğde
1920	zehni yatmak	Bir işin olabileceğini kabullenmek.	Karar Verme/ Kabul	Niğde
1921	zehnini bozmak	Delirmek, ussal dengesini yitirmek.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Niğde
1922	zeplemek	Öykünmek.	Uyum ve Benzerlik	İzmir
1923	zıbıtmak (III)	2. Yalan atmak.	İletişim/ Yemin	Konya
1924	zığarmak	5. Ayıplamak.	Karar Verme/ Değer	Sivas

1925	zılgıtlamak (II)~zılğıtdamaḥ	Kışkırtmak.	Manipölasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Elâzığ, Bayburt, Kars
1926	zılımak	Oyunbozanlık etmek.	Karar Verme/ Karar	Sivas, Kayseri, Nevşehir
1927	zırlamak	1. Çok ve yersiz konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Tokat, Kars, Yozgat, Ankara, Muğla
1928	zıtlamak	Tartışmak, düşüncesini dirençle savunmak.	İletişim/ Tartışma	Niğde
1929	zıvanadan çıkmak	Aklını oynatmak, delirmek.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Isparta, Ankara
1930	zıvırmamak	Delirmek.	Bilinç/ Bilinç Kaybı	Denizli
1931	zıvkıtlamak	Kışkırtmak.	Manipölasyon ve Yanıltma/ Kışkırtma	Kütahya
1932	zıvzaklamak	Savsaklamak, iş yapmaktan kaçınmak.	Tembellik	Denizli
1933	zorsınmaḥ [zorsunmak]	Güç gelmek, isteksiz yapmak.	Tembellik	Kayseri, Çorum, Yozgat, İçel
1934	zorsunmak	Yapacağı işi yük saymak.	Problem Çözme ve Akıl Yürütme/ Varsayım	Adana
1935	zoval döşemek	Gereksiz konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Kars
1936	zulamak	Ters konuşmak.	İletişim/ Olumsuz Konuşma	Rize

ÖZGEÇMİŞ

